

P6536

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE

11 18 25 / 1999

MOHORJEV KOLEDAR 1999

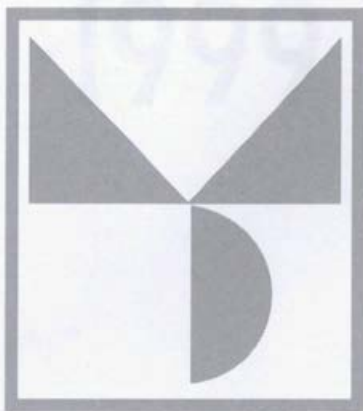
MOHORJEVA
DRUŽBA

Celje 1998

11 18 25 / 1999

MOHORJEV KOLEDAR

MOHORJEV KOLEDAR
1999

Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju
v redni knjižni zbirki za leto 1998

JANUAR – PROSINEC

1. Petek	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA, DAN MIRU (1) Našli so Marijo, Jožefa in dete (Lk 2,16–21)
2. Sobota	Bazilij Vel. in Gregor Nac., škofa in cerk. uč. (3) ○ 02.50
3. Nedelja	2. PO BOŽIČU (2) – Genovefa Pariška, dev. Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1,1–18)
4. Ponedeljek	Angela Folinjska, red.; Rigobert, opat
5. Torek	Simeon Stilit, puščavnik; Emilijana (Milena), dev.
6. Sreda	GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, Sv. Trije kralji (1) Z vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2,1–12)
7. Četrtek	Rajmund Penjafortski, duh. (4); Lucijan Antioh., duh.
8. Petek	Severin Noriški, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, red.
9. Sobota	Julijan iz Bazilisa, muč.; Hadrijan, opat ●
10. Nedelja	JEZUSOV KRST (2) – Viljem, šk. – Jezus ob krstu vidi Sv. Duha (Mt 3,13–17)
11. Ponedeljek	Pavlin Oglejski, šk.; Teodozij, opat
12. Torek	Aelred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, škof
13. Sreda	Hilarij, škof, cerkv. uč. (4); Veronika Milanska, dev.
14. Četrtek	Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, red.
15. Petek	Pavel, puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
16. Sobota	Marcel, papež; Berard in tov. franč. mučenci
17. Nedelja	2. NAVADNA (2) – Anton (Zvonko), puščavnik ● 16.44 Jagnje božje odjemlje greh sveta (Jn 1,29–34)
18. Ponedeljek	Marjeta Ogrska, red.; Priska, mučenka
19. Torek	Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.
20. Sreda	Fabijan, papež in Boštjan (Sebastijan), mučenca (4)
21. Četrtek	Neža (Agnes, Janja), devica, muč. (3); Epifanij, škof
22. Petek	Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4); Teodolinda, kraljica
23. Sobota	Emerencijana, mučenka; Ildefonz, škof; Pavel, mučenec
24. Nedelja	3. NAVADNA (2) – Francišek Saleški, šk., cerkv. uč. ● Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4,12–23)
25. Ponedeljek	Sprebrnitev apost. Pavla; Ananija iz Damaska
26. Torek	Timotej in Tit, škofa (3); Robert, Štefan, Alberik, opati
27. Sreda	Angela Merici, devica (4); Vitalijan, papež
28. Četrtek	Tomaž Akvinski, duh., cerkv. uč. (3); Peter Nolasko, red.
29. Petek	Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
30. Sobota	Martina, dev. muč.; Hijacinta (Jacinta) Mariscotti
31. Nedelja	4. NAVADNA (2) – Janez Bosco, red. ust. ○ 17.10 Jezus oznanja, kaj prinaša blagoslov (Mt 5,1–12)

-

zalivamo

zalivamo

*

obrezujemo, škropimo ●●

obrezujemo, škropimo ●●

škropimo ●

škropimo ●

škropimo ●

zalivamo

zalivamo

zalivamo, gnojimo

zalivamo, gnojimo

zalivamo, gnojimo

obrezujemo ●

obrezujemo ●

obrezujemo, gnojimo ●

obrezujemo ●

*

-

-

-

zalivamo

zalivamo

-

-

*

sejemo v zabožčke ●

sejemo v zabožčke ●

-

-

sejemo v zabožčke, zalivamo ●

sejemo v zabožčke, zalivamo ●

čistimo (krtačimo) drevesna debela

*

FEBRUAR – SVEČAN

1. Ponedeljek	Brigita Irska, devica; Sever, škof
2. Torek	Jezusovo darovanje, Svečnica (2) – Simeon in Ana Jezusa prinesejo v tempelj (Lk 2,22–40)
3. Sreda	Blaž, škof, muč.; Oskar (Ansgar), škof (4)
4. Četrtek	Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
5. Petek	Agata, devica, muč. (3); Ingenuin in Albiun, šk.
6. Sobota	Pavel Miki in tov. muč. (3); Amand (Ljubo) Belgijski, škof
7. Nedelja	5. NAVADNA (2) – Nivard, redovnik Kristjani so sol in luč sveta (Mt 5,13–16)
8. Ponedeljek	Hieronim Emiliani, redovnik; Prešernov dan ☾
9. Torek	Apolonija, devica, mučenka; Nikefor, muč.
10. Sreda	Sholastika, devica (3); Viljem Veliki, puščavnik
11. Četrtek	Lurška Mati božja (4) – svetovni dan bolnikov
12. Petek	Evlalija, mučenka; Benedikt Anianski, opat
13. Sobota	Katarina de Ricci, redovnica; Gregor II., papež
14. Nedelja	6. NAVADNA – Valentin (Zdravko), muč. Jezus daje novo postavo (Mt 5,17–37)
15. Ponedeljek	Jordan Saški, opat; Klavdij, redovnik
16. Torek	Julijana, mučenka; Onezim, škof; pust ● 07.35
17. Sreda	++Pepelnica (1); Sedem ustanoviteljev servitov
18. Četrtek	Simeon Jeruzalemski, škof, muč.; Flavijan, škof
19. Petek	+Konrad iz Piacence, spokornik; Barbat, škof
20. Sobota	Sadot in tov. muč.; Evherij, škof; Leon, škof
21. Nedelja	1. POSTNA (1) – Peter Damiani, škof, cerkv. uč. Jezus se posti, hudič ga skuša (Mt 4,1–11)
22. Ponedeljek	Sedež apostola Petra (2); Marjeta, spokornica
23. Torek	Polikarp, škof, cerkv. uč. (3); Dositej, menih ☾
24. Sreda	Matija, apostol (2); Sergij, mučenec
25. Četrtek	Valburga, devica; Viktorin Egiptovski, mučenec
26. Petek	+Matilda iz Hackenborna, devica; Porfirij, škof
27. Sobota	Gabrijel Žalostne Matere božje, red.; Leander, škof; kvatre
28. Nedelja	2. POSTNA (1) – Ožbolt, škof; Roman, opat Jezusov obraz se je zasvetil ko sonce (Mt 17,1–9)

 čistimo drevesna debela

 čistimo drevesna debela

čistimo drevesna debela

 čistimo drevesna debela

 zalivamo

 zalivamo

 zalivamo, gnojimo

*

 zalivamo, gnojimo

 zalivamo, gnojimo

 obrezujemo ●

 obrezujemo ●

 obrezujemo, gnojimo ●

 obrezujemo, gnojimo ●

 obrezujemo, gnojimo ●

*

 škropimo ●

 škropimo ●

 presajamo lončnice, zalivamo ●

 presajamo lončnice, zalivamo ●

 -

 -

 sejemo v zabožčke ●

*

 sejemo v zabožčke ●

 -

 -

 sejemo v zabožčke, zalivamo ●

 sejemo v zabožčke, zalivamo ●

 sejemo v zabožčke, zalivamo ●

 -

*

MAREC – SUŠEC

1. Ponedeljek	Albin, škof; Evdoksija, mučenka
2. Torek	Neža Praška, devica; Karel Dobri, knez ○ 8.00
3. Sreda	Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, mučenca
4. Četrtek	Kazimir, kraljevič; Arkadij, škof, mučenec
5. Petek	+Janez Jožef od Križa, redovnik; Evzebij, mučenec
6. Sobota	Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nikoleta, Nika), devica
7. Nedelja	3. POSTNA (1) – Perpetua in Felicita, mučenki Iz Kristusa izvira voda za večno življenje (Jn 4,5–42)
8. Ponedeljek	Janez od Boga, red. ustanovitelj; Filemon, mučenec
9. Torek	Frančiška Rimska, red.; Gregor Niški, škof
10. Sreda	Štirideset mučencev; Makarij, škof ●
11. Četrtek	Sofronij, škof; Evlogij, mučenec; Konstantin, spokornik
12. Petek	+Dorotheja (Rotija), mučenka; Gregor, papež; Inocenc I, papež
13. Sobota	Kristina, devica; Teodora (Božidar), mučenka
14. Nedelja	4. POSTNA (1) – Matilda, kraljica Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9,1–41)
15. Ponedeljek	Klemen Marija Dvorak, redovnik; Ludovika de Marillac, red.
16. Torek	Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, škof; Julijan, mučenec
17. Sreda	Patrik, škof; Jedrt Niveljska, opatinja ● 19.44
18. Četrtek	Ciril Jeruzalemski, škof, cerkv. uč.; Salvator, redovnik
19. Petek	+JOŽEF, mož device Marije (1); Sibilina, devica Jožef je ubogal angela (Mt 1,16. 18–21. 24)
20. Sobota	Klavdija in tovarišice, mučenke; Kutbert, škof
21. Nedelja	5. POSTNA – TIHA (1) – Nikolaj iz Flüee, puščavnik Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11,1–45)
22. Ponedeljek	Lea, spokornica; Zaharija, papež
23. Torek	Turibij iz Mongroveja, škof; Jožef Oriol, duhovnik
24. Sreda	Dionizij in tov. muč.; Katarina Švedska, red. ●
25. Četrtek	GOSPODOVO OZNANJENJE (2) – Dizma, desni razbojnik
26. Petek	+Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
27. Sobota	Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka
28. Nedelja	CVETNA NEDELJA GOSPODOVEGA TRPLJENJA (1) a) Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu (Mt 21,1–11) b) Trpljenje našega gospoda JEZUSA KRISTUSA (Mt 26,14–75; 27,1–66)
29. Ponedeljek	Bertold, red. ustanovitelj; Helmut, škof
30. Torek	Amadej IX. Savojski, knez; Kvirin iz Neussa, muč.
31. Sreda	Modest Gosposvetški, škof; Gvido, opat ○ 23.50

–

–

čistimo drevesna debla

nabiramo zdravilne rastline (korenine) ●

nabiramo zdravilne rastline (korenine) ●

nabiramo zdravilne rastline (korenine) ●

cepimo, zalivamo, sadimo trajnice (grmov., čebul., korene) ●

*

cepimo, zalivamo, sadimo trajnice (grmov., čebul., korene) ●

nabiramo zdravil. rastl., obrezujemo ●

nabiramo zdravil. rastl., obrezujemo ●

nabiramo zdravil. rastl., obrezujemo ●

obrezujemo ●

obrezujemo ●

čistimo dreves. debla, odstremo grede, škropimo ●

*

čistimo dreves. debla, odstremo grede, škropimo ●

obrezujemo, zalivamo ●

obrezujemo, zalivamo ●

zalivamo

–

–

sejemo, sadimo trajnice (gren. gomolje, korene) ●●

*

sejemo, sadimo trajnice ●●

–

sadimo buče (!) (posebnost!) ●

sejemo, sadimo, cepimo drevje, zalivamo ●●

sejemo, sadimo, cepimo drevje, zalivamo ●●

nabiramo zdravilne rastline ●

nabiramo zdravilne rastline ● prehod na poletni čas

*

sejemo rože ●

sejemo rože ●

sejemo rože ●

APRIL – MALI TRAVEN

1. Vel. četrtek (1)	Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, mučenec
2. Vel. petek (1)	++Frančišek Paolski, red. ust.; Teodozija, mučenka
3. Vel. sobota (1)	Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka
4. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE Jezus vstane od mrtvih (Jn 20,1–9)
5. Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek; Vincenc Ferrer, duhovnik
6. Torek	Irenej Sirmijski, škof, muč.; Celestin I., papež
7. Sreda	Janez Krstnik de la Salle, red. ust.; Aleksander, mučenec
8. Četrtek	Albert, škof, mučenec; Valter, opat
9. Petek	Marija Klopajeva, svetop. žena; Valtruda, redovnica ◐
10. Sobota	Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., mučenci
11. Nedelja	2. VELIKONOČNA – BELA (1) – Stanislav, škof, mučenec Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19–31)
12. Ponedeljek	Zenon Veronski, škof; Julij I., papež
13. Torek	Martin I., papež, mučenec; Ida, redovnica
14. Sreda	Lidvina, devica; Valerijan in tov., mučenci
15. Četrtek	Anastazija, mučenka; Peter Gonzales, redovnik
16. Petek	Bernardka Lurška, devica (3); Benedikt J. Labre, spokornik ● 05.21
17. Sobota	Rudolf, mučenec; Fortunat, mučenec; Vando, opat
18. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1) – Apolonij, mučenec Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24,13–35)
19. Ponedeljek	Leon IX., papež; Ema Saška, redovnica
20. Torek	Hilda, devica; Teotim, škof; Sulpicij, mučenec
21. Sreda	Anzelm, škof, cerkv. uč. (4); Konrad iz Parzhama, redovnik
22. Četrtek	Leonid, mučenec; Agapit, papež ◐
23. Petek	Jurij, mučenec (4); Vojteh (Adalbert), škof, mučenec
24. Sobota	Fidel (Zvest) Sigmarinški, duh., muč.; Honorij, škof
25. Nedelja	4. VELIKONOČNA (1) – Marko, evangelist Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10,1–10)
26. Ponedeljek	Pashazij, opat; Mati dobrega sveta; Marcelin, pap.
27. Torek	Hozana Koterska, devica; Cita, devica; Dan upora
28. Sreda	Peter Chanel, duh., muč. (4); Vital (Živko), muč.
29. Četrtek	Katarina Sienska, dev., c. uč. (3); Peter Veronski, mučenec
30. Petek	Pij V., papež (4); Jožef Cottolengo, red. ustanovitelj ○ 15.55

- nabiramo zdravilne rastline ●
- nabiramo zdravilne rastline ●
- cepimo (drevje in vrtnice), zalivamo
- cepimo (drevje in vrtnice), zalivamo
- *
- cepimo (drevje jin vrtnice), zalivamo
- nabiramo zdravilne rastline ●
- nabiramo zdravilne rastline ●
- cepimo drevje in vrtnice
- cepimo drevje in vrtnice
- cepimo drevje in vrtnice
- nabiramo zdravilne rastline, kosimo zelenice ●
- *
- nabiramo zdravilne rastline, kosimo zelenice ●
- zalivamo
- zalivamo
- nabiramo zdravilne rastline, škropimo, plevemo, rahljamo ●
- nabiramo zdravilne rastline, škropimo, plevemo, rahljamo ●
- sejemo, presajamo, sadimo ●●●
- sejemo, presajamo (listne+korenaste rastline), sadimo ●●●
- *
- sadimo buče (!) (samo buče!) ●
- sadimo buče (!) (samo buče!) ●
- sejemo, presajamo, cepimo, zalivamo ●●
- sejemo, presajamo, cepimo, zalivamo ●●
- rahljamo prst, plevemo
- rahljamo prst, plevemo
- sejemo rože (!) ●
- *
- sejemo rože ●
- sejemo rože ●
- sejemo rože, nabiramo zdravilne rastline ●●
- sejemo rože, nabiramo zdravilne rastline ●●
- sadimo trajnice (drevje, grmovnice), sejemo, zalivamo ●●

MAJ – VELIKI TRAVEN

1. Sobota	Jožef Delavec (2); Iztok, škof; Praznik dela
2. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1) – Atanazij, škof, cerk. učitelj Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14,1–12)
3. Ponedeljek	Filip in Jakob ml., apostola (2); Teodozij Kijeovski, menih
4. Torek	Florijan, mučenec (4); Cirijak, škof
5. Sreda	Gotard, škof; Angel, mučenec; Juta, spokornica
6. Četrtek	Marija srednica milosti; Dominik Savio, dijak
7. Petek	Gizela, opatinja; Dominicijan, škof; Flavij, mučenec
8. Sobota	Viktor Milanski, mučenec; Desider (Željko), škof ●
9. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1) – Pahomij, opat Na Jezusovo prošnjo prejmemo Svetega Duha (Jn 14,15–21)
10. Ponedeljek	Prošnji dan; Antonin, škof; Gordijan, mučenec
11. Torek	Prošnji dan; Sigismund (Žiga), kralj; Alojzij Rabatta, redovnik
12. Sreda	Prošnji dan; Leopold Mandič, duh. (3); Pankracij, mučenec
13. Četrtek	VNEBOHOD (1); – Servacij, škof; Mucij, mučenec Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28,16–20)
14. Petek	Bonifacij, mučenec; Justina, mučenka
15. Sobota	Zofija (Sonja), mučenka; Izidor, kmet ● 13.05
16. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1) – Janez Nepomuk, duhovnik, muč. Oče naj proslavi svojega Sina (Jn 17,1–11)
17. Ponedeljek	Jošt, opat; Pashal Bajlon, redovnik
18. Torek	Janez I., papež, mučenec; Erik (Oroslav), kralj
19. Sreda	Peter Celestin, papež; Ivo Bretonski (Ives), duhovnik
20. Četrtek	Bernardin Sienski, duhovnik (4); Elfrida, redovnica
21. Petek	Krispin, duh.; Valens, škof; Hospicij, puščavnik
22. Sobota	Renata, spokornica; Marjeta (Rita) Kasijska, redovnica ●
23. Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1) – Janez de Rossi, duhovnik Jezus pošilja učence in daje Svetega Duha (Jn 20,19–23)
24. Ponedeljek	Marija, Mati Cerkve (2); Marija Pomagaj; Servul, mučenec
25. Torek	Urban I., papež; Beda Častitljivi, cerkv. uč.; Gregor VII., papež
26. Sreda	Filip Neri, duh. (4); Lambert de Vence, škof
27. Četrtek	Avguštin Canteburyski, škof (4); Julij, mučenec
28. Petek	German Pariški, škof; Bernard Menthonski, škof
29. Sobota	Maksim Emonski, škof (4); Teodozija, mučenka; kvatre
30. Nedelja	PRESVETA TROJICA (1) – Kancijan in tov. mučenci ○ 07.40 Oče je poslal Sina za rešitev sveta (Jn 3,16–18)
31. Ponedeljek	Obiskanje Device Marije (2); Vital, menih; Silvij, škof

🌱 sadimo (drevje in grmovnice) trajnice, presajamo in sejemo trajnice, zalivamo ●●

🌱 sadimo, presajamo in sejemo trajnice, zalivamo ●●

*

🌱 škropimo, plevemo, rahljamo, vlagamo ●

🌱 škropimo, plevemo, rahljamo, vlagamo ●

🌱 -

🌱 -

🌱 -

🌱 kosimo zelenice

🌱 kosimo zelenice

*

🌱 plevemo, rahljamo, zalivamo

🌱 plevemo, rahljamo, zalivamo

🌱 nabiramo zdravilne rastline, škropimo, vlagamo ●●

🌱 nabiramo zdravilne rastline, škropimo, vlagamo ●●

🌱 plevemo, rahljamo

🌱 plevemo, rahljamo

🌱 nabiramo zdravilne rastline ●

*

🌱 nabiramo zdravilne rastline ●

🌱 sejemo, sadimo, zalivamo ●●

🌱 sejemo, sadimo, zalivamo ●●

🌱 kosimo travnike

🌱 kosimo travnike

🌱 kosimo travnike

🌱 sejemo in sadimo rože ●●

*

🌱 sejemo in sadimo rože ●●

🌱 sejemo in sadimo rože ●

🌱 sejemo in sadimo rože ●

🌱 sejemo in sadimo rože ●

🌱 sejemo, sadimo, presajamo, zalivamo ●●●

🌱 sejemo, sadimo, presajamo, zalivamo ●●●

🌱 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo travnike ●

*

🌱 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo travnike ●

JUNIJ – ROŽNIK

1. Torek	Justin, mučenec (3); Karprazij, opat
2. Sreda	Marcelin in Peter, mučenca (4); Erazem, škof, mučenec
3. Četrtek	SVETO REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1) – Karel Lwanga Jezus naša hrana in pijača (6,51–58)
4. Petek	Frančišek Caracciolo, red. ust.; Kvirin iz Siscije, škof, mučenec
5. Sobota	Bonifacij, škof, mučenec (3); Svetko (Svetopolk), muč.; Igor, mučenec
6. Nedelja	10. NAVADNA (2) – Norbert, škof, red. ustanovitelj Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9,9–13)
7. Ponedeljek	Robert Newminsterski, opat; Pavel Carigrabski, opat ☾
8. Torek	Medard, škof; Viljem iz Yorka, škof
9. Sreda	Efrem Sirski, diakon, c. u.; Primož in Felicijan, mučenca (4)
10. Četrtek	Bogumil, škof; Janez Dominici, dubrovniški škof
11. Petek	SRCE JEZUSOVO (1) – Barnaba, apostol
12. Sobota	Marijino brezmadežno srce (3); Janez Fakundski, redovnik
13. Nedelja	11. NAVADNA (2) – Anton Padovanski, redovnik ● 20.04 Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9, 36–38; 10,1–8)
14. Ponedeljek	Elizej, prerok; Metodij Carigrabski, škof
15. Torek	Vid (Vitimir), mučenec (4); Benilda, mučenka
16. Sreda	Frančišek Regis, duh.; Beno, škof; Gvido Kortonski, redovnik
17. Četrtek	Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof
18. Petek	Marko in Marcelijan, mučenca; Amand (Ljubo), škof
19. Sobota	Romuald, opat; Nazarij, škof; Gervazij, Protazij, muč.
20. Nedelja	12. NAVADNA (2) – Silverij I., papež ● Jezus nam daje poguma (Mt 10,26–33)
21. Ponedeljek	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, redovnik; Demetrija, mučenka
22. Torek	Pavlin iz Nole, škof; Tomaž More, mučenec
23. Sreda	Agripina, dev., muč.; Jožef Cafasso, duhovnik
24. Četrtek	Rojstvo Janeza Krstnika (1); kres; Faust, mučenec
25. Petek	Viljem, opat; Doroteja (Rotija), devica; Dan državnosti
26. Sobota	Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, mučenec
27. Nedelja	13. NAVADNA (2) – Ema (Hema) Krška, kneginja Kristusa smo vredni, če nosimo svoj križ (Mt 10,37–42)
28. Ponedeljek	Irenej, škof, mučenec; Potamijena, muč.; Marcela, muč. ○ 22.35
29. Torek	PETER IN PAVEL, apostola (1); Marcel, mučenec
30. Sreda	Prvi mučenci rimske Cerkve (4); Emilijana, mučenka

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 sejemo, sadimo (gomoljaste in korenaste rastline) ●●

 sejemo, sadimo (gomoljaste in korenaste rastline) ●●

 nabiramo zdravilne rastline ●

 nabiramo zdravilne rastline ●

 zalivamo

*

 zalivamo

 zalivamo

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, rahljamo ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, rahljamo ●

 gnojimo

 gnojimo

 kosimo zelenice

*

 nabiramo zdravilne rastline ●

 sejemo, sadimo, presajamo, zalivamo ●●●●

 sejemo, sadimo, presajamo, zalivamo ●●●●

 kosimo travnike

 kosimo travnike

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo in sadimo rože ●●

*

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo, presajamo, zalivamo ●●●

 sejemo, presajamo, zalivamo ●●●

 obrezujemo grmičevje (ribez, maline) ●

 obrezujemo grmičevje (ribez, maline) ●

*

 obrezujemo grmičevje (ribez, maline) ●

 obrezujemo grmičevje (žive meje) ●

 obrezujemo grmičevje (žive meje) ●

JULIJ – MALI SRPAN

1. Četrtek	Teobald (Bogoslav), pušč.; Estera, svetopisem. žena
2. Petek	Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), muč.; Ptujskogorska Mati božja
3. Sobota	Tomaž, apostol (2); Anatolij, škof
4. Nedelja	14. NAVADNA (2) – Urh, škof Jezus je krotak in ponižen (Mt 11,25–30)
5. Ponedeljek	CIRIL in METOD, slovanska apostola (1); Anton M. Zaharia, duh.
6. Torek	Marija Goretti, dev., mučenka; Bogomila, spokornica ☉
7. Sreda	Izaija, prerok; Vilibald, škof; Edelburga, devica
8. Četrtek	Kilijan, škof, mučenec; Prokop, mučenec
9. Petek	Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci
10. Sobota	Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, mučenki
11. Nedelja	15. NAVADNA (2) – Benedikt, opat Sejavec seje božje seme (Mt 13,1–23)
12. Ponedeljek	Mohor in Fortunat, mučenca; Janez Gualbert, red. ust.
13. Torek	Henrik I. (Hinko), kralj (4); Evgen, škof ● 03.25
14. Sreda	Kamil de Lellis, duh. (4); Frančišek Solan, redovnik
15. Četrtek	Bonaventura, škof, c. uč. (3); Vladimir Kijevski, knez
16. Petek	Karmelska Mati božja (4); Evstacij, škof
17. Sobota	Aleš (Aleksej), spokornik; Marcelina, devica
18. Nedelja	16. NAVADNA (2) – Friderik (Miroslav), škof V božjem kraljestvu so dobri in slabi (Mt 13,24–43)
19. Ponedeljek	Arsen, diakon, puščavnik; Makrina, devica
20. Torek	Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok ☾
21. Sreda	Lovrenc iz Brindisija, duh., c. uč. (4); Danijel (Danilo), prerok
22. Četrtek	Marija Magdalena (Majda) (3); Menelij, opat
23. Petek	Brigita Švedska, red. ust. (4); Apolinarij, škof, mučenec
24. Sobota	Krištof (Kristo), muč. (4); Kristina, dev., muč.; Boris in Gleb, mučenca
25. Nedelja	17. NAVADNA (2) – Jakob st., apostol Božje kraljestvo je vredno žrtve (Mt 13,44–52)
26. Ponedeljek	Joahim in Ana, starša; Valens (Valuk), škof
27. Torek	Gorazd, Kliment, Naum in drugi učenci Cirila in Metoda (3) ○ 12.20
28. Sreda	Viktor (Zmago), papež; Samson (Samo), škof
29. Četrtek	Marta iz Betanije (3); Olaf, kralj, mučenec
30. Petek	Peter Krizolog, škof, c. u. (4); Ingeborga, kneginja
31. Sobota	Ignacij Lojolski, red. ust. (3); Fabij, mučenec

 nabiramo zdravilne rastline ●

 nabiramo zdravilne rastline ●

 nabiramo zdravilne rastline ●

 zalivamo

*

 zalivamo

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, plevemo ●●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, plevemo ●●

 škropimo, plevemo, rahljamo ●

 škropimo, plevemo, rahljamo ●

 kosimo zelenice, nabiramo zdravilna zelišča, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 kosimo zelenice, nabiramo zdravilna zelišča, pobiramo pridelke, vlagamo ●

*

 zalivamo

 zalivamo

 kosimo travnike

 kosimo travnike

 sejemo in presajamo rože ●●

 sejemo in presajamo rože ●●

 sejemo in presajamo rože ●●

*

 sejemo in presajamo rože ●●

 sejemo in presajamo rože ●●

 obrezujemo sadno drevje, sejemo, presajamo, zalivamo ●●●

 obrezujemo sadno drevje, sejemo, presajamo, zalivamo ●●●

 obrezujemo sadno drevje, sejemo, presajamo, zalivamo ●●●

 obrezujemo sadno drevje ●

 obrezujemo sadno drevje ●

*

 obrezujemo sadno drevje ●

 -

 -

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 zalivamo

AVGUST – VELIKI SRPAN

1. Nedelja	18. NAVADNA (2) – Alfonz Marija Ligvorij, šk, c. uč. Jezus nasiti vso množico s kruhom (Mt 14,13–21)
2. Ponedeljek	Porciunkula; Evzebij, škof; Štefan I., pp., muč.
3. Torek	Lidija, makedon. žena; Avguštin Kazotić, zagreb. škof
4. Sreda	Janez M. Vianney, duhovnik (3); Perpetua, žena ●
5. Četrtek	Posvetitev bazilike Marije Snežne (4); Ožbalt, kralj
6. Petek	Jezusova spremenitev na gori (2); Pastor, mučenec
7. Sobota	Sikst II. papež in tov. muč.; Kajetan, duhovnik (4)
8. Nedelja	19. NAVADNA (2) – Dominik (Nedeljko), red. ust. Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14,22–33)
9. Ponedeljek	Peter Faber, redovnik; Jaroslav (Verijan), mučenec
10. Torek	Lovrenc, diakon, muč. (2); Asterija (Zvezdana), mučenka
11. Sreda	Klara (Jasna), devica (3); Tiburcij in Suzana, mučenca ● 12.10
12. Četrtek	Evplij, mučenec; Inocenc XI., papež
13. Petek	Poncijan, papež in Hipolit, duhovnik, mučenca (4)
14. Sobota	Maksimilijan Kolbe, mučenec (3); Evzebij iz Rima
15. Nedelja	MARIJINO VNEBOVZETJE (1) – Tarzicij, mučenec Bog povišuje nizke (Lk 1,39–56)
16. Ponedeljek	Rok, spokornik (4); Štefan Ogrski, kralj
17. Torek	Hijacint Poljski, red.; Liberat (Svobodan), op., muč.
18. Sreda	Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
19. Četrtek	Janez Eudes, red. ust. (4); Ludvik Touluški, škof ●
20. Petek	Bernard, opat, c. u. (3); Samuel (Samo), prerok
21. Sobota	Pij X., papež (3); Baldvin, kralj; Sidonij, škof
22. Nedelja	21. NAVADNA (2) – Devica Marija Kraljica Kristus objubi Petru ključe kraljestva (Mt 16,13–20)
23. Ponedeljek	Roza iz Lime, devica; Timotej Galski, mučenec
24. Torek	Jernej, apostol (2); Emilija de Vialar, redovnica
25. Sreda	Ludvik IX., francoski kralj; Jožef Kalasanc, redovnik (4)
26. Četrtek	Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof
27. Petek	Monika, mati sv. Avgušтина (3); Cezarij, škof ○ 00.46
28. Sobota	Avguštin, škof, cer. uč. (3); Hermes, mučenec
29. Nedelja	22. NAVADNA (2) – Mučeništvo Janeza Krstnika Odpoved nas privede k Jezusu (Mt 16,21–27)
30. Ponedeljek	Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gaudencija, mučenka
31. Torek	Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof

 zalivamo

*

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo ●

 sadimo trajnice ●

 sadimo trajnice ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice ●

*

 cepimo vrtnice (okuliramo), zalivamo, škropimo, gnojimo ●

 cepimo vrtnice (okuliramo), zalivamo, škropimo, gnojimo ●

 plevemo, pobiramo pridelek, vlagamo ●

 plevemo, pobiramo pridelek, vlagamo ●

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo in sadimo rože ●●

 sejemo in sadimo rože ●●

*

 sejemo in sadimo rože ●●

 zalivamo, sejemo, presajamo ●●

 zalivamo, sejemo, presajamo ●●

 zalivamo, sejemo, presajamo ●●

 kosimo travnike, obrezujemo sadno drevje ●

 kosimo travnike, obrezujemo sadno drevje ●

 obrezujemo sadno drevje ●

*

 obrezujemo sadno drevje ●

 obrezujemo sadno drevje ●

 -

 -

 obrezujemo sadno drevje, zalivamo ●

 cepimo vrtnice (okuliramo), zalivamo

 kosimo zelenice, pobiramo pridelek, vlagamo ●

*

 kosimo zelenice, pobiramo pridelek, vlagamo ●

 kosimo zelenice, pobiramo pridelek, vlagamo ●

SEPTEMBER – KIMOVEC

1. Sreda	Egidij (Tilen), opat (4); Verena, devica
2. Četrtek	Maksima, mučenka; Kastor, škof ●
3. Petek	Gregor Veliki, papež (3); Mansvet, škof
4. Sobota	Rozalija (Zalka); devica; Ida, spokornica; Mojzes, prerok
5. Nedelja	23. NAVADNA – ANGELSKA (2) – Lovrenc Giustiniani, škof Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18,15–20)
6. Ponedeljek	Petronij, škof; Bertrand, redovnik
7. Torek	Regina, dev., muč.; Marko Križevčan in tov. muč.
8. Sreda	Marijino rojstvo (2); Hadrijan, mučenec
9. Četrtek	Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, mučenca ● 23.03
10. Petek	Nikolaj Tolentinski, spokornik; Otokar, red.
11. Sobota	Prot in Hijacint, mučenca; Ertruda (Erna), dev.
12. Nedelja	24. NAVADNA (2) – Marijino ime Odpuščenje nima meje (Mt 18,21–35)
13. Ponedeljek	Janez Zlatousti, škof, cer. uč. (3); Ljubo (Amat), opat
14. Torek	Povišanje sv. Križa (2); Notburga, devica
15. Sreda	Žalostna Mati božja (Dolores) (3); Melita, muč.
16. Četrtek	Kornelij, pp. in Ciprijan, šk., muč. (3); Ljudmila, kneginja
17. Petek	Robert Belarmino, šk., c. u. (4); Lambert, šk. muč. ●
18. Sobota	Jožef Kupertinski, duh.; Irena in Zofija, mučenki; kvatre
19. Nedelja	25. NAVADNA (2) – Januarij, škof, muč. Bog je boljši kakor človek (Mt 20,1–16)
20. Ponedeljek	Korejski mučenci (3); Kandida (Svetlana), muč.
21. Torek	Matej (Matevž), apostol, evangelist (2); Jona, prerok
22. Sreda	Tomaž Vilanovski, škof; Mavricij in tov. mučenci
23. Četrtek	Paternij (Domogoj), škof in muč.; Lin, papež
24. Petek	Rupert Salzburški, šk. (4); Marija rešit. jetnikov; Gerard, škof
25. Sobota	Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof ○ 11.46
26. Nedelja	26. NAVADNA (2) – Kozma in Damijan, mučenca Grešniki pridejo v božje kraljestvo (Mt 21,28–32)
27. Ponedeljek	Vincenc Pavelski, duhovnik (3); Adolf Španski, mučenec
28. Torek	Venčeslav (Vaclav), muč.; Lovrenc Ruiz in japonski muč. (4)
29. Sreda	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli (2)
30. Četrtek	Hieronim, duh., c. u. (3); Zofija, spokornica

 sadimo trajnice (gomoljnice, korenaste rastline, čebulnice) ●

 sadimo trajnice (gomoljnice, korenaste rastline, čebulnice) ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelek ●

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelek ●

 zalivamo

*

 zalivamo

 pobiramo pridelek, vlagamo, nabiramo zdravilne rastline ●

 pobiramo pridelek, vlagamo, nabiramo zdravilne rastline ●

 škropimo, rahljamo prst ●

 sejemo rože ●

 sejemo rože ●

 sejemo rože ●

*

 sejemo rože ●

 sejemo, presajamo, zalivamo ● ●

 sejemo, presajamo, zalivamo ● ●

 sadimo jablane (samo!) ●

 sadimo jablane (samo!) ●

 sadimo jablane (samo!) ●

 -

*

 -

 -

 -

 -

 zalivamo

 zalivamo

 pobiramo pridelek, vlagamo, obrezujemo, nabiramo zdravilne rastline ● ●

*

 pobiramo pridelek, vlagamo, obrezujemo, nabiramo zdravilne rastline ● ●

 gnojimo

 gnojimo

 škropimo, pobiramo pridelke, zastiramo prazne grede ● ●

OKTOBER – VINOTOK

1. Petek	Terezija Deteta Jezusa, dev., c. u. (3); Remigij, škof
2. Sobota	Angeli varuhi (3); Teofil (Bogomil, Bogoljub), spokornik ●
3. Nedelja	27. NAVADNA – ROŽNOVENSKA (2) – Evald, mučenec Prvi izvoljeni bodo zavrženi (Mt 21,33–43)
4. Ponedeljek	Frančišek Asiški, red. ust. (3); Petronij, škof
5. Torek	Marcelin, škof; Flavija, mučenka
6. Sreda	Bruno, red. ustanovitelj (3); Renato, škof
7. Četrtek	Rožnovenska Mati božja (3); Marko I., papež
8. Petek	Demetrij, muč.; Pelagija, mučenka
9. Sobota	Dioniz, škof in tov. muč.; Janez Leonardi, duh. (4) ● 12.38
10. Nedelja	28. NAVADNA (2) – Florencij, red., mučenec Vsi so povabljeni v božje kraljestvo (Mt 22,1–14)
11. Ponedeljek	Emilijan (Milan, Milko), škof; Eteburga, opatinja
12. Torek	Maksimilijan Celjski, muč. (4); Serafin, red.
13. Sreda	Fatimska Mati božja; Edvard, kralj; Koloman, muč.
14. Četrtek	Kalist I., pp., muč. (4); Gaudencij (Veselko), škof, muč.
15. Petek	Terezija (Zinka) Jezusova, dev., c. u. (3); Avrelija, dev.
16. Sobota	Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4); Gaš, opat
17. Nedelja	29. NAVADNA (2) – Ignacij Antioh., šk., muč. ● Imamo dolžnosti do Boga in sveta (Mt 22,15–21)
18. Ponedeljek	Luka, evangelist (2); Peter Alkantarski, red.
19. Torek	Izak Jogues in kanadski muč.; Pavel od Križa (4)
20. Sreda	Irena (Miroslava), mučenka; Vendelin, opat
21. Četrtek	Uršula, dev., mučenka; Hilarion, opat
22. Petek	Marija Saloma, svetop. žena; Bertila Boscardin, redovnica
23. Sobota	Janez Kapistran, duh. (4); Severin iz Kölna, škof
24. Nedelja	30. NAVADNA – MISIJONSKA (2) – Anton Marija Claret, škof ○ 22.01 Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22,34–40)
25. Ponedeljek	Krizant, mučenec; Darinka (Darija), mučenka
26. Torek	Lucijan, mučenec; Amand iz Strasbourga, škof
27. Sreda	Vincenc in Sabina, muč.; Frumencij, škof
28. Četrtek	Simon in Juda Tadej, apostola (2); Cirila, mučenka
29. Petek	Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica
30. Sobota	Marcel, škof; Angel, redovnik; German, škof
31. Nedelja	31. NAVADNA – ŽEGNANJSKA (2) – Volbenk, škof; Dan reform. ● Jezus vabi k delom po veri (Mt 23,1–12)

🌳 pobiramo pridelke, škropimo, zastiramo prazne grede ●●

🌳 škropimo, zalivamo, gnojimo ●

🌳 škropimo, zalivamo, gnojimo ●

*

🌳 pobiramo pridelke, vlagamo, obrezujemo, gnojimo, sadimo trajnice ●●●

🌳 pobiramo pridelke, vlagamo, obrezujemo, gnojimo, sadimo trajnice ●●●

🌳 škropimo ●

🌳 škropimo ●

🌳 škropimo ●

🌳 -

🌳 -

*

🌳 zalivamo

🌳 zalivamo

🌳 zalivamo

🌳 -

🌳 -

🌳 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice), presajamo ●●

🌳 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice), presajamo ●●

*

🌳 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice), presajamo ●●

🌳 -

🌳 -

🌳 zalivamo, sadimo sadno drevje, vrtnice ●

🌳 zalivamo, sadimo sadno drevje, vrtnice ●

🌳 zastiramo prazne grede

🌳 zastiramo prazne grede

*

🌳 -

🌳 -

🌳 pobiramo pridelke, vlagamo ●

🌳 pobiramo pridelke, vlagamo ●

🌳 zalivamo, škropimo ●

🌳 zalivamo, škropimo ●

🌳 obrezujemo, pobiramo pridelek, vlagamo ●● vrnitev na sončni čas

*

NOVEMBER – LISTOPAD

1. Ponedeljek	VSI SVETI (1)
2. Torek	Spomin vseh vernih rajnih (1)
3. Sreda	Viktorin Ptujski, šk., muč.; Just Tržaški, muč.; Martin Porres, šk. (4)
4. Četrtek	Karel Boromejski, škof (3); Vital in Agrikola, mučenca
5. Petek	Zaharija in Elizabeta, starša Jan. Krst.; Bertilda, opatinja
6. Sobota	Lenart (Narte), opat (4); Sever, škof, mučenec
7. Nedelja	32. NAVADNA – ZAHVALNA (2) – Engelbert, šk., muč. Čuječnost za božji prihod (Mt 25,1–3)
8. Ponedeljek	Bogomir (Mirko), škof; Bogdan (Deodat); škof ● 04.54
9. Torek	Posvet. lateran. bazilike (2); Teodor (Božidar), mučenec
10. Sreda	Leon Veliki, pp., c. u. (3); Andrej Avelinski, duhovnik
11. Četrtek	Martin iz Toursa, škof (3); Menas, puščavnik
12. Petek	Jozafat Kunčevič, š., muč. (3); Kunibert, škof
13. Sobota	Stanislav Kostka, red. (4); Homobonus, trgovec
14. Nedelja	33. NAVADNA (2) – Nikolaj Tavelić, muč. Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25,14–30)
15. Ponedeljek	Albert Veliki, šk., c. u. (4); Leopold (Polde), knez
16. Torek	Marjeta Škotska, kraljica; Jedrt (Gertruda) iz Helfe, dev. (4); Otmar, opat ●
17. Sreda	Elizabeta Ogrska, red. (3); Evfemija in Tekla, mučenki
18. Četrtek	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4); Abdija, prerok
19. Petek	Narsej, škof, mučenec; Barlam, mučenec
20. Sobota	Edmund, kralj, mučenec; Feliks Valois, redovnik
21. Nedelja	JEZUS KRISTUS, KRALJ VESOLJSTVA (1) Kristus pride sodit v slavi (Mt 25,31–46)
22. Ponedeljek	Cecilija, dev. muč. (3); Mavricij, muč.; Filemon, uč. sv. Pavla
23. Torek	Klemen, papež, muč.; Kolumban, opat (4) ○ 08.05
24. Sreda	Andrej Dung–Lac in tov. vietnam. muč. (3); Flora, dev., muč.
25. Četrtek	Katarina Aleksandrijska, dev., muč.; Erazem, mučenec
26. Petek	Leonard Portomavriški, red.; Valerijan Oglejski, škof
27. Sobota	Virgil, apostol Karantanije (4); Marija s čud. svetinjo; Fakund, muč.
28. Nedelja	1. ADVENTNA (1) – Jakob iz Marke, duhovnik Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13,33–37)
29. Ponedeljek	Saturnin, mučenec; Radogost (Radbod), škof
30. Torek	Andrej, apostol (2); Justina, devica ●

 obrezujemo, pobiramo pridelek, vlagamo ●●

 obrezujemo, pobiramo pridelek, vlagamo ●●

 -

 -

 -

 -

 zalivamo

*

 zalivamo

 zalivamo

 -

 -

 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice) ●

 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice) ●

 sadimo trajnice (drevesa, grmovnice) ●

*

 -

 -

 zalivamo, obrezujemo ●

 zalivamo, obrezujemo ●

 zalivamo, obrezujemo ●

 obrezujemo drevje ●

 obrezujemo drevje ●

*

 -

 -

 pospravljamo po vrtu

 pospravljamo po vrtu

 zalivamo

 zalivamo

 obrezujemo, vlagamo ●

*

 obrezujemo drevje, vlagamo ●

 pospravljamo vrt

DECEMBER – GRUDEN

1. Sreda	Eligij, škof; Natalija (Božena), spokornica
2. Četrtek	Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spokornica
3. Petek	Frančišek Ksaver, duh. (3); Kasijan, mučenec
4. Sobota	Janez Damaščan, duh., c. u. (4); Barbara, dev., mučenka
5. Nedelja	2. ADVENTNA (1) – Saba (Sava), opat Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1,1–8)
6. Ponedeljek	Miklavž (Nikolaj), škof (3); Dionizija, mučenka
7. Torek	Ambrož, škof, c. u. (3); Agaton, mučenec ● 23.31
8. Sreda	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE (1)
9. Četrtek	Peter Fourier, red.; Valerija, muč.; Abel, očak
10. Petek	Melkijad, papež; Judita, svetopisemska žena
11. Sobota	Damaz I., papež (4); Danijel Stilit, puščavnik
12. Nedelja	3. ADVENTNA (1) – Ivana Frančiška Šantalska, red. Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jan 1,6–8, 19–28)
13. Ponedeljek	Lucija, devica, mučenka (3); Tilka (Otilija), opatinja
14. Torek	Janez od Križa, duh., c. u. (3); Spiridion (Dušan), škof
15. Sreda	Kristina (Krista), dev.; Marija di Rossa, red. ust.
16. Četrtek	Albina, dev., muč.; Adelhajda (Adela), cesarica ●
17. Petek	Lazar iz Betanije; Jolanda, devica
18. Sobota	Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof – kvatre
19. Nedelja	4. ADVENTNA (1) – Urban V., papež Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1,26–38)
20. Ponedeljek	Evgenij in Makarij, mučenca; Ptolomej, muč.
21. Torek	Peter Kanizij, duh., c. u. (4); Severin, škof
22. Sreda	Demetrij, muč.; Frančiška Cabrini, redovnica ○ 18.31
23. Četrtek	Janez Kancij, duh., c. u. (4); Viktorija, dev., muč.
24. Petek	Sveti večer; Adam in Eva; Hermina (Irma), dev.
25. Sobota	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) O Jezusovem rojstvu (Lk 2,1–14; Lk 2,15–20; Jn 1,1–18)
26. Nedelja	SV. DRUŽINA (2) – Štefan, prvi muč.; Dan samostojnosti Dete je rastle in bilo bolj in bolj modro (Lk 2,22–40)
27. Ponedeljek	Janez, evangelist, apostol (2); Fabiola, spokornica
28. Torek	Nedolžni otroci, mučenci (2); Kastor in tov. mučenci
29. Sreda	Tomaž Becket, škof, mučenec (4); David, kralj ●
30. Četrtek	Roger, škof; Evgen, škof; Sabin Spoletski, muč.
31. Petek	Silvester, papež (4); Melanija, opatinja

 pospravljamo vrt

 pospravljamo vrt

 pospravljamo vrt

 pospravljamo vrt

 zalivamo

*

 zalivamo

 obrezujemo drevje ●

 obrezujemo drevje ●

 -

 -

 -

 -

*

 -

 -

 zalivamo

 zalivamo

 -

 -

 -

*

 -

 -

 -

 zalivamo

 zalivamo

 -

 -

*

 -

 -

 -

 -

 -

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2000

Januar

- 1 So Novo leto
- 2 Ne 2. po božiču
- 3 Po Genovefa
- 4 To Angela
- 5 Sr Simeon, Milena
- 6 **Ce** Trije kralji
- 7 Pe Rajmund Pen.
- 8 So Severin
- 9 Ne Jezusov kst
- 10 Po Viljem
- 11 To Pavlin Oglej.
- 12 Sr Aelred
- 13 **Ce** Hilarij
- 14 Pe Feliks N.
- 15 So Pavel Pušč.
- 16 Ne 2. navadna
- 17 Po Anton
- 18 To Suzana
- 19 Sr Kanut
- 20 **Ce** Bošjan
- 21 Pe Neža
- 22 So Vincencij
- 23 Ne 3. navadna
- 24 Po Francišek Sal.
- 25 To Spr. ap. Pavla
- 26 Sr Timotej, Tit
- 27 **Ce** Angela
- 28 So Tomaž Akv.
- 29 Po Valerij
- 30 Ne 4. navadna
- 31 Po Janez Bosko

Februar

- 1 To Brigita
- 2 Sr Svevca
- 3 **Ce** Blaž
- 4 To Andrej
- 5 So Agata
- 6 **Ce** 3. navadna
- 7 Po Ričard
- 8 To Hieronim - Preš. d.
- 9 Sr Apolonija
- 10 **Ce** Štolastika
- 11 Pe Luška MB
- 12 So Evlija
- 13 Ne 6. navadna
- 14 Po Valentin
- 15 To Jordan
- 16 Sr Julijana
- 17 **Ce** Silvin
- 18 Po Anton
- 19 So Konrad
- 20 Ne 7. navadna
- 21 Po Peter Damiani
- 22 To Marijeta
- 23 Sr Polikarp
- 24 **Ce** Matija
- 25 Pe Taras
- 26 So Matilda
- 27 Ne 8. navadna
- 28 Po Ožbolt
- 29 To Prestopni dan

Marec

- 1 Sr Albin
- 2 **Ce** Neža
- 3 Pe Kungunda
- 4 So Kazimir
- 5 Ne 9. navadna
- 6 Po Fridolin
- 7 To Perpetua - pust
- 8 Sr ++ **Pe** Petrica
- 9 **Ce** Franciška
- 10 Pe + 40 mučencev
- 11 So Sofronij
- 12 Ne 1. postna
- 13 Po Kristina
- 14 To Matilda
- 15 Sr Klemen Dvorak
- 16 **Ce** Hilarij, Tacijan
- 17 Pe + Patrik
- 18 So Ciril Jeruz. - kvatre
- 19 Ne 2. postna - Jožef
- 20 Po Kladiva
- 21 To Justinian
- 22 Sr Lea
- 23 **Ce** Turibij
- 24 Pe + Dionizij
- 25 So Gosposodovo ozn.
- 26 Ne 3. postna
- 27 Po Rupert
- 28 To Bojan
- 29 Sr Bertold
- 30 **Ce** Amadej
- 31 Pe + Modest

April

- 1 So Teodora
- 2 Ne 4. postna
- 3 Po Irena
- 4 To Izidor
- 5 Sr Vincenc Ferrer
- 6 **Ce** + Irenaj
- 7 Pe Janez de la Salle
- 8 So Valter
- 9 Ne 5. postna - tihá
- 10 Po Engelbert
- 11 To Stanislav
- 12 Sr Julij
- 13 **Ce** Martin
- 14 Pe + Lidvina
- 15 So Anastazija
- 16 Ne **Cvetna**
- 17 Po Rudolf
- 18 To Apolonij
- 19 Sr Leon
- 20 **Ce** Vel. četrtek
- 21 Pe ++ Vel. petek
- 22 So Vel. sobota
- 23 Ne **VELIKA NOČ**
- 24 Po Vel. poned., Junij
- 25 To Marko
- 26 Sr Pashazij
- 27 **Ce** Čita - Dan upora
- 28 Po Peter Chanel
- 29 So Katarina
- 30 Ne 2. velikonočna - bela

Maj

- 1 Po Jožef učelavec
- 2 To Almazij
- 3 Sr Filip, Jakob
- 4 **Ce** Florijan
- 5 Pe Gotard
- 6 So Dominik
- 7 Ne 3. velikonočna
- 8 Po Viktor
- 9 To Pahomij
- 10 Sr Antonin
- 11 **Ce** Žiga
- 12 Pe Leopold
- 13 So Servacij
- 14 Ne 4. velikonočna
- 15 Po Zofija
- 16 To Janez Nepomuk
- 17 Sr Jošt
- 18 **Ce** Janez I.
- 19 Pe Peter Celestin
- 20 So Bernardin
- 21 Ne 5. velikonočna
- 22 Po Renata
- 23 To Janez de Rossi
- 24 Sr Marija Pomačaj
- 25 **Ce** Beda Častijfvi
- 26 Pe Filip Neri
- 27 So Avguštin
- 28 Ne 6. velikonočna
- 29 Po Maksim - prok. d.
- 30 To Kancijan - prok. d.
- 31 Sr Marijino obisk. - prok. d.

Junij

- 1 **Ce** Vnebohod
- 2 Pe Marcellin
- 3 So Karel Lwanga
- 4 Ne 7. velikonočna
- 5 Po Bonifacij
- 6 To Norbert
- 7 Sr Robert
- 8 **Ce** Medard
- 9 Pe Primož, Felicijan
- 10 So Bogumil
- 11 Ne **BIŠKOSTI**
- 12 Po Manja, Mati Cerkve
- 13 To Anton
- 14 Sr Elizej
- 15 **Ce** Vid
- 16 Pe Francišek Regis
- 17 So Gregor Barbarigo
- 18 Ne **Presv. Trojica**
- 19 Po Romuald
- 20 To Silverij
- 21 Sr Alojzij
- 22 **Ce** Sv. Resenje telo
- 23 Pe Agripina
- 24 So Janez Krstnik - Ires
- 25 Ne 12. nav. - dan drz.
- 26 Po Vigilij
- 27 To Ema
- 28 Sr Irenaj
- 29 **Ce** Peter in Pavel
- 30 Pe Sreč Jezusovo

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2000

Julij

- 1 So Sreč Marijino
- 2 Ne 13. navadna
- 3 Po Tomaz
- 4 To Urh
- 5 Sr Ciril, Metod
- 6 Če Marija Goretti
- 7 Po Vilhald
- 8 So Kljijan
- 9 Ne 14. navadna
- 10 Po Amalija
- 11 To Benedikt
- 12 Sr Mohor, Fortunat
- 13 Če Henrik
- 14 Pe Kamil
- 15 So Bonaventura
- 16 Ne 15. navadna
- 17 Po Ales
- 18 To Friderik
- 19 Sr Arsen
- 20 Če Marijeta
- 21 Pe Lovrenc
- 22 So Marija Magdalena
- 23 Ne 16. navadna
- 24 Po Krištof
- 25 To Jakob
- 26 Sr Ana, Joahim
- 27 Če Gorazd, Kliment
- 28 Po Avgustin
- 29 To Mičen, Jan. Kristinka
- 30 Sr Feliks
- 31 Po Ignacij

August

- 1 To Alfonz
- 2 Sr Eyzebij
- 3 Če Lidija
- 4 Po Janez Vianey
- 5 So Marija Snežna
- 6 Ne 18. nav. kez. sprem.
- 7 To Kajetan
- 8 To Dominik
- 9 Sr Jaroslav
- 10 Če Lovrenc
- 11 Pe Klara
- 12 So Evpij
- 13 Ne 19. navadna
- 14 Po Maksimiljan Kolbe
- 15 To Marijino vnebovzečje
- 16 Sr Rok
- 17 Če Hijacint
- 18 Pe Helena
- 19 So Janez Eudes
- 20 Ne 20. navadna
- 21 Po Pij X.
- 22 To Marija Kraljica
- 23 Sr Roza iz Lime
- 24 Če Jernej
- 25 Po Ludvik
- 26 So Ivana
- 27 Ne 21. navadna
- 28 Po Avgustin
- 29 To Mičen, Jan. Kristinka
- 30 Sr Feliks
- 31 Po Ignacij

September

- 1 Pe Egidij
- 2 So Maksima
- 3 Ne 22. navadna
- 4 Po Rozalija
- 5 To Rozvita
- 6 Sr Petronij
- 7 Če Marko Krizeževčan
- 8 Pe Marijino rojstvo
- 9 So Peter Klaver
- 10 Ne 23. navadna
- 11 Po Prot, Hijacint
- 12 To Thomil
- 13 Sr Janez Zlatousti
- 14 Če Povišanje sv. križa
- 15 Pe Založna MB
- 16 So Kornelij
- 17 Ne 24. navadna
- 18 Po Jožef Kupertin
- 19 To Januarj
- 20 Sr Evstahij
- 21 Če Matlej
- 22 Pe Tomaz Vilanovski
- 23 So Paternij
- 24 Ne 25. navadna
- 25 Po Avrelija
- 26 To Kozma, Damijan
- 27 Sr Vincenc Pavelski
- 28 Če Venceslav
- 29 Pe Mhael, Gabrijel, Rafael
- 30 So Hieronim

Oktober

- 1 Ne 26. navadna - rojstnodneška
- 2 Po Anđeli varuhi
- 3 Sr Francišek Asiški
- 4 Sr Francišek Asiški
- 5 Če Marcelin
- 6 Pe Bruno
- 7 So Roznovenska MB
- 8 Ne 27. navadna
- 9 Po Dionizij
- 10 To Florencij
- 11 Sr Emilijan
- 12 Če Maksimilijan Celski
- 13 Pe Edvard
- 14 So Kalist I.
- 15 Ne 28. navadna
- 16 Po Hedvika
- 17 To Ignacij Antiohijski
- 18 Sr Luka
- 19 Če Pavel od Križa
- 20 Pe Irena
- 21 So Ursula
- 22 Ne 29. navadna
- 23 Po Janez Kapistran
- 24 To Dejan
- 25 Po Križant
- 26 Če Lucijan
- 27 Sr Vincenc, Sabina
- 28 So Simon, Juda
- 29 Ne Žegonjska
- 30 Po Marec
- 31 To Volbenk D. rel.

November

- 1 Sr Vsi sveti
- 2 Če Spomin vernih rajnih
- 3 Pe Viktorin Plujški
- 4 So Karel Boromejski
- 5 Ne Zahvalna - 31. nov.
- 6 Po Lenart
- 7 To Engelbert
- 8 Sr Bogomir
- 9 Če Božidar
- 10 Pe Leon Veliki
- 11 So Martin
- 12 Ne 32. navadna
- 13 Po Stanslav Kostka
- 14 To Nikolaj
- 15 Sr Leopold
- 16 Če Jedri
- 17 Pe Elizabeta
- 18 So Roman
- 19 Ne 33. navadna
- 20 Po Edmund
- 21 To Maver
- 22 Sr Cecilija
- 23 Če Klemen
- 24 Pe Krzogon
- 25 So Katarina Aleksand.
- 26 Ne KRISTUS KRALI
- 27 Po Virgil
- 28 To Bertr
- 29 Sr Saturnin
- 30 Če Andrej

December

- 1 Pe Elijeji
- 2 So Bibijana
- 3 Ne 1. adventna
- 4 Po Barbara
- 5 To Krispina
- 6 Sr Miklavž
- 7 Če Ambrož
- 8 Pe Brezmadežna
- 9 So Peter Fourier
- 10 Ne 2. adventna
- 11 Po Damaz
- 12 To Ivana Santalska
- 13 Sr Lucija
- 14 Če Janez od Križa
- 15 Pe Kristina
- 16 So Albina
- 17 Ne 3. adventna
- 18 Po Teotim
- 19 To Urban
- 20 Sr Evgen
- 21 Če Peter Kanizij
- 22 Pe Demeitrij
- 23 So Janez Kancij
- 24 Ne 4. adventna
- 25 Po BOŽIČ
- 26 To Stefan
- 27 Sr Janez Evangelist
- 28 Če Nedolžni otroci
- 29 Pe Tomaz Becket
- 30 So Rainer
- 31 Ne Sv. Družina

Januar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.44	07.43	07.42	07.40	07.36	07.32	07.26
zahod Sonca	16.27	16.32	16.37	16.44	16.50	16.58	17.05
dolžina dneva	08.43	08.49	08.55	09.04	09.14	09.26	09.39
	Do konca meseca se dan podaljša za 56 minut. Sonce stopi v znamenje Vodnarja 20. januarja ob 13.38. Lunine mene: ščip 2. ob 03.50, zadnji krajec 9. ob 15.22, mlaj 17. ob 16.46, prvi krajec 24. ob 20.15, ščip 31. ob 17.07.						
Februar	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	07.25	07.19	07.12	07.04	06.56	06.47	
zahod Sonca	17.06	17.14	17.21	17.29	17.36	17.43	
dolžina dneva	09.41	09.55	10.09	10.25	10.40	10.56	
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 21 minut. Sonce stopi v znamenje Rib 19. februarja ob 03.47. Lunine mene: zadnji krajec 8. ob 12.58, mlaj 16. ob 07.39, prvi krajec 23. ob 03.43.						
Marec	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.42	06.33	06.23	06.14	06.04	05.55	06.45
zahod Sonca	17.47	17.54	18.01	18.08	18.15	18.22	19.28
dolžina dneva	11.05	11.21	11.38	11.54	12.11	12.27	12.43
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 38 minut. Sonce stopi v znamenje Ovna 21. marca ob 02.47. Začetek pomladi. Lunine mene: ščip 2. ob 07.58, zadnji krajec 10. ob 09.40, mlaj 17. ob 19.48, prvi krajec 24. ob 11.18.						
April	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	06.43	06.33	06.24	06.15	06.06	05.58	
zahod Sonca	19.30	19.36	19.43	19.50	19.56	20.03	
dolžina dneva	12.47	13.03	13.19	13.35	13.50	14.05	
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 30 minut. Sonce stopi v znamenje Bika 20. aprila ob 14.46. Lunine mene: ščip 1. ob 00.49, zadnji krajec 9. ob 04.51, mlaj 16. ob 06.22, prvi krajec 22. ob 21.02, ščip 30. ob 16.55.						
Maj	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.50	05.42	05.35	05.29	05.24	05.19	05.15
zahod Sonca	20.09	20.16	20.22	20.28	20.34	20.39	20.44
dolžina dneva	14.19	14.34	14.47	14.59	15.10	15.20	15.29
	Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 10 minut. Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 21. maja ob 13.53. Lunine mene: zadnji krajec 8. ob 19.29, mlaj 15. ob 14.05, prvi krajec 22. ob 07.34, ščip 30. ob 08.40.						
Junij	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	05.15	05.12	05.11	05.10	05.11	05.12	
zahod Sonca	20.45	20.49	20.52	20.55	20.56	20.57	
dolžina dneva	15.30	15.37	15.41	15.45	15.45	15.45	
	Do 21. junija se dan podaljša za 15 minut, nato pa skrajša do konca meseca za 2 minuti. Sonce stopi v znamenje Raka 21. junija ob 21.49. Začetek poletja. Lunine mene: zadnji krajec 7. ob 06.20, mlaj 13. ob 21.03, prvi krajec 20. ob 20.13, ščip 28. ob 23.38.						

Julij	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.14	05.18	05.22	05.26	05.31	05.36	05.42
zahod Sonca	20.57	20.55	20.53	20.49	20.45	20.40	20.34
dolžina dneva	15.43	15.37	15.31	15.23	15.14	15.04	14.52
	Do konca meseca se dan skrajša za 51 minut. Sonce stopi v znamenje Leva 23. julija ob 08.44. Lunine mene: zadnji krajec 6. ob 13.57, mlaj 13. ob 04.24, prvi krajec 20. ob 11.00, ščip 28. ob 13.25.						
Avgust	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	05.43	05.49	05.56	06.02	06.08	06.14	06.20
zahod Sonca	20.32	20.25	20.18	20.10	20.01	19.53	19.43
dolžina dneva	14.49	14.36	14.22	14.08	13.53	13.39	13.23
	Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 26 minut. Sonce stopi v znamenje Device 23. avgusta ob 15.51. Lunine mene: zadnji krajec 4. ob 19.27, mlaj 11. ob 13.09, prvi krajec 19. ob 03.47, ščip 27. ob 01.48.						
September	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	06.22	06.28	06.34	06.40	06.47	06.53	
zahod Sonca	19.41	19.32	19.22	19.13	19.03	18.53	
dolžina dneva	13.19	13.04	12.48	12.33	12.16	12.00	
	Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut. Sonce stopi v znamenje Tehtnice 23. septembra ob 13.32. Začetek jeseni. Lunine mene: zadnji krajec 3. ob 00.17, mlaj 10. ob 00.02, prvi krajec 17. ob 22.06, ščip 25. ob 12.51.						
Oktober	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	06.59	07.06	07.13	07.19	07.26	07.33	06.40
zahod Sonca	18.43	18.34	18.24	18.15	18.06	17.58	16.50
dolžina dneva	11.44	11.28	11.11	10.56	10.40	10.25	10.10
	Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut. Sonce stopi v znamenje Škorpijona 23. oktobra ob 22.52. Lunine mene: zadnji krajec 2. ob 06.02, mlaj 9. ob 13.34, prvi krajec 17. ob 17.00, ščip 24. ob 23.02, zadnji krajec 31. ob 13.04.						
November	1.	6.	11.	16.	21.	26.	
vzhod Sonca	06.42	06.49	06.56	07.03	07.10	07.17	
zahod Sonca	16.49	16.42	16.35	16.30	16.25	16.21	
dolžina dneva	10.07	09.53	09.39	09.27	09.15	09.04	
	Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 10 minut. Sonce stopi v znamenje Strelca 22. novembra ob 19.25. Lunine mene: mlaj 8. ob 04.53, prvi krajec 16. ob 10.03, ščip 23. ob 08.04, zadnji krajec 30. ob						
December	1.	6.	11.	16.	21.	26.	31.
vzhod Sonca	07.23	07.28	07.33	07.38	07.41	07.43	07.44
zahod Sonca	16.18	16.17	16.16	16.17	16.19	16.22	16.26
dolžina dneva	08.55	08.49	08.43	08.39	08.38	08.39	08.42
	Do 22. decembra se dan skrajša za 17 minut, potem pa podaljša do konca meseca za 4 minute. Sonce stopi v znamenje Kozoroga 22. decembra ob 08.44. Začetek zime. Lunine mene: mlaj 7. ob 23.32, prvi krajec 16. ob 01.50, ščip 22. ob 18.31, zadnji krajec 29. ob 15.04.						

NAVADNO LETO 1999

ima 365 dni, začne se s petkom in konča s petkom. Februar ima 28 dni.

Zlato število **V**
Sončev krog **20**
Epakta **13**
Nedeljska črka **C**
Rimsko število **7**
Letni vladar **Luna**

ZAČETEK LETNIH ČASOV

Začetek pomladi: dne 21. marca ob 02^h 47^m; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladno enakonočje);

Začetek poletja: dne 21. junija ob 21^h 49^m; Sonce na Rakovem obratniku;

Začetek jeseni: dne 23. septembra ob 13^h 32^m; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje);

Začetek zime: dne 22. decembra ob 08^h 44^m; Sonce na Kozorogovem obratniku.

VIDNOST PLANETOV 1999

MERKUR je na nebu vedno blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ za 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj sploščena elipsa in je največja navidezna oddaljenost od Sonca odvisna od Merkurjeve trenutne lege na tiru in istočasne lege Zemlje. Merkur lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim delom obzorja po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred vzhodom Sonca.

Na večernem nebu je letos viden ob datumih okoli 3. III., 28. VI., in 24. X., na jutranjem nebu pa ob datumih okoli 16. IV., 14. VIII. in 3. XII.

Merkur sreča Luno 16. I., 17. II., 18. III., 14. IV., 14. V., 15. VI., 14. VII., 10. VIII., 10. IX., 11. X., 19. XI. in 6. XII., Venero 27. VIII., Jupiter 1. V., Saturn 13. V., Uran 3. II. in Neptun 27. I.

VENERO najdemo na začetku leta kot Večernico na zahodnem delu neba: sredi januarja zaide okoli 18^h 15^m. Navidezno se oddaljuje od Sonca in zahaja vedno pozneje: sredi marca ob 20^h 55^m, sredi aprila ob 23^h 20^m, sredi maja kmalu po polnoči. Na začetku junija se navidezno najbolj oddalji od Sonca. Potem se mu začne spet navidezno približevati. Dne 20. VIII. pride v spodnjo konjunkcijo s Suncem in je ne vidimo. V septembru se pojavi kot Danica nad vzhodnim obzorjem: sredi meseca vzide ob 4^h 5^m. Vedno primernejša je za opazovanje. Ob koncu oktobra je navidezno spet

najbolj oddaljena od Sonca. Sredi decembra vzide ob 4. uri.

Venera sreča Luno 19. I., 18. II., 20. III., 19. IV., 18. V., 17. VI., 16. VII., 12. VIII., 7. IX., 5. X., 4. XI. in 4. XII., Merkur 27. VIII., Jupiter 23. II., Saturn 20. III., Uran 14. I. in Neptun 5. I.

MARS se giblje na začetku leta v ozvezdju Device. Viden je v drugi polovici noči. Nato vzhaja vedno prej: sredi februarja okoli 23^h 30^m, sredi marca takoj po 22. uri. Giblje se napredno do 8. III., ko spremeni smer svojega navideznega gibanja v obratno. Dne 24. IV. je v opoziciji s Soncem in je viden vso noč. Sredi maja zahaja v jutranjih urah. Po zastoju 4. VI. se giblje spet napredno. Sredi junija zaide ob 2^h 25^m, konec julija pa okoli polnoči. Tedaj je v ozvezdju Tehtnice. V novembru in decembru zahaja kmalu po 20. uri.

Mars sreča Luno 9. I., 7. II., 7. III., 3. IV., 30. IV., 26. V., 23. VI., 21. VII., 18. VIII., 16. IX., 15. X., 13. XI. in 12. XII. ter Uran 14. XII.

JUPITER je na začetku leta v ozvezdju Vodnarja. Sredi januarja zaide ob 21^h 55^m, nato pa vedno bolj zgodaj. Dne 1. IV. pride v konjunkcijo s Soncem in ni viden. Potem se navidezno oddaljuje od Sonca. V začetku maja vzide ob 5^h 10^m. Tedaj je v ozvezdju Rib, kjer se zadržuje do konca leta. V začetku avgusta je nad obzorjem vso drugo polovico noči. Po zastoju 25. VIII. se giblje navidezno obratno. Dne 23. X. pride v opozicijo s Soncem in je viden vso noč. Sredi novembra zaide ob 4^h 50^m. Po zastoju 20. XII. se giblje spet napredno.

Jupiter sreča Luno 22. I., 18. II., 18. III., 15. IV., 13. V., 10. VI., 7. VII., 4. VIII., 31. VIII., 27. IX., 24. X., 21. XI. in 18. XII., Merkur 1. V. in Venero 23. II.

SATURN je viden na začetku leta vso prvo polovico noči v ozvezdju Rib. Postopoma zahaja vedno prej: v začetku marca ob 22^h 5^m, sredi aprila ob 20^h 30^m. Dne 27. IV. pride v konjunkcijo s Soncem in ni viden. V juniju je jutranji planet, vidimo ga na vzhodni strani neba. Sredi julija vzide ob 1^h 20^m, v avgustu je nad obzorjem vso drugo polovico noči. Po zastoju 30. VIII. se giblje obratno. V novembru je viden vso noč, ker je 6. XI. v opoziciji s Soncem. Ob koncu leta zahaja v zgodnjih jutranjih urah.

Saturn sreča Luno 24. I., 20. II., 20. III., 16. IV., 14. V., 11. VI., 8. VII., 5. VIII., 1. IX., 28. IX., 25. X., 22. XI. in 19. XII., Merkur 13. V. in Venero 20. III.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Celo leto se giblje v ozvezdju Kozoroga. V konjunkcijo s Soncem pride 2. II., zato na začetku leta ni viden. Dne 22. V. je v zastoju in vzide ob 1^h 30^m. V opozicijo s Soncem

pride 7. VIII. Tedaj je vso noč nad obzorjem. Dne 23. X. je spet v zastoju in zaide ob 0^h 45^m.

Uran sreča Luno 18. I., 15. II., 14. III., 11. IV., 8. V., 4. VI., 2. VII., 29. VII., 25. VIII., 21. IX., 19. X., 15. XI. in 12. XII., Merkur 3. II., Venero 14. I. in Mars 14. XII.

NEPTUN je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. Celo leto se giblje v ozvezdju Kozoroga. V zastoju je 7. V. in je tedaj viden v drugi polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 26. VII., zato je tedaj vso noč nad obzorjem. Dne 14. X. je spet v zastoju in je viden v prvi polovici noči. Neptun sreča Luno 18. I., 14. II., 13. III., 10. IV., 7. V., 3. VI., 1. VII., 25. VII., 24. VIII., 20. IX., 18. X., 14. XI. in 11. XII., Merkur 27. I. in Venero 5. I.

PLUTON, deveti, najoddaljenejši znani planet, je v opoziciji s Soncem 31. V., v konjunkciji pa 3. XII. Letos se giblje v ozvezdju Kačenosca.

Pregled vidnosti:

Venera je do avgusta Večernica, od septembra pa Danica.

Mars je na začetku leta viden v drugi polovici noči, v aprilu vso noč, na začetku avgusta vso prvo polovico noči, ob koncu leta pa le v večernih urah.

Jupiter je na začetku leta viden le v večernih urah, v marcu in aprilu ni primeren za opazovanje. V avgustu je viden v drugi polovici noči, v oktobru vso noč, ob koncu leta pa v prvi polovici noči.

Saturn je viden na začetku leta v prvi polovici noči, v aprilu in maju ni primeren za opazovanje, v avgustu je viden v drugi polovici noči, v novembru vso noč.

MRKI 1999

V letu 1999 sta dva Sončeva in en Lunin mrk:

Dne 16. februarja je Kolobarjasti Sončev mrk, ki pri nas ni viden.

Dne 28. julija je Delni Lunin mrk, ki pri nas ni viden.

Dne 11. avgusta je Popolni Sončev mrk, ki je pri nas viden kot delni. V Ljubljani se mrk začne ob 11^h 20^m. Ob največji stopnji (ob 12^h 44^m) je zakritih 97 % Sončevega premera. Mrk se konča ob 14^h 9^m. Ker se bo pas, iz katerega je viden popolni mrk, predvidoma dotaknil najsevernejšega dela državne meje (okolice Budincev), bodo morda tam za zelo kratek čas zagledali tudi popolni mrk.

Opomba: Vsi navedeni časi so v srednjeevropskem času, od 28. marca do 31. oktobra pa v poletnem času.

*Lavantinski škof, blaženi Anton Martin Slomšek, rojen 1800 – umrl 1862
Portret neznanega avtorja, narejen po zadnji Slomškovi fotografiji,
krasi prostore uprave Mohorjeve v Celju Foto Marijan Smerke*

SLOVENSKI SVETNIK

*Na Slomu, na slami, nekje na Slovenskem
se v letu Prešerna rodilo je dete
in čuden sijaj je na svodu nebesnem
naznanil legendó o lepem in svetem:
do novorojenca razpel se je most
za milost, za blaženost in za svetóst.*

*In pobič je rastel, bil hlapčič, pastir je,
duhovniku strežnik, volem za goniča,
je tekal k pouku in z duhom v vsemirje,
od koder je Bog blagoslovil fantiča:
nastopil je pot, koder hodi skrivnost
za milost, za blaženost in za svetost.*

*Bil mašnik, opat je in škof lavantinski,
bil videc in pesnik srca je in mozga,
čeprav je v ponižnosti najbolj prvinski
govoril o sebi: »Le revna sem rozga.«
Tako je z modrostjo zorela krepost
za milost, za blaženost in za svetost.*

*Oznanjal zvestobo je Bógu in ródu,
tako ves življenjski, tako nazarenski,
učil se pri bratih Cirilu, Metodu,
tako ves slovenski, tako ekumenski,
v zveličanje duš je opravljal dolžnost
za milost, za blaženost in za svetost.*

*Ob smrti zasuli s solzámi so krsto,
a tuji nestrpneži s pljunki žalitev,
oskrunili grob so mu, vendar on čvrsto
ostajal je v času brezčasna molitev
za dušo slovensko in njeno bridkost,
za milost, za blaženost in za svetost.*

*Po njem se oglašá od pevcev veselih
En hribček bom kupil, Zvonite zvonovi
in spet kot za živa dviguje svoj kelih
s smehljajem nad nami rojaki, rodovi,
deli blagoslov kakor večno mladost
za milost, za blaženost in za svetost.*

*Zdaj zlati sadovi njegovi zorijo.
Na srečo naslonjen naš dom je, pripravljen
na sveto. Na Slomu se sence budijo:
Svetnik naš, Anton Martin, bodi pozdravljen!
Pozdravljena tvoja človeška krepost,
slovenska ljubezen, nebeška svetost!*

Tone Pavček

SPREMNA BESEDA H KOLEDARJU NARAVNEGA VRTNARJENJA

Čim naravnejše vrtnarjenje*

Vrt je po vsej verjetnosti najstarejša obdelana površina. Človek je že zelo zgodaj pričel okrog svojega bivališča saditi izbrane rastline za vsakodnevne potrebe. Tako se je rodil vrt.

Da bi iz tega koščka zemlje iztisnili čim več, smo ga v zadnjih desetletjih pretirano posipali z umetnimi gnojili in pesticidi. Tako smo porušili naravno ravnovesje med rastlinami, podlago, na kateri rastejo, in organizmi v tleh. Napravili smo umeten, od kemikalij odvisen in vedno manj živ vrt. Na srečo so se vmešali biologi in ekologi, ki jim ne gre le za ekonomsko učinkovit vrt, ampak predvsem za ohranitev zdrave narave.

Naš življenjski prostor sestavlja nepregledna množica snovi in medsebojno prilagojenih živih bitij, ki jih povezujejo občutljivi fizikalni, kemijski in biološki procesi v ravnovesen naravni sistem. Danes vemo, da zgradbe tega sistema nikakor ne smemo porušiti. Skrb za čim bolj naraven vrt ni torej niti modna muha, pa tudi nostalgična želja po minulem ne. Naraven vrt je potreba.

Temelj naravnega vrtnarjenja je določeno znanje, ki ga ponujajo številni vrtnarski priročniki; enako pomemben pa je tudi koledar naravnega vrtnarjenja, po katerem se ravnamo ne samo pri setvi, ampak pri vseh opravilih na vrtu – od obdelave prsti prek setve in presajanja, zalivanja, obrezovanja, cepljenja, nege rastlin in zatiranja škodljivcev do pobiranja pridelkov – po dogajanju v naravi.

Naši predniki so vedeli iz izkušenj, v novejšem času pa so dokazali tudi znanstveniki, da na rast in razvoj rastlin bistveno vplivata menjavanje letnih časov in vreme, ki sta v veliki meri odvisna od sonca. Pomembni dejavniki pa so tudi mikroklima, kakovost tal, organizmi v tleh, rastline, ki rastejo v soseščini, in živali.

Prav tako pa je dokazano, da poleg sonca tudi luna fizikalno vpliva na rast rastlin. Prvi, ki je v novejšem času znanstveno raziskoval ta vpliv, je bil profesor biologije z univerze Yale, dr. Harald Burr. Raziskoval je odnos med rastjo rastlin in njihovim električnim potencialom. Pri svojih poskusih je nehote odkril zvezo med rastjo in luninimi fazami, ki so izraz medsebojne lege Zemlje, Sonca in naše Lune v vesoljskem prostoru. Njegovo delo je nadaljevala biologinja dr. Lily Kolisko z univerze v Stuttgartu in ugotovila, da v prvi četrtini luninega cikla pospešeno rastejo nadzemni deli rastlin, v drugi četrtini pa deli rastlin, ki so v zemlji. V tretji četrtini postane rast po-

časnejša in v četrti četrtini je najbolj počasna.

Ta rastni cikel je povezovala z dejstvom, da luna vpliva tudi na nivo talne vode v zemlji, ki je ob polni luni najvišji, ob mlaju pa najnižji. Ko luna raste, so zato voda in v njej raztopljene rudninske snovi rastlinam bolj dosegljive in rast navzgor bujnejša. Ko se v drugi polovici luninega cikla nivo talne vode znižuje, pa intenzivneje rastejo korenine, da tako rastline lažje dobijo vodo in hranilne snovi. Pri večletnem opazovanju je ugotovljala, kdaj so določena vrtna opravila (setev, presajanje, zalivanje, gnojenje, zatiranje škodljivcev) najuspešnejša.

Naslednji korak je napravila Američanka Louise Riotte, znana avtorica številnih knjig o vrtnarstvu (na primer *Korenje ljubi paradižnik*, *Vrtnice ljubijo česen*, *Spanje s sončnicami*). Dolga leta je preučevala zvezo med rastjo rastlin, luno in znamenji živalskega kroga, mimo katerih potujejo Sonce, Zemlja in Mesec v času enega leta.

Že od zdavnaj so ljudje vesoljski prostor in čas prepoznavali in določali po položaju zvezd na nebu. Zvezde so povezali v ozvezdja, jih poimenovali in po njihovi legi so določali položaj Sonca, Zemlje in Lune ob katerem koli času leta. Če torej pojmuje medsebojno lego nekega zodiakalnega znamenja in Meseca kot oznako vesoljskega prostora, v katerem smo ob določenem času, bi lahko bilo naravno, da tudi ta dejavnik vpliva na dogajanja na Zemlji, torej tudi na življenjske procese in na rast rastlin. Znanstveno je to sicer nedokazana, vendar logična špekulacija. Zakaj ne bi bilo možno, da tudi naravne zakonitosti vesolja vplivajo na življenjska dogajanja na Zemlji? Večstoletne izkušnje kmetov to potrjujejo.

Pričujoči koledar naravnega vrtnarjenja je zgrajen na osnovi dokazanih vplivov lune na rast rastlin, upošteva pa tudi možne vplive vesoljskih zakonitosti, opredeljenih z znamenji živalskega kroga, vendar v njem niso le navodila za setev, ampak tudi za vsa pomembna opravila na vrtu! Mnenje, da vpliv vesolja lahko omejujemo z zemeljskimi urami in celo minutami, presega naravoslovno pamet. Med dogajanja v naravi ni ostrih mej. To dokazujejo tudi vse praktične izkušnje na vrtu. Vplivi »odhajajočega« zodiakalnega znamenja počasi pojemajo in vplivi »prihajajočega« počasi naraščajo. To dejstvo sem pri sestavi tega koledarja upoštevala in to je ena njegovih značilnosti.

Druga, morda še pomembnejša značilnost tega koledarja pa je upoštevanje medsebojnega vpliva zodiakalnih znamenj in dokazanih vplivov luninih faz.

Dokazano je, da je v prvi četrtini (od mlaja do prvega krajca) ugoden čas za setev enoletnic, od katerih želimo predvsem nadzemne dele ali seme (npr. žito, solata, zelje).

V drugi četrtini (od prvega krajca do polne lune) sejemo ali sadimo

rastline z mesnatimi plodovi in stročnice. Lahko pa še sejemo tudi rastline, ki jih nismo uspeli posejati v prvi četrtini.

V tretji četrtini (od polne lune do zadnjega krajca) sejemo in sadimo dvoletne rastline, trajnice in rastline z gomolji, korenikami in čebulnicami.

V četrti četrtini (od zadnjega krajca do mlaja) ne sejemo in ne sadimo, tudi če vladajo ugodna zodiakalna znamenja. To je čas za obdelavo prsti (rahljanje, pletje, gnojenje, zalivanje) in zatiranje škodljivcev – posebno, ko je luna v neplodnih zodiakalnih znamenjih.

V koledarju se vplivi lune skladajo z vplivi zodiakalnih znamenj.

Strelec npr. je revno znamenje, neprimerno za setev; pač pa v tem znamenju lahko obrezujemo.

Kozorog je rodovitno znamenje, posebno za koreninaste rastline, primerno tudi za obrezovanje in cepljenje drevja.

Vodnar je reven in suh, primeren za obdelavo prsti in uničevanje plevla – nikakor ne za setev.

Ribe so zelo rodovitno znamenje, najboljši čas za presajanje.

Oven ni primeren za setev in presajanje, primeren pa je za uničevanje škodljivcev in za pobiranje pridelkov.

Bik je mokro in produktivno znamenje, posebno primerno za presajanje in sajenje rastlin, od katerih želimo korenine, korenike in gomolje.

Znamenje **dvojčkov** je suho in revno, predvsem primerno za pobiranje plovov.

Rak je najpomembnejše vodno znamenje in najbolj rodovitno. Sejemo predvsem listne rastline, sadimo fižol, cepimo drevje in vrtnice.

Lev je suho in najbolj neplodno znamenje. Primerno za obdelavo prsti in pobiranje pridelkov.

Devica je sicer mokro, vendar nerodovitno znamenje. Sejemo lahko le rastline, od katerih želimo cvetove.

Tehnica je srednje rodovitno znamenje, primerno za setev cvetlic.

Škorpion je mokro, drugo najrodovitnejše znamenje. To je primeren čas za setev in presajanje.

Pomembne so tudi kombinacije. Prvi krajec na primer poveča učinke rodovitnih in zmanjša učinke nerodovitnih znamenj, zadnji krajec pa učinkuje obratno.

Poleg tega obstajajo tudi izjeme, ki potrjujejo pravila. V strelcu, ki je revno znamenje, lahko sadimo na primer buče in krompir.

To so seveda samo bistveni in še zdaleč ne vsi podatki o vplivih lune in zodiakalnih znamenj, ki so upoštevani v tem koledarju.

Opozarjamo tudi na to, da so med koledarji, v katerih je označen položaj lune v živalskem krogu, lahko tudi razlike. Nastanejo predvsem, če

pride luna iz enega znamenja v drugega okrog poldneva. Takrat se sestavlja-vec za tisti dan odloči za »odhajajoče« ali pa za »prihajajoče« znamenje. Razlike, ki tako nastanejo, za vrtnarjenje niso pomembne, ker se učinki znamenj prvi ali tretji dan pač prepletajo.

V koledarju je za posamezna opravila vedno označenih več datumov. Zase izberite čas, ki je primeren geografskim prilikam, upoštevajte pa seveda tudi vreme, temperaturo in druge morebitne krajevne posebnosti. Za uspešno vrtnarjenje je potrebna tudi zdrava kmečka pamet.

Pojasnila:

Zalivamo – pomeni, da tisti dan (če je seveda potreba) zalivanje najbolj zaleže.

Spomladi porežemo vse, kar je pozimi odmrlo.

Ribez in maline obrežemo, ko oberemo plodove.

Fižol, ki ga sadimo junija, porabimo v stročju.

Košnjo zelenic predlagamo med polno luno in mlajem; potem trava počasi raste, košnjo travnikov pa med mlajem in polno luno, potem trava hitreje raste.

Za poletno obrezovanje drevja se navdušuje vedno več sadjarjev; manj gre v izgubo, ker drevje nastavi popke za naslednje leto le na vejah, ki ostanejo.

Pred zimo in zmrzaljo temeljito zalijemo sadno drevje in grozdičje.

Tatjana Angerer

***Opomba uredništva:** V koledarju (meseci s svetniškimi godovi itd.) letos objavljamo koledar naravnejšega vrtnarjenja z znamenji zodiaka, v katerih je luna ob dnevih, ki so z njimi označeni. Ta članek pojasnjuje zasnovo koledarja. Ob posameznih dnevih so vpisana dela, ki naj bi jih takrat na vrtu opravljali. Poudarjena so z naslednjimi barvnimi krogi:

sejemo

presajamo

sadimo

nabiramo, pobiramo

škropimo

obrezujemo

Avtorica je koledar naravnejšega vrtnarjenja sestavila tako, da ga lahko s svojimi izkušnjami in upoštevajoč njena navodila tudi dopolnujete in izpopolnujete.

SINODA, KAJ JE TO?

V Cerkvi na Slovenskem se je v zadnjih letih zgodilo nekaj pomembnih stvari. Z uveljavitvijo samostojne države je prišlo tudi do spremembe na ravni cerkvene organiziranosti. Slovenski škofje niso več člani jugoslovanske škofovske konference, ampak imajo od leta 1990 svojo. Po cerkvenih pravilih je »škofovska konferenca ... zbor škofov kakega naroda ali določenega ozemlja, ki po določitvi prava skupno izvršujejo nekatere pastoralne naloge za vernike svojega ozemlja v pospeševanje večjega dobrega, ki ga ljudem izkazuje Cerkev, zlasti v oblikah in načinih apostolata, ki so časovnim in krajevnim razmeram primerno prilagojeni« (ZCP, can., 447).

Škofje na ozemlju krajevne Cerkve, kjer je ena škofovska konferenca, lahko skličejo »plenarni cerkveni zbor« z odobritvijo apostolskega sedeža. Za to pobudo so se odločili slovenski škofje 26. maja 1997 pri Sv. Jožefu v Celju. Cilj, ki so si ga zadali, je, da naj bi »na pragu tretjega tisočletja premislili svojo dosedanjo pot in se zazrli v prihodnost. Sinoda naj bi močno poglobila vero, upanje in ljubezen slovenskih kristjanov in začrtala jasne smernice za novo evangelizacijo slovenskega naroda« (Izberi življenje, nadškof F. Rode, Spremna beseda). Ta namen so škofje ob ustanovitvi tajništva sinode še enkrat opredelili tako: »Katoliška Cerkev na Slovenskem, zvesta Jezusu Kristusu, zmagovalcu nad smrtjo, v občestvu z vesoljno Cerkvijo in Petrovim naslednikom ter vsemi dobrohotnimi ljudmi, želi na pragu tretjega tisočletja premisliti svojo dosedanjo pot in se zazreti v prihodnost slehernega človeka in naroda. To je še zlasti nujno zaradi velikih sprememb in usodnih izzivov, pred katerimi stoji vse človeštvo. Zato želi Cerkev s sinodo poglobiti svojo vero, upanje in ljubezen ter v luči živega izročila izpolniti poslanstvo v svojih skupnostih, kakor tudi v slovenski družbi in državi.« Sinoda, shod ali zbor ima tako določen cilj, ki se na eni strani nanaša na analizo stanja vernosti v preteklosti in sedanosti, na drugi strani pa na podlagi novih duhovnih znamenj v sodobnem svetu skuša razmisliti o pastoralnih poteh za prihodnost. Slednje pomeni, da Cerkev želi pripraviti vizijo, ki bo vsebovala poudarke, katere naj bi v prihodnje posebej imeli pred očmi. Navodila o škofijskih sinodah tako posebej poudarjajo, da je temelj vsakega sinodalnega dogajanja podoba Cerkve. Kakšna Cerkev smo in kakšna hočemo biti. Cerkev si mora neprestano prizadevati za to, da bi bila čim bolj podobna svojemu ustanovitelju Jezusu Kristusu. Tako svojo lastno podobo lahko izlušči samo, če se pogleda v ogledalo razodete božje besede in celotne tradicije Cerkve. Merilo za analizo in za vizijo je božja beseda, kakor jo razume občestvo verujočih s svojimi pastirji skozi celotno zgodovino krščanstva. Sodobna znamenja časa so sicer izziv za vernika in za Cerkev, na katerega je potrebno odgo-

Ne boj se mala čreda ... Foto Alenka Veber

voriti v luči evangelija, ne pa ta znamenja spremeniti v merilo za evangelizacijo. Tako lahko postane sinoda pomoč škofom pri njihovem poslanstvu, da vodijo cerkveno občestvo. Je tudi priložnost za odgovorno sodelovanje vseh ljudi dobre volje pri pastoralni viziji. Prav zaradi tega je pomemben čas priprave na sinodalno zasedanje, ki smo ga pričeli živeti v jeseni 1997 leta, ko je bilo tajništvo sinode zadolženo, da pripravi dokument, na podlagi katerega bo mogoče sprožiti razpravo med ljudmi. Ta dokument ima naslov, ki je hkrati tudi geslo sinode, *Izberi življenje*, in podnaslov *Odrpta vprašanja za pogovor o sinodi na Slovenskem*. V mesecu marcu so bile brošure razdeljene po vseh župnijah in dosegljive v katoliških knjigarnah. Posamezniki, župnijski sveti, redovne skupnosti, duhovna gibanja in katoliške organizacije so se pričeli odzivati na predloženo besedilo in vprašanja ter svoje ideje sporočati na tajništvo sinode.

Tajništvo sinode je operativni organ, ki je zadolžen, da dogajanje spremlja z organizacijskega vidika. Skrbi za dokumentacijo in za redakcijo sinodalnih besedil. Je odgovorno za potek sinode, finance in kontakte z javnostjo. Tajništvo o ničemer ne odloča, pač pa lahko predlaga.

Za sinodalno dogajanje so značilna tri obdobja. Prvo obdobje je čas priprave na prvo zasedanje. V tem času naj bi stekla čim širša razprava na

vseh možnih ravneh v Cerkvi in v družbi, ki bi pripomogla k temu, da se zaznajo resnična vprašanja in resnični problemi vernikov. To obdobje se zaključí s prvim zasedanjem, za katero je potrebno pripraviti dokument, o katerem teče razprava na zasedanju. Drugo obdobje je čas med prvim in drugim zasedanjem. V tem času se lahko poglobi razprava o tistih vprašanjih, ki so na prvem zasedanju ostala odprta, nedorečena ali pa je o njih več različnih mnenj. Na osnovi dokumenta za prvo zasedanje in pripomb na ta dokument se pripravi dokončni dokument, o katerem se glasuje na drugem sinodalnem zasedanju. Ko škofje skupaj in vsak za svojo škofijo sprejmejo dokončno besedilo, ga morajo poslati v potrditev na ustrezno kongregacijo apostolskemu sedežu. Ta sinodalne sklepe odobri in s tem škofom odpre možnost, da jih za svoje škofije razglasijo kot zavezujoče. Tretje obdobje sinode pa sledi potem ko so dokumenti sprejeti in jih je potrebno uresničevati v pastoralni praksi Cerkve.

Navodila za škofijske sinode škofom priporočajo, da se na sinodi obravnavajo predvsem tista vprašanja, ki zadevajo ekumenizem, oznanjevanje, katehezo, misijonsko dejavnost, katoliško vzgojo in sodobna sredstva obveščanja. Prav tako naj bi sinoda obravnavala liturgična vprašanja, organiziranost škofij, disciplino klera in ekonomska vprašanja. Upoštevajoč ta navodila je tajništvo pripravilo besedilo za razpravo in ga razdelilo v šest tematskih sklopov, ki v celoti pokrivajo vsa priporočena področja. Te sklope lahko opredelimo tudi z vprašanji, komu, kaj in kako oznanjamo, kaj in kako praznujemo, kako živimo v Cerkvi, v družbi in v državi. Poleg odzivov, ki jih zbira tajništvo, je bila v pripravi na sinodo izpeljana anketa v koprski škofiji in anketa med mladimi, ki so člani veroučnih skupin v mariborski škofiji. Vse, kar je do poletja 1998 znanega in zbranega kaže predvsem v naslednjih smereh: na področju oznanjevanja izstopajo vprašanja in stališča do pojava novih religioznih gibanj in vprašanja neustreznih oblik oznanjevanja ter jezika oznanjevalcev sodobnemu človeku. Na področju bogoslužja se postavlja vrsta zahtev po bogoslužju, ki bi bolj upoštevalo situacijo, v kateri se ljudje nahajajo, in ki bi tudi celotno občestvo pritegnilo k sodelovanju. Posebej problematično izstopa zakrament sv. birme. Vprašanje življenja iz vere odpira predvsem problem solidarnosti in odnosa do ubogih v našem okolju. Pri tem se zaostrojuje podoba Cerkve kot tiste, ki služi, ali tiste, ki se bori za privilegije. V poglavju o življenju v Cerkvi se ne bo moč izogniti odnosu med verniki in kleriki. Predvsem se nakazuje problem vodenja cerkvenega občestva s strani hierarhije in klera, ki imata prepogosto premajhen čut za zbornost in za subsidiarnost, s tem pa za odgovorno soodločanje vernikov. Oblike soodločanja v cerkvenih skupnostih niso dovolj razvite, domišljene in dosledno izpeljane. Nastaja tudi napetost med pastirji in ljudstvom, kar ima vzroke v nejasno opredeljenih pristojnostih enih in drugih. Vprašanje odnosa med sodobno družbo in njeno kulturo

ter Cerkvijo je pomemben ključ za razumevanje celotne evangelizacije. Vrednostni relativizem in ideologija liberalizma, ki usmerjata svet trga in politike, imata močan vpliv na ravnanje ljudi do verskih resnic in vrednot. Kritično ovrednotenje sodobne sekularizirane, pluralne in demokratične družbe bo ena od pomembnih nalog sinode. Kar zadeva življenje institucije Cerkve in države, se ugotavlja vrsto nerešenih vprašanj, ki ne zagotavljajo državljanu in verniku svobodno izražanje in življenje po veri. Posebno kritično področje je vzgoja in izobraževanje, kjer si vodilna politična smer na Slovenskem lasti monopol, ki ga uveljavlja s pomočjo državnih struktur in na ta način verodostojno posnema stari enopartijski način upravljanja z državo. Laična šola se razume predvsem v smislu preživetega francoskega laicizma, ki ni prenesel verske razsežnosti v šoli. Namesto da bi sodobna država uveljavljala model laične šole, v kateri je prostor za vse kulturotvorne duhovne pobude, predvsem pa za tiste, ki so to v zgodovini že tolikokrat potrdile in dokazale, izloča iz šole možnost neposrednega dialoga s krščanstvom. Izločanje vernosti iz šole pomeni ustvarjanje nesproščene in nedialoškega vzdušja v zbornicah in v šolah med učenci. Pomeni nadaljevanje s tisto držo, ki je vernika v preteklosti porivala na rob družbe in v zasebnost. Koliko bo država sposobna ustvariti možnosti za polno uresničevanje svobode veroizpovedi je eno od temeljnih vprašanj, do katerih se bo sinoda morala opredeliti.

Seveda pa je z vsem tem povezano tudi vprašanje polpretekle zgodovine, ki predstavlja za slovensko družbo enega od ključnih problemov, katerega simbolni pomen najdemo v besedi sprava. Cerkev bo do svojega lastnega ravnanja v polpretekli zgodovini v okviru leta 2000 in sinode morala izreči tisto stališče, ki je zgodovinsko utemeljeno in evangeljsko prepričljivo. Pri tem pa bo seveda pazila, da ne bo nasedla dnevnim medijskim podtikanjem in tisti tezi, ki jo nekateri dosledno in vedno znova širijo, da je Cerkev dežurni grešni kozel za vse.

Kot tajnik sinode osebno mislim, da bi sinoda morala pomagati k večji samozavesti slovenskega kristjana, tako v občestvu verujočih kakor v družbi. Prav zaradi tega je čas priprave na sinodo pomemben, ker omogoča vsakemu človeku, ki to želi, da se do problemov opredeljuje. Opredeljevati se do česar koli je v nas zatrto in zamorjeno. In ker je temu tako, je tudi manipulacija z ljudmi toliko lažja in uspešnejša, kar vedno znova potrjuje politično dogajanje. Slovenski kristjan ni vaje imeti svojega mnenja, ki temelji na pametnih argumentih, še manj pa je vaje to v jasni in gladki govorici povedati, da o pisanju ne govorimo. Desetletno in stoletno življenje v odvisnosti, sedaj od enega gospodarja, drugič od drugega, je onemogočilo razvoj osebnosti, ki bi bile pokončne in jasne. Slovenci tako živimo v neprestani megli in mlakuži, kjer je vse, malo dobro, malo slabo, pa se za to nihče ne razburja, ker je boljše imeti mir, kakor pa se izpostav-

ljati. Zaradi takšnega stanja so tudi naše dogovorne sposobnosti omejene, tako v Cerkvi kot v družbi. Ker ni vizije in njej ustrezne strategije ter s tem povezane ustrezne izbire kadrov, se veliko energije porablja v posameznih pobudah, ki so dobronamerne, a slabo domišljene in še slabše izpeljane.

Krščanstvo je preživelo preveč kriznih in uničujočih obdobji zgodovine, da bi kristjani imeli kakršen koli razlog ali celo pravico do malodušja. Krščanstvo na slovenskih tleh je zapustilo toliko življenjske sile, da nam ni potrebno hoditi sklonjenih glav. Kdor pa živi, dela in ustvarja, tudi greši. Sinoda mora pokazati na nove razloge upanja, ki lahko slovenske kristjane in vse ljudi dobre volje z zaupanjem popelje v novo tisočletje. Dve pomembni zadevi sta se v tej smeri zgodili v času priprave na sinodo: razglasitev prvega Slovenca pred vesoljno Cerkvijo za blaženega in priprava za nove škofije. Zakaj je to pomembno? Najprej zato, ker svetništvo potrjuje tisti princip, ki ga krščanstvo dosledno zagovarja, namreč, da je vse odvisno od človeka kot osebe in njegove temeljne naravnosti na Boga. Svet spreminjajo svetniki, ne pa vojskovodje in njihovi prišepetovalci. Drugič pa zato, ker se je Cerkev lotila strukturnih sprememb, ki so vedno potrebne, da se določena stvar poživi in premakne iz rutine, ki prehitro postane zakon. Nove škofije bodo pomenile več dinamike v Cerkvi na Slovenskem in to potrebujemo. Kdor zavira tak proces, ne deluje v smeri rasti božjega kraljestva. Prav A. M. Slomšek je to dobro vedel, zato se je lotil tudi struktur, ki niso ustrezale njegovim pastoralnim načrtom. Prav v Cerkvi je pogosto navzoč strah pred spremembami, ker se premalo razlikuje bistveno od nebistvenega. Ukvarjanje z obrobni vprašanji pa nujno hromi temeljno poslanstvo, ki je oznanjevanje evangelija kot sporočila, ki odrešuje in osmišlja. Prav problem nesmisla življenja in hlastanje po fastfoodovskih odrešenikih kažeta na tisto področje, ki je za krščanstvo bistveno. Kaj vse moramo storiti slovenski kristjani, da bo v ljudeh več smisla do življenja in več gotovosti, da smo odrešeni v Njem, ki nas je ljubil do konca, to je vprašanje, na katerega bomo iskali odgovore v času sinode in po njej.

Vse do meseca marca 1999 je odprta možnost in priložnost, da se na podlagi zastavljenih vsebin in vprašanj v brošuri *Izberi življenje* in na podlagi katehez, ki so namenjene predvsem mladini, odzivamo na različne načine za pripravo na prvo zasedanje. To je tudi čas, ko naj bi naša molitev pripomogla k razlikovanju duhov in prepoznavanju resničnih problemov sodobnega človeka in njegovega časa ter prostora.

**Tajnik sinode
dr. Ivan Štuhec**

KARITAS - OBRAZ ŽIVOSTI CERKVE

a) Karitas luč sočloveku

Če se hočemo približati notranji vsebini evangeljskega služenja, jo ločiti od le zunanje skrbi za sočloveka, se lahko izrazimo le v različnih podobah, ki vsaka po svoje osvetljuje neizčrpno bogastvo tega božjega daru človeku.

KARITAS – SLUŽENJE je božji dar človeku tudi danes. V vseh časih človeške zgodovine, posebej pa v 2000-letni krščanski zgodovini, se ta dar izraža na različne načine in se po različnih ljudeh udejanja ter dobiva tako veliko življenjsko moč, da lahko preusmerja tok človeške zgodovine. Po izjemnih osebnostih – svetnikih časa, ki so božji dar SLUŽENJA človeku v stiski vzeli zares, je krščanska vera postala nekaj živega, življenjskega in nujnega za preživetje v materialnem in duhovnem smislu.

Ob mnogih in pestrih sodobnih ponudbah za udobno preživetje v materialnem smislu in ne dovolj urejeni in jasni duhovni ponudbi, je tudi slovenski človek postavljen pred izbiro. Bo izbral le materialne ponudbe, ki gradijo življenje na **še več imeti** ali bo odkrival v sebi in bližnjih dimenzijo **biti** človek, biti dober mož, oče, sodelavec, sosed? Se bo zavestno odločil učiti se SLUŽENJA SEBI, BLIŽNJEMU?

Druga božja zapoved: »Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe« je velik življenjski proces, ki v vseh obdobjih življenja doživlja svoje padce in vzpone. Upam si trditi, da danes pred tolikimi vplivi iz okolja in ob tolikih različnih ponudbah nihče ni obvarovan (tudi otrok ne) skušnjave poskrbeti najprej le zase, za bližnjega pa le, če mu bo ostal denar, čas, volja, možnosti, ...

Poskrbeti le zase z izgovorom, da je čas negotov ali da je država dolžna poskrbeti za socialne primere, naj dajo bogati od svojega obilja, pomeni postavljati svetilko pod mernik oziroma žagati vejo, na kateri sedim. Ob taki izjavi bi se lahko marsikomu naježila koža, kot da bi ga napadel sovražnik, ali se mu skremžil obraz, kot da bi naletel na nekaj, kar moti njegovo osebnost. To je dobro, saj je lahko znamenje, da današnji človek še ni otopel, da je odprt za karitas – za služenje. To pomeni, da ga božja milost ne pusti pri miru, da dobri Bog hoče, da bi po njem bližnji doživeli LUČ ŽIVLJENJA.

b) Karitas, sveža studenčnica včeraj in danes

Celih 50 let si je realsocialistični sistem prizadeval, da bi v koreninah zatrl karitativno dimenzijo v življenju slovenske Cerkve. Z Zakonom o verskih skupnostih iz leta 1946 je bilo uradno prepovedano karitativno delovanje slovenske Cerkve, odvzeti so ji bili vsi prostori, kjer so redovne ali laiške ustanove izvajale socialne programe (sanatoriji, sirotišnice, internati, delavnice, šole, poboljševalnice, domovi za starejše in bolne ...).

Koliko svežine, koliko življenja je bilo namensko uničenega, čeprav je uradno država ponudila preko svojih javnih zavodov skrb za ljudi v najrazličnejših socialnih stiskah. Kaj kmalu se je pokazalo, da če manjka v neki ustanovi (ali je zatrt evanđeljski duh služenja), se jo skuša za vsako ceno ohranjati in ščititi na račun boljšega standarda, boljših medicinskih ali higienskih uslug, boljšega socialnega ali pedagoškega programa, ... Ne gre za to, da bi obsojal javne državne zavode, pač pa je obsodbe vredna zapostavljena dimenzija duhovne ponudbe sočloveku v neki socialni stiski.

Tudi v času prepovedi socialnega delovanja je slovenska Cerkev žive-la duha služenja v krščanskih družinah, v župnijskih občestvih in raznih duhovnih gibanjih in združenjih in tudi po svojih živih udih, ki so kot posamezniki izstopali na delovnih mestih kot požrtvovalni, dobri, čuteči, strokovni ljudje brez možnosti napredovanja, ker niso bili na pravi strani. Koliko duhovnikov, redovnikov, redovnic, dobrih vernikov – aktivnih na nekem področju služenja, je državni sistem poskušal utišati s finančnimi sankcijami, lažnimi obsodbami, češ da so kršili zakon, z onemogočanjem in prepovedmi opravljanja njihovega dela, najrazličnejšimi nagajanji in podtikanji ...

Pa vendar sveža studenčnica evangeljskega služenja v slovenskem človeku ni presahnila. Božji duh je bil močnejši od volje zakonodajalca. Ta božji duh je preko revije Ognjišče odprl POSTNI PREDAL DOBROTE, ki je vse od leta 1968 dalje poglabljala duha služenja in finančno pomagal našim misijonarjem pa bolnim sestram in bratom.

Ta božji duh je po osebi nadškofa dr. Alojzija Šuštarja v 80. letih sprožil diakonijsko gibanje po naših župnijah, ki so preko župnijskih svetov ali preko ostalih dejavnih župnijskih in drugih verskih skupin oživile diakonijsko dimenzijo krščanskega življenja, ki jo je poudaril tudi 2. vatikanski koncil kot zelo pomembno vsebino in enega od treh temeljnih stebrov vsake verske skupine. Oznanjevanje evangelija in zakramentalno življenje kot prva dva stebra sta se v zavesti vernikov začela prepletati s služenjem sočloveku v stiski in to je tista sveža studenčnica, ki napoji in odžaja žejnega sočloveka.

c) Karitas, sodobna markacija človeku na razpotju

V okrožnici *OB STOLETNIČI* papež Janez Pavel II. označuje leto 1989 kot prelomno leto, ko so padli komunistični sistemi po svetu in se je začela demokracija po komunističnih deželah.

Padec enostrankarskega sistema, ki je gradil na socialni varnosti državljanov in omogočal dobre socialne pogoje »pokornim« državljanom, je tudi v naši novi državi kar naenkrat odprl mnoga nova ali stara nerešena vprašanja. Mnogi ljudje, ki so se sprijaznili in navadili na pokorščino prejšnjemu režimu, so izražali nezaupanje do novega, bolj »demokratskega« sistema, predvsem pa niso znali oceniti lastnega deleža pri nastajanju novih, bolj človeških odnosov v družbi.

Papež Janez Pavel II. nas v omenjeni okrožnici opozarja, da novo nastaja počasi in da so ob rojevanju boljšega potrebne mnoge osebne žrtve, ker gre pač za novo in neprehojeno pot in ker je potreben lastni delež.

Služenje sočloveku danes je hoja po novi poti UPANJA IN ZAUPANJA človeku na razpotju, je lastni delež ČUTENJA IN ODGOVORNOSTI do sočloveka v stiski, je VERA v božji dar LJUBEZNI, ki dela novo OSEBO V TEBI IN MENI.

V prelomnem obdobju slovenska Cerkev ponuja svojim vernim in vsem ljudem dobre volje zanimivo vabilo – SLUŽITI BRATOM IN SESTRAM v duhu evangelija. Nič novega, če bi ostali le pri besedah, novo pa v tem, da hočemo kristjani te besede udejanjiti. Vprašanje Malega princa je postavljeno tudi nam: »In kako se to stori?« Odgovor je preprost: »Biti živi ud Jezusa Kristusa – biti sodobna markacija, da ljudje na razpotju ali v stiskah z mojo pomočjo najdejo upanje in pot v življenje. Ne gre le za to, da bi pridigarsko opozarjali na napake sodobnih grešnikov in klicali nanje božje maščevanje, če se ne spreobrnejo, ampak da se opogumimo kot

Mali princ in si upamo negovati, zalivati, ljubiti tiste »nebogljene« vrtnice, ki kljub vsemu kljubujejo težkim in nevšečnim današnjim razmeram.

Premalo je le poiskati izgubljene ovce – ali odkriti nebogljene vrtnice. Izgubljene ovce oziroma nebogljene vrtnice nas morajo prepoznati kot pastirje, kot vrtnarje. To je živa Karitas danes in to je živa Cerkev danes.

KARITAS – TOPLA PRIJATELJSKA ROKA

Prelomno leto 1989 je brez dvoma po božjem Duhu pripeljalo skupaj nekaj ljudi dobre volje, ki so začeli snovati in razvijati organizirano karitativno delo v slovenski Cerkvi in družbi.

Ustanovitev Slovenske karitas v letu 1990 in še v istem letu tudi vseh treh škofijskih karitas je odgovor Cerkve na potrebe nove družbe. **Poudarek na dejavnosti župnijske karitas s prostovoljci iz župnijskega občestva je značilnost razvoja in oblikovanja Karitas, ki nam je omogočila, da smo množično kot živi udje Cerkve stopili v slovenski prostor.** Tristo (300) župnijskih karitas s štiri tisoč prostovoljci, ki so odkrili dar služenja in se obvezali, da bodo služili bližnjim v stiski, je kot dragocen biser slovenske Cerkve podarjen naši družbi in ga ni moč prezreti ali zanikati.

Sodelavci Karitas, ki živijo v istem okolju in delijo isto usodo stisk, so lahko komu, ki je po svoji krivdi ali zaradi drugih razlogov zašel v

materialno, duševno ali duhovno stisko, **topla prijateljska roka**. V prvi vrsti smo sodelavci Karitas poklicani, da kot ljudje, kot bratje in sestre v Kristusu pristopimo k sočloveku v stiski. Tako imenovano strokovno pomoč nudijo različni strokovnjaki, ki so za to usposobljeni. Človečnost, ki se zrcali v zaupanju, toplini, zaščiti, razumevanju, strpnosti, solidarnosti, čutenju, pa vsi tisti, ki nosijo v sebi **ŽIVI VIR LJUBEZNI**.

Vizija karitativne dejavnosti v slovenski Cerkvi in družbi je najprej nenehno učenje služenja ob evangeliju in pripravljenost napajati se in hraniti v zakramentalnem življenju ter biti pripravljen **BITI LUČ, STUDENČNICA, MARKACIJA, TOPLA DLAN** za nekoga, ki me potrebuje. Odkritje tega daru bo našlo pot do človeka v stiski.

Vizija Slovenske karitas ni v tem, da bi le načrtovali, do kdaj naj bi imela vsaka župnija Karitas ali koliko domov za stare, pa odvisnike, za matere v stiski, za prizadete bomo zgradili. Vse to je potrebno in nujno, toda ob naših načrtih in delih nas mora voditi notranji ogenj ljubezni, ki iz živega vira črpa spoznanje o tem: kdo in zakaj nas pošilja, da vemo, po kom usmerjamo svoje življenje in kje črpamo energijo za svoje služenje.

Imre Jerebic

OSTARELI - NAŠI LJUBLJENCI

Starost – blagoslov ali prekletstvo

Marsičesa smo se navadili ali sprejeli kot nujno zlo časa, v katerem živimo.

Nujno zlo časa na prelomnici, ko vstopamo v tretje tisočletje, je, da nimamo dobrega recepta, kako bi dobro in celovito poskrbeli za stare in bolne ljudi. To pa pomeni, da zaenkrat v »stari Evropi«, kamor se prištevamo tudi Slovenci, na stara leta ne znamo poskrbeti zase. Dobra ponudba stanovanjskega, higienskega, prehrabnega in zdravstvenega standarda še ne pomeni, da smo za nekoga naredili vse, da bi preživel lep starost.

11.000 ležišč v domovih za ostarele v Sloveniji je brez dvoma potrebna in verjetno nujna rešitev za mnoge, ki nimajo kam iti, ko so betežni in onemogli. V naslednjih petih letih bomo potrebovali še 5000 ležišč za stare in bolne, seveda če v svojih glavah ne bomo spremenili politike pristopa do starosti.

Eno tretjino življenja bomo verjetno tudi v prihodnje Slovenci preživljali kot stari ali starejši ljudje. Toda kje in kako?

Mnogi avtorji, ki se ukvarjajo s problemi staranja, še zmeraj označujejo 50. leto kot prelomno leto, ko človek stopi v obdobje staranja. Mnogi aktivni in vitalni ljudje bi zelo radi premaknili *Abrahama* na 70. leta,

vendar s tem dejstvom ne bodo rešili problema staranja, ki je nujen proces v vsakem odraslem človeku.

Slovenci se staramo kot narod. Poglejmo okrog sebe, predvsem v otročne kraje in mesta, pa ne potrebujemo nobene preteče statistike, ki dokazuje, kako Slovenci ne skrbimo za svoj novi zarod.

Problem staranja zame ni v prvi vrsti problem ekonomskega preživetja na stara leta. Človek zna zelo skromno živeti in preživeti v vseh obdobjih življenja – še najbolj pa v starosti, če so druge potrebe primerno zadovoljene.

Problem staranja je v prvi vrsti problem polnosti ali praznine čustvenega življenja. Starejši človek je kot otrok, ki potrebuje veliko pozornosti, nežnosti, topline, varnosti ... in manj stremi za udobjem, uveljavljanjem, družbenim priznanjem. Čutno polje v človeku pa najprej zapolni sočlovek, ki mu zaupa, ki ga pozna, ki mu je bližnji, in medsebojna bližina starejših in mlajših bi lahko osrečila ene in druge.

Trenutna družbena – potrošniška miselnost je nekoliko drugačna, saj družba, v kateri živimo, že nekaj desetletij meri človeka po njegovi uspešnosti v javnosti, v zadnjem času pa se je temu dejstvu pridružilo še stremljenje po visokem osebnem standardu.

Žal pa ostareli in bolni zaradi svoje neproduktivnosti v naši javnosti nimajo častnega mesta, še manj lahko prispevajo k rasti standarda. Skoraj navadili smo se že, da se družinsko, zakonsko in osebno življenje prilagaja potrebam službe ali javnemu mnenju in ne stanju v lastni družini, kjer je nekdo ostarel, bolan, invalid. Tako na primer veliko več pomeni pohvaliti se, da si se povzpel višje v politiki, v službi, kot da se nekdo pohvali, da nekaj prostega časa žrtvuje za bolnika, invalida...

Osnovno vprašanje je: ali so ostareli, bolni, invalidni naši ljubljenci ali pa naša nadloga ali celo križ.

Zdi se, da se prvi Jezusovi skušnjavi – bitki po IMETI ČIMVEČ in VEDNO BOLJŠEGA VSAKDANJEGA KRUHA – pridružuje še skušnjava po OBLASTI – biti pomemben v javnosti in imeti koga pod oblastjo (biti veliki šef, biti veliki zasebnik). Tretja skušnjava je skušnjava MOČI. Pokazati kdo sem jaz, da me drugi občudujejo, mi zavidajo (z avtomobilom, z agresivnim obnašanjem na cesti, s sebičnim odnosom do najbližjih ...).

Tukaj je – takšen kot je – naš je, čeprav bolan, nadležen, invaliden.

Možni recepti za lepo preživetje starosti

a) Medsebojno sožitje dveh generacij

Velika preizkušnja, ne samo za slovenskega, ampak tudi za evropskega človeka je medsebojno sožitje. Človek se kot božji otrok in socialno

bitje brez sožitja z drugimi (sorodniki, sodelavci, sovaščani, someščani, z različnimi generacijami) ne more celovito razviti in tudi ne more biti zadovoljen in srečen. Razne ponudbe realsocialističnih sistemov, ki so več desetletij ponujali zelo poceni nove oblike umetnega ali vsiljenega načina bivanja (po starosti, po statusu, po ideološki pripadnosti ...) brez medsebojne človeške topline, zaupanja, varnosti so zelo siromašile ali celo pohablja-le človekovo osebnost.

Medsebojno sožitje je umetnost in božji dar, ki se ga učimo in sprejemamo od zgoraj. Lahko je živeti v sožitju, kadar smo pri hiši vsi delovni in ko vlada medsebojno zaupanje ter spoštovanje; težje je uresničiti sožitje, ko nekdo pri delu odpove, ko več ne prispeva k standardu ali ko postane siten in nadležen. Taka situacija često nastane, ko v družino vstopi starost, bolezen, invalidnost, ki vse obrne na glavo. Takrat nastopi učenje sožitja in sprejemanje nove situacije kot priložnost, kot BOŽJE ZNAMENJE in ne kot usoda ali neznosni križ.

Ni recepta, kako naj mladi in zdravi sprejemamo bolne in ostarele; tudi ni recepta, kako intenzivno in koliko časa dnevno ali tedensko živeti skupaj, da bodo starejši in bolni čutili, da so »NAŠI«.

To je božji dar, h kateremu moramo prispevati svoj delež učenja in prositi za božjo pomoč.

b) Osebna rast mladih in starih v sožitju

Z načrtnim učenjem za sožitje s starimi, bolnimi, invalidi brez dvoma poskrbimo tudi za svoj **osebni razvoj** in za svoje zdravo psihično in duhovno počutje, ne da bi se tega zavedali. Problem je le naš čas, ki nas stalno priganja, tako da nimamo časa zase, še manj za nekoga, ki ima 24 ur časa za srečanje z nami. Ne strinjam se s trditvijo, da bi s tem, ko bi srednja generacija načrtno skrbela za starejšo, zagotovili, da bodo nekoč naši otroci poskrbeli za nas. V tem vidim nekaj sebičnosti. Mnogo pomembneje je stopiti v proces **učenja odnosov** do starejših in bolnih, si najprej vzeti čas in v svoji okolici, družini nevsiljivo pokazati, da je čutenje s sočlovekom, ki je bolan, ki mu ugašajo življenjske moči, nekaj velikega in plemenitega. Pogosto ne gre za osrečujočo izkušnjo, saj nas bolezen in starost bližnjih skrbi in bremeni. Gre za **razvoj naše človečnosti**, ki ob sožitju z ostarelimi, bolnimi, invalidi dobi nove, pozitivne razsežnosti in možnosti.

c) Izziv: ostareli, naši ljubljenci

V učenju sožitja s starimi ljudmi ne gre za učenje povsem novih vrednot. To bi bila krivična ocena naše kulture in zdrave krščanske tradicije, ki je znala kljub zelo težkim časom, ko ni bilo na pretek vsakdanjega kruha, normalno živeti z ljudmi, ki so zboleli, ostareli. Imeli so častno mesto kot »izgovorjen kot« in »priboljšek« v hiši in so se morali zdravi

umakniti oz. stisniti v majhnem prostoru ali se odpovedati tudi zasluženim priboljškom hrane ob trdem delu, da so zagotovili pravice starim. **Gre za izziv, da damo starim in bolnim, ne samo v domovih, ampak tudi v javnosti, tisto mesto, ki jim gre.** Strah starih, da ne bodo imeli dovolj velike pokojnine in bodo finančno odvisni od svojih otrok, je dokaz, da je v naši skrbi zanje nekaj narobe. Tudi pretirano varčevanje (skopuštvu) starih kaže na to, da se kljub naši skrbi ne počutijo varne. Napačna je naša sodobna miselnost, ki stare in bolne potiska iz naše srede, narobe je urejen naš čas, ki je obtežen s skušnjavo po imeti. Napačno je naše sebično pojmovanje medsebojnega sožitja, ki iz naših odnosov in življenjskega prostora izključuje drugačne ljudi.

Načelo – ostareli, bolni, invalidi so naši ljubljenci.

Imre Jerebic

GLAS UPANJA SREDI BREZUPA

Petdeset let slovenskih oddaj na Vatikanskem radiu

Letos vas bomo namesto s kratkim pregledom najpomembnejših dogodkov v Cerkvi po svetu od velikega šmarna 1997 do velike maše 1998 seznanili z začetki delovanja ustanove, ki je v tem obdobju – na sam božič 1997 – praznovala 50-letnico oddajanja rednih verskih oddaj v slovenskem jeziku: Slovenskim programom Vatikanskega radia.

Te oddaje je napovedal vatikanski dnevnik L'Osservatore Romano 18. decembra 1947 na drugi strani v rubriki Rimska kronika (Cronica di Roma). Poslušalcem je pojasnil, da bodo poleg oddaj v slovenskem jeziku lahko od 21. decembra prisluhnili tudi oddajam v češkem, slovaškem in hrvaškem jeziku. Začele se bodo 21. decembra 1947 ob 19.00 po rimskem času na kratkem valu 31.96 m ali na 9.660 KHz. Oddaja v slovenščini bo na vrsti v četrtek in v soboto. Ker je bil pred petdesetimi leti božič prav tako na četrtek, kot je bil leta 1997, je bila prva redna oddaja v slovenskem jeziku na sam božič zvečer. Na začetku so bile oddaje, kot je bilo najavljeno, dvakrat na teden, pozneje trikrat, po letu 1970 pa vsak dan.

Začele so se na pobudo jezuita p. Antona Prešerna, ki je bil več kot trideset let generalni asistent in asistent za slovanske province v Družbi Jezusovi. Prvi odgovorni urednik oddaj je bil jezuit p. Jakob Žibert. Leta 1950 je vodstvo oddaj prevzel škofijski duhovnik Anton Iskra. Po njegovi smrti leta 1967 ga je nasledil kot glavni in odgovorni urednik mag. Rafko Vodeb, njega pa po 1. juliju 1971 jezuit p. Pavel Leskovec. Od novembra 1994 to zahtevno in odgovorno službo opravlja jezuit p. Janez Sraka.

Čas, v katerem so se začele oddaje, in čas prav do osamosvojitve Slovenije je bil zaradi prevlade komunističnega režima prežet s protikatoliško

in sploh protiversko marksistično (materialistično) ideologijo. To je moralo pri svojem delu upoštevati tudi uredništvo oddaj, čeprav so vodstvo radia, pa tudi pristojna telesa Svetega sedeža pri načrtovanju in pripravi oddaj to odločitev, s tem pa tudi odgovornost, svobodno prepuščali njihovemu voditelju. Tako je veljalo nekdanj in še danes.

Stališče jugoslovanskih in slovenskih družbenopolitičnih oblasti do oddaj se je spreminjalo; odvisno od razmer v svetu in od stališča, ki so ga zastopali tedanja Komisija za odnose z verskimi skupnostmi in njeni voditelji. Ko so bili obnovljeni diplomatski odnosi med Jugoslavijo in Svetim sedežem, je to pomenilo znaten korak naprej v smeri večje verske strpnosti. Pri Slovencih pa so odločale še druge stvari; na primer narodna zavednost ... V sedemdesetih letih je v Sloveniji veljal državni predpis, da se ne sme v to republiko brez posebnega dovoljenja prinašati knjig in drugih publikacij, natisnjenih v slovenskem jeziku v tujini. Vatikanski radio je tisti čas objavljaval mesečni bilten z napovednim programom za vsak dan v več jezikih, med njimi tudi program oddaj v slovenskem jeziku. Čeprav je po vsej državi veljala omenjena prepoved, je slovenska oblast (tako je bilo tudi skoraj povsod po Jugoslaviji) z nekaterimi kratkimi prekinitvami dovoljevala uvoz omenjenega biltena. To je delala tudi zaradi tega, ker je menila, da bilten predstavlja tudi neke vrste uveljavljanje (promocijo) Slovenije in slovenskega jezika v svetu, saj je izhajal v stotisoč izvodih in so ga zastopniki prejeli vsi proslilci po Evropi in svetu.

Kljub temu »mižanju na eno oko« je moralo uredništvo oddaj v slovenskem jeziku resno premišljati, kako v Cerkvi in veri nenaklonjenih (celo sovražnih) časih na Slovenskem vsebinsko oblikovati oddaje, da bodo po eni strani služile pravemu namenu ter pritegnile čim več poslušalcev, po drugi pa zanje ne pomenile prehudih posledic, kar se je tedaj tudi dogajalo po Sloveniji. Zaradi tega se je držalo štirih načelnih usmeritev. Najprej te, da so bile oddaje najprej verske narave. Potem, da so o papeževih dejavnostih, govorih, poslanicah in drugih dokumentih, kot tudi o življenju in delovanju Apostolskega sedeža, njegovih ustanov in delnih (krajevnih) Cerkev, poročali stvarno in vseskozi na podlagi zanesljivih ter preverjenih virov. Ob tem so imele oddaje tudi versko-vzgojni namen: oblikovati pravo vest v poslušalcih in vzgajati pokončne, prepričane kristjane. Cerkev v Sloveniji in njene člane so reševale iz zaprtosti vase in osame ter jo (jih) povezovale s središčem krščanstva (papežem, Apostolskim sedežem, vesoljno Cerkvijo). To povezovanje se je dogajalo z obveščanjem, pa tudi z izkazovanjem moralne podpore. In kot zadnje, pripravljavci oddaj se niso spuščali v neposredno odklanjanje marksistične ateistične ideologije, čeprav so se dobro zavedali njenih hudih posledic za Slovence v domovini. Prizadevali so si predvsem ohranjati in širiti katoliško vero in njene za Slovence dragocene prvine, ki so še živele v narodu.

Takšna »idejna zasnova« je v bistvu še vedno vodilo Slovenskega programa Vatikanskega radia v današnjih časih. Vsak dan so bile in so še na sporedu pomembne novice iz središča krščanstva in iz življenja ter delovanja Cerkve na Slovenskem in po svetu. V oddajah imajo poleg papeža in Apostolskega sedeža prednost slovenski škofje in njihove pobude. Prav slovenski škofje so bili vedno med najzvestejšimi zunanjimi sodelavci radia.

Veliko let so bile vsak mesec ob nedeljah Misijonska, Slomškova, Baragova in Oddaja za bolnike, dvakrat na mesec pa Mladinska oddaja in Oddaja za najmlajše ali otroke. Občasno so bili na sporedu Pogovori s poslušalci in Odgovori na pisma poslušalcev. V maju so bile na vrsti izvirne Šmarnice po radiu, med letom pa sestavki p. Vitala Vidra o zakonskem življenju. Frančiškani p. Vendelin Špendov je pripravljali oddaje o slovenski cerkveni glasbi; predstavljeni pa so bili tudi slovenski cerkveni pevski zbori. Ob sobotah so še vedno duhovne misli za prihodnjo nedeljo.

Z rednimi oddajami v slovenskem jeziku se je Sveti sedež – papež Pij XII. – obvezal, da bo pri oznanjevanju evangelija uporabil novo javno občilo – radio! To je bila tudi zanj novost, kajti tu ni bilo živega, neposrednega stika s poslušalcem in ni bilo mogoče takoj preverjati nagovorilne moči povedanega zunaj bogoslužnega prostora. V slovenskem primeru je šlo še za dvoje pomembnih dejstev: tedaj se je v Sloveniji začelo načrtno preganjati vse, kar je bilo krščanskega, evangeljskega, cerkvenega; oddaje same pa so tudi začeli tehnično motiti. Poleg tega je tajna policija zbirala podatke, kdo jih posluša.

Vendar časi so se spremenili. Komunizma ni več, Slovenski program Vatikanskega radia pa še naprej oddaja vsak večer. Veselje, da je prišlo do zgodovinskih sprememb, k čemer vsekakor štejem padec komunizma in začetek samostojnosti narodov, ki jih je tlačil, je v pismu ob »zlatem jubileju« prvih začetkov izrazil tudi direktor narodnih jezikovnih programov Vatikanskega radia p. Federico Lombardi. Ob spominu na težke pretekle čase, ko so se »množile radijske oddaje v jezikih zatiranih narodov kot znamenje človeške in krščanske solidarnosti ter molitve in živega spomina na vse, ki so morali svojo vero gojiti na skrivaj«, je poudaril, da danes, po petdesetih letih, Vatikanski radio »nadaljuje s prenosom programov za narode, ki so končno postali svobodni, neodvisni in samostojni v skladu s svojimi prizadevanji. Pri tem prispeva »svoj delež pri oznanjevanju besed svetega očeta v domačem jeziku in kulturi posameznega naroda ter vezi edinosti z vesoljno Cerkvijo«. Ljudi in narode povezuje v eno samo »družino narodov.« Tudi slovenskega.

Jože Pavlič

SVETI DUH - VELIKI ZEDINJEVALEC

Sveti duh, skrivnostna tretja božja oseba troedinega Boga, je vez ljubezni med Očetom in Sinom, pa tudi vez ljubezni med vsemi udi Kristusovega skrivnostnega telesa – Cerkve.

Sveta Trojica, Oče, Sin in Sveti duh, je vir in vzor edinosti med vsemi kristjani, najbolj dejaven ustvarjalec te edinosti pa je Sveti duh, ki posvečuje vsakega kristjana posebej kot samostojno osebo in vse kristjane skupaj kot eno samo vsekrščansko občestvo.

Kot pripisujemo stvarjenje sveta in človeka predvsem Bogu Očetu in odrešenje Bogu Sinu – Kristusu, tako govorimo o Bogu Svetem duhu kot o Posvečevalcu človeštva. Sveti duh je dopolnitev, vrh in dovršitev božjega razodevanja, prekipevaljoča polnost božje ljubezni, kot se radi izražajo nekateri teologi.

Tudi vzhodno teološko razlaganje skrivnostnega izhajanja Svetega duha iz Očeta po Sinu lepo osvetljuje vlogo Svetega duha in celotne Svete Trojice pri uresničevanju odrešitvenega božjega načrta za človeštvo. Čim bolj popolno soglasje sodobnega medkrščanskega dialoga o tem vprašanju naj bi še bolj poudarilo oživljajočo in zedinjevalno moč Svetega duha.

Čas Cerkve je čas Svetega duha. Boj med dobrim in zlom, ki ga Cerkev bojuje na vseh ravninah in področjih življenja, je zaznamovan resda tudi z nepopolnostmi in grešnimi padci posameznikov in skupnosti, vendar je prav Sveti duh tisti, ki vodi h končni zmagi dobrega.

O povezanosti med Svetim duhom in Cerkvijo je lepo zapisal že sveti Irenej (2. st.): »Kjer je Cerkev, tam je tudi Sveti duh; in kjer je božji Duh, tam je Cerkev in vsa milost. In Duh je resnica.« Sveti duh, ki je božji dar Cerkvi, člane Cerkve vodi k edinosti s Kristusom in Bogom (*Adversus Haereses III, 24,1*).

Na zborovanju Ekumenskega sveta Cerkva, najpomembnejše sodobne ekumenske organizacije, pa je pravoslavni metropolit Ignatios de Lattaqué izpovedal (*Uppsala 1968*): »Brez Svetega duha je Bog daleč, Kristus ostaja v preteklosti, evangelij je mrtva črka, Cerkev navadna organizacija, avtoriteta gospodovanje, misijonsko delo propaganda, bogoslužje čarodejstvo in krščansko postopanje morala sužnjev. V Njem (Svetem duhu) pa je vesolje povzdignjeno in stoka v porajanju božjega kraljestva, vstali Kristus je navzoč, evangelij je moč življenja, Cerkev predstavlja skupnost svete Trojice, avtoriteta je osvobajajoče služenje, misijonsko delo so Binkošti, liturgija je spomin na predujem, človeška dejavnost je pobožena (nav. L. J. Suenens, *Oecuménisme et renouveau charismatique, Paris 1978*).

Prav ta Sveti duh, »ljubezen, ogenj, živi vir, posvečevalec vseh stvari« (Bogoslužni molitvenik, Binkošti), ob velikem jubileju, dvatisočletnici Kristusovega rojstva, na poseben način in zelo glasno kliče kristjane, naj

vendar, duhovno prerojeni, zacelijo rane preteklosti, odpravijo razdore in se povežejo v skupnem verovanju in v vsem svojem delovanju.

Papež Janez Pavel II. v svoji okrožnici *Da bi bili eno* (1995) pravi: »Krščanska skupnost, ki veruje v Kristusa in z evangeljsko gorečnostjo želi odrešenje in zveličanje človeštva, se nikakor ne more zapirati klicu Duha, ki usmerja vse kristjane k polni in vidni edinosti. Gre za eno od zahtev ljubezni in jo je treba sprejeti brez polovičarstva. Ekumenizem ni le notranje vprašanje krščanskih skupnosti. Zadeva marveč tisto ljubezen, ki jo Bog v Jezusu Kristusu namenja celotnemu človeštvu« (št. 99).

V okrožnici o Svetem duhu (1986) pa isti papež, ki ga lahko imenujemo tudi ekumenski papež in apostol edinosti, roti vse kristjane: »Vsi, ki verujejo v Kristusa, bodo morali po apostolovem zgledu posvetiti vse svoje moči, da bi svoje misli in delovanje uskladili z voljo Svetega duha, počela edinosti Cerkve, da bi vsi tisti, ki so bili krščeni v enem samem Duhu v eno telo, spet prišli kot bratje skupaj k obhajanju iste evharistije, zakramenta dobrotljivosti, znamenja edinosti in vezi ljubezni« (št. 62).

Če hočemo pri tem velikem poslanstvu sodelovati tudi mi, naj bi se znali odpirati navdihom Svetega duha. Stik z njim naj bi iskali v molitvi. Končno prav zaupa molitev najbolj gotovo pripravlja pot vsekrščanski in vsečloveški edinosti. Molitev pa morajo spremljati širina duha, sprejemanje različnosti, zavzetost za resnico in pravico, predvsem pa iskrena in dejavna ljubezen.

Veliki Zedinjevalec Sveti duh nas vabi, da bi spoznali znamenja časa in velikodušno prispevali svoj delež za rast vsekrščanske edinosti v občestvu ene same, ves svet obsegajoče Kristusove Cerkve, neveste Svetega duha.

Stanko Janežič

MOJA SREČANJA S POVERJENIKI V LETU 1998

Uvodoma naj povem, da sem od septembra 1997 do maja 1998 v Mohorjevi družbi Celje na delovnem mestu komercialista skrbel za društveno prodajo preko župnijskih uradov. Pri tem delu sem se srečeval z mnogimi poverjeniki vseh treh slovenskih škofij, največ jih je bilo iz mariborske škofije. V nadaljevanju bom nanizal nekaj utrinkov iz tega obdobja.

Najprej sem se »srečal« z nekdanjimi poverjeniki Mohorjeve družbe. Nanje sem »naletel«, ko sem v obdobju uvajanja v delo spoznaval zgodovino Mohorjeve družbe. Vznik in razrast najstarejše slovenske knjižne založbe skozi petnajst desetletij njenega delovanja je vseskozi na različne načine

zaznamovala prisotnost duhovnikov: pisateljev, pesnikov, urednikov in upravnikov, ali »samo« poverjenikov. Mohorjeva družba je kot društvo in bratovščina s pomočjo duhovnikov izpolnjevala svoj namen in poslanstvo »podpirati pobožno, lepo vedenje in ohranjati katoliško vero med slovenskim ljudstvom ter... na svetlo dajati in razširjati dobre knjige, ki um, srce in voljo ljudi razsvetliti in požlahtniti zmorejo« (Pravila, Celovec 1860).

V nastanek, razvoj in obstoj Mohorjeve družbe v trdih in cvetočih časih je vtkanega veliko dela, skrbi, molitev, iskanj in iznajdljivosti številnih škofov in duhovnikov. Tako npr. škof Rožman v pismu 08.03.1941 duhovnikom priporoča, naj se »na svojih konferencah pomenijo, kako bodo delali za Družbo. Posebno pa jim priporočam, naj v vsaki župniji dobe primerne, vernega in poštenega propagatorja družbenih knjig – saj sami vsega ne zmorejo, zato je treba le organizirati. Družba je navezana na duhovnike, po njih delu je zrasla, po njih naj se spet poživi« (navaja M. Smolik, Oris zgodovine Mohorjeve družbe, Celje 1992, str. 14–16). Kakor v preteklosti, je tudi danes večina poverjenikov duhovnikov, laiki so v manjšini.

V nadaljnjih pripravah sem si izdelal posnetek stanja vseh slovenskih župnij (duhovniki, katoličani, naročniki redne zbirke, laični poverjeniki) in tako iz podatkov dobil napotke za nadaljnje delo. Ker je bilo na področju redne zbirke najslabše stanje po župnijah oziroma dekanijah mariborske škofije, smo se na upravi Mohorjeve družbe dogovorili, da usmerim svojo dejavnost najprej v ta del Slovenije.

1. Dekanijska srečanja duhovnikov (rekolekcije)

Del mojih delovnih nalog je bilo obiskovanje dekanijskih srečanj duhovnikov. To je bila najprej oblika srečevanja s poverjeniki. Obiskal sem osem takih srečanj v naslednjih dekanijah mariborske škofije: Šaleška dolina, Lenart, Žalec, Kozje, Nova Cerkev, Radlje in Vuzenica, Videm ob Savi ter Slovenska Bistrica. Z dekani teh dekanij sem se vnaprej dogovoril za datume srečanj. Povsod so me izredno prijazno in gostoljubno sprejeli. Težava je bila v tem, da so ta srečanja v vseh slovenskih dekanijah prvo sredo v mesecu. Dvakrat sem »ujel« dve rekolekciji na dan, preostale pa sem obiskal posamično.

Na teh srečanjih smo največ pozornosti posvetili redni zbirki: izboru knjig, oblikovanju zbirke, naročanju in plačilom, številu naročnikov in podobno. Sam sem se na srečanja vedno pripravil in si za vsako dekanijo naredil tudi posnetek stanja na osnovi razpoložljivih podatkov. Tako smo z duhovniki izmenjali informacije in skupaj iskali rešitve za ohranitev oziroma izboljšanje stanja. Namen mojih obiskov je bil bolj poslušati kot poučevati, spodbujati izmenjavo njihovih lastnih izkušenj in spoznanj, na terenu zbirati predloge, pripombe in ugotovitve poverjenikov ter jih posre-

dovati na uredništvo in upravo Družbe ter tako krepiti povezavo s poverjeniki in mohorjani. Zaradi tega cilja sem v svojih nastopih skrbel za to, da ne bi duhovniki ob meni dobili vtisa, da sem prišel mednje »z visokostjo besede«. Na Mohorjevi družbi smo se dobro zavedali, da smo mi odvisni od duhovnikov in ne oni od nas, da širjenje dobrih knjig ni duhovniško prioriteto delo, da pa kljub temu večina od njih s pravo očetovsko skrbjo gleda na Mohorjevo družbo – imajo jo za svojo, z njo čutijo in delijo veselje ob njenih uspehih in žalost ob njenih neuspehih. Mnogi doživljajo upadanje števila naročnikov v svojih župnijah kot svoj osebni neuspeh.

Srečal sem več starejših duhovnikov, zlasti s podeželskih župnij, ki raznosijo zbirko po domovih naročnikov in tako najdejo dodaten razlog za pastoralni obisk družin. Ob tem jim na kratko predstavijo knjige, jih opozorijo na kakšno zanimivost, priporočijo obnovo naročnine tudi za ostali verski tisk in tako »spotoma« opravijo svoje poslanstvo poverjenika.

Izvedel sem, da je v preteklosti nekaj duhovnikov kazalo preveliko vnemo pri razširjanju redne zbirke. To se je pokazalo po njihovem odhodu ali smrti, ko je prišlo do množičnega odpovedovanja zbirke, kar dokazuje, da so bili ti posamezniki, ki so zbirko odpovedali, naročniki zaradi avtoritete oziroma pritiska teh duhovnikov. Vendar je treba poudariti, da so to maloštevilni, izjemni primeri in da večina duhovnikov s poslušom za stanje v družinah na sprejemljiv način vabi in spodbuja vernike k obnovi naročnine.

Ob tem velja spomniti na eno izmed pravil društva iz leta 1860, kjer je med dolžnostmi »družnikov« navedena naslednja: »Vsak družnik se zaveže, da si bo po svoji moči in po svojih okoliščinah prizadeval, naj se dobre bukke med Slovenci razširjajo, vendar ta zaveza ni taka, da bi kdo svojo vest težil in si grehov nakladal, če tega ne dela.«

Na Mohorjevi družbi smo si pri nekaterih duhovnikih sicer želeli, da bi »razširjanju dobrih bukke« posvetili več skrbi in časa, ker duhovnikova beseda še vedno mika in njegov zgled vleče, vendar smo bili vsem hvaležni za vsak njihov prispevek in sleherni trud, ki so ga vložili v to področje svojega delovanja. To je pač eno tistih področij, ki je pretežno odvisno od dobre volje posameznikov. Zato je že Slomšek v pismu leta 1861 zapisal: »Bog daj pa tudi dovolj podpornikov, ki bi duhovne jedi ljudem priporočali in med Slovence širili, kar so jim skuhali dobrega dobri domorodci; kaj bi pomagala še toliko žlahtna hrana, dokler je naše ljudstvo ne pozna...«

Meni se je s pomočjo obiskovanja dekanijskih rekolekcij čedalje bolj odstiral nekoliko drugačen, bolj panoramski pogled na problematiko redne zbirke, pa tudi na prodajo in izdajanje ostalih knjig, ki jih izdaja Mohorjeva družba. Marsikje je tekla beseda tudi o veroučnih učbenikih in drugi otroški literaturi, o župnijskih knjižnicah, ipd. Naj omenim še njihove skupne ugotovitve, da zaradi spremenjenega načina življenja večina ljudi danes manj bere kot nekdaj, da je eden glavnih krivcev za tako stanje tele-

vizija, pred katero so nemočni otroci in starši, in da je zaradi prevelike ponudbe številnih založb na slovenskem knjižnem trgu tudi povpraševanje po knjigah Mohorjeve družbe zmanjšano.

2. Odpiranje komisijskih prodaj

Za tiste, ki jim oznaka »komisijska prodaja« zveni preveč neznano, naj preprosto povem, da gre za prodajo, pri kateri založnik izroči knjige prodajalcu, ki jih prevzame na zalogo, brez takojšnjega plačila. Običajno enkrat na mesec sporoči založniku, koliko knjig je že prodal in ta mu za to količino izstavi račun. Neprodane knjige ostanejo še naprej na zalogi pri prodajalcu, dokler jih ne uspe prodati.

Pri Mohorjevi družbi Celje smo želeli povečati prodajo knjig tudi na ta način, da smo povečevali število prodajnih mest, med drugim tudi po župnijskih uradih. Gre predvsem za prodajo knjig izrednih izdaj, ki so bolj verske oziroma duhovne narave, pa tudi drugih, po katerih kupci bolj povprašujejo (npr. knjige patra Ašiča). Da bi te knjige približali možnim kupcem zunaj večjih mest, smo se dogovorili z župniki večjih župnij in voditelji duhovnih centrov za komisijsko prodajo družbinih knjig. Načrtovali smo komisijske prodaje v približno 50 župnijah. Treba je povedati, da tovrstna prodaja naših knjig ni izključevala enake prodaje knjig drugih katoliških založb.

V prizadevanju za razširitev omenjene prodaje sem obiskal številne župnije vseh treh Slovenskih škofij in tako prevozil precejšen del Slovenije, od Prekmurja do Primorja, od Gorenjske do Bele krajine. Ob tem sem spoznaval in občudoval »vinograd pod Triglavom«.

Seveda pa je moja glavna pozornost bila namenjena duhovnikom in laikom, s katerimi sem se dogovarjal za komisijsko prodajo naših knjig: izboru in dostavi knjig, načinu sporočanja podatkov in plačilu, prostorskim in kadrovskim možnostim za prodajo, ipd. Z veseljem sem ugotovil, da v marsikateri župniji, kjer so z denacionalizacijo dobili vrnjene prostore ali prejeli odškodnino, obnavljajo oziroma gradijo večnamenske objekte, kjer načrtujejo tudi prostore za prodajo verskega tiska, knjig in periodike. Marsikje so take prostore že uspeli urediti in že imajo župnijske knjigarice s prej navedenim tiskom katoliških založb. Ponekod si pomagajo s kioski, ponekod so uredili take prodajne prostore v župniščih ali zakristijah. Najslabše so se obnesle ponudbe knjig brez prodajalcev pod zvoniki oziroma v zadnjih predelih cerkva. Tam razni obiskovalci cerkva odnašajo knjige brez plačila. Zaradi tovrstnih slabih izkušenj v preteklosti večina duhovnikov ne tvega več takega načina prodaje. To je bil razlog, da se zaradi neurejenih prodajnih mest in (ali) pomanjkanja primernih prodajalcev nekaj župnikov ni odločilo za tovrstno prodajo. Velika večina tistih, na katere sem se obrnil s tem predlogom, pa ga je sprejela. Prodajni promet

je kasneje pokazal, da je bila odločitev za to obliko prodaje pravilna.

Kot knjigotržec imam s srečanji s poverjeniki, duhovniki in laiki zelo dobre izkušnje. Prikaz ostalih srečevanj z njimi presega namen in okvir tega sestavka. Znana je trditev, da za razširjanje dobrih knjig storijo največ tisti duhovniki, ki sami veliko bero, ki so sami izraziti ljubitelji dobrih knjig. Imel sem srečo, da sem pri svojem delu naletel predvsem na take duhovnike, ki so imeli ta interes in so prisluhnili našim predlogom. Mnogi med njimi so me poleg tega presenetili s treznostjo presoje, z obsegom znanja, s širino pogledov, s pronicljivostjo duha. Srečanja z njimi so me bogatila, nanje imam lepe spomine.

Drago Sinko

VZGOJA JE STVAR SRCA

Projekt SKALA, mladinsko ulično delo

Bilo je nekega deževnega majskega večera, ko je pozno prišel petnajstleten fant, ves premočen. Prosil je kruha in prenočišča. Moja mati ga je sprejela v kuhinji, ga posadila k ognjišču, in ko se je grel in si sušil obleko, mu je pripravila juho in kruh, da bi se okrepčal.

Medtem sem ga spraševal, ali je hodil v šolo, imel starše in kateri poklic opravlja. Odgovoril mi je:

»Sem uboga sirota, prišel sem iz doline Sesia, da bi našel delo. S seboj sem imel tri franke, ki sem jih vse porabil, preden sem lahko zaslužil druge. Zdaj nimam ničesar in nisem od nikogar.«

»Si že bil pri svetem obhajilu?«

»Ne še.«

»In pri birmi?«

»Nisem je še prejel.«

»In pri spovedi?«

»Nekajkrat sem bil.«

»Kam boš šel zdaj?«

»Ne vem. Prosim, če lahko prebijem noč v kakšnem kotu te hiše.«

Ko je to rekel, je planil v jok; moja mati je jokala z njim in jaz sem bil ganjen.

»Če bi vedel, da ne kradeš, bi ti skušal pomagati, toda drugi so mi odnesli en del odej in ti mi boš odnesel drugega.«

»Ne, gospod. Bodite mirni; sem revež, toda nikoli nisem ničesar ukradel.«

»Če hočeš,« je rekla moja mati, »ga bom zadržala za to noč, za jutri pa bo poskrbel Bog.«

»Kje?«

»Tu v kuhinji.«

»Odneseš vam bo še lonce.«
»Poskrbela bom, da se to ne zgodi.«
»Pa dajte.«

Dobra žena je s siroto odšla ven, zbrala nekaj kosov opeke in z njimi v kuhinji napravila štiri stebriče, na katere je položila nekaj desk in nanje slamnjačo; tako je pripravila prvo posteljo oratorija. Moja dobra mati mu je potem napravila kratek nagovor o posebnosti dela, poštenosti in vere. Ob koncu ga je povabila, naj zmoli molitve.

»Jih ne znam,« je odgovoril.

»Molil jih boš z nama,« mu je rekla. In tako je bilo.

Da bi bilo vse zavarovano, sva kuhinjo zaklenila in je nisva več odprla do jutra.

To je bil prvi fant našega zatočišča. Temu se je hitro pridružil drugi in potem naslednji, vendar smo se morali tisto leto zaradi pomanjkanja prostora omejiti na dva. Bilo je leta 1847.

Ko sem opazil, da je za mnoge dečke vsak trud brez koristi, če se jim ne nudi zatočišče, sem si vneto prizadeval, da bi vzel v najem druge in še druge sobe, čeprav za čezmerno ceno.

sv. Janez Bosko, Spomini

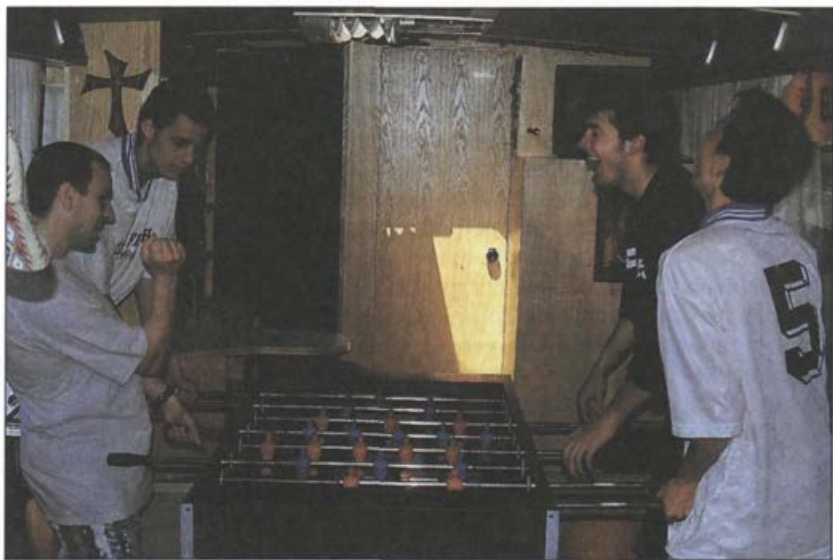
V življenju je tako: nikoli ne govorimo samo o drugih. Vedno, ko se nam misel ali beseda zaustavi ob naših prijateljih, ob ljudeh našega življenja, izpovedujemo pravzaprav sami sebe: svojo ljubezen do življenja, stisko svoje negotovosti in iskanja, svoje hrepenenje po obljubljeni polnosti, svojo željo doseči ideal, smisel življenja, uravnoteženost.

Naslednje strani želijo doseči prav to: stkati naše misli v veliko samospraševanje o našem življenju, o temeljnih vrednotah našega življenja, o naši veri, o zlomih in prepadih našega bivanja ter o tem, kako se nam Gospod razodeva v bratih in sestrah. Bog nas kliče in išče skozi oči ljudi, ki jih srečujemo, priznajmo si. Skozi oči otrok, skozi oči vseh, ki trpijo, skozi oči mladih, ki jih dan za dnem srečujemo na ulicah naših mest. Mladi, ulica, križpotja, nemoč, neuničljivo upanje – vse to je del vsakdanjosti slehernega izmed nas.

Biti mlad in izbirati življenje

Na kaj pomislimo, kadar slišimo besedo »mladi«? Kakšen občutek nas spreleti, ko se srečamo z mladimi? Kako ocenjujmo mlade, ko jih vidimo?

Zgornji naslov bi bil nekoč, v »dobrih starih časih«, zelo samo-posebi umeven: takrat sta bila mladost in življenje v zavesti ljudi skoraj sinonima, seveda ne v materialnem, ampak v bivanjskem smislu. Mladi so imeli življenje v zakupu ker so imeli zdravje, sanje in odprto prihodnost.

Projekti SKALA, ki pomagajo mladim pri iskanju smisla življenja in pri soočanju s težavami.

Danes vse skupaj ni tako preprosto: mladost je večkrat sinonim za ogroženost kakor za odprtost prihodnosti. Mlade pogosteje navdaja zaskrbljenost in črnogledost kakor zdravo zaupanje v dni, ki prihajajo, in v čas, ki ga bodo aktivno sooblikovali in mu dajali svoj pečat.

Toda ali ni – vsemu navkljub – mladostnikom prirojeno, da iščejo smisel življenja? Da hrepenijo po polnem življenju? Da so ustvarjalni v odnosu do svojega življenja in do življenja drugih?

Pri Projektu SKALA si prizadevamo, da bi postavili mladostnika, še posebej tistega, ki doživlja kakršno koli obliko stiske, v središče našega delovanja. Ob druženju z mladostniki se srečujemo z golim življenjem – ogroženim, uničenim, nesmiselnim, iščočim, redkokdaj spoštovanim in upajočim... In odločamo se »za življenje«.

Kako v vsesplošni krizi kulture ljubezni do življenja, ob problemu nasilja in toliko oblikah zasvojenosti, v stiski brezposelnosti in obupa ter ob kulturi pragmatičnega individualizma motivirati mladostnike »za« pozitivne vrednote, za tiste vrednote, ki zagotavljajo njihovo osebno integriteto in hkrati zdrav razvoj skupnosti; za tiste vrednote torej, ki vzpostavljajo odnos ravnovesja med posameznikom in skupnostjo.

Življenja se lahko v resnici veselimo le, če je kvalitetno. Razlika med »živeti« in »životariti« je namreč bistvena. Samo kvalitetno življenje nam

daje polnost in zadovoljstvo. Danes je v krizi življenje kot tako; kje je še kvaliteta.

S svojo dejavnostjo se poskuša Projekt SKALA postaviti absolutno in dokončno na stran življenja: življenja na vseh ravneh, življenja v vseh oblikah. Zlasti se postavlja na stran tistih mladih, ki jim je kakor koli odvzeta možnost ali pravica do »polnosti« življenja. S svojim delovanjem poskušamo pomagati, da bi imeli številni mladostniki »več« življenja. Svojo izkušnjo neposrednega dela želimo podkrepiti tudi z razmišljanjem in refleksijo.

Dejavno se vključujemo v proces sinode Cerkve na Slovenskem. Strinjamo se z ugotovitvijo, da je katero koli krščansko občestvo verodostojno v izpovedovanju svoje vere le takrat, ko se ta konkretno udejanji« (*Lineamenta*, III,3). In še: »Resničnost naše vere se potrjuje v udejanjeni Kristusovi zapovedi ljubezni do bližnjega« (*Lineamenta*, III, 2).

Prepričani smo, da življenje – še posebej življenje otrok in mladih – ni in nikoli ne bo smelo biti politična kategorija, nekaj, s čimer se lahko po mili volji trguje, nekaj, v imenu česar se lahko izsiljuje, ponižuje ali kaže s prstom, čeprav se v naši družbi, žal, prav to pogosto dogaja. Življenje je namreč nekaj, v kar smo vpleteni vsi – vsak izmed nas – nekaj, kar nam je bilo podarjeno in je zato večje od nas; nekaj torej, za kar smo vsi odgovorni.

BAYA

»Ko sva se nekega dne srečala, mi je povedal, da se mu je v življenju marsikaj dogajalo. Vse skupaj se je začelo v družini. Kot otrok je moral gledati posledice, ki jih prinaša čezmerno pitje alkohola. Opazoval je vso grozo nasilja, zato je bilo biti doma večkrat pretežka naloga. Kot vsak otrok je imel rad svoje starše in jih ne bi zamenjal za nobene druge. Vsak otrok si želi le svoje starše, drugih ne potrebuje.

Težave so se začele kazati že v prvem razredu osnovne šole. Baya ni hotel hoditi k pouku. Raje se je igral v baru. Nastal je problem in razredničarka je poklicala starše na pogovor in jim rekla, naj vendar kaj naredijo s sinom, da bo hodil v šolo. Nezadostne so padale, zatem ukori, doma grožnja, da je treba hoditi v šolo ter jo končati. Toda Baya ni nihče zares poslušal, nihče ga ni jemal resno. Ali ni zanimivo, da svet odraslih ne more ukrotiti in razumeti prvošolčka?

Po nedokončanem tretjem razredu osnovne šole je šola obupala nad Bayo in nemočna dvignila roke. Medtem so si sledila srečanja in pogovori s psihologinjo, socialno delavko in mnogimi drugimi strokovnjaki. Nazadnje so sklenili, da je potrebno Baya poslati v močnejšo institucijo, v vzgojni zavod. Ko je oče podpisal list papirja, s katerim je bila dokončno določena usoda fanta, se Baya spominja: »Imel sem občutek, kot da se je podrl cel

svet.« Prvi dan v zavodu je bil obupen. Ni si želel ostati tam, toda vrata so bila zaklenjena. Mali Baya se je počutil kot v zaporu. Moral je biti tam, ne da bi ga kdo vprašal, ali si želi biti v prevzgojnim domu.

Sam je bil nemočen. Sledile so le naloge in zapovedi. Sam pravi: »To so bila najhujša tri leta v otroštvu. Biti tam tri leta, ko veš, da so tvoji prijatelji zunaj, da lahko gredo, kamor hočejo, se igrajo, kjer hočejo, in delajo, kar hočejo. Jaz pa sem moral delati, kar so drugi hoteli. Tam sem srečal fante, ki so bili specialisti za najrazličnejše stvari. Eni za tatvine, drugi za droge. Sodeloval sem z vsakim in se naučil vsega.«

Fant je večkrat doma omenil, da ne more več zdržati v domu. Nato je oče sklenil, da ga vzame domov, ker je opazil, da postaja sin še hujši. Baya je bil star 13 let.

Začelo se je obdobje pohajanja po gostilnah, diskotekah in nočnih lokalih. Srečeval se je z nasiljem, pretepanjem, izsiljevanji, ropi, poskusi umora... Doma ga niso mogli več zaustaviti. Ko so mu hoteli preprečiti, da bi odhajal ven, se je dogajalo še hujše. Cele tedne ni prihajal domov.

Baya nadaljuje: »Policija nas je pretepalala kot živino. Hoteli so nas raztrgati. To je v nas puščalo velike rane in sovraštvo do njih. Padel sem tudi v svet droge. Ni bilo droge, in se jo je dalo dobiti v slovenskem prostoru, ki je ne bi poskusil. Tako sem lahko vsaj za trenutek pozabil, kaj vse moram nositi s sabo in prenašati.

Tako je Baya okusil dno alkohola, mamil in se začel zavedati, da ne more več uiti. S tem je bil povezan lov na denar. Nikoli ni bil zadovoljen, ker ga je vedno primanjkovalo. Verjel je, da ga lahko denar osreči.

Nenadoma začne govoriti o prijateljih: »Prijatelj je velika beseda in je tisti, na katerega se lahko nasloniš, ko ne moreš sam naprej. V naši družbi takih prijateljev ni bilo. Ko si bil v težavah, si ponavadi ostal sam. Nato je trpela moja družina, ko je videla, v kakšnih težavah sem.«

Dejal je, da preteklosti ne moreš nikoli pozabiti, ker te boli do konca življenja.

Imel je tudi težave z dekletom. »Če si preveč občutljiv, te to zelo prizadene. Mene je... Hotel sem maščevanje, kajti kar je kdo naredil meni, to hočem, da tudi sam občuti. Boli, ko imaš koga rad in potem to izgubiš. Tudi punca te lahko uniči in raztrga... Težko je začeti znova. Nisi navajen na poraze in potem znoriš. Hočeš podreti cel svet. Ko ti kdo podre tvoj svet, ga je težko zgraditi nazaj.«

Povedal je, da ko si tolikokrat prizadet, da se ti skratka »utrga«. Kar koli se mu je zazdelo, je naredil.

»Z vsem tem sem hotel pozabiti, kaj se mi je v življenju dogajalo. Vedno bolj me je bolelo in to početje je bil edini način, da so me drugi opazili, da me ne bi vsi vlačili po tleh in ovijali okoli prsta. Nihče ni vedel, da sem tako občutljiv. Ko sem v sebi trpel, sem navzven delal hude stvari...

Avtor prispevka Martin Lisec /skrajno desno/ v družbi z mladimi Fotoarhiv Skale

Dobiš prijatelje, jih izgubiš, greš iz problema v problem in je vedno hujše. V zaporu sem videl ogromno stvari. Ne morem ti razložiti. Le tisti, ki je bil v njem, ve, da je to norišnica.»

Nato nadaljuje: »Ne vem, kaj mi je, zakaj ti to govorim. Da, je Bog, ki hoče, da pridemo zraven, da smo vsaj malo srečni. Strah me je za naprej. Nimam šole. Kako si bom ustvaril družino? Kako bom znal živeti? Potrebujem še čas. Sicer ne vem, kaj je z mano, nekaj je z mano narobe. Nikoli še nisem tako razmišljal. Resnično, Matej, dogajajo se čudeži.

Rad bi okusil srečo. Rad bi bil brez skrbi, da ne bi bil vedno napet. Tako, to je konec zgodbe.» (Matej Križanič)

Mladih, s katerimi se srečamo, si ne izbiramo vnaprej. Vsak mlad človek, ne glede na barvo las in stil oblačenja, ne glede na osebno zgodovino in na pretekle izkušnje, ne glede na izobrazbo in na stopnjo »kulture«, vsak mlad človek je seme prihodnosti. Prav zaradi tega je potrebno vsakemu mlademu človeku posvetiti posebno pozornost ter spremljati pot njegovega življenja s posebno ljubeznijo in zaupanjem. Ko odrasli opazujemo mlade, prepogosto padamo v najrazličnejše predsodke in strahove, ki onemogočajo pozitivno vzgojno delovanje. Velikokrat mislimo, da vemo, kaj je za mladostnika najbolje in kakšen oziroma kdo naj bi postal.

Smo njega vprašali o njegovih resničnih sanjah, željah, strahovih?!

Prizadevamo si, da bi z dejanji dokazali, da verjamemo v seme dobre- ga, ki ga mladi nosijo v sebi. Mogoče sploh še niso imeli nikoli priložnosti, da bi to seme izrazili in mu pustili vzkliti; mogoče zato, ker niso še nikoli začutili ljubeče navzčnosti sočloveka ob sebi ali pa niso doživeli, da jih ima lahko kdo rad kljub njihovim napačnim korakom.

Poskus odgovora

Ko razmišljam o našem delu pri Projektu SKALA v preteklih treh letih, o korakih, ki so bili storjeni, o zlomih, ki smo jih in jih še doživljamo, o odhodih prijateljev, animatorjev, ki se poslovijo, o storjenih napa- kah, ki so neogiben del vsakega iskanja lastne identitete v množici drugih, o milosti Božji, ki nas je spremljala, o veselju, ki se je rojevalo med nami, o osebnostnih procesih odmiranja lastni sebičnosti, ki ga tako delo zahteva, zlasti pa o mladostnikih, s katerimi smo se v tem času srečali, se mi nemalo- krat prikrade v dušo občutek majhnosti in nepomembnosti pred skrivnostjo življenja. Ljudje nas večkrat vprašujejo, *kako-kdaj-kje-zakaj* smo začeli Projekt SKALA. Zaradi spoštovanja do poti, ki so jih utrli prijatelji pred nami, se mi zdi potrebno osvežiti spomin na nekatere dogodke, ki so bo- trovali rojstvu našega dela.

Projekt SKALA je prav gotovo sad duhovnega zorenja in iskanja karizmatične identitete določene redovne skupnosti v pokoncilskem obdobju. Slovenska salezijanska skupnost ni nikoli opustila misli na »mlade z roba«. To je pač del naše karizme, del naše zavezanosti Bogu in ljudem. Že v sedemdesetih in osemdesetih letih je bilo več poskusov utelešenja ideal- ov in načrtov. Takratni poskusi so bili drzni, sveži, drugačni, zato je tudi spomin nanje pogosto boleč. Čeprav mnogi načrti iz preteklosti niso bili uresničeni tako, kot so bili zamišljeni in kot bi bilo tudi želeti, so kljub temu vztrajno vnašali v salezijansko miselnost nekaj novega: nenehno ob- čutljivost za mlade. Ne na splošno, ampak zelo specifično: občutek za vse mlade. Vsi ponesrečeni poskusi so bili nenehna duhovna kritika vsake pre- ozko in zgolj poduhovljeno naravnane mladinske pastorage.

Leta 1988 se je kot sad obhajanja 100-letnice smrti sv. Janeza Boska oblikovala skupina Šotorovci. Posvetili so se delu z mladimi iz prehodne- ga mladinskega doma Nove Jarše. S temi mladimi še danes, po skoraj desetih letih, intenzivno in dobro sodelujejo.

Posluh za »mlade z roba« se je konec leta 1995 utelesil v nekaterih mladih iz študentske skupine, ki se je takrat zbirala na Rakovniku v Ljubljani, v njihovih prijateljih in v posameznikih, ki so takrat kot »po Gospodo- vem povabilu« prišli na Rakovnik. Matej, Bernarda, Karmen – velik del njihovega življenja se je takrat zлил v eno samo vprašanje: »Kaj pravzaprav mladi v resnici živijo? Pred bloki, na ulici, v parkih, v diskotekah? Kaj

razmišljajo, ali sploh sanjajo, se bojijo? « Poskusili smo narediti korak k njim. V njihovo življenjsko okolje, tja, kjer so oni »doma«, tja, kjer lahko oni ostajajo protagonisti in resnični soustvarjalci svoje rasti. Strah nas je bilo, čutili smo se nemočne. Z Gospodovo milostjo smo premagali strah. In mladi so nas sprejeli. Vstopili smo v svet, ki je tako drugačen od našega! Lep je, iskren, konflikten, prijateljski, tudi naporen.

Danes se Projekt SKALA prednostno posveča mladinskemu uličnemu delu. To področje poskuša kar se da sistematično razvijati. Poleg Busa veselja (potujoči mladinski center), ki je verjetno naš najbolj znan program, se redno družimo z mladimi v njihovem življenjskem okolju. Nekaterim nudimo osebno spremljanje. Mladim poskušamo biti blizu v veselih in žalostnih trenutkih, v najbolj kritičnih položajih njihovega življenja... Skala je torej danes skupina mladih kristjanov, ki si prizadevajo, da bi svoje življenje spremenili v dar za druge; skupine mladih, ki veruje v čudežno pomnožitev kruha; ki veruje, da more sredi vsakdanjosti uresničiti isti čudež ljubezni.

Hkrati postaja SKALA široka družina vseh tistih, ki na različne načine podpirajo delo z mladimi. Mnogi molijo za blagoslov tega dela, mnogi nas materialno podpirajo, niso redki, ki nas kritično spodbujajo k večji doslednosti in pričevanju.

Dejavnost Projekta SKALA se navdihuje v preventivnem vzgojnem sistemu sv. Janeza Boska, ki ga zaznamujejo štiri razpoznavne značilnosti. Te so postale tudi izhodišče našega delovanja.

Osebni odnos topline in sprejetosti

Mlade sprejemamo z ljubeznijo, jim dokazujemo zastonjskost naše navzočnosti, jih spodbujamo k človeški toplini in zaupanju. V njih spodbujamo rast temeljnih vrednot, ki jih posebej družinsko okolje: medsebojno spoštovanje, delitev vlog, odgovornost, prijaznost, dobronamernost, sprejemanje drugačnosti, različnosti, strpnost, potrpežljivost in drugo.

Prosti čas

Igrišče je kraj veselja in prijateljstva ter eden ključnih vzvodov preventivnega vzgojnega sistema. »Učitelj, ki ga vidiš samo za katedrom, je učitelj in nič več; če pa se z mladimi družijo v odmoru, jim postane brat. Če vidimo koga pridigati na prižnici, pravimo, da ne opravlja drugega kot svojo dolžnost. Če pa spregovori besedo med odmorom, je to beseda človeka, ki ljubi« (sv. Janez Bosko). Preživljanje prostega časa skupaj z mladimi je odlično izhodišče za celostno vzgojno dejavnost.

Izobraževanje in usposabljanje za delo

Mlade spodbujamo in jim po svojih močeh pomagamo, da si pridobijo ustrezno izobrazbo in potrebne spretnosti za opravljanje poklicnih nalog. V njih želimo vzbuditi zavest odgovornosti za skupno življenje v sodobni družbi.

Sistem vrednot

Mladim želimo biti v oporo pri njihovem iskanju odgovorov na temeljna življenjska vprašanja in pri oblikovanju njihovega sistema vrednot. Oboje pomaga človeku poenotiti posamezne življenjske izkušnje. Z doslednim pričevanjem jim oznanjamo moč vstalega Gospoda in tudi v njih spodbujamo preseganje zgolj materialne plati življenja, ki jo ponazarjajo denar, moč in oblast, ter jim tako pomagamo gojiti smisel za duhovni vidik življenja.

Animatorji

Mladi animatorji so nosilna os, okoli katere poteka in se vrti vsa dejavnost Projekta SKALA. Brez njih si programa sploh ne moremo zamišljati. Animatorji so študentje različnih smeri študija in nekateri mladi izobraženci. Prihajajo iz vse Slovenije in tudi iz zamejstva ter del svojega časa darujejo mladim. Ob ponedeljkih prihajajo na redna srečanja skupine, enkrat na teden pa se vključijo v neposredno delo z mladimi (sodelujejo na Busu veselja, srečujejo se z mladimi iz blokovskih naselij ob večernih in nočnih urah, osebno spremljajo mladostnika, ki doživlja določeno stisko). Delajo zastonj, za svoje delo niso plačani. Od začetka delovanja projekta so opravili že čez 65.000 ur prostovoljnega dela za mlade.

Za svoje delo z mladostniki se po svojih močeh tudi pripravljajo in strokovno usposablajo na tečajih in seminarjih ter na izobraževalnih srečanjih, ki jih pripravljamo zanje v okviru Projekta. Vedno pa imajo tudi možnost za osebni pogovor in za osebno duhovno spremljanje.

Animatorji, ki se vključujejo v delo Projekta, niso drugačni od svojih vrstnikov, verjetno tudi nimajo manj problemov, toda razumeli so, kako pomembno je v življenju utelesiti ljubezen. Zavedajo se svoje zastonjske obdarovanosti, odpirajo se jim oči za potrebe današnje družbe; po svojih močeh želijo odgovoriti nanje. Marsikaj nam je bilo v življenju prihranjena. Pa ne, da ni bilo trpljenja; Božja milost je bila, da smo to, kar smo. Njegov čist, zastonjski dar. Ob animatorjih se opazi, da človek ne more biti več miren potem ko vstopi v logiko darovanja. Podarjenost kliče k podarjanju. »Zastonj ste prejeli, zastonj dajajte,« je že davno tega rekel Jezus.

Duhovna izkušnja

Druženje z mladostniki je za vsakogar izmed nas, ki smo v to delo vključeni, velik izziv. Sili in spodbuja nas k temu, da prečiščujemo svoje življenje, da postajamo bolj preprosti in hkrati bolj predani.

Nate, ki boš to prebiral, se obračam z iskreno prošnjo, da moliš k Bogu, gospodarju življenja, za mlade: on naj blagoslovlja njihovo pot, on naj jih varuje v nevarnostih, on naj jim pomaga k dobremu. Moli tudi za naše delo: da bi se vedno zavedali, da smo v službi življenja, da moramo negovati življenje in spodbujati njegovo rast. Povabi k tej molitvi tudi

svoje prijatelje. Naredimo krog prijateljev, ki bodo skupaj molili za mlade v stiski.

S tem bomo klicali blagoslov na naš skupni jutri.

Martin Liseč

Mladi za mlade – prijetno s koristnim Fotoarhiv Skale

ŠOLSKA PRENOVA - VČERAJ, DANES IN JUTRI

Zapisano v avgustu 1998

VČERAJ: začetek prenove – ali je bil demokratičen?

Kolikor bolj je sistem demokratičen, toliko bolj bo demokratičen tudi vzgojni sistem in obratno. (S. Gerjol)

Začetek preobrazbe šolskega sistema so narekovale bistvene spremembe v slovenskem prostoru, saj je Slovenija postala samostojna država, ki je prestopila iz komunistično-socialističnega samoupravnega sistema v demokratično družbeno ureditev. Tehnološki in informacijski razvoj v svetovnem merilu pa narekuje usmeritev, ko se morajo tudi slovenski državljani ustrezno pripraviti na razvojne izzive prihodnjega stoletja in na možnosti za vključevanje v mednarodne gospodarske in informacijske tokove.

Ob osamosvojitvi je imela osnovna šola enoten program. V srednjem šolstvu se je izvajal sistem usmerjenega izobraževanja, ki je bil vseskozi deležen močne kritike šolnikov, staršev in gospodarstva. V začetku devetdesetih let je bil ta sistem že precej preoblikovan, ker se je izobraževanje lahko le tako prilagajalo potrebam dijakov za nadaljevanje šolanja ali za boljšo pripravljenost pri vstopu v delo. Kot zaključek srednjega šolstva se vrne najprej zaključni izpit, nato pa še matura, ki postane edina vstopnica za univerzitetni študij. Celotno šolstvo samoupravne socialistične ureditve pa je idejno temeljilo na marksizmu in je bilo strogo nadzorovano in vodeno preko Zveze komunistov.

Dr. Peter Vencelj, šolski minister prve (Demosove) slovenske vlade, je leta 1991 naročil skupini strokovnjakov za področje šolstva, naj pripravi znanstveno podprte predloge za razvoj slovenske šole. Skupina je pod vodstvom dr. Darje Piciga, na osnovi raziskav tujega šolstva in upoštevanja lastne pedagoške tradicije, oblikovala vizijo slovenske osnovne šole in postopne korake za njeno uresničevanje. Predlagali so široko strokovno in javno razpravo o najustreznejših rešitvah.

V vsebinskem smislu se je kazala potreba po spremembi učnih načrtov. Nekateri so postali z nastankom samostojne države popolnoma neustrezni (npr. zgodovina), večina pa prenapolnjena z množico vsebin in podatkov, ki zahtevajo od učencev predvsem pomnjenje, hkrati pa so bila znanja med predmeti nepovezana. Ob takih pogojih je potrebno za učenje veliko časa, naučeno pa se hitro pozabi.

Opisano stanje je zahtevalo torej spremembe tako šolskega sistema kakor tudi vsebin in metod poučevanja. Ministrstvo za šolstvo in šport, ki ga je vodil (in ga še vedno) dr. Slavko Gaber (LDS), je izdalo leta 1995 *Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju*, v kateri so predstavljene konceptualne rešitve za sistem vzgoje in izobraževanja od vrteca do končane srednje šole. K izdelavi tega koncepta so bili povabljeni številni strokovnjaki, vendar kritičnih pogledov tistih, ki se niso strinjali z liberalnim pristopom k vzgoji in izobraževanju, enostavno niso upoštevali (so pa navedeni kot soavtorji koncepta). Rešitve se opirajo na mednarodne primerjave in lastne predloge, pri čemer moram poudariti, da se že v evropskem prostoru šolski sistemi med seboj precej razlikujejo in da tudi evropska unija od svojih članic ne zahteva poenotenja. *Bela knjiga* naj bi bila strokovna podlaga za izdelavo nove šolske zakonodaje, pri čemer pa bi morale biti rešitve kritično obravnavane tako v strokovnih krogih kakor tudi med učitelji in starši, kar je v demokratičnih družbah običajno. Spomnim pa se kaj čudne situacije v januarju 1995, ko je bila v prostorih parlamenta javna razprava o prvem predlogu šolske zakonodaje, na klopeh pa se je pojavila pravkar izšla *Bela knjiga*. To pomeni, da je bil predlog šolske zakonodaje koncept, oblikovan v ozkih strokovnih krogih, pluralen demokratični dialog kot vrednota pa le okras, zapisan na naslovnici *Bela knjige*. Javne razprave o rešitvah v *Beli knjigi* ni bilo, na zapisani predlog zakonov pa so dejanski vpliv imeli lahko le še poslanci državnega zbora. V Evropi so poznani primeri sprememb šolskega sistema, ko je bila ustrezna šolska zakonodaja napisana šele potem, ko so avtorji prenove javnosti predstavili zasnovo sprememb in so se te v javni razpravi sooblikovale, v šolah pa so bili speljani izvedbeni poskusi.

Mednarodna Unescova komisija za izobraževanje je leta 1996 izdala poročilo o izobraževanju za 21. stoletje z naslovom *Učenje: skriti zaklad*, v katerem komisija svetuje državam, kako preoblikovati šolski sistem za učenje v prihodnjem stoletju. Med drugim pravi: »Država mora skrbeti predvsem za doseganje nacionalnih soglasij o vzgoji in izobraževanju« ter da »bo samo neprekinjen dialog z vsemi političnimi strankami, strokovniki in drugimi združenji, sindikati, trgovino in industrijo zagotovil trdnost in trajnost izobraževalnih programov. Ta dialog se mora začeti že ob zasnovi programa in nadaljevati ob uvajanju, obenem pa mora dopuščati možnost ponovne presoje in spreminjanje tega programa. Izkušnje so pokazale, da je družbeno soglasje bistvenega pomena za vsako reformo, vendar je tega le redko moč doseči brez posebnih prizadevanj. To pomeni, da je treba za doseganje soglasja načrtno zasnovati in izpeljati demokratične postopke.«

Žal se naša prenova ni začela na tak način, niti se na tak način ne nadaljuje.

Šolska zakonodaja predvideva, da vsebino (učne načrte), ki se poučujejo v naših šolah, sprejema ustrezní strokovni svet. Ker pa je načrtana prenova tako globalne narave, je novembra 1995 Vlada Republike Slovenije za dve leti imenovala 23-članski Nacionalni kurikularni svet (NKS). Člane tega sveta je predlagal minister Gaber. NKS si je kot prvo nalogo določil oblikovanje izhodišč, na katerih bi temeljil naš učni sistem. V skladu z izhodišči pripravijo predmetne skupine (strokovne skupine za posamezni učni predmet) ustrezní učni načrt, ki ga mora NKS potrditi, nato pa poslati v sprejem Strokovnemu svetu.

V Nacionalnem kurikularnem svetu se je med člani kmalu pokazala napetost, saj so se pri postavitvi izhodišč prenove razlikovali v pogledih, ali je bolj primeren tako imenovani »tehnicistični ali industrijski model« ali »humani, po učenčevi meri oblikovan model«. Še zlasti je prišlo to do izraza pri prenovi osnovne šole. Za prvi (tehnicistični) model je značilno, da stremi za učinkovito posredovanje vnaprej določenih znanj in spretnosti, da so učni načrti čim bolj podrobno opredeljeni, da so merljivi rezultati pouka bistveno pomembnejši kot procesi učenja, spoznavanja ali reševanja problemov, poudarek je na testnem in pisnem preverjanju znanja ter na zunanji evalvaciji, ki je hkrati merilo učiteljeve uspešnosti (otroci pišejo teste, ki so sestavljeni izven šole in jih ne popravljajo šolski učitelji). Ta model zanemara pomen medsebojnih odnosov, komunikacije in čustvenih sestavin pouka in učenja, saj je bistvena vloga osnovne šole izobraževanje, vzgajanje pa ostaja v ozadju. Za »humani« model je značilno, da učni načrti niso predpisani do podrobnosti, saj učitelj izbira iz okvirnih ciljev in vsebin glede na potrebe in zmožnosti otrok, pomembna je življenjskost znanj, zato se daje poudarek medpredmetnim povezavam in projektному delu. Razvijanje celostnega mišljenja in fantazije je enako pomembno kot razvijanje analitičnega in logičnega mišljenja; za uspešnost pouka je pomemben kriterij radovednost in dobro počutje otrok; vzgojne sestavine pouka, tako estetske kot moralne so enakovredne izobrazbenim in so z njimi tesno prepletene.

DANES: odločanje o vsebinah vzgoje in izobraževanja

»V teku tega posvetovanja smo izrazili prepričanje, da morajo šole vzeti resno temeljne vrednote. Znanje brez etičnega temelja je nevarno orožje.« (Raider Sandal, norveški minister za šolstvo, predsednik 19. zasedanja stalne konference evropskih ministrov za vzgojo in izobraževanje.)

Unescova komisija poudarja: »Izobraževanje in vzgoja morata – tako kot v preteklosti – zagotoviti 'zemljevide' tega zapletenega sveta in biti hkrati kompas, ki bo ljudem pomagal najti pravo pot.«

Kot poroča član NKS, dr. Janez Juhant, so bile razprave o izhodiščih zapletene, še zlasti o temeljnih vrednotah. Precej članov o tem sploh ne bi razpravljalo, ko pa je bilo izglasovano temeljno soglasje, je komisija za osnovno šolo zahtevala, da se vrednote črtajo iz izhodišč. Ideološko ozkost večine članov NKS kaže dejstvo, da je bila zanje opredelitev človeka kot duhovnega bitja popolnoma nesprejemljiva, čeprav je take opredelitve možno najti v večini evropskih kurikulov. Dosežen je bil sicer kompromis o tem, vendar je popolnoma jasno, da to reformo oblikuje liberalni svetovni nazor, načrtovalci pa se ne morejo ali nočejo ločiti od starih shem. Da se logika prejšnjega sistema nadaljuje, kaže primer predloga učnega načrta *Spoznavanje okolja* za prve tri razrede, ki v poglavju o naših praznikih sploh ne omenja nobenega krščanskega praznika (niti božiča ali velike noči), pri opisu pomembnih stavb v mojem kraju ne najdemo cerkve, pa čeprav je v vsaki vasi. Trenutno o tem še potekajo razprave, vendar bo glede na večinsko miselnost v NKS najbrž sprejeto le minimalno soglasje. Vse bolj me navdaja občutek, da se je čas v našem prostoru enostavno ustavil. Na načelni ravni se sicer zavzema za pluralnost, strpnost do različno mislečih, upoštevanje narodove kulture, ko pa bi te vrednote morali oblikovati v predlogih za poučevanje, se enostavno izpustijo. O prenovi odločajo pretežno tisti, ki so krojili šolstvo tudi v preteklosti in predstavljajo z njo idejno navezo. Tako postajajo cilji kot so odprtost šole,

razvijanje kritičnega mišljenja z demokratičnim dialogom, razvijanje narodne in državljanske zavesti in duhovne svobode zgolj fasada, za katero ni namena zgraditi ustrezne vsebine. Predlogi novih učnih načrtov za zgodovino na primer izredno skopo govorijo o nastanku slovenske države, petdesetletno totalitarno obdobje pa praktično preskočijo (izrazit je primer zgodovine za srednje strokovno šolstvo). Kako naj se razvije kritično mišljenje mladih, če o takih dejstvih ne morejo odkrito spregovoriti ter se zamisliti o zgodovinskih posledicah za narod. Unescova komisija poudarja: »Vsekakor pa je zelo pomembno, da so sprejete strategije skladne z družbenimi okoliščinami in s časom.«

Težko doseženo minimalno soglasje o izhodiščih prenove je prišlo najbolj očitno v razkorak pri oblikovanju prvega predloga predmetnika za osnovno šolo, saj je postalo jasno, da prevladuje tehnicistični model. Vzgojne komponente so bile močno zanemarjene. O konceptu se ni iskalo potrebnega soglasja, temveč je uporabljeno preglasovanje (z navadno večino več kot polovice prisotnih članov), kar pa za tako pomemben nacionalni projekt seveda ni sprejemljivo. Predstavnica za likovno vzgojo je protestno izstopila, začelo se je oblikovati civilno *Združenje za drugačno osnovno šolo*, pet članov NKS pa je konec leta 1997 pozvalo vlado, naj poseže v dogajanje, sicer pri takem konceptu prenove ne bodo mogli več sodelovati. Ker se je mandat NKS takrat iztekal, so se na zahtevo Slovenske ljudske stranke začela o tej problematiki koalicijska pogajanja z Liberalno demokracijo in DESUS. Prišlo je do sporazuma o delni spremembi šolske zakonodaje, ki učence precej razbremenjuje obveznih testiranj, ki zamika obvezen začetek spremenjene osnovne šole za eno leto, ki uvaja predmet državljanska vzgoja in etika ter še nekaj vsebinskih sprememb. Nacionalni kurikulumni svet se razširi za štiri člane, vlada pa aprila 1998 imenuje še Sosvet učiteljev in vzgojiteljev. Sosvet ima nalogo preveriti ali so rešitve, oblikovane v NKS, izvedljive v praksi. Tako so izvajalci učnega procesa posegli v odločanje o učnih načrtih (čeprav z nekoliko omejenimi kompetencami). Sicer so učitelji le ocenjevali in predlagali spremembe za učne načrte svojega predmeta.

Spomladi 1998 je NKS brez posebnih zapletov sprejel učne načrte za splošne, klasične in strokovne gimnazije (te so novost v izobraževalnem sistemu), za srednje strokovne šole in za nižje strokovne (zdajšnje poklicne) šole. Sosvet je podal vrsto tehtnih pripomb, ki so bile upoštevane v veliki meri, kar kaže, da je sodelovanje učiteljev pri odločanju pomemben dejavnik prenove.

Do vnovičnih napetosti je prišlo ob ponovni razpravi o predmetniku osnovne šole in ob zahtevi o vsebinskem preoblikovanju predmeta etika in družba, za katerega je bil že izdelan predlog učnega načrta, v državljansko vzgojo in etiko. Po burnih razpravah je bil predlog učnega načrta za etiko

in družbo umaknjen, predmetna komisija, razširjena z novimi člani, pa bo pripravila predlog učnega načrta za državljansko vzgojo in etiko.

V našem predmetniku je tem vsebinam namenjena v dveh letih osnovne šole le po ena ura. V večini evropskih držav je vzgoji za demokracijo namenjenega bistveno več časa tako v osnovni kot v srednji šoli. Poleg tega pa je etika zajeta v religijskem pouku (izbirno v predmetu etika), ki je razen redkih izjem v Evropi del predmetnika v vsakem letu osnovne in srednje šole. Pri nas torej komajda najdemo čas za razvijanje etičnih načel in za temeljito pripravo mladih za odgovorno državljanstvo.

Pri predmetniku za devetletno osnovno šolo pa člani NKS nikakor nismo mogli doseči soglasja. Temeljni razkorak se je pokazal v pogledu na obremenitev otrok, saj se število ur obveznega bivanja v šoli povečuje, tudi za najmlajše otroke. Zagovor takega koncepta temelji na domnevi, da obremenjenosti ne kroji čas, prebit v šoli, temveč metode šolskega dela. V zadnjem obdobju šolanja (zadnja triada) se zmanjšuje čas za likovno in tehnično vzgojo ter za gospodinjstvo. To pa so predmeti, ki vplivajo na razvoj estetskega čuta in ustvarjalnosti ali pa razvijajo spretnosti za vsakdanje življenje. Nudijo pa tudi možnost za odprt pogovor, kar mladi zelo pogrešajo in potrebujejo. Zmanjševanje časa tem vsebinam je pogojeno z uvedbo izbirnih predmetov, ki jih je po mnenju nekaterih članov v posameznem letu preveč, vsaj za vse dijake. Poleg tega je vprašljiv koncept (zunanja diferenciacija), po katerem se bodo učenci pri slovenščini, matematiki in tujem jeziku v zadnjih dveh letih razdelili v tri različno zahtevne skupine. Izkušnje držav, kjer so to storili (npr. ZDA) niso vzpodbudne, saj kažejo, da so slabši učenci postali še slabši, boljši pa se niso poboljšali. Zlasti učenci v slabših skupinah postanejo zaradi svojega položaja zelo demotivirani in čustveno prizadeti. V družbi se ne počutijo več enakovredni, kar pogosto vodi v agresivnost ali različne vrste zasvojenosti. Te težave bi po mnenju nekaterih strokovnjakov obšli z občasnim oblikovanjem različnih skupin (fleksibilna diferenciacija).

Ostri protesti učiteljev likovne in tehnične vzgoje, gospodinjstva in zastopnikov teh strok v NKS ter še nekaterih članov niso privedli do bistvenih sprememb v predmetniku. Prav tako se ni prisluhnilo dilemi, ali je vse skupaj organizacijsko izvedljivo tako, da otroci ne bodo v šoli do tretje ure in dlje. Predsednik NKS dr. Svetlik je dal kljub vsem ugovorom predmetnik osnovne šole na glasovanje. Od 26 članov jih je bilo na seji 21. Štirje člani so glasovanje bojkotirali, predsednica sosveta se je distancirala. Pozitivno se je izreklo 12 članov, preostali so se vzdržali. Seveda se postavlja vprašanje, ali je za tako pomemben nacionalni projekt dovolj, da ga podpre 12 od 26 za to imenovanih strokovnjakov. Nedopustno pa je, da javnost ni imela možnosti dati svojega mnenja. Sosvet vzgojiteljev in učiteljev je temu predmetniku prisodil pogojno izvedljivost s 15 glasovi od 18. S tem

ga je vrnil v ponovno obravnavo Nacionalnemu kurikularnemu svetu. Tako bo jesen 1998 odločala, kaj bo s prenovo jutri.

JUTRI – v šolah bomo začeli po novem

Vsako vrednotenje je samo po sebi poučno. Sili v vnovično preverjanje prednostnih nalog (*Unesco-mednarodna komisija za izobraževanje*)

Dr. Janez Juhant (dekan teološke fakultete in član NKS) se v enem od svojih komentarjev sprašuje, ali bo to šola za človeka ali tehnična delavnica. Dokončne odgovore o kakovosti sprejetih rešitev bi morala podati kvalitetna spremljava (evalvacija). Rešitve, ki bi se v praksi izkazale kot neustrezne, bi izločili oziroma predružačili. Za osnovno šolo s številnimi novostmi pa je predvideno triletno postopno poskusno uvajanje. V tem času bi preverjali, ali predlagane rešitve vodijo do predvidenih rezultatov.

V šolskem letu 1998/99 se začne po novih učnih načrtih poučevati v gimnazijah in v nekaterih programih srednjega strokovnega šolstva. Prvi poskus izvajanja devetletke pa se začne leto dni kasneje. Kako se izvaja poskus in spremljava, je določil minister s posebno odredbo in pravilnikom, ker mu zakon daje tako kompetenco. Menim, da bi morala tako pomemben nacionalni projekt kontrolirati vlada ali kar parlament. Ministrov pravilnik o uvajanju in spremljavi novosti daje slutiti, da bodo v predvideni Nacionalni komisiji s petletnim mandatom tisti strokovnjaki, ki so koncept prenove tudi pripravili. Seveda v tem primeru ni pričakovati objektivne presoje. Število šol, ki bodo poskusno izvajale program devetletke (otroci se vključijo s privolitvijo staršev), vsako leto hitro narašča. Prvo leto 10% šol, drugo leto do 30% in tretje leto do 60% in sicer v prvi ali zadnji triadi ali kar v obeh. Četrto leto začnejo izvajati devetletko v teh dveh triadah obvezno vse šole. Zastavljata se mi dve temeljni vprašanji. Kdo bo v času šolskih počitnic obdelal rezultate poskusa na tako velikem vzorcu, predlagal rešitve in jih pripravil v obliki, ki je potrebna učiteljem in ravnateljem? Kako bodo poučevali učitelji v prvih letnikih srednjih šol, ko bodo nekaj let (do 2009) prihajali eni učenci iz programa osemletke, drugi pa iz devetletke (eni iz delne, drugi iz celotne). Na taka vprašanja do danes nisem mogla dobiti zadovoljivega odgovora. Ko je novinar v nekem pogovoru predsednika NKS vprašal, kaj se bo dogajalo, ko se izteče delo v danem mandatu, je ta odgovoril: »Potem so na vrsti šole, da te programe uskladijo in seveda učitelji, ki so najbolj odgovorni za to, ali bodo otroci v novi šoli sposobni slediti učnim vsebinam ali ne.«

Ali bo jutri navsezadnje res za prenovo slovenskega šolstva najbolj odgovoren učitelj? Kaj pa vsi tisti, ki so prenovo zasnovali, pa niso vprašali učiteljev? Odgovor moramo počakati do jutri.

Metka Zevnik

Predsednica Šosveta učiteljev in članica NKS

MALO DRUGAČE O VZGOJI

Nekateri otroci imajo srečo, da se tudi med počitnicami učijo. Ne iz knjig, drugače, veselo in zanimivo, iz življenja in mimogrede. Tako gre to na poletnih taborih v Čepovanu. Že vrsto let jih vodita Bogdan Žorž in njegova žena Zdenka. Tokrat so bili na taboru veroukarji iz petega razreda župnije Kristusa Odrešenika iz Nove Gorice. Z njimi je bil njihov župnik Gašper Rudolf, ki jih je vse dni spremljal in skrbel za povezavo z Bogom. Ko sem se zgodaj popoldne pripeljala iz Ljubljane, so se odpravljali na pohod. Čutiti je bilo strah in navdušenje hkrati, ko sta Bogdan in župnik Gašper razlagala pot: naporno navkreber, štiri ure hoje, na koncu poti maša v naravi, večerja na gorski kmetiji, taborni ogenj s pogovori, spanje pod milim nebom. Bogdan je hodil prvi, nekajkrat je ustavil kolono in se z otroki pogovoril o tem, kaj vse je potrebno, da zraste smreka, pa o medsebojnem sodelovanju in o reševanju težav, ko je otroke, dobesedno z vrvjo povezane, vodil skozi razmišljanje do rešitve. Med tem pohodom so nastali tudi posnetki, ki ilustrirajo ta prispevek. Njihov Gašper je ves čas sodeloval in jih spodbujal. Vse je potekalo mirno in v zaupanju.

Bogdanu Žoržu sem postavila nekaj vprašanj. Tudi v njegovih odgovorih najdem zaupanje v dobro, ki je v vsakem človeku, in mir, ki ga zaupanje prinese.

Prič sem se srečala z vami ob pogovoru o vplivu glasbe na otroke in mladino avgusta '92. Pripovedovali ste o svoji zanimivi izkušnji: strah mladih pred tišino. Se je od takrat do danes kaj spremenilo?

Ne prav veliko. Zdi se mi pa, da je vedno več ljudi, ki se tega zavedajo, na vseh področjih – tako med strokovnjaki kot med starši, in zato sem ter ostajam optimist.

Kakšen vpliv ima glasba na človeka v različnih obdobjih (pri tem mislim na starost – razvoj in razpoloženje – sreča, žalost)?

Glasba ima v vseh starostnih obdobjih in v vseh razpoloženjih na posameznika velik vpliv. Strokovnjaki opozarjajo, da glasba vpliva na še nerojenega otroka v maternici: ga pomirja ali razdraži, vpliva na nevrovegetativni in čustveni razvoj. Vsa ljudstva poznajo za različna razpoloženja in priložnosti različno glasbo. Povsem drugačno glasbo izvajamo npr. na zabavah kot na pogrebih. Pa ne zaradi civilizacijskih navad – te navade so se pač razvile ob spoznanjih, da določena vrsta glasbe pospešuje vedrost, brezskrbnost, veselje in je zato primerna za zabave. K pogrebu sodi glasba, ki vzpodbuja resnobno razpoloženje in tako olajšuje sproščanje čustva žalosti ob slovesu od pokojnika. Ob verskih obredih spet izvajamo posebno zvrst glasbe, ki spodbuja mistična doživljanja. Seveda pa se glas-

Posvet pred odhodom Foto Janez Jeromen

ba tudi zlorablja. Vojaški poveljniki se poslužujejo posebne vrste glasbe, ki dviga adrenalin, kot bi temu lahko rekli, ki povzroča v vojakih nekako evforično razpoloženje, ob katerem so bolj pripravljeni na junaška dejanja – pa četudi v svojo in tujo škodo ter nikogaršnjo korist. Prav tako izbira različnih zvrsti glasbe ustreza različnim starostnim stopnjam: otroška glasba je preprosta, z vedrimi, a počasnejšimi ritmi. Mladostni vihravosti ustrezajo hitri ritmi, ki se s starostjo vse bolj umirjajo, kot se umirja življenjski tok. Glasba je torej istočasno odziv na človekova notranja čustvena in doživljajska stanja ter spodbujevalec in oblikovalec teh stanj. Mislim, da v današnjem času – kar je svojevrsten paradoks, saj posameznik, zahvaljujoč tehničnemu napredku, posluša glasbo veliko več kot pred desetletji – nismo dovolj pozorni na vplive glasbe.

Kaj lahko storimo (starši, vzgojitelji in drugi zadolženi za zdravo rast), da nam bo tehnični napredek v korist, pomoč in v veselje, kakor je bil zagotovo njegov prvotni namen?

Trdno sem prepričan, da je do velike večine vseh izumov, iznajdb in tehničnih izboljšav prišlo v dobri veri, da bo ta napredek ljudem v korist, pomoč in veselje, kot ste sami rekli. Prav tako pa sem tudi prepričan, da

doslej v človeški zgodovini še ni bilo izuma, odkritja, ki ne bi bilo na tak ali drugačen način zlorabljeno, zaobrnjeno v človekovo škodo. Bodisi namerno, bodisi nenamerno, ker je bil ob izumu spregledan škodljiv učinek. To se dogaja še kar naprej, ob vrtoglavi tekmi za tehničnim razvojem, ki smo ji priča v naši dobi, je teh zlorab morda kvečjemu še več. Prav zato se mi zdi vaše vprašanje eno ključnih vprašanj sodobne vzgoje. Kar pogosto imam občutek, da postajamo vse bolj žrtve, sodobni sužnji lastnega tehničnega napredka. Vse bolj in bolj delamo le še za lastne tehnične »pripomočke«. Navidezno nas osvobajajo, nas razbremenjujejo in nam lajšajo delo – v resnici pa smo vse manj svobodni, vse bolj ujeti v to lastno past tehničnega napredka, saj od nas pogosto vzdrževanje teh naprav terja več časa in energije, kot pa znaša prihranjeni trud ... Da ne govorimo o tehničnih izboljšavah, ki so same na sebi nesmiselne, ki nam prihranijo nič ali zanemarljivo malo truda. Pa se nam zdijo sila pomembne. V vzgojnem procesu bi bilo zato potrebno posebno pozornost usmerjati prav sem: otroke osveščati, ozaveščati o vseh mogočih zlorabah in škodljivih posledicah neustrezne rabe tehničnega napredka. Otrokom je potrebno ohranjati in krepiti zavest o samem sebi in svojih zmogljivostih, zmogljivostih človeka kot telesne, duševne in duhovne celote. Pravzaprav gre pri tem le za ohranjanje svetopisemskega sporočila, da je človek ustvarjen po Božji podobi. Pritisk tehničnega napredka je tako hud, da doraščajočemu otroku vsili izkrivljeno sliko o samem sebi kot silno nebogljenem bitju, ki brez vsega tega sploh ne more preživeti. Pri svojem delu se pogosto srečujem z otroki, ki so prepričani, da bi brez centralne kurjave, kopalnice, avtomobila ... brez instant napitkov ali čokolade ... – kar umrli!

Različni mediji nam sporočajo: družina razpada, umira; za nekatere je celo že ni več in so s tem zadovoljni, kot bi iztrebili nadležen plevel. Kaže, da je vaše mnenje drugačno, še več, ne ostajate pri besedah, za katere pravijo, da mičejo, prepričati želite z zgledom: Mladinski dom Čepovan. Kaj je to? Je to naložba v družino, ki jo bo ustanovil mladi, človek po čepovanski izkušnji?

Z vso resnostjo sprejemam opozorila strokovnjakov, da je družina v krizi. Vendar zame ta opozorila niso razlog za malodušje, obratno: poziv, da je potreben zavesten napor za premostitev krize. Na krizo, kakršno koli že, gledam tako, kot besedo »kriza« zapišejo Kitajci: kot sestavljenko besed »nevarnost« in »priložnost«. Kriza, ki jo preživlja klasična družina v zahodni civilizaciji, pomeni resda nevarnost za njen obstoj – a tudi priložnost, da se očisti, oplemeniti in napreduje. V to priložnost verjamem. Sem pa tudi prepričan, da pri tem samo besede niso dovolj. Besede so morda najpomembnejše pri posredovanju nekih znanj, pri izobraževanju. Tu pa je potrebno veliko več, je potrebna vzgoja. Vzgajamo pa predvsem z zgle-

dom. Za naš mladinski dom seveda želimo in upamo prav to, da bo zgled, izkušnja družinskega življenja, ki je nekaj lepega, dobrega, varnega. Kapljica v morje sicer, a tudi ocean je sestavljen iz samih kapljic.

Kako pomagati staršem, ki bi radi spremenili vzdušje v svoji družini, pa ne vedo kaj, ali pa ne vedo kako?

Vedno se razveselim staršev, ki imajo resno željo, da bi vzdušje v svoji družini spremenili. In vedno znova sem prijetno presenečen, ko najdem to željo celo pri takih starših, ki navzven, na prvi pogled in s svojimi prvimi izjavami kažejo, da so nad svojo družino obupali. Najpogosteje so v ozadju takega nezadovoljstva s svojo družino naslednji problemi: zakonca (starša) se preveč obremenjujeta z napakami drugega in si prizadevata, da bi spremenila drug drugega; zakonca si ne zaupata; zakonca se nista naučila pristne komunikacije, sporazumevanja, zakonca nista jasno oblikovala svojih pričakovanj, želja v zvezi z družinskim življenjem ... Takim staršem poskušam pomagati tako, da si najprej drug drugemu izrazita svoje želje po izboljšanju odnosov, da pri tem drug drugega poslušata, si prisluhneta in da se nato obrneta vase, k sebi in si vedno znova in znova začneta postavljati vprašanje: »Kaj lahko jaz storim, da bo vzdušje v naši družini boljše?« Celó v družini, kjer je na to pripravljen le eden, se odnosi pričnejo spreminjati po tej poti. Čeprav le eden od njiju opusti tisto tako uničevalno držo, ki jo prinaša običajni »Zakaj moram prav jaz, zakaj ne on(a)?«

Kakšno vlogo igra v vaši hiši humor?

Sam ne sodim pač med ljudi, ki bi znali druge okrog sebe razveseljovati s šalami in dovtipi. Se pa rad smejem in verjamem v trditve, da je »smeh pol zdravja«. Zato se rad zmeraj pritaknem tja, kjer se smejejo, da se tudi sam smejem z njimi. Zato se tudi v našem domu v Čepovanu veliko smejemo. Naučil pa sem se tudi, da je mogoče veliko sprotnih, vsakdanjih stvari otrokom učinkovito povedati na šaljiv način. Otroci to radi sprejmejo in upoštevajo ter si tudi zapomnijo. Ni res, da ostane kot resna izkušnja samo tisto, kar otrokom posredujemo s smrtno resnostjo.

Kako navdušujete za svoje zamisli?

Tega pravzaprav ne vem. Nikoli posebej ne razmišljam o tem. Le delam in govorim pač tisto, v kar res trdno verjamem.

Vzgajamo lahko, če spoštujemo osebnost, osebno svobodo, sicer je mogoč le dril.

Kaj menite o tem in kako poteka vzgoja v vašem domu (pravila)?

V prvem poročilu o stvarjenju, v Genezi, piše, da je Bog ustvaril človeka po svoji podobi, zato da bi gospodoval zemlji. To je zame prvi,

Na poti za zanesljivim vodnikom Foto Janez Jeromen

osnovni aksiom o odnosih do drugih ljudi. »Bogopodobnost« je torej dana vsakemu človeku, vsakemu posamezniku, ne glede na starost, tudi vsakemu otroku. »Spoštovanje osebnosti«, o katerem danes vse pogosteje slišimo zlasti v odnosu do otrok (in kar me zelo razveseljuje) je zame prav to: sprejemanje dejstva, da je vsak otrok »ustvarjen po Božji podobi« in ima svobodno voljo, svojo lastno osebnost. Ni naloga vzgoje, da bi popravljali napake stvarjenja in spremenili otroka po svoji podobi ali predstavi, kakšen naj bi ta otrok bil. Naloga vzgoje je le omogočiti, da se otrokove zmogljivosti razvijejo, ga pri odraščanju usmerjati in naučiti prevzeti odgovornost zase in svoje početje. Še vse pre pogosto se srečujemo z modelom vzgoje, ki je zasnovan na posredovanju zapovedi in prepovedi, na učenju otroka, kaj sme (mora) in česa ne sme. To je v bistvu dril, dresura, učenje z mehanizmom pogojnega refleksa. Res je sicer, da ta mehanizem deluje, ne le pri živalih, tudi pri človeku – a pri človeku za ceno omejevanja, ogrožanja lastne osebnosti, svobode. In na koncu so rezultat takšne vzgoje utesnjeni, negotovi, anksiozni in depresivni posamezniki, brez jasnega zavedanja svoje osebne svobode. Na drugi skrajnosti so otroci, ki so žrtve permisivne vzgoje in razvajanja, ki jim je »vse dovoljeno«, za katere starši vse naredijo. Taki otroci odrastejo v egocentrične osebnosti, zahtevne in nezadovolj-

ne, brez čuta odgovornosti. V našem domu imamo zato jasno postavljena pravila, jasno razmejene pravice, dolžnosti in odgovornosti. Ker mnogi otroci na tako jasno razmejitev niso navajeni, jo moramo kar naprej obnavljati in razjasnjevati, a prej ali slej jo sprejmejo in se v njej počutijo dobro. Učna ura je n. pr. pri nas jasno postavljena. Vsak otrok pa se sam odloča, ali jo bo izkoristil, ali se bo učil, ali bo vprašal za pomoč. To je njegova odgovornost in svoboda. Njegova dolžnost pa je, da ne moti, ne ovira drugih, ki se želijo v miru učiti. Nasploh pa je pri nas prvo pravilo že to, da sprejmemo le otroka ali mladostnika, ki ima željo nekaj spremeniti (n. pr. popraviti ocene v šoli) in je pripravljen za uresničitev te svoje želje sprejeti odgovornost. Morda izgleda to pretrdo postavljeno, morda bo kdo pomislil, da si na ta način izbiramo otroke. Pa ni tako. Izkušnje nam kažejo, da so otroci željni te odgovornosti. Doslej smo srečali le nekaj silno razvajenih otrok, ki tega niso zmogli. Ob takšnih odnosih v našem domu tudi ne potrebujemo kazni, jih ne poznamo. Seveda pa otroku, ki ruši pravila (in takoj po sprejemu je takšnih velika večina) v odkritem pogovoru znova in znova razjasnjujemo in razmejujemo odgovornost, tudi z opozorili (ali grožnjo, če se nekomu zdi ta izraz ustrežnejši), da bo moral »spakirati in oditi domov«, če ne bo spoštoval naših pravil. In to se obnese.

Zelo dobro veste, kako važen del življenja so počitnice, zabave, tako imenovan prost čas ... Je prosti čas pomemben za družino in kako dolgo naj goji skupne načrte zanj?

Najprej to: beseda »prosti čas« mi je silno tuja in grda, je umetna tvorba brez vsebine. Prostega časa ni – v življenju pač le počnemo različne stvari in medtem teče čas! Izraz »prosti čas« se uporablja za označevanje časa, ko nimamo nekih zunanjih, delovnih obveznosti. A sprevrženost tega izraza je v tem, da pod njim pogosto pojmujeemo neki čas, v katerem nič koristnega ne počnemo, ko lenarimo, ga zapravljamo ... Tudi v »prostem času« nekaj počnemo in tudi za to početje smo odgovorni. Potrebujemo čas za počitek, rekreacijo – ob obremenitvah sodobnega življenja postaja prav to vse pomembnejše – a počitek naj bo smotrni, tak, ki nam bo res koristil. Še zlasti zato, ker smo (kako kruto!) prav v ta »prosti čas« strpali tudi vse tiste dejavnosti, ki so pomembne za našo socialno, kulturno in duhovno rast. Vsak posameznik potrebuje nekaj tega časa zase, za svojo intimno, osebno sprostitev, krepitev, rast – pa tudi za pristno in poglobljeno komunikacijo, sporazumevanje z drugimi ljudmi, ki so mu blizu, zlasti družino. V družini je načrtno gojenje tega »prostega časa« vedno pomembno – le nivo se spreminja s tem, ko otroci odraščajo, se oddaljujejo iz gnezda, oblikujejo svoje družine ...

Glede na to, da je »prosti čas« tisti čas, ko svojega početja ne podrejamo drugim (služba, šola ...) je torej »prosti čas« najpomembnejši pro-

stor za družinsko komunikacijo, vzgojo ..., torej je to v sodobni družbi postal najpomembnejši in najodgovornejši čas!

Veliko govorimo o problemih mladih: česa vsega nimajo, kaj vse si izmislijo, kako živijo. Ustanavljamo razne ambulante za potrebe tistih, ki zaidejo v alkohol, mamila, zanosijo, so žrtve nasilja. V teh ustanovah jih čaka človek, s katerim se lahko o vsem pogovorijo, človek, ki jim bo pomagal iz težav, človek, ki mu lahko zaupajo. Potrebujemo vedno več ljudi, da bi jih zaposlili kot »človeka« človeku v stiski.

Je to res tako?

Zdi se, da res!

Torej družina ni več sposobna opravljati svojih osnovnih nalog, res razpada, umira?

O krizi družine sem že spregovoril. Tu bi dodal le še to, da v tem ne vidim le negativnosti. Zdi se, da postajamo ljudje tudi vse bolj občutljivi za medsebojne odnose. Želje po dobrih odnosih so vse bolj očitne in tako tudi potreba po pomoči. Včasih so ljudje videli le dogajanje znotraj svoje družine in so ga pač sprejeli. Danes je pretok informacij velik, velik je vpliv medijev pri tem – in zato se pogosto tudi problemi v lastni družini zdijo še večji!

Kje se zlo začne?

Zlo se pravzaprav nikjer ne začne. Prisotno je povsod tam, kjer načrtno ne gojimo dobrega!

Starši o svojih težavah pri vzgoji otrok malo govorijo, dokler ne postanejo težave res velike in moteče. Ponekod že uspešno delujejo šole za starše. Vendar zajamejo v glavnem že precej razgledane starše, najbolj pomoči potrebni pa ostajajo ob strani. Vidite kakšno možnost, da bi povabili zraven še druge starše v stiski?

To je problem, s katerim se tudi sam pogosto ubadam in nanj ne najdem pravega odgovora. Pomagam si s svojim prirojenim optimizmom. Z dejstvom, da vseh težav na tem svetu nikdar ne bo mogoče rešiti, vsem pomoči potrebnim nikdar ne pomagati. In če pri tem sam pomagam le enemu samemu – sem že nekaj koristnega naredil.

Kakšne so možnosti preventivnega dela s starši?

Tudi tu sem optimist. Pogosto me vabijo na šole, k sodelovanju ob raznih roditeljskih dnevih. Vse pogosteje se dogovorimo, da bom za starše pripravil delavnice, v katerih bodo sami aktivno sodelovali, namesto utrudljivih predavanj – in vedno znova se iz takih delavnic vračam zadovoljen

Razigranost med kratkim počitkom Foto Janez Jeromen

ob občutku, da jih starši odprto sprejemajo. Po poletnih taborih za otroke imamo vedno tudi pogovore s starši. Vedno glasnejše postajajo želje staršev, da bi takšne taborne organizirali tudi za starše ali za cele družine. Ponekod to že z uspehom organizirajo in morda bomo že naslednje poletje imeli tak tabor tudi pri nas ...

Možnosti je torej veliko ...

Naši srednješolci spet opravljajo maturo. Kakšna je definicija zrelosti danes?

Problem je v tem, da nimamo jasne definicije, kar je hudo narobe, generacijo mladih pušča to v negotovosti, zmedu. Če si mladi želijo včasih zrelost, odraslost, »svobodo« izsiliti, je to tudi zato, ker ne vemo več, kdaj mlademu človeku priznati zrelost.

Kako ocenjujete možnosti za samostojnost, ki jih odrasli ponujamo otrokom in mladostnikom, na primer: lasten TV aparat, lasten račun v banki (denar vlagajo starši), podaljševanje izhoda pozno v noč, kar uvajajo že v osemletki, če ne prej pa ob valetu v 8. razredu. Ta »pravica« ostane za čas srednje šole, naj se starši in učitelji strinjajo ali ne ...

Gre za isti problem, ki sem ga nakazal prej. Starši sami, ki čutijo to nejasnost, negotovost, zmedo pri priznavanju zrelosti svojim otrokom, poskušajo reševati stvari po svojih najboljših močeh. In pri tem delajo tudi napake.

Besedo vzgoja uporabljamo zelo previdno. Kaj je to vzgoja, kdo vzgaja in kdo vse je lahko vzgajan?

Vzgoja je proces, ki se v človekovem življenju zaključi šele s smrtjo. V krščanstvu bi naj bilo to še posebej jasno, ob bistvenem sporočilu krščanstva, da je človekovo življenje le zorenje, priprava, oblikovanje, preizkušnja (torej vzgoja) za večnost. Vzgoja je torej neko prilagajanje lastnega vedenja socialnemu okolju, ki poteka na zavedni in nezavedni ravni. Vzgjani smo zato vsi in vsi tudi vzgajamo – pa če to hočemo ali ne. »Neutralna šola« kot šola, v kateri bi otrokom posredovali le »objektivna znanja«, za kakršno si nekateri pri nas prizadevajo, je zato zabloda, je sploh neuresničljiva. Prav tako pa je zabloda tudi kateheza, ki bi bila zreducirana le na poučevanje katekizma ...

Je mogoče vzgojiti na primer odgovornega, srečnega, zadovoljnega samostojnega človeka ali enakega nesamostojnega človeka?

Pri oblikovanju osebnosti igra ključno vlogo prav vzgoja, čeprav ne gre pozabiti tudi na prirojene, dedne lastnosti.

Ali obstaja kljub temu kakšna nova splošna vizija, kako vzgajati ob vsem napredku znanosti, tehnike in ob odkritjih o človekovih duhovnih in duševnih lastnostih?

Mislim, da ne obstaja neka enotna vizija in je tudi ni mogoče pričakovati. Enotna bi bila lahko le, če bi bila popolna, kar pa človeku ni dano – ali če bi bila nasilna, vsiljena. Obstaja pa vse več teh vizij, ki imajo nek skupen imenovalac: spoštovanje človekove osebnosti, njegove enkratnosti in neponovljivosti (bogopodobnosti) ter skladen telesni, duševni in duhovni razvoj. Skupen, enoten je cilj – različne pa so poti, po katerih ga skušamo doseči.

Po napornem delu, učenju je potrebna sprostitev. Kakšna naj bo, da bo učinkovita?

Na to vprašanje sem že odgovoril ob vprašanju o prostem času. Sprostitev, počitek naj posamezniku povrne iztrošene moči, zato naj posameznik pri načrtovanju svoje sprostitve upošteva značilnosti svoje utrujenosti. Po napornem umskem delu, učenju ali delu v pisarni je potreben aktiven počitek, v katerem okrepi svoje telo in spočije svoj živčni sistem. Po napornem fizičnem delu je koristen pasiven počitek, v katerem se spočije

Razmišljanje, meditacija, molitev po napornem dnevu Foto Janez Jeromen

telo. Vsekakor pa naj sprostitev pomeni združevanje, integracijo vseh delov osebnosti (telesne, duševne in duhovne) v celoto, ne pa razbijanje, kar prepogosto sodobne divje zabave z alkoholom, drogo ... so!

Včasih so odrasli pred otroki skrivali slabe lastnosti in dejanja, danes je vse odkrito (nasilje, laži, prevare), otroci spoznajo spolnost, preden odkrijejo, kaj pomeni ljubezen. Je vzgajati zato lažje ali težje?

Mislím, da težje. Gre pravzaprav za podoben paradoks, kot smo ga prej videli pri tehničnem napredku: več kot imamo tehničnih izboljšav, več skrbi, napora, truda, znanja ... je potrebno, da vse to skladno deluje. Tudi v vzgoji je tako. Preveč je stranskih vzgojnih vplivov, da bi vzgojo v družini prepuščali spontanosti, potreben je načrten napor, da se te stranske vplive obvladuje.

Kako si vzgojitelji lahko pomagamo?

Potrebno je slediti temu razvoju in si dopolnjevati, izpopolnjevati svoje znanje.

Še najbolj z medsebojno izmenjavo izkušenj.

Včasih so rekli: Ko imajo otroci denar, imajo kramarji semenj. Danes bi lahko rekli takole: Otroci odločajo, njihovo naivnost izkoriščajo sodobni sejmarji raznih verovanj in sekt. Poleg reklam za razne »super« izdelke, ki jih morajo imeti, da so »in«, za filme, ki jih je treba videti, pa prerokovanja in vroče linije (pomembno za odraslost kot cigareta, pivo in tako naprej), nekateri naši mediji dokaj simpatično in neproblemsko predstavljajo naj-novejše »duhovne« usmeritve. Kako gledate na to?

Problem je večplasten. Na eni strani gre za več ali manj čiste ekonomske računice, željo po zaslužku. Za reklamo in propagando, s pomočjo katere skuša vsak svoj izdelek čimbolje prodati, pač po stari ljudski modrosti, da »vsak berač svojo malho hvali«. Tu gre pač za to, da je mlade potrebno vzgajati za življenje v takem okolju, da ne bodo nasedali vsaki rekli, da ne bodo postali žrtve in sužnji reklamnih oglasov. Na drugi strani je duhovna praznina kot posledica zmaterializiranega življenjskega sloga in kot neko trajno nezadovoljstvo ob nejasnem notranjem spoznanju, da hlastanje za materialnimi dobrinami pač ne more prinesiti osebne sreče. In v to duhovno praznino pač učinkovito vstopajo najrazličnejši duhovni učitelji, sođobni gurugi, od resnih in poštenih, ki želijo drugim posredovati svoja pristna osebna spoznanja, do kramarjev in načrtnih prodajalcev zla. Mediji o tem poročajo – pač po načelu, da je vse novo zanimivo, da povečuje naklado ali povečuje število poslušalcev in gledalcev. Če se nam zdi še tako narobe – to je osnovni cilj medijev, zato so!

Ali nudijo tudi kaj pozitivnega?

Vsekakor vidim v tem tudi veliko pozitivnega. Najprej v tem, da mlade (ali tudi odrasle), ki v sebi čutijo duhovno praznino, usmerja v iskanje duhovnosti. Kakor koli že, prav vse to novo, kar je prinesel »new age«, je v veliki meri prispevalo k temu, da se danes spet lahko odprto pogovarjamo o duhovnosti, o duhovnih iskanjih in da zanimanje za duhovnost ni več nekaj nazadnjaškega, zaostalega, omejenega, ampak prej obratno.

Kakšna je vloga (krščanske) vere v družini, pri vzgoji?

Prav v prodoru novih duhovnosti vidim velik izziv za krščanstvo, zlasti za krščansko vzgojo. Naj se sliši še tako bogokletno, mislim, da je tudi krščanska vzgoja zanemarila duhovnost. V polpretekli dobi je bila družinska krščanska verska vzgoja zreducirana na učenje nekih zapovedi in prepovedi, na učenje nekih dolžnosti, ki jih je kristjan dolžan izpolnjevati. V takem modelu se pač zdijo sodobne nove duhovnosti, ki ponujajo svobodo, srečo, osebno izpolnitev (samouresničenje) ali celo moč ... pač veliko privlačnejše. Toda to ni evangelijska krščanska drža. Tudi ni evangelijska krščanska drža borba proti vsem tem novim duhovnostim. Krščanska vzgoja naj bo zato predvsem usmerjena v posredovanje spoznanja mladim, da

vse to, kar ponujajo nove duhovnosti, krščanstvo ima, le da krščanstvo ponuja še več, ponuja tudi odgovore na vprašanja, ob katerih se te nove duhovnosti ustavijo, do katerih nove duhovnosti sploh ne pridejo. In še nekaj. Tudi znotraj krščanstva je pojmem duhovne vzgoje pogosto zamegljen. Bodisi da pod izrazom »duhovna vzgoja« mladim posredujemo zgolj neke informacije, bodisi da jih pod tem izrazom vsiljujemo neke filozofske – teološke sisteme, ki jih sami ne zmorejo niti dojemati, bodisi jim vsiljujemo neke obredne obrazce, ki so zanje nerazumljivi in nesmiselni. Tudi pri duhovni vzgoji je potrebno upoštevati razvoj. Šestmesečnega dojenčka še ne učimo hoditi in dvoletnega ne učimo branja in pisanja, ker za to ni zrel. Vzgoja duhovnosti se začne z vzgojo doživljanja, zunanjega in notranjega. Predpogoj za duhovnost je zmožnost posameznika, da doživlja svet okoli sebe, ga sprejema in doživlja samega sebe kot del tega sveta. Zato je tako pomemben stik z naravo. Nato se pri otroku sama od sebe pojavijo vprašanja o izvoru in smislu bivanja (kdo sem, od kod sem, zakaj sem). Družina ta vprašanja lahko presliči ali jih zatolče kot nepotrebna, nekoristna – in s tem zavre duhovni razvoj. Družina naj vero posreduje otrokom kot pot, po kateri lahko pride do ključnih odgovorov na svoja bivanjska vprašanja. Verska vzgoja v družini, ki je zreducirana na učenje molitvenih obrazcev in na dolžnost obiskovanja nedeljskega bogoslužja, žal ni nikakršna duhovna vzgoja, je le dresura, učenje vedenjskih vzorcev! Tudi ti so sicer pomembni in potrebni, a brez resnične duhovne dimenzije, ki je v doživljanju smisla življenja, svobode in odgovornosti ter ljubezni, so ti vzorci prazni, sami sebi namen.

Vsem otrokom, župniku Gašperju, Zdenki, gospodarju kmetije na Grudnici in njegovi družini se zahvaljujem za čudovit dan in večer, Bogdanu Žoržu pa še posebej za ta pogovor. Njegovi odgovori prinašajo poleg upanja tudi izziv: kadar starši in drugi vzgojitelji želimo dobro vzgajati, moramo otroka spoznavati na široko, s srcem, v spoštovanju in moramo zaupati Stvarniku vsega.

Nada Jeromen

SVET RAZVAJENEGA OTROKA

Če bi bil samo majhen kužek, ne tvoje dete, ljuba mamica, ali bi mi rekla »ne«, če bi hotel jesti s tvoje mize?

Ali bi me zapodila proč in rekla: »Poberi se, ti malovredni mali kužek?«

Potem pa pojdi, mamica, pojdi! Nikoli ne pridem k tebi, kadar me boš klicala, in nikoli več ne pokusim ničesar od tebe.

Če bi bil samo majhen, zelen papagajček in ne tvoje dete, ljuba mamica, ali bi me priklenila, da ne bi odletel?

Ali bi mi pretila s prstom in dejala:

»Kakšen nehvaležen, malopriden ptič! Dan in noč kljuva svojo verigo!«

Potem pa pojdi, mamica, pojdi! V gozdove pobegnem in nikoli več se ti ne dam vzeti v naročje.

R. Tagore

Mnogo pišemo o otrocih, katerih otroštvo je bilo preveč trdo in preveč neprijazno, da bi lahko vzljubili sebe in svoje življenje ter se s to najboljšo popotnico podali na nadaljnjo življenjsko pot. Zato je prav, če si boljše ogledamo, kako deluje na otroka razvajanje, saj je danes veliko staršev, ki razmišljajo nekako takole: Jaz sem v otroštvu marsikaj pogrešal, pa naj vsaj moj otrok ima vse, kar mu lahko nudim. Ali kot mi je dejala neka mati: »Vem, da si s tem, ko razvajam svojega otroka, celim rane svojega otroštva.« Temu pravimo nadomestna zadovoljitev, saj starši še vedno krožijo okrog sebe, okrog svojega nepotešenege otroštva in ne vidijo prav, kaj bi bilo njihovemu otroku zares v prid.

Ljudje, ki so jih v otroštvu razvajali, se v kasnejšem življenju pustijo usmerjati svojim željam, ki pa imajo to napako, da se razbijejo ob življenjski stvarnosti. Pogosto vse življenje obvisijo v otroškem doživljanju, da so središče sveta. Njihovo pričakovanje, da bi se moralo vse vrteti okrog njih, jih blokira v nadaljnjem osebnotnem razvoju. Njihov čas se je na neki način ustavil, zato tudi v odraslem življenju delujejo kot nesamostojen in zahteven otrok. Postajajo sicer starjši, ne pa tudi bolj zreli. Iz svojih napak se ne znajo ničesar naučiti, saj jih sicer ne bi v nedogled ponavljali. Pri tem so res sužnji svojih prisil ponavljanja, kot imenuje Freud nevrozo. Živijo v pravem konserviranem otroštvu, zato so njihove reakcije tako otročje. Zaradi svoje neodraslosti doživljajo običajne življenjske naloge, težave in odločitve kot izredno trde in krute. Ker jim v resnici niso dorasli, je v njih vedno podzavestna pripravljenost, kako bi se jim izognili ali jih preložili na drugega. Če starši niso več pri roki, je tu partner. Včasih tudi sodelavci.

Njihova podoba sveta in podoba samega sebe se skoroda prekrivata, zato se pustijo voditi svoji nadvse trdovratni želji, da mora biti svet njim na voljo, da mora ustrezati njihovim željam in potrebam. In ker temu ni tako, je svet trd in krut, drugi ljudje pa egoisti, hudobneži in podobno. Ne zmorejo videti drugih ljudi v njihovem lastnem pomenu, marveč le v njihovi funkciji zadovoljevanja lastnih potreb.

Nadaljnja značilnost razvajenih je njihova težnja k prikrievanju, zamagljevanju. Ker se ne čutijo dorasli življenjskim težavam in se pred no-

vim izzivom raje umaknejo kot spoprimejo z njim – to bi zahtevalo od njih preveč naporov in vztrajnosti – si ustvarijo širok register izgovorov in racionalizacij, zakaj tega ali onega zares ne zmorejo, zakaj niso za to ali ono in podobno. Zlasti pa so vedno drugi krivi za vse, kar jim ne uspe in kar ni po njihovi volji in predstavi. Projekcija je dejansko ena njihovih ključnih obramb, in to v tisti grobi obliki, ki jo je priostreno podal Jezus, namreč, da vidijo iver v očesu svojega brata, bruna v lastnem očesu pa ne. Pri tem pa ne opazijo, kako si namesto svoje osebne resnice gradijo svojo življenjsko laž.

Zavajanje v otroštvu ima za posledico, da njihove predstave dejansko zelo trdo zadevajo ob realno življenje in iz bolečin frustracij se porajata jeza in bes, kar resnično ogroža mirno sožitje.

V čem je bilo otroško zavajanje, iz katerega se po eni strani poraja nekakšna velikanska blodnja, po drugi strani pa občutja sramu in podloženosti, manjvrednostnih kompleksov razvajenca? Poudariti moramo, da *razvajanje ni v tem, da nudimo otroku preveč ljubezni*, tudi darila in druge ugodnosti ne igrajo osrednje vloge. *Odločilnega pomena pri razvajanju je to, da otroka prikrajšamo za možnosti učenja*, se pravi, da ga vzgajamo zaščitniško in mu onemogočimo, da bi se učil in zbiral tiste izkušnje, ki ga bodo uporabne za odraslo življenje.

Ker smo otroku umaknili vsak kamen s poti, ker smo mu hoteli prihraniti vse težave, morebitna razočaranja in občasne stiske, smo ga obdali z obzidjem pretirane skrbi. Z otrokom ravnamo kot s svojo posestjo, ki je za nobeno ceno nočemo izgubiti. A tudi tu velja evangeljska izkušnja: Kdor hoče svoje življenje ohraniti, ga bo izgubil. Otroka dejansko izgubimo s tem, ko ga z razvajanjem vzgojimo v hišnega tirana in ga prikrajšamo za tiste izkušnje, s pomočjo katerih bi se v kasnejšem življenju znašel in znal zadovoljno živeti.

Tudi v vzgoji se laže oprimemo skrajnosti, kot pa iščemo zlato sredino. Zato padajo na tako rodovitna tla poudarki antiavtoritetne vzgoje, npr. da je treba otroku vedno in za vsako ceno pustiti njegovo voljo. (Kot da med obema skrajnostma, zlomiti otrokovo voljo ali mu jo vedno in za vsako ceno pustiti, ni nobene vmesne možnosti.) Pri tem pa ne opazimo, kako lomimo njegove zdrave poganjke v samostojnost. S tem je vzgoja še najbolj podobna oskrbi redkih rib v akvariju.

Pričakovanje razvajajočih staršev, da bodo za psihosocialno pohabljenje svojih otrok želi njihovo hvaležnost, je seveda račun brez krčmarja. Če otrok spričo svoje nesposobnosti za samostojno življenje obvisi na starših (in kasneje na partnerju), ne pomeni, da jih ima tako rad. V bistvu je zasvojen s starši, kot so bili starši svoj čas zasvojeni z njim. (Razvajeni otroci pogosto nagibajo tudi k drugim oblikam zasvojenosti.) Kdor resnično ljubi svoje otroke, jim pusti prosto pot – to je enako preprosto kot težavno.

Kaj motivira starše, da se poslužujejo razvajajočih vzgojnih tehnik, ki se ob natančnem opazovanju izkažejo za izredno krute in nehumane? Kaj nagiba starše, da razvajajo svoje otroke? Na vprašanje težko izčrpno odgovorimo, saj je lahko marsikaj. Vendar se to, s čimer starši utemeljujejo svoje ravnanje, pogosto ne pokriva s pravimi, podzavestnimi motivi.

Omenimo najprej *slabo vest*. Starši, ki se malo brigajo za svoj naraščaj ali so otroke nekaj časa zanemarili, zaradi občutkov krivde nagibajo k prevelikemu popuščanju.

Starši so lahko *popustljivi* zaradi notranje negotovosti in lastne šibkosti. Zato otroku ne morejo nuditi prave opore. Ker ne zaupajo svoji presoji, kaj bi bilo za otroka dobro, da od njega zahtevajo, so raje preveč popustljivi in si govorijo, da bo njihov ljubljeneček izkusil še dovolj življenjske trdote, ko njih ne bo več.

Drugi starši posnemajo oz. *se zgledujejo* po 'duhu časa'. Menijo, da je v skladu s sodobno vzgojo, če se otroku povsem uklonijo in od njega ničesar ne zahtevajo, čeprav bi bilo še tako smiselno, da se otrok tega ali onega nauči za življenje.

Nadomestno zadovoljitev smo že prej omenili: »Mojemu otroku se naj bolje godi, kot se je meni,« radi ponavljajo. Ne pomislijo pa, da se jim prav zaradi njihove popustljivosti utegne v odraslem življenju goditi slabše, saj nanj ne bodo pripravljani.

Rivaliteta staršev: Včasih starša tekmujeta drug z drugim tako, da se s popuščanjem otrokom borita za njihovo večjo naklonjenost. Preveč sta zaposlena s tem, 'kdo bo koga', da bi pomislila na to, kako bo to delovalo na otroke.

Perfekcionizem: Starši, ki so premalo potrpežljivi, ne pustijo otrokom, da bi se naučili česa novega – in pri tem morda celo naredili neznatno škodo – saj 'sami vse bolje naredijo'. Otroci tako ne morejo preizkusiti in razviti svojih sposobnosti in spretnosti. Ko starši njihovo pobudo večkrat zavrnejo, resignirajo in postanejo pasivni.

Izsiljevanje: Razvajen otrok naj ostane navezan nanje kot zvesti pes. Če bo otrok od njih vedno odvisen, ga gotovo ne bodo izgubili.

Težnja po podložnosti ali mazohistična težnja: Ob hišnem tiranu se je lahko do dobra naučijo.

Razvajanec je svoj čas užil preveč udobja in dobil premalo spodbud. Zasuli so ga z odvečnim, prikrajšali pa so ga za doživetja uspeha. Moral se je zadovoljiti s podobami, namesto da bi bil deležen resničnosti: s podobami z ekrana, iz revij, z vsem, kar je poglajljalo v njem pasivno držo in pasiven odnos do življenja. Nazadnje ne ve več, kaj bi počel: zato mu ostaja le še dolgčas.

Vendar je vedno težje ohranjati utvaro o lastni veličini, ne da bi moral za to premakniti prst. Zato se v razvajenem človeku poraja strah pred

prihodnostjo kot strah pred izgubo.

In kako je mogoče prerasti svojo razvajenost? Najprej tako, da si jo priznamo. Naslednji korak je v tem, da sprejmemo odgovornost za svoje življenje. Ko se tako postopoma vedno bolj izpostavljam izzivom življenja, namesto da bi se jim še dalje izmikali, bomo tudi izkusili, da je takšno življenje neprimerno bolj pestro, bogato in zadovoljujoče – vsem naporom in občasnim neuspehom navkljub – kot je bilo nekdanje vegetiranje in ukvarjanje z drugimi.

Za sklep prisluhnimo izkušnji mlade žene, ki je v komaj deseturni psihoterapiji prepoznala svojo razvajenost (bila je lažje stopnje), ki jo je spravila v stisko in v žalovanje za mehkobo otroštva prav tedaj, ko bi naj prevzela vso odgovornost odraslega življenja:

»Vedno bolj so me obhajali žalost, melanholija, strah pred življenjem in pred novim dnevom. Nisem se več poznala; kot bi začela zoreti, pa tega nisem zmogla. Begalo me je. Postopoma sem izgubljala tla pod nogami. In ta strah, ta zoprni spremljevalec!

Hvala Bogu, da sem odprta in sem svoja občutja zaupala človeku, ki mi je svetoval psihoterapevta. Kako sem prišla do njega? Hudo je bilo! Z g. N. bi se raje ves dan vozila okrog in se pogovarjala, kot da moram k človeku, ki ga ne poznam. Težko mi je bilo sprejeti dejstvo, da si ne morem sama pomagati. Bilo me je strah in sram.

Ko sem ga zagledala, sem se takoj ogradila: Ni mi všeč; premalo je temperamenten, ne zna tolažiti, ne zna povedati, da z mano ni nič narobe in da mora mnogo ljudi skozi takšno krizo!

Obiski pri njem so me begali. Ljudje, ki so tudi prihajali k njemu, so mi šli na živce. Vendar sem se polagoma sprostila in ga začela sprejemati kot človeka. Čedalje bolj mirno sem prihajala k njemu na pogovore, pa tudi drugi njegovi klienti so me vse manj motili.

V vseh svojih sanjah vedno nekaj iščem in pospravljam. Vrata otroštva so se zaprla, jaz pa moram še toliko pospraviti. Toda zdaj vem, kaj je moje delo: Odkrivati samo sebe in dozorevati. Dolga, dolga je pot pred menoj. Včasih omahujem. Potem se spet zberem, tudi zbežim v naravo in nadaljujem z delom. Ogromno ga je. Pa vse moram sama!

Ure pri terapevту so mi mnogo dale; še več mi bo dal vsakdan, tedni, leto. Čutim, da sem drugačna kot prej: *Nisem več otrok, nisem pa še odrasla*. Vmes sem in veliko dela me še čaka. Morda mi bo kdaj kasneje to v veselje, sedaj mi še ni. Vendar poti nazaj ni, je samo pot naprej in, o Bog, kako je vijugasta!

V zadnjih sanjah v času terapije me je na koncu dolge poti čakal nasmejan terapevt s šampanjcem v roki. To mi daje upanje, da je vredno vztrajati na tej dolgi in naporni poti. Z božjo pomočjo!«

Iz tega, kar smo povedali, bi lahko sklepali, da je vzgoja lahko bodisi pretrda bodisi premeška ali razvajena. Tudi v strokovni literaturi govorimo o trdi ali mehki peristazi, katere učinki pa so si včasih neverjetno podobni; skrajnosti se tudi tu stikajo.

Toda običajna vzgoja staršev, vsaj dandanes, ni pretrda ali premeška, marveč enkratna mešanica obeh, trdote in razvajanja.

Vzgojna mešanica, ki jo lahko danes najpogosteje opazujemo, je *materialno razvajanje ob raznih oblikah čustvene trdote ali prikrajšanja*. Starši nekako nezavedno ali prizvedno čutijo, kaj ostajajo dolžni svojim otrokom, da bi si pomirili svoje občutke krivde, dajejo otrokom nekaj več tistega, kar imajo ali kar znajo. Tako starši dobro čutijo, da imajo za otroke premalo časa, premalo 'živcev', da so preveč zaposleni z lastnimi čustvenimi problemi ali konflikti, ali da se zaradi lastne čustvene nerazvitosti ne znajo vživeti v svet svojega otroka. Lahko pa so celo nezavedno sovražni do svojega otroka, ki 'jim je uničil življenje', morda kariero, ali jim ne pusti v miru uživati drugih življenjskih zadovoljstev in radosti, h katerim jih bolj veleč kot k lastnemu otroku.

Do drugačne mešanice pride, če je eden od staršev čustveno trd, hladen ali celo čustveno maltretira svojega otroka, drugi od staršev pa hoče trdoto prvega izravnati in s tem nehote zapade v razvajanje. Tako se je Sonja vse svoje otroštvo in mladost zaman borila za očetovo naklonjenost. Čeprav je bila vzorna učenka, z očetovih oči brala njegove želje in jih hitele izpolnjevati, za očeta ni bila nikdar dovolj dobra. Mati je seveda opazila očetov moten odnos do hčerke in je skušala družinsko situacijo reševati tako, da se je sama čustveno bolj angažirala. Hčerka je postala uspešna v poklicnem in družbenem življenju, le v partnerskem odnosu je imela smolo, kot bi rekli: več kot desetletje se je zaman borila za partnerjevo naklonjenost; kljub vsemu svojemu prizadevanju je doživljala poniževanje in zavračanje. Tako na ta ali oni način ponavljamo v življenju svojo otroško usodo; v tem je prisila ponavljanja. A ta nas tu ne zanima. Tu nas zanima nekaj drugega, razvajanje. Ko se je Sonja po več kot desetih letih vendarle ločila od partnerja, s katerim nista mogla zgraditi zadovoljivega odnosa, in se nekaj let za tem odločila za psihoterapijo, je ni prav nič motilo, da jo priletna mati s svojim avtom vozi na terapijo. Sčasoma pa se ji je začelo svitati, da je bil oče pretrd do nje, da pa jo je mama vendarle tudi razvajala in se od nje še vedno pusti razvajati. Sklenila je, da se na zadnjo uro terapije pripelje sama.

Za poseben primer mešanice trdote in razvajanja pa gre tedaj, ko en del staršev počne oboje hkrati oz. le z nekaj sekundami časovnega zamika. Na primer mati, katere desetletni nadebudnež sedi pri mizi in si zaželi kozarec soka. Mati ga najprej nadere, češ dovolj dolgo sem ti stregla, sedaj je pa že čas, da si sam postrežeš; tudi jaz bi rada imela kakšno minuto miru.

Toda takoj za tem vstane in izpolni sinovo željo. To se ponavlja dan za dnem. Ne vemo, kaj spodbuja mater k takšnemu ravnanju; morda začuti, da je bila njena reakcija neskladna s povodom in hoče to izravnati.

Naslednji koktajl trdote in razvajanja: Anica se je čutila v otroštvu čustveno zapostavljena, premalo upoštevana in priznana. Sčasoma pa je ugotovila, da jo starša vendarle opazita in se ji posvetita, če je dovolj vztrajna in glasna in če na dovolj prepričljiv način pokaže svoja nezadovoljstva in razočaranja. Naučila se je, da si lahko *izbori* vsaj nekaj starševske naklonjenosti in pozornosti. Ob tem je postal njen osnovni življenjski vzorec: *Vse si moram izboriti!* Z njim je v življenju kar dobro uspevala. V partnerskem odnosu se je spet čutila premalo opažena, priznana in cenjena (kot nekoč pri starših), zato se je tudi za svoj partnerski odnos začela boriti. Toda iz borbe lahko izideš le kot zmagovalec ali poraženec; v borbi ni časa za predah ali sprostitev, kaj šele za predanost, čakanje in pogovor, ki je samemu sebi namen in pri katerem ni pomemben izid: ali bo po moje ali po tvoje. Tu je trčila na meje svojega vzorca, kajti naklonjenosti, pozornosti si ne moreš izboriti. Najmanj pa si lahko izboriš ljubezen! Partnerju lahko poveš, kako, kdaj in kje jo (ali ga) pogrešaš, toda ko se za ljubezen začneš boriti, je večja verjetnost, da izgubiš še to, kar imaš.

Poglejmo še Suzanino zgodbo. V srednji šoli je doživela veliko ljubezen, toda mati je ostala neizprosna: »Najprej šola, nato fantje. Če se s tem ne strinjaš, pa lahko greš v tovarno za stroj!« Suzana je tehtala: vedela je, da bi bila za strojem nesrečna, saj je že leta sanjala o študiju matematike. Pa tudi dobre in (pre)skrbne matere ni želela prizadeti. Sklenila je, da bo pozabila fanta. A fant je bil vztrajen. Nazadnje ji je dejal: »Ko me boš pogledala v oči in mi rekla, da me ne maraš, ne bom več prišel.« Kmalu za tem se je zgodilo nekaj neverjetnega: Suzana je zbolela na obeh; grozila ji je slepota. Ko je pred seboj videla le še meglo in ločila le še svetlobo od teme, je lahko pogledala fanta v oči in mu rekla, da ga ne mara. Fant je odšel za vedno, operacija in dolgotrajno zdravljenje sta Suzani vrnila vid. Dvajset let kasneje se je spet znašla v isti dilemi: zatajiti sebe in nadaljevati odnos, ki jo je grozil zadušiti, a ji hkrati nudil številna udobja in varnosti, ali slediti sebi in izgubiti naklonjenost pomembnih ljudi, med njimi tudi matere. Ker se ni mogla odločiti, je njena stiska postajala vedno bolj neznosna; pridružili so se ji še telesni simptomi. Nekaj mesecev psihoterapije je bilo dovolj. In po njej je zapisala: »Potrebovala sem nevtravno področje za premislek, nevsiljivo asistenco v svojih prizadevanjih in neko stalno oporno točko, ki bi mi pomagala na novo opredeliti in usmeriti svoj življenjski koncept... Stvari, ki sem jih slutila, so postale vednost. V sebi sem se utrdila in osredotočila. Terapevt mi je nudil nevsiljivo pomoč, ki mi je bila potrebna in za nameček še prijaznost, ki človeka zmeraj poživi. Zdaj si upam storiti stvari, ki jih zmorem in se mi zdijo koristne, ne da bi se bala

zaradi strahov, ki so me jih naučili in v katere nikdar nisem prav verjela, čeprav sem se nekaj časa prepričevala, da se jih je potrebno bati.«

To so vsakdanji koktajli trdote in razvajanja. Vidimo, kako globoko nas prepojijo z neko temeljno izkušnjo, s katero skušamo izmojstriti svoje odraslo življenje; na nekaterih področjih se izkaže za dokaj ali celo za izredno uspešno, medtem ko z njo na drugih področjih manj dosežemo. Tedaj lahko krivimo zlo usodo, nesrečno zvezdo, ali pa s pomočjo prijatelja, strokovnjaka skušamo pogledati, kako si vedno znova sami skujemo svojo nesrečo.

Janko Bohak

Če si domišljamo, da natančno vemo, kam želimo priti, se nam kaj lahko zgodi, da zaidemo. Nikakor pa ne bodo zašli vsi pohajkovalci.

Večina ljudi ljubi vse človeštvo. Le sosed, ki živi poleg njih, jim žre živce.

A. De Mello

Foto Alenka Veber

GENERACIJSKE SPREMEMBE

Nekega dne sta prišla na obisk mlada zakonca. Ko jima je gospodinja ponudila kosilo, je žena, še preden je mogel mož spregovoriti, pohitela z odgovorom, češ da ni lačen. Mož je v zadregi in začudenju ostal tiho.

Odvisnost in zavrtá samostojnost

Zlasti na vzgojnem področju radi razgrinjamo preteklost in kažemo na napake in na težave nekdanjega življenja. Sedanjosti se izogibamo, za posledice, ki se bodo pokazale v bodočnosti, nam ni mar. Kar nam ni všeč, radi zaznamujemo za posebno ali posamezno, splošnega pojava pa zlepa ne priznavamo.

Ob vedno manjšem številu otrok v družinah, ob izrazitejši družbeni vpetosti in zaposlitvi žensk izven doma se vse bolj uveljavlja »ženski posedovalni (IMETI) in posesivni (posestniški) princip vzgoje« (ki je vedno bolj čustven kot racionalen) in tudi tak način vodenja vse družine. Izraža se v tem, da »gospoduje« mati/žena in vodi družinske člane v odvisnost in zavrtá samostojnost. Družinski člani so v tako usmerjeni interakciji »objekt skrbi« zaradi posesivne (posestniške) navezanosti žene/matere. Vodenje družinskega življenja je običajno ustrezljivo, navzven neagresivno in obenem obvezujoče. To ravnanje je večinoma na nezavedni ravni. Prisotna je menjajoča interakcija »nenaravne požrtvovalnosti« iz odnosa posedovalnosti in na drugi strani zahteve po »nenaravni hvaležnosti« in podrejenosti. Voditeljica prevzema vedno bolj oblastno držo; družinski člani niti ne vedo, kdaj so sprejeli tak življenjski slog. Sicer si želijo tako uslužnost in vodenje (prijajo jim storitve), a se obenem čutijo ogrožene, ker preveč usmerjevalni pritisk jemlje osnovno iniciativo in svobodo odločanja, ker postajajo nenaravno odvisni.

Takšne družinske interakcije ob številnih članih družine nekoč niso bile tako pogoste, ker sta bila delitev dela in odločanja drugačna (na gospodarskem področju povsem moška, mati pa tudi, če je bila tako usmerjena osebnost, ob številnih otrocih takšne lastnosti ni mogla razvijati). Danes, ob maloštevilnih članih družine, so te naravnosti pogostejše. Žene/matere izraziteje uveljavljajo odnos »IMETI«, torej posedovalni odnos do moža in otrok. Naravna intuicija za »pravo odmero posedovanja« v vzgoji slabi, izobrazba za vzgojno delovanje pa je prešibka, da bi premostila nenaravno vlogo, ki jo prevzema vse več žensk.

Ko je bila ženska zaprta v dom, so ji manjkale raznovrstne izkušnje družbenega življenja in dogajanja, danes ko le-te ima, ji manjkajo družinske izkušnje.

Spremenjena vloga ženske

Medtem ko so si moški nekoč prilaščali primat v javni sferi, so ženske prevladovale za domačim ognjiščem. Danes se vloga žensk seli iz doma v družbeno območje – ob tem nastajajo številni problemi za otroke, mladostnike, ostarele, bolne in invalide, ki jih v varstvo in oskrbo prevzemajo družbene ustanove (družbeni vplivi pa preko spremenjene ženske vloge in javnih občil prodirajo v družino). Za človeka v družbenih ustanovah (otroke, mladostnike, ostarele) prevzamejo skrb tudi ženske, vendar s profesionalnim, ne pa z družinskim odnosom. V izobraževalnih, zdravstvenih in socialnih ustanovah namreč prevladuje ženski kader. V Sloveniji je med zaposlenim učiteljskim kadrom kar okrog 86 % žensk, v vrtcih skoraj 100 %, v zdravstvu in socialni pa tudi več kot tri četrtine. Tudi v srednješolskih in visokošolskih programih je vpisanih več deklet kot fantov; študij dokonča več deklet kot fantov. Vpliv žensk na mentaliteto ljudi je tako tudi institucionalen.

Feminizem, druga družbena gibanja in spremenjena vloga ženske zadnja desetletja močno spreminjajo njen lik. Generacijske razlike v pogledih na vlogo ženske so tolikšne, da današnje ženske pradedje ne bi prepoznali.

Neizživeto materinstvo se rado prelevi v kompenzacijo (nadomestek) v družbenem in delovnem področju. Strežba in skrb matere za člane družine, učiteljice za učence, socialne delavke za mladostnike, negovalke in medicinske sestre za bolnike in ostarele začenjajo učinkovati nadomestno ter povzročajo v človekovem življenju pomanjkanje moškega lika in njegovih principov; človeka naredijo pasivnega, kar vodi v nekakšno nedoraslost. Namreč feminizacija vzgojnega, izobraževalnega in socialnega delovanja je povzročila dobesedno odsotnost moškega racionalnega (smotrnega, preudarnega) principa.

Raziskave osebnostne naravnosti deklet v gimnazijah kažejo na pomembno izraženo občutljivost dijakinj na neuspeh, imajo več treme, bolj jih skrbi, kaj bo v šoli, in imajo manjše zaupanje v svoje sposobnosti ter s tem šibkejšo samozavest. Statistično pomembna je utrujenost, poroča v raziskovalnem projektu Marjeta Cerar; »kar 86 % deklet prihaja iz šole redno utrujenih«, in dodaja, »da je gimnazija prava uničevalka dekliške populacije, ki jih navaja samo k vztrajnosti in konvergentnemu (enosmernemu) mišljenju«, ne spodbuja pa drugih, za žensko pomembnih lastnosti. Premalo je prostora za razvijanje bogastva socialnih elementov, estetskega izraza, etike, bontona in izkušenj praktičnega obvladanja življenja. Tako že šola pomaga preusmerjati dekleta od družinske in materinske funkcije.

Vpliv na moža

Vodenje v odvisnost in zavrto samostojnost (imenovano tudi ženski vzgojni princip) prihaja do izraza marsikje že v partnerskem odnosu, ko žena začne skrbeti za moža in ga usmerja, kot bi bil otrok; ga streže in »otročje« razvaja ter usmerja njegove vedenjske odzive, kar njegovo samostojnost slabi; mož postaja vedno bolj odvisen od žene v vsakdanji bivanjski preskrbljenosti in vrednostno-vedenjskih sodbah. To pogosto kompenzira z neodvisnostjo na drugih področjih.

Tu ne gre za smiselno delitev dela, ne za smotrnost obremenitve v skupnem gospodinjstvu in gospodarstvu, ne za prijetno ustrežljivost in crkljanje, tudi ne za vednost (spoznanje), temveč za postopno nezavedno vodenje v posedovanje in odvisnost ter na drugi strani v dejansko odvisnost prek nesamostojnosti v vsakdanjih opravilih in na številnih »malih« področjih odločanja. Nekateri moški se zaradi tega miljeja (vendar ne le tega) umikajo iz doma v dodatno delo, politiko in drugo družbeno angažiranje (v gostilne in podobno).

Vpliv na otroke

Izrazit ženski princip vzgoje je najbolj ogrožujoč za sinove. Posedovalne matere si sinove podredijo za vse življenje (torej ne-le v otroštvu in mladostništvu). Že odrasli moški se pred številnimi odločitvami, pod poprejšnjim vplivom, radi še vedno zatekajo k materam; v sebi so neodločni in negotovi. Tudi tedaj, ko si tako vzgojeni fantje in materam podrejeni sinovi ustvarijo družino, pričakujejo od žene »materinsko skrb zase« in podrejeno ženino zavzetost njegovi materi. Številni fantje niti ne ustvarijo svoje družine, ker si s svojimi zahtevami težko pridobijo dekleta, ki pa v nasprotju s tem hočejo biti vedno bolj »emancipirane« in neodvisne od sorodstvenih vezi (zlasti moževih). Da bi bil oče/mož pojem moči, zagnanosti, vztrajnosti, primerne borbenosti, konkurentnosti in tudi obvladovanja tekmovalnosti, postaja nekako tuje.

Odsotnost očetove vloge v družini (ne le fizične) sedanja družbena usmeritev zelo pospešuje. Sedanje feminizirane vzgojno-izobraževalne ustanove pa tak vzgojni stil tudi krepijo. »Izgubljenost« in življenjska neodpornost med otroki in mladino je vse večja.

Deklice, čeprav praviloma bolj navezane na očetov vpliv, pa tak materin vzgojni način poseebijo in ga ponovijo (bolj ali manj uspešno) v naslednji generaciji.

Generacijske spremembe v pogledih na družinsko življenje

Razlike v pogledih na vlogo žensk in družinsko življenje med tremi še živečimi generacijami so zelo velike. (V raziskavi so sodelovali babice in dedki, mame in očetje, sinovi in hčere med 17 in 18 leti starosti – podatke

smo zbirali s pomočjo skale osebnih odnosov in z usmerjenim intervjujem, analizo literature in šolskih pisnih izdelkov.)

Večina najstarejše generacije žensk je že v mladosti načrtovala poroko in materinstvo z več otroki, ter delo doma kot za njih edino ustrezno alternativo. Srednja generacija je videla v poroki osrednjo usmeritev, glede otrok pa so se načrti ustavili pri enem, dveh, izjemoma pri treh otrocih, osnovno življenjsko preokupacijo pa so ženske usmerile v zaposlitev izven doma. Mladi na poroko ne gledajo več kot na nekaj primarnega in stalnega, temveč na nekaj, kar se da spreminjati oz. ne sprejeti kot nujen način njihovega življenja. Tako mladi izrazijo trende spreminjajoče družine v Evropi (in Sloveniji), ki so opisane v raznih študijah in se kažejo v intenzivni pluralizaciji družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov, upadanju rodnosti, izgubljanju socialnega statusa in neformaliziranju zakonske zveze ter podaljšanju prehoda iz družine staršev v lastno družino. Pred družino dajejo prednost poklicu, glede na naraščaj pa se odgovori sučejo okoli enega do treh otrok. Več kot tri četrt mladih postavlja urejeno partnersko življenje na prvo mesto, na drugem mestu je resnično prijateljstvo, na tretjem svoboda delovanja in mišljenja, na četrtem mir in šele na petem družinsko življenje.

Do gospodinjskega dela so starejše generacije žensk izražale zelo pozitivno mnenje, v srednji generaciji se pojavlja indiferentnost, med mlajšimi pa je izraženega veliko omalovaževanja do gospodinjstva ali kvečjemu delitev gospodinjskih opravil med moškim in žensko.

Starejše generacije žena se v večini odločajo o tem, da naj bo mož v službi, one pa doma. Srednje generacije žensk bi v večini bile doma, če bi mož zaslužil dovolj in če bi imele ekonomsko varnost in delno samostojnost. V mlajši generaciji žensk pa je v ospredju želja, da bi bile zaposlene, ne glede na dohodke moža, »tudi če bi mož dovolj zaslužil, ne mislijo biti brez službe«; razlogi so v poklicni uveljavitvi, ekonomski samostojnosti in neodvisnosti od drugega.

Želja biti mama in ljubezen do otrok (kot širše žensko poslanstvo) sta v starejši generaciji bili močno izraženi, tudi v srednji generaciji je ljubezen do otrok izražena na več nivojih. Zanimivi so spisi oz. eseji, ki so bili v povojnem obdobju pogosti pri sprejemnih izpitih za izrazito ženske poklice: medicinska sestra, vzgojiteljica, učiteljica, kjer so z naslovom vzpodbudili odnos do otrok. Spis se je skoraj vedno zaključil: »Za ta poklic se odločam, ker imam rada otroke.« Pri mlajši generaciji postaja ljubezen do otrok v povezavi s poklicem »bolj odtujen pojem«, v ospredje pa vstopa izobrazbeni vidik poklica; intelektualna usmeritev je močnejša od čustvene.

Glede vzgoje se pri izbiri metod (vzgoja s pogovorom, prigovarjanjem, opominjanjem, besednimi zahtevami, nekaznovanjem, postopnim

Generacijski razkorak Foto Alenka Veber

privajanjem, izražanjem čustev...) mlajša generacija žensk izraža bolj liberalno in »vsedopustno«, a obenem posedovalno do otrok in partnerjev. Starejša generacija in delno tudi srednja generacija se odločata za tradicionalne avtoritativne metode in strogo krščansko strukturo v vzgoji (red, disciplina, ubogljivost, zgled, temeljne vrednote, moralna načela).

Vplivi šolskih programov na vlogo ženske

Šolski programi so starejšo žensko generacijo usmerjali v družino in poslanstvo žene, in to v vrednostno (družina, materinstvo kot vrednota, vzgoja kot nekaj plemenitega ...) in v praktično, gospodinjsko (šivanje, ročna dela, kuhanje in širša gospodinjska dela, gojenje cvetja, spoznavanje vzgoje, umetnosti ...). V povojnem obdobju (1953) je bil za nižjo osnovno šolo ukinjen učni predmet – ročna dela, uveden pa predmet ročne spretnosti. Za višjo osnovno šolo je gospodinjstvo leta 1954 prenehalo biti obvezen predmet, bil pa je omogočen kot neobvezen učni program. Za gimnazijo sta bila kot neobvezna učna predmeta ročna spretnost in gospodinjstvo uvedena leta 1954. Zlasti v reformah osemdesetih let pa se te vsebine, ki so pomagale pripravljati in usmerjati dekleta v družinsko življenje, umikajo in postopno ukinjajo (gospodinjska šola, gospodinjstvo kot predmet), do po-

polnega današnjega prenehanja oziroma preusmeritve na interesne in prostovoljne izbirne vsebine. Skorajda ni učnega programa, ki bi ne bil skupen za dekleta in fante (možnosti so samo v izbirnih vsebinah) ter učno predmetno usmerjen v trde znanosti (matematika, fizika, kemija ...) in mehke znanosti (družboslovni predmeti), ali pa v učni predmet s strogo poklicno usmeritvijo. Močnejše pa je poudarjeno ločevanje moških in žensk, kot da nimata skupne vloge. Vpliv vzgojnih predmetov (moralno-etično, kulturno-umetniško področje) je vse od uvedbe usmerjenega izobraževanja, zlasti pa z uvedbo nove šolske zakonodaje, skoraj izničen. Kjer je vzgojno-usmerjalni odnos za dekleta problematičen, se skuša vtihotapiti različne mehanizme emancipacije preko feminizma (lik poslovno, poklicno uspešne in uveljavljene ženske, lik borbene in svobodne ženske).

Nikjer ni mogoče najti poudarka »da je ženska narava izjemno obdarjena«, če razvija svoje нравno poslanstvo (materinsko poslanstvo in dostojanstvo, varovanje življenja) in se ne ponuja v telesnosti ali pa kot družbena delovna sila. Žensk kot objektu (zlasti spolnemu, razkazovalno-modnemu) se učni programi niso odpovedali.

Tudi pojmovanje partnerstva med moškim in žensko je obravnavano zgolj preko telesnega srečanja (programi biologije, fiziologije, zdravstvenega varstva, nekaterih tem pri maternem jeziku) in zanikanja razlik med moškim in žensko. V resnici bi se moralo osvetljevanje partnerstva začeti ravno v tem, da v svoji naravnosti drug k drugemu zadeneta drug ob drugega in izkusita svojo tujost in neenakost, da se šele tako ob sprejetju drugega v osebnostnem bistvu začena odgovorna življenjska zgodba dveh ljudi.

Še marsikatero razlike v današnjih učnih programih in programih, ki jih je obiskovala srednja in starejša generacija, bi bilo vredno opisati.

V tem prispevku je nakazano le nekaj generacijskih razlik in vplivov nanje. Opozorili smo predvsem na tiste vplive, za katere menimo, da bodo potrebovali popravo in razmislek, ker ne vodijo v polnost življenja človeštva. Ne gre za nostalgijo po preteklosti, gre za dejstva spreminjanja vloge žensk in s tem načina življenja vseh ljudi (žensk, moških, otrok). Probleme, ki izhajajo iz tega, doživljamo praktično vsi. Dokler so blagi, so vzgojni problemi ali naravnosti, ki jih preziramo ali pa jim ne pripisujemo velikega pomena. Molčimo o njih, kot da bi si ne upali spregovoriti. Spregovorimo šele tedaj, ko pridejo do stopnje patologije (vzgojne in osebnostne motnje, duševne in psihosomatske bolezni); takrat pa jim šele velja vsa družbena pozornost.

dr. Angelca Žerovnik

DOBRO ZASE IN ZA DRUGE

Uvod

V nekaj letih aktivnega svetovanja sem ob delu oblikoval pristop, ki povečuje možnosti učinkovitega dialoga. V komunikaciji poskušam vedno doživljati in videti človeka v naravni, družbeni in njemu lastni samozavestni razsežnosti. Pomagam si s spoznanji razbremenitvenih tehnik, pozitivnega mišljenja, pa tudi z razumevanjem osebnosti in jaza.

Dobra komunikacija mora vzpostaviti obojestransko razbremenitev, slediti pozitivno naravnost in zgraditi dosleden pristop. V naslednjih vrstah bom opisal zanimivo razlago delovanja in razumevanja osebnosti na treh ravneh, dodal nekaj praktičnih nasvetov, ki jih je vredno v komunikaciji upoštevati, in namenil nekaj besed teoretičnim pristopom, ki živijo v praksi modernih psihoterapij.

Kam usmeriti pozornost

Uspešen medosebni odnos smiselno aktivira in upošteva osebnost v celoti. Posebno pozornost kaže posvetiti lastni dejavnosti, s katero lahko pridemo do zelenih rezultatov. V tej smeri je oblikovana tudi misel iz evangelija (Mt 7,7), ki govori o notranji aktivnosti in njenih posledicah. Kdor išče, najde, kdor prosi, bo prejel, in kdor trka, se mu bo odprlo. Omenjena modrost služi kot vsebinsko izhodišče vseh obstoječih psihoterapij in ostalih tehnik, ki pomagajo človeku v stiski.

Potreba po kvalitetnih in ustvarjalnih ter doživetih odnosih je človekova stalnica. Obstaja mnogo različnih poti in tehnik za njihovo uresničitev. Vsi omenjeni pristopi morajo upoštevati merilo dobrega občutka, vključevati možnost samokontrole in vpogleda vase ter upoštevati pomen znanja in veščin, ki jih posameznik premore.

Začetek dialoga, komunikacije ali intervjuja, zahteva usmeritev pozornosti k svoji in sobesednikovi razbremenitvi, pozitivni usmerjenosti in primernemu pristopu. Blagodejno in prijetno vplivajo na ustvarjanje občutka bližine in odprtosti ljudje, ki so jim omenjena spoznanja in veščine blizu.

Razbremenitev sobesednika velja v smislu prepoznavanja, kontrole in izločitve kvarno delujočih obrambnih mehanizmov in negativne čustvene naravnosti. Medosebni odnos more priti do točke medsebojnega zaupanja, ko postane sodelovanje možno. Takrat se sobesednika lahko posvetita reševanju problema. Če do tega ne pride, obstaja velika verjetnost, da se bosta sobesednika ukvarjala pretežno sama s seboj, s svojimi vrednotami, sodbami, čustvi in konflikti. Komunikacija ne bo stekla v zeleni smeri.

Pozitivno mišljenje je dosledna miselna naravnost k dobremu zase in za druge. Neposredno so nanj navezani vrednotenje, odločanje in odnosi.

Načeloma vsi priznavamo, da nas do cilja lahko pripelje samo pozitiven pristop, saj nas negativni zaradi napačne smeri gibanja od njega oddaljuje.

Toda tako pretirano kritični um kot negativizem, ki ga vsak premore, ustvarjata v praksi zapleten položaj. Srečanje več ljudi obvezno vsebuje tudi negativne naravnosti, sodbe in ocene ter njim podobne miselne in vedenjske vzorce. Pozitivno mišljenje bo iskalo takšne pobude in rešitve, ki bodo ustrezale vsakemu posebej. To seveda ni lahko, saj je pri tem delu potrebno mnogo osebne razumevanja, napora in pozornosti.

Pristop je zapletena točka na obodu življenja, znotraj katerega se postavlja vprašanje, na kakšen način nekaj napraviti, pa tudi kako vplivati nase. Tudi tu velja pozitivna usmeritev v smislu samemu sebi samo dobro. Če človeka precej poenostavljeno primerjamo z avtom, pri katerem prvi kolesi pomenita aktivnost in mišljenje, zadnji pa čustvene in telesne reakcije, potem bo tak avto deloval dobro takrat, ko bo pogon na prvih kolesih, krmiljenje pa prilagojeno sposobnostim celotnega vozila. Misel in aktivnost naj znotraj osebnosti uravnava in spremljata čustvene in telesne reakcije.

V kolikor smo na začetku prezrli omenjene pogoje dobre komunikacije, potem nam bo verjetno med razgovorom postalo jasno, da s človekom, ki je osebno in čustveno obremenjen, negativno naravnan in se še ni odločil, da bo pomagal sam sebi, ne bo mogoče takoj uspešno in učinkovito komunicirati. Pot od manj zelenega stanja k zelenemu bo v temu primeru daljša oziroma dolgotrajnejša.

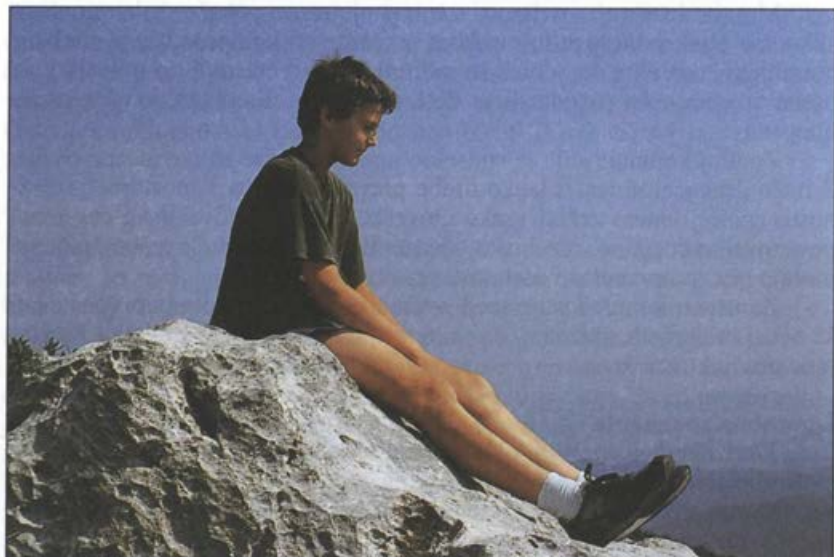
Trije znotraj enega jaza

Med teorijami in modeli razumevanja osebnosti, ki opisujejo medosebne odnose ter njihovo vsebino je zanimiva in uporabna trinivojska ponazoritev jaza. Predpostavlja tri relativno samostojne dele, ki sodelujejo znotraj istega človeka. To so roditelj, otrok in odrasli človek. Model takšnega razumevanja je posebno sprejemljiv zaradi razvojne ponazoritve oblikovanja in delovanja osebnosti, gledano kronološko od rojstva pa do smrti.

V nasprotju z akademskim vidikom psihologije, ki ločeno raziskuje posamezne mentalne funkcije mišljenja, spomina, učenja, čustvovanja, motivov, aktivnosti in obnašanja, iz katerih poskuša kasneje razložiti delovanje celotne osebnosti, pa omenjeni model razmišlja skozi tri samostojne dele jaza, njihovo dejavnost in medsebojne vplive znotraj obstoječih duševnih funkcij. Tako pojmi pomenijo:

Otrok pomeni sedež naših želja, potreb in življenjske energije. Otrok je na začetku zmožen samo nagonskih reakcij, kasneje pa razvije sposobnost za doživljanje in izražanje mnogovrstnih čustev in vzgibov.

Roditelj (starši) skrbi za nas same in za druge in obsega vrednostni sistem, moralne principe, pravila in posplošitve o življenju. Pri odrasli

Dobro zase in za druge Foto Alenka Veber

osebi je roditelj sposoben stalnega razvoja, popravkov ter prilagajanja novim spoznanjem.

Odrasli človek (modrec) uporablja znanje in veščine. To je um, ki zbira, ureja, primerja in ocenjuje podatke. Njegova naloga je, da znotraj celote usklajuje informacije z vrednotami roditelja in čustvi otroka.

Trije nivoji znotraj zrele in zgrajene osebnosti delujejo samostojno, ko so prilagojeni in so pozitivno naravnani. Govorimo lahko o svobodnem prilagojenem otroku, neprilagojen pa je lahko prestrašen, uporen, maščevalen, nemočen, obupan. Če govorimo o pozitivnem roditelju je ta kritičen ali negovalen, lahko pa je negativen, preveč zaščitniški ali priganjajoč. Tudi pri odraslem se kažejo čeri. Namesto bleščečega razumevanja imamo lahko opravljanje z zanikanjem, neuvidevnostjo, nanašanjem, begom ... in ostalimi zameglitvami znotraj tako imenovane modrosti čistega uma.

Če gre vse po sreči, potem dinamika doživljanja, odločanja in obnašanja poteka tako, da vsi trije opisani med seboj ustvarjalno sodelujejo. Roditelj in otrok sklepata kompromise, odrasli in roditelj sprejemata odločitve in postavljata sodbe, odrasli in otrok pa iščeta alternative v smislu možnosti preživetja med naravo in civilizacijo.

Motnja delovanja osebnosti znotraj nje same pokaže disharmonično sliko. Če med roditeljem in otrokom ne pride do kompromisa, je oseba v notranjem konfliktu, če odrasli in roditelj ne zmoreta sodb in odločitev, je oseba zmedena, če pa odrasli in dete ne najdeta alternativ, je taka oseba obupana.

Znotraj komunikacije je smiselno upoštevati vse tri navidezne osebe. Z malo drugačnimi izrazi lahko osebe prevedemo v tri samostojne razsežnosti, znotraj katere zaživi vsako človeško bitje: motivacijsko-čustveno, povezovalno-socialno, razumsko-ocenjevalno. Za polno človeško življenje morajo biti znotraj zdrave osebnosti prisotne vse tri.

Za uspeh komunikacije med dvema osebama je potrebno upoštevati še nekaj praktičnih spoznanj, da se ne bi po nepotrebnem zapletali v začarane neučinkovite kroge.

Uporabna spoznanja

Enakovredna pozicija – Na samem začetku komunikacije je prav, da stoji obojestransko priznanje, da sem v redu jaz in da si v redu ti. Ta vnaprejšnji položaj je dobro v odnosu neprestano nadzirati. Položaji, ko osebi v razgovoru nista enaki, so obsojeni na neuspeh ali zmanjšano učinkovitost. Možni pari, ki nastopajo, so sodnik in dolžnik, lopov in policaj, vladar in podložnik in njim podobni. Notranji pogled v dogajanje nam mora ohranjati primerno razdaljo med vlogo ali nalogo, v kateri smo se znašli in lastnim bitjem.

Govorimo o obnašanju – Ko govorimo nekomu, ne naslavljamo osebe, ampak govorimo raje o obnašanju. Z vidika kvalitete odnosa je neprimerno reči, ti si takšen in takšen, bolje je postaviti vprašaj. Kaj si s tem mislil, ko si naredil to in to. Izključevanje in negativno vrednotenje je za odnos uničujoče. Dokler govorimo o obnašanju puščamo manevrski prostor za spremembo stališča bitja odprt. Če pa bitje nagovarjamo negativno, človeku ničimo pozitivno predstavo o sebi, v kolikor nas seveda upošteva. Tako govorjenje ubija dušo. Posledice takega ravnanja so nepredvidljive in v vsakem primeru kvarne in negativne.

Vključevanje odraslega – Takrat, ko se v pogovoru kličemo, prebujamo in vabimo k sodelovanju razum, možnost lastne presoje in vrednotenja, se prava komunikacija šele začneja. Razsodnik lahko uskladi posamično svobodo in nemir bitja s splošno sprejetimi normami družbe. Trkanje na zdrav razum je priporočljivo, vprašanje pa je, koliko smo lahko pri različnih ljudeh tudi uspešni.

Strpnost in potrpljenje – Idealna slika znotraj posameznikovega razvoja je naslednja: učiti, naučiti, utrditi, preveriti, uporabiti in potem tekMOVATI. Imam občutek, da današnji čas pretirano poudarja tekmo pred sodelovanjem. Menim, da vsi za takšno tekmo nismo povsem pripravljeni.

Tekma je vendar zanimiva šele takrat, ko sta si nasprotnika kolikor toliko enakovredna. Znotraj pedagoških in andragoških znanosti velja ocena o času, ki ga nekdo porabi pri učenju. Čas besednega učenja merimo v dnevih, učenje večšin in spretnosti v tednih, spremembo pristopa pa v letih. Omenjeno dinamiko bi bilo vredno upoštevati. Vsak razvoj in vsaka rast zahtevata svoj čas.

Teorija iz prakse

Navedena spoznanja in pogledi, ki jih v delu z ljudmi koristno uporabljamo, so nastajali na podlagi konkretne stiske in brezupa ljudi. Opisal bom nekaj pristopov k reševanju problemov znotraj tako imenovane psihoterapije, ki so zanimivi zaradi vodilne ideje pa tudi načina izvajanja.

Tako je ameriški zdravnik Rogers svoje paciente znotraj ugodne socialne klime, ki so jo skupaj ustvarjali, pripravil do tega, da so pričeli sprejemati sebe. Z notranjim občutkom sprejetja so zmogli vzpostaviti ustvarjalne stike z okolico in učinkovito zaživeti v okolju. Prehojena pot je za vsakega posameznika nekoliko drugačna, vendar je v razumevajočem okolju verjetnost uspeha velika. Človek mora postaviti svoj notranji jaz in se nato z zaupanjem odpreti navzven.

Za ljudi s podeželja se je sredi tega stoletja rodila tehnika moči pozitivnega mišljenja. Metoda temelji na sistematičnem in stalnem nagovoru svojega jaza. Misli, ki jih v oblikovanih stavkih ponavljamo in ponavljamo, kličejo k zaupanju, harmoniji, sodelovanju in ljubezni naše bitje. S tem pa omenjene kvalitete v našem življenju počasi postajajo resničnost. S tem načinom je k dvigu zaupanja in vere vase sredi petdesetih let v ZDA pomagal ljudem N. Vincent Peal.

Tako imenovana realitetna terapija se je rodila v času obilja in navideznega socialnega blagostanja, namenjena pa je prestopnikom, zasvojenecem, ljudem z obrobja. Tudi v svetu urejenosti in obilja lahko človek izgubi smisel in cilj, če ga poskuša najti izključno izven sebe. Zdravnik in psihiater William Glasser je ob svojem delu postal pozoren, kako so se na njegovo spodbudo »in vendar bi bilo dobro, če bi s svojim življenjem nekaj napravili« ljudje pozitivno odzivali. Ker je spreminjanje sočloveka iluzija, mora človek spreminjanje pričeti pri sebi. Z doslednim in iskrenim odnosom do sebe lahko človek izboljša kvaliteto svojega doživljanja znotraj svobode, veljave, radosti in ljubezni.

Trinivojski model razumevanja človeške osebnosti, imenovan tudi transakcijski model, je rezultat praktičnega razumevanja človeka v smislu vodenja učinkovitih odnosov, komunikacije in vodenja poslov, boljše prodaje, organiziranosti, to je praktičnih potreb današnjega časa. Razumevanje človeka skozi tri nivoje delovanja je pregledno, učinkovito prikazuje osnovne razsežnosti in dinamiko človeškega življenja v celoti.

Namesto povzetka

Potrpežljivost in puščanje časa tistim, ki so osebnostno, socialno in čustveno v hudi stiski, velja še posebej takrat, ko se morajo ti ljudje pod okriljem in spodbudnim vplivom okolja na novo sestaviti in premagati svoje tegobe. V tem primeru so potrebni dobri nameni in lepi odnosi.

Na nivoju pomanjkanja zaupanja in vere v življenje je pomembna moč pozitivnega mišljenja, postavljanje ciljev in pozitivna usmerjenost, saj nam ne more pomagati nihče drug kot sami. Dobro je, če pri tem spoznavamo tehnike, načine in pristope.

Razumevanje človeka v njegovi razvojni razsežnosti odkriva življenjske probleme, jih imenuje in odpravlja. Zame je zelo pomembno, če lahko ugotovim, ali je moj sobesednik v notranjem konfliktu, ali je zmeden, ali celo obupan in kako mu lahko pomagam, oziroma še bolje, kako si bo lahko pomagal sam.

Teorije, ki sem jih omenil, dosegajo svojo življenjsko uporabnost zaradi splošne asocialne slike modernega življenja, ki kronično boleha za pomanjkanjem zdravih in ustvarjalnih odnosov. Tako življenje prenekaterega posameznika peha v geto osame. Urbana družba obilja in zgoščenih odnosov dnevno poraja stisko bivanja in sobivanja, ljudje pa iščemo izhod v smeri ustvarjanja preživetja. Idealni svet harmonije se nekako izmika vsakodnevni izkušnji. Dnevno smo primorani doživljati tudi nered, neskladnost, zmoto, disharmonijo, nerazumevanje ...

Takemu doživljanju znotraj nas se je moč postaviti po robu z razumevanjem, znanjem in energijo. Dnevno imam opraviti z obupanimi in stiskanimi ljudmi in cilj mojega dela je vedno sprememba na bolje. Ko se pričnemo vpraševati, kako to doseči, smo že na dobri poti. Izkazana spodbuda more ob obojestranski pripravljenosti, korak za korakom pripeljati do sodelovanja, zaupanja in odpiranja možnim rešitvam. Gre za izvirne potrebe, ki se jim ne more odreči nobeno človeško bitje. Ni predvidljivo vnaprej, kako se bo izkazana spodbuda pri sobesedniku spremenila v želeno akcijo, oziroma kako bomo na izkazano spodbudo, akcijo ali reakcijo odreagirali sami.

Načeloma v svetovalnem delu velja, da je potrebno nositi bremena bližnjega, vendar to ni priporočljivo v taki meri, da bi se naše lastno življenje pričelo dušiti ali rušiti. Osebnost pa me, kot socialnega delavca v najširšem pomenu te besede, vedno zanima, kako v človeku kvaliteta zaznav, misli, vrednot, odločanja in vedenja določa celega človeka, to je vso njegovo osebnost. O tem govori hebrejski pregovor, če se lahko zanesem na pravilnost prevoda, »Tako, kakor človek misli v svojem srcu, tak tudi je.«

Božidar Remše

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV

Slovenski učitelj je moral biti od leta 1945 pa tja do leta 1990 ubogljiv, vodljiv in poslušen državljan. Zato so mnogi med njimi, ki niso svojega nazora skrivali, globoko ranjeni, mnogi so bili celo prisiljeni zapustiti učiteljske vrste in se zaposliti drugje, seveda če so se sploh še kje mogli. Mlajši med njimi, ki so bili morda manj preganjani, so se in se še vedno oblikujejo v šolah, kjer so jim marsikatero vsebino in poglede na življenje zamolčali. Možnosti, da bi spoznali še druge poglede, ni bilo in jih še vedno ni veliko. Če pa so, so jih morali pred leti spoznavati skrivaj, v sedanjem času pa drugje.

Da bi se ti, enako misleči in čuteči ljudje mogli spoznati, deliti svoje bridke in prijetne izkušnje in spoznavati razsežnosti, ki jim do sedaj niso bile poznane, so se februarja 1989 nekateri posamezniki zbrali v prostorih, ki jih upravlja župnija Ljubljana Dravljje. To ni bilo le naključje, ampak tudi Božja volja. Saj v tem župnišču že več desetletij domuje Družba Jezusova – jezuiti, ki v svetu vodijo veliko šol in vzgojnih ustanov vseh stopenj.

Ker so poznali stisko slovenskega učitelja in vzgojitelja in so vedno pripravljene delovati v življenju povsod tam, kjer so potrebni, nam je tedanji provincial p. Lojze Bratina prisluhnil in določil duhovnega asistenta. To ni bil kdorkoli, ampak jezuit, ki je pred teološkimi študiji zaključil pedagoško akademijo, p. Silvo Šinkovec, mag. psihologije, ki zadnji dve leti dela z mladimi v Škofijski gimnaziji v Ljubljani kot svetovalni delavec.

Februarja 1999 bo minilo deset let, odkar se je v Župnijskem domu v Dravljah sestala skupina 19 pedagogov v želji, da se srečujejo, izmenjujejo izkušnje in poglede na probleme vzgoje in izobraževanja. Prvo srečanje so ponovili že v naslednjem mesecu s strokovnim predavanjem, ki ga je vodil prof. Justin Stanovnik. Ta srečanja so se nadaljevala vsaj enkrat mesečno v Ljubljani. Kmalu, že jeseni 1990 so se srečanja začela tudi drugje po Sloveniji. Tako so danes območne skupnosti, ki redno delujejo, že v Mariboru, Murski Soboti, Ptuj, Celju, Mozirju, Jesenicah, Kranju, Novem mestu, Ribniško Kočevskem področju in Tolminu.

Namen skupnosti je, da se člani duhovno poglobljajo, medsebojno povezujejo, opravljajo svoje poslanstvo in se strokovno izpopolnjujejo.

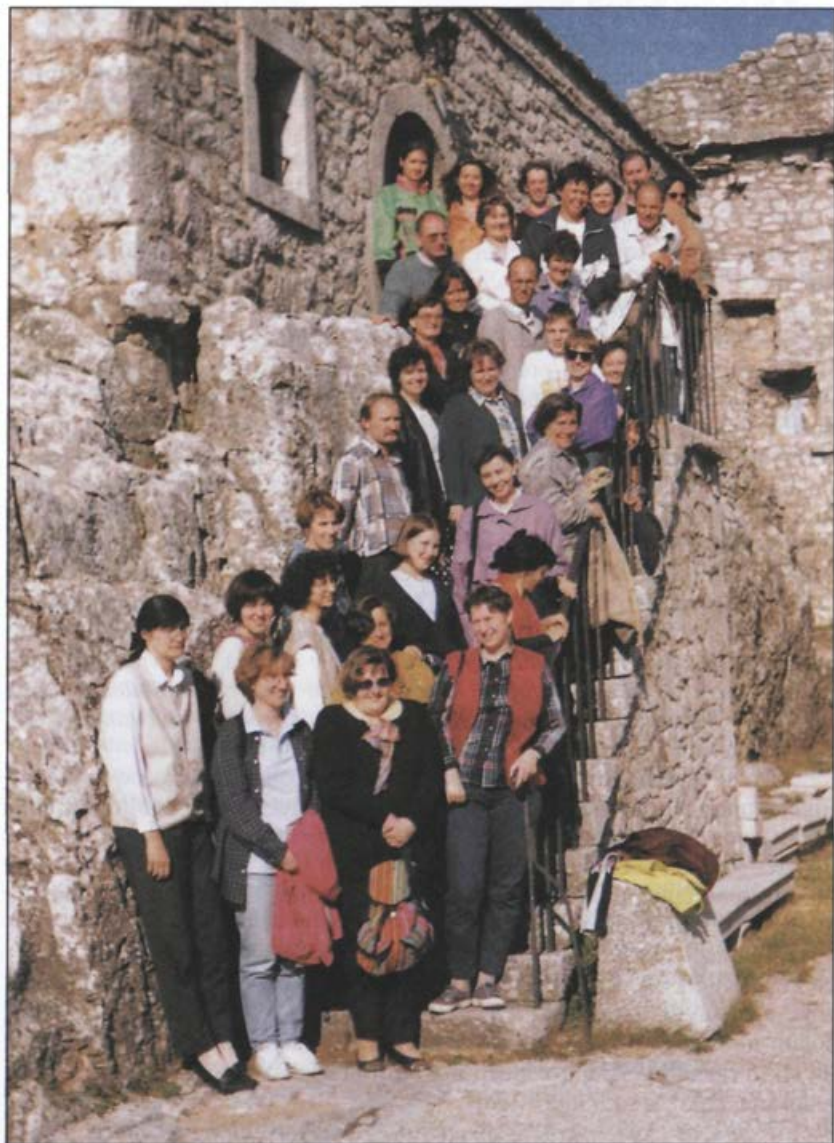
Živ odnos z Bogom je pogoj za *duhovno rast*. Zanj si prizadeva najprej vsak posameznik na način, ki je njemu lasten. Pri tem mu lahko, če to želi, z osebnim nagovorom pomaga duhovni voditelj. Našo skupnost spremlja duhovnik, ki skrbi za naš duhovni napredek tako, da vodi molitev, obhaja sv. Evharistijo, spoveduje, skrbi za globlje poznavanje Svetega pisma, nudi duhovne vaje ter vse druge oblike duhovnega poglobljanja, ki pomagajo k rasti vsakega in vseh. Za duhovno poglobljanje prirejamo dva-

krat na leto, navadno v adventnem in postnem času, duhovne obnove, ki so bodisi pol, eno ali celo dvodnevne. V poletnih počitnicah pa pet dnevne duhovne vaje v tišini, kjer se lahko vsakdo poglobljeno sreča sam s seboj in z Gospodom. Tako temeljiteje spoznava samega sebe, svoja nagnjenja in dejanja. Če jih prepozna, lahko najde tudi pot, kako postati boljši, kako urediti sebe in svoje življenje, da bo iz njih črpal moč in Božje spoznanje ne samo za nekaj časa, ampak kot osnovo rasti za dokončno srečanje z Njim. Hkrati pa za odpiranje do drugih, s katerimi se srečujemo in povezu-jemo.

Duhovne vaje potekajo po Knjižici Duhovne vaje, ki jih je sestavil sv. Igancij Lojolski, ustanovitelj reda Družbe Jezusove. »*Ko nekdo stopi v duhovne vaje, stopi v duhovno dogajanje, v notranji proces: najprej mu vaje (ki niso nič drugega kot različni načini molitve: ustna molitev, meditacija, kontemplacija, spraševanje vesti...) pomagajo, da se osvobodi neurejenih, nepravilnih odvisnosti in navezanosti na stvari in ljudi ter začne graditi na edinem templju, ki je Bog in naš Gospod Jezus Kristus. Bistvo vsakega greha je namreč v neizpolnjevanju božje volje, v iskanju sebe, svoje slave, ne pa božje. Dokler se človek ne osvobodi sebe in se ne očisti svojih načrtov, želja, skratka svoje volje, je zaman pričakovati, da bi lahko spoznal, kaj res Bog pričakuje in želi od njega. Vaje mu torej pomagajo pri notranjem čiščenju in osvobajanju od vsega, kar človeka ne vodi k Bogu, kar ga ovira na poti izpolnjevanja njegove volje. Vaje ga pripravijo, da lahko sprejme božjega Duha in načrt, ki ga ima Bog za vsakega človeka...*«.

S temi stavki je duhovne vaje označil poznani voditelj, p. Jože Roblek, sama pa bi ob tem poudarila, da se v človeku tako postavljajo temelji prepoznavanja samega sebe in okolice. Vzpostavi se tudi drugačno gledanje na stvari, ki vključuje večjo oddaljenost, nenavezanost. Po mojem mnenju to ni samo »polnjenje baterij« za nekaj časa, kot duhovne vaje osmislijo mnogi, ampak je to proces, ki se človeku vtisne globlje, nekaterim verjetno za krajši čas, drugim za vedno. Brez dvoma pa duhovne vaje oblikujejo in oplemenitijo človekovo osebnost.

Da ohranimo odprtost in sprejemamo posebnosti v drugih okoljih, je pomembno *povezovanje*. Ob tem se rojevajo nova poznanstva in prijateljstva med nekatoliškimi in katoliškimi pedagogi. Zlasti s slednjimi so vezi žive, saj se povezujejo med samimi območnimi skupnostmi po Sloveniji, s študenti in upokojenci, kot tudi s SIESC-om, Mednarodnim sekretariatom katoliških srednješolskih učiteljev. Ta je vključen v Mednarodno gibanje katoliških izobražencev in zajema učitelja od 5. razreda osnovne šole do 4. letnika srednje šole. Povezujejo se tudi z drugimi organizacijami. To povezovanje je sicer bolj plaho, saj je med nami mnogo učiteljev, ki so bili zaradi svoje vere in pokončnosti velikokrat močno ranjeni. Povezuje nas tudi naše glasilo Iskanja, ki izhaja že šest let štirikrat letno.

Izlet članov DKPS v Trst in na Repentabor Foto Marija Žabjek

Da vse to zmoremo, moramo biti vse bolj odprti za delovanje Duha, v čigar moči spoznamo, da delo, ki ga opravljamo, ni samo služba, poklic, vsakdanji kruh, ampak resnično *poslanstvo*. Udejanjamo ga v resnem in odgovornem delu v razredu, predavalnici, v domski ali predšolski skupnosti, v stikih s predšolskimi otroki, učenci, dijaki, študenti in starši; v soudeleževanju pri reševanju njihovih osebnih, socialnih in drugih težav, v dialoškem in strpnem odnosu do drugače mislečih, s katerimi živimo, in v vsem, kar pripomore k rasti osebne svetosti. Naše poslanstvo razumemo kot odgovornost do naroda, katerega del smo in ga s svojim delom sooblikujemo.

Strokovnost ima v našem poslanstvu ključno vlogo v službi bližnjemu. Strokovno se člani in nečlani izpopolnjujemo na različne načine. Bodisi na seminarjih, ob predavanjih, delavnicah, strokovnih ekskurzijah, ob literaturi, tudi tisti, ki smo jo sami izdali. Leta 1993 smo priredili seminar *Evropska šola in njene krščanske razsežnosti*. Predavatelji so bili iz Nemčije, Francije in Italije. Na strokovnih predavanjih obravnavamo najrazličnejšo pedagoško problematiko, kjer poudarek ni na vsebinah vzgoje in izobraževanja, ampak na vsebini vzgoje in izobraževanja. Vsebina vzgoje in izobraževanja ni učna snov, ampak učenec kot človek, kot samostojna osebnost, ki jo moramo spoštovati, jo ceniti in biti do nje, kot bi želeli, da so drugi do nas. To uspemo le, če v šoli tudi in predvsem vzgajamo in se zavedamo, da je *namen vzgoje oblikovati osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožnosti ter so usposobljeni za odgovorno življenje in sodelovanje z drugimi v družini, na delovnem mestu, pri političnem udejstvovanju, v občestvenem in družbenem življenju.*» (Etični kodeks, 1998)

Da to uspemo, ni dovolj, da poznamo in spoštujemo zakone in pravilnike, ampak moramo čutiti, da za svoje delo potrebujemo globljo notranjo naravnost. To je:

– v srce zapisan zakon ljubezni in klic Boga,

– empatično čutenje do mladega človeka, s katerim hodimo del poti njegovega razvoja in zorenja.

Ta misel nas je vodila, ko smo pripravljali ETIČNI KODEKS ČLANOV DRUŠTVA KATOLIŠKIH PEDAGOGOVI SLOVENIJE. Kodeks smo predstavili tudi šolskemu ministru, v juniju 1998 pa poslali vsem šolam in dijaškim domovom po Sloveniji. Bralcem bo pomagal, da bodo živeli in ravnali v skladu z ideali in vodili pedagoškega poklica. Kajti šola je takšna, kakršni so ljudje v njej.

Ti morajo sami skrbeti za etičnost dela kot edino pot, edini način poučevanja in vzgajanja. Kar mora učitelj posredovati učencem, so vrednote. Bistvo. Samo ena pedagogika obstaja, pedagogika zgleда. Ni druge pedagogike. Včasih v razredu učimo eno, otroci pa zunaj vidijo prav na-

sprotno. Torej, pedagogika zgleda. Da bi se mogli čimbolj približati besedam dr. Federica Mayorja, generalnega direktorja Unesca, objavljenih v glasilu Iskanja, št. 21, naše društvo organizira delavnice:

– *Razrednik in razred*, kjer udeleženci spoznajo mesto in vlogo razrednika v razredu, še posebno na vzgojnem področju in pri oblikovanju razredne skupnosti. Odkrivajo namen, vsebino in načine dela pri razrednih urah in nova spoznanja konkretizirajo pri delu z učenci.

– *Osebni dnevnik*, kjer učitelj s svojo osebno zgodbo vstopa v strokovno delo, da ozavešča in poveže svoje življenjske izkušnje.

– *Pedagoške pogovore o Etičnem kodeksu*, kjer želimo predstaviti etične kodekse nekaterih strok; izpostaviti vprašanje identitete pedagoškega poklica, motivacijo etičnega vedenja učitelja in kako lahko učitelj poskrbi sam zase.

Seminar in delavnice so javno priznani programi, objavljeni v Katalogu programov stalnega strokovnega spopolnjevanja strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja. Tako udeleženci pridobijo točke, potrebne za napredovanje.

Skupnost oz. društvo je izdalo zbornik seminarja »Evropska šola in njene krščanske razsežnosti« in »Zbornik za šolo novih odnosov«. V njem so zbrana najbolj odmevna, še vedno aktualna predavanja. Člani društva pišejo članke v različne revije. V Družini sodelujemo pri urejanju rubrike Za boljšo šolo. V njej sodelujemo s članki, ki obravnavajo tekočo problematiko v šoli.

Članom društva ni vseeno, kaj se snuje na šolskem področju. Zato spremljamo šolsko zakonodajo in šolsko prenavo, čeprav zaradi naravnosti oblastne strukture daleč ne prodremo. Konkuriramo v natečajih, ampak tam za nas še ni sredstev. Zato se ob pomoči mnogih, ki so pripravljeni z nami sodelovati, finančno vzdržujemo sami.

Da bi lahko delovali tudi na drugih področjih, sodelovali z drugače mislečimi, smo začeli postopek za registracijo. Odločbo so nam poslali februarja 1994. Pri potrjevanju pravil in samem postopku registracije je bilo kar nekaj težav. Prva je bila že pri besedi skupnost. Izbirali smo lahko le med izrazi društvo, združenje ali zveza. Odločili smo se za društvo. Drug, komaj rešljiv problem, je bil duhovni asistent. Ko smo na zahtevo Ministrstva za notranje zadeve, ki je vodilo postopek registracije, v 25. členu napisali, da »Duhovni asistent«, ki naj bi bil seveda duhovnik, »ni član društva, zato mu ne pripadajo pravice in dolžnosti iz teh pravil«, so dopustili, da duhovni asistent v Pravilih in seveda tudi v društvu ostane. Upamo, da bo ta zahteva pri usklajevanju pravil novemu zakonu umaknjena. Kajti le tako bodo vsi člani Pravil društva med seboj usklajeni. Osmi člen med drugim namreč določa, da se »V člani lahko vsak občan R Slovenije, ki poklicno dela na področju vzgoje in izobraževanja v vrtcih, osnovnih,

srednjih in visokih šolah, domovih za mladino, in v vseh organizacijah, ki se na kakršen koli način in na kateri koli stopnji ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem, ali ga vzgojno in izobraževalno delo še posebej zanima in mu to ni poklic. Pogoj je le, da s podpisom pristopne izjave potrdi, da sprejema ta Pravila in program društva. S tem je deležen vseh pravic in dolžnosti, ki iz tega izhajajo. Član društva je pod istimi pogoji tudi tuj državljan.»

V pravilih so tudi organizacijska shema, pravice in obveznosti članov ter druga določila. Pravila določajo, da društvo sestavljajo območne skupnosti. Organi društva pa so skuščina kot najvišji organ, upravni odbor s predsednikom in tajnikom in drugimi člani, ki so izvoljeni za tri leta, nadzorni odbor in častno razsodišče.

Registracija in Pravila društva nam postavljajo temelje za javno delovanje. Uradno nam odpirajo poti za sodelovanje pri javnih razpisih in za pridobivanje sredstev iz državnega proračuna. Vendar za nas sredstev še ni. Kljub temu naše društvo deluje. Morda ne tako prodorno kot mnogi pričakujejo. Čeprav sadovi rastejo počasi, bodo dozorevali in dozoreli. Kajti malo soli popravi mnogo jedi.

Ker pa je polje na področju šolstva še neobdelano in izsušeno, vendar za rast slovenskega naroda izredno pomembno, bo treba še mnogo novih moči, ki bodo pripravljene pokazati nekaj dobre volje in žrtvovati del svojega prostega časa. Če se bomo zavedali tega, kar pravi stara kitajska modrost:

»Če načrtuješ za eno leto, posadi riž!

Če načrtuješ za desetletje, posadi drevo!

Če načrtuješ za celo življenje, vzgoji človeka!«

nam ne bo pretežko, naše delo pa se bo resnično odrazilo v slovenskem prostoru. K temu delu bo potrebno pritegniti še veliko novih sodelavcev, jih opogumiti in jim vlititi samozavesti, da jih, kljub mnogim pritiskom oblasti, ne bo strah. Pred nami je namreč še veliko nerešenih vprašanj. Vzgojno področje je v času izrinjanja vseh vrednot iz šole široko, odgovorno in težko delo. Cilji in želje članov društva so velika. Želimo še naprej delovati na področju osebnostnega in duhovnega oblikovanja učitelja in vzgojitelja, sodelovati in nuditi pomoč na vzgojnem področju, vzpostaviti stike med šolo in družino in sodelovati pri vzgoji novih mladih moči, ki stopajo v pedagoške vrste. To bomo dosegli le z zavzetim delom vseh, ki se z vzgojo kakor koli ukvarjamo. Vsekakor ne bo šlo brez sodelovanja vseh, tudi Cerkve.

Marija Žabjek

Če iščeš resnico, moraš predvsem priznati, da se lahko tudi ti kdaj motiš.

A. De Mello

MEDNARODNI DRUŽINSKI TEDEN

v Kančevcih

Danes je malokaj tako pereče potrebno za lepo družinsko življenje kakor zavestno usposabljanje. Prav temu se posvečajo mednarodni in medškofijski družinski tedni v Kančevcih.

Prvič smo se zbrali sredi julija leta 1997 v lepem okolju benediktinskega družinskega centra v Kančevcih. V prijetnem vzdušju smo odkrivali lastna čutila na nov način, v ateljejih pa smo se prepuščali občutenju čutenega. Učili smo se graditi mostove med družinskimi člani, med ljudmi, preko vida, sluha, otipa in voha. Zakonca Vreni in Bruno Dörig iz Švice sta nas popeljala v odkrivanje z namenom, da se naučimo svoja človeška, često otopela čutila prebujati, se jih veseliti, jih razvijati ali pa jih pomagati razvijati otroku, možu ali ženi in tako delati podlago za polno doživljanje, zdravo samospoštovanje in spoštovanje bližnjih, sveta, Boga. Po tem prvem in uspelem seminarju je letos pod vodstvom Pavla Zablatnika potekalo srečanje v Kančevcih pod naslovom **Pravljica in biblijska zgodba**.

Zbrale so se slovenske družine iz avstrijske Koroške, iz Slovenije in Italije, nemške družine pa iz Gradca in iz Koroške.

Pavle Zablatnik je zaposlen pri uradu za družino na dvojezičnem področju Krške škofije s sedežem v Celovcu. S pravljico se je začel ukvarjati na Jungovem inštitutu v Švici, kjer specializira »lutkovno terapijo«. Poslanstvo uradov za družino, kjer so praviloma redno zaposleni diplomanti s končano triletno dunajsko pastoralno šolo, je, da pomagajo pri razvoju družinskega pastoralet po farah.

Idejo za letošnjo temo srečanja, pravi, je dobil v trendu časa, ko človeka zanima simbolika, je odprt zanjo in si želi vračanja k naravi.

Delo je potekalo vzporedno v dveh delavnicah ali ateljejih, za polovico slušateljev v pravljичnem ateljeju pod vodstvom Pavla Zablatnika, za drugo polovico, vzporedno, pa v bibličnem, ki sva ga vodila Jože in Ksenija Ramovš. Otroci so dobršen del programa sodelovali s svojimi starši, del časa pa so se igrali s skrbnima varuhinjama, Marijo in Andrejo. Preostali čas je bil namenjen dejavnostim po izbiri, na primer izdelovanju lutk, skupnim družabnim igram, debatnemu krožku na razne teme, bibliodrami, oazi- času za molitev, meditacijo in mašo.

Dan smo začenjali z uvodnimi mislimi, ubranimi na temo letošnjega srečanja, za kar sta poskrbela voditelja delavnic. Pri **pravljicah** smo se za uvod vprašali, zakaj jih pripovedujemo. V življenju se z njimi srečujemo na dva načina. Beseda pravljica je sinonim za naivno neresnico: »Ne pripoveduj mi pravljic!« in sinonim za občutek lepote, skrivnostnosti: »Kako pravljичno!« Ukvarjali smo se z evropsko pravljico, za katero je značilno, da v njej dominirajo ženske junakinje, ki hodijo svojo pot do spoznanja,

Med pogovorom v naravnem okolju Foto Ksenija Ramovš

odrešenja. V pravljicah je v ospredju tisti spol, ki v realnem svetu ni dominanten. Pravljice so tudi v sodobnem času zelo dobro vzgojno sredstvo. V njih je skrita tisočletna modrost, v črno-beli zgradbi so jasno prikazane na eni strani vrednote. Živalski, čarovniški, temni svet pa ponazarja nevarnosti predvsem znotraj človeka samega... Junakinja ali junak v pravljici je praviloma najmlajša, najslabotnejša oseba, ki pa je prožna, ima perspektive in v življenju uspe. Vsaka pravljica izhaja iz realnih družinskih okoliščin, ki vključujejo: rast, zorenje, osamosvajanje, samostojnost. Pravljica nas spodbuja, da iščemo odnos do vsega, kar nas privlači intuitivno ali pa racionalno. Zablatanik je razložil jungovska spoznanja o terapevtski vrednosti pravljic, ki pravijo, da je pravljica pesniška vizija človeka in njegovega odnosa do sveta.

Kakšno mesto pa imajo v družini **svetopisemske zgodbe**? Njihovo pripovedovanje je tisočletja hranilo etično in duhovno življenje ljudi. Pripovedovanje in poslušanje pripovedi je veliko zgornjeje kakor današnje branje ali gledanje televizije; pri njem je vsebina vraščena v osebno življenjsko izkušnjo človeka, ki pripoveduje. Osebna izkušnja pa je nekaj intimnega, lahko jo sprejmejo in razumejo le človekovi najbližji, zato je pripovedovanje bibličnih zgodb doma, v krogu družinske intimnosti.

Pred dobrima dvema letoma je prvič vzniknila ideja o internacionalnem srečanju družin, ki so aktivno vtkane v katoliško družinsko pastoralo. Škofijski referent za družino Ernst Siebenhofer iz Gradca in mag. Janko Merkač iz Celovca sta počitniški delovni teden idejno in vsebinsko oblikovala tako, da nudi prostor, kjer se družine spoznavajo med seboj ter tako presegajo škofijske, narodne in državne meje. Na srečanju družinski člani izmenjujejo svoje izkušnje, se učijo in razvijajo kreativne potenciale v lastni družini. Očetje in matere, ki delajo z družinami v stiskah, pa imajo priložnost, da se pogovorijo o prijemih, metodah in tehnikah, ki jih uporabljajo pri delu.

Prva dva počitniško delovna seminarja v letih 1997 in 1998 sta uspela in zaživela iz prepričanja, da je potrebno različnosti kulturnih in cerkvenih okolij sprejeti kot realnost. Kot realnost je treba sprejemati tudi družino, ki je razpeta med številne obveznosti in vloge in je v krizi. Skrb za lastno družinsko zdravje pa je temelj, na katerem lahko pošteno načrtujemo svoje strokovno delo za družino.

Ksenija Ramovš

VELIKONOČNI POTRES V ZGORNJEM POSOČJU

»Nikarte, riba Faronika, zavoljo rodu nedolžnega, zavoljo porodnih žena!« so vzkliki iz starodavne ljudske pesmi, v kateri odsevata predkrščansko bajeslovje in bojazen pred potresi. France in Tončka Marolt sta za las še utegnili posneti v živo pesem o Faroniki v začetku petdesetih let v Podmelcu v Baški grapi.

Zapeto besedilo in melodija v ustih starega Murovca je bilo prvostveno odkritje, saj so strokovnjaki, ki se ukvarjajo z ljudskim izročilom, besedilo sicer poznali, vendar nihče ni verjel, da je pesem še živa, še zlasti ne v tistih čudnih grapah širše Rutarjeve, Pregljeve, Bevkove, Kosmačeve, Gregorčičeve ... Tolminske.

Čudovita in izzivalna pokrajina ob Soči in njenih pritokih je zibelka ljudem s svojsko kulturo, ki se nepretrgoma pretaka in plemeniti z novimi narodi in ljudstvi iz roda v rod, iz tisočletja v tisočletje že iz davne starejše železne dobe pa vse do danes.

Ultramoderna postindustrijska civilizacija je s svojim ritmom in modo pljusknila tudi v ta delček sveta z grožnjo, da bi z vrtoglavimi dognanji znanstvenih, strateških, uspešnih in obetavnih zgodb o upravljanju sodobnega sveta izbrisala iz spomina tudi starosvetno ribo Faroniko.

Silovita in simbolična potresna skalna grafika

Zunanost hiše Mice Blekove

Notranjost cerkve sv. Roka v vasi Krn

Podružnična cerkev sv. Roka v vasi Krn

Notranje razdejanje v hiši Mice Blekove Površinski prelom na Drežniških Ravnah

Razdejanje ob hiši Mice Blekove z vrhom zvonika Javorce v ozadju

Vstajenjsko razpoloženje letošnje velike noči s trikratno alelujo je tik po prazničnem kosilu znova in nenadoma predramilo: »Nikarte, riba Faronika!« Močno se je streslo v nedrjih Krnskega pogorja. V prvem hipu se Mica Blekova iz Javorce nad Tolminom ni niti znašla, ko jo je vrglo od štedilnika; velike razpoke in reže, nastale v nosilnih stenah, skrivljeni podboji in spačena okna ter odpadajoči ometi pa so ji potrdili: »Ježešna, potres je!« Podobno se je pripetilo ob močnem bobnenju gospodinjji iz Drežniških Ravnah, ko je hotela zbežati na prosto, pa jo je vrglo nazaj v sredo kuhinje. Pretresljivih opisov dogodka je toliko, kolikor je še ljudi v Tolminskih Ravnah, Čadrgu, Pologu, Javorci, vasi Krn, Drežniških Ravnah, na Jezercah in Magozdu pa v Lepeni, Kalu Koritnici, vaseh Soča in Na Skali ter v Mali vasi in posameznih delih Bovca. Sunek je bilo čutiti daleč naokoli, močnejše je prodrł tudi skozi pogorje Julijskih Alp v Bohinj in Zgornjo Dolino na Gorenjskem. Seizmične naprave so ga zaznale v krogu med Milanom, Münchnom in Zagrebom.

Agencijske novice so na prvem mestu poročale o potresu devete stopnje po Mercalliju v Zgornjem Posočju, z epicentrom približno 15 km globoko v Krnskem pogorju. Kapilarne pore so razpokale po zemlji nekako v smeri vzhod – zahod in močno poškodovale nekatere vasi, domačije, številne hiše, cerkve, javne stavbe in poti. Na najbolj ogroženih območjih so se nemudoma organizirale civilna zaščita in druge oblike solidarnostne pomoči. Sestavljene in imenovane so bile najrazličnejše komisije ter v nekaj dnevih pripravile okvirno podobo nastale škode, npr. med 881 stanovanjskimi stavbami, pregledanimi v prvih treh dneh, je bilo kar 305 začasno neuporabnih in kar 235 gospodinjstvom je bilo treba najti začasno nastanitev. Med 82 sakralnimi stavbami območja jih je kar 18 potrebnih večje statične protipotresne sanacije, med njimi nekaj župnih cerkva (npr. v Bovcu, Soči, Kobaridu, Kamnem, Tolminu, Nemškemu Rutu, in vrsta podružnic, ki so pravi biseri sakralne in narodove dediščine, od podružne cerkve Device Marije na Polju v Bovcu do podružne cerkve sv. Matije v Drežniških Ravnah, sv. Ane v Magozdu, spominski cerkvici iz prve svetovne vojne v Javorci nad Tolminom in še v številnih v naseljih in vaseh ob Bači in Idriji).

Nesreča je spodbudila medsebojno pomoč po vaseh in naseljih pa tudi prebudila solidarnostno pomoč raznih organizaciji od Karitasa in Rdečega križa do mnogih društev ter spontano pomoč številnih posameznikov z vseh koncev Slovenije in soseščine.

Približna ocena celotne škode, brez celovite preнове, je nad pet milijard tolarjev, od tega za približno 850 milijonov na kulturnih spomenikih in sakralnih stavbah.

Slovenska vlada je pooblastila Ministrstvo za okolje in prostor, da usklajuje popotresno obnovo in pripravi predlog razvojnega programa, ki

bi najbolj prizadetemu Zgornjemu Posočju z ustreznimi gospodarskopoli-
tičnimi ukrepi vrnil življenjski utrip. Ni skrivnost, da v tem stoletju iz teh
dolin življenjska moč odteka v večja in mikavnejša središča kot še nikoli,
statistike pa čedalje bolj grozeče kažejo na pravo usihanje življenja, saj je
bilo v letu 1997 v občini Bovec rojenih 20 in umrlih 39, v občini Kobarid
rojenih 36 in umrlih 78 ter v občini Tolmin rojenih 109 in umrlih 156.

Zato je vlada predlagala, državni zbor pa potrdil poseben *Zakon o
popotresni obnovi in razvoju Zgornjega Posočja*. V sklopu obnove in raz-
voja ima posebno mesto tudi skrb za ohranitev kulturne dediščine, saj je ta
pomembna sestavina narodove duše in vsakdanjega življenja. Ministrstvo
za kulturo je prevzelo skrb za obnovo vseh poškodovanih kulturnih spo-
menikov – mednje spada tudi večina cerkva – še posebej pa se je zavzelo,
da bi vzorčno obnovili sedem domačij, po eno v vsakem najbolj priza-
detem naselju, ter po dve planini v vsaki občini. Dodatne nepovratne po-
moči bodo deležni tudi tisti objekti, ki skupaj z drugimi tvorijo značilno
podobo kraja oziroma naselja.

Kljub nekaterim nerodnostim in počasnosti pri ukrepih je le upati, da
bo obnova prizadetih naselij Zgornjega Posočja stekla; želimo si le, da bi
se hkrati ohranilo in okrepilo tudi življenje, sicer bo klic ribi Faroniki:
»Nikarte zavoljo rodu nedolžnega, zavoljo porodnih žena...!« samo še
folkloristično zvenel v znanstvenih razpravah narodopiscev.

Silvester Gaberšček

SEDMI PORABSKI DNEVI

Lepo vreme, dobra volja, sproščenost, porojena v novi madžarski de-
mokraciji, so pripomogli, da so Porabski dnevi 1998 lepo uspeli. Pričeli so
jih v soboto, 30. maja v Gornjem Seniku. Na tamkajšnjem šolskem šport-
nem igrišču so se pomerili šolarji v različnih športih. Istočasno je potekal
športni program za odrasle v Dolnjem Seniku. Glavne prireditve so bile
naslednjega dne. Pričeli so jih v Sakalovcih z dvojjezično dopoldansko ma-
šo, ki jo je obogatil slovenski Mešani pevski zbor Avgust Pavel iz Gor-
njega Senika. Ob 15. uri pa so pričeli v Slovenski vesi z nastopom petih
folklornih skupin iz Porabja, Avstrije in Slovenije.

Porabski dnevi so bili tokrat organizirani sedmič. In na zaključni pri-
reditvi v Slovenski vesi se je zbralo veliko Slovencev, živečih ob Rabi na
Madžarskem. Navzoči so bili tudi pomembni gostje, in to slovenska vele-
poslanica na Madžarskem gospa Ida Močivnik, podpredsednik slovenskega
parlamenta Andrej Gerenčer, nekateri člani državnega zbora republike Slo-
venije, svetovalec Republike Slovenije za narodnostna vprašanja gospod
Geza Bačič, župan mesta Monošter, katerega predmestje je Slovenska ves,

Folklorna skupina iz Beltinec Foto Franček Štefanec

gospod Karoly Bauer, predsednica Slovenskega društva iz Budimpešte Irena Pavlič in drugi.

Za domačnost je na popoldanski prireditvi poskrbel voditelj oddaj radia Murski val iz Murske Sobote, Milan Zrinski. Program je povezoval v narečnem govoru in so ga Porabski Slovenci povsem razumeli. Najprej je podelil predsednik Zveze Slovencev na Madžarskem, gospod Jože Hirnök, posebna priznanja. Marija Trifuš ga je dobila za uspešno petnajstletno vodenje Mešanega pevskega zbora Avgust Pavel iz Gornjega Senika. Karel Krajcer ga je dobil za prispevke na področju slovenskega slovstva in župan Monoštra gospod Karoly Baure za prispevek k ohranitvi slovenstva na tem območju.

Najprej je zaplesala folklorna skupina iz Beltinec. Pleše že dolga desetletja in v njenih vrstah se je izmenjalo že precej plesnih parov. Navzoče je s svojo kakovostjo prijetno presenetila folklorna skupina iz Sakalovec v Porabju. Po desetletnem premoru se je zbralo dvajset mladcev in deklet in so se zavzeto lotili dela. Poudarek dajejo goričkim plesom. Pri strokovnem vodenju so deležni pomoči iz matične domovine.

Prireditve so popestrili pevci, pevke in plesni pari iz Lancove vasi s Ptujškega polja. Obstajajo petnajst let. Ohranjajo pesmi naših dedkov in

Prijetni zvoki beltinskih cimbal Foto Franček Štefanec

babic in tudi nastopajoči so že v poznih letih. In podoba je bila, kot da so pobrskali po kotih starih omar, izvlekli oblačila prednikov in jim tako vdihnili podaljšano življenje. In doma so iz krajev, kjer na polju zorijo dišeča žita in gori v Halozah se rojeva žlahtno vino. In prepevali so: »Kmetič veselo na svetu živi...«

Tudi v Gornjem Seniku v Porabju lepo plešejo stare plesne. Nastopajo trinajst let doma, v Avstriji, Sloveniji. Tudi tokrat so navdušili številno občinstvo, med katerim je bil njihov občasni dušni pastir gospod Ivan Camplin iz Martinja. Preko 86 let ima na plečih, a jih dobro skriva. Vse kaže, da ga delo z dobrimi ljudmi osrečuje.

Posebej temperamentne plesne so tokrat odplesali veseli Gradiščanci iz Avstrije. Folklorna skupina Und deluje od leta 1974. V Avstriji si je prislužila zlato značko za ohranjenje hrvaške kulturne dediščine. Pogosto nastopa doma in na tujem.

Zapisati je potrebno, da so folkloristi tokrat prevzdigovali klobuke z glave na glavo enako spretno, ne glede ali so bili doma iz Slovenije ali Madžarske ali Avstrije. In vsi so bili nasmejani, tudi gledalke in gledalci.

Z nekaj zamude se je pojavil na odru »ansambel presenečenja«. Se-stavljen je bil iz članov Državnega zbora Republike Slovenije. In ko so

Porabski plesalci so se dobro odrezali Foto Franček Štefanec

Gospod Ivan Camplin /v sredini/ rad zahaja v Porabje Foto Franček Štefanec

začeli, je bilo slišati iz občinstva: »Bolj bi bil ubran naš parlament, če bi igral diksilend ...«

Rudi Moge je igral na klarinet in saksofon, Roman Jakič si je dal opravka z bobnom, Janez Per se je izkazal s pozavno, Geza Džuban s trobento, Dimitrij Bajerman (poslančev brat) se je poigral s klaviaturami in Breda Senčar, novinarka, profesorica glasbe ..., je presenetila s petjem lepih prekmurskih narodnih pesmi.

Prireditev se je zavlekla pozno v noč z veselico, na kateri je igrala prekmurska glasbena skupina Avantura. Prireditev so denarno podprli: Javni sklad za narodne in etnične manjšine na Madžarskem, Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu in Zveza kulturnih organizacij Slovenije.

In Porabski Slovenci so srečnejši, saj so nedavno dobili v Monoštru svoj informacijski in kulturni center. V njem je prostor za slovenski radio. Tu so galerija, pisarne, restavracija, konferenčna dvorana. V hotelskem delu je tudi 54 postelj. Dom je dalo graditi in z njim upravlja podjetje Porabje d.o.o. Največ denarja je za poslopje prispevala Slovenija, sledi mesto Monošter in madžarska država. Delno pa so najeli kredite.

Zapisal in fotografiral:
Franček Štefanec

PARK SPOMINA TEHARJE

V neposredni bližini Teharj je takoj po drugi svetovni vojni na zvezinski način brez sodnega procesa izgubilo življenje veliko število mož, žena, starcev in otrok. Njihova edina krivda je bila, da se niso strinjali s pogubno ideologijo od zmage pijanih krvavih komunističnih revolucionarjev. Taborišče Teharje je slovenska Kalvarija v opomin sedanjim in bodočim rodovom, naj ne nasedajo ideologijam, ki v človeških srcih netijo mržno, sovražstvo in slo po maščevanju in ubijanju. Komunistična oblast takoj po končani drugi svetovni vojni ni spoštovala nobene mednarodne deklaracije o vojnih ujetnikih, o ravnanju s civilnim prebivalstvom med in po končanih vojaških operacijah, v času premirja do sklenitve miru.

Komunistični režim se je dobro zavedal svojega zločinskega dejanja na Teharjah. Pred svetom ga je hotel zakriti s tem, da je pričel načrtno zakrivati vsako sled o taborišču in grobovih v njegovi okolici. Ves prostor nekdanjega taborišča je spremenil odlagališče odpadkov. Zahodna stran je postala odlagališče industrijskih odpadkov Cinkarne Celje. Vzhodna stran pa se je spremenila v velikansko odlagališče komunalnih odpadkov, katerih sloj je danes visok že nekaj deset metrov. Pod cerkvico sv. Ane nad Teharji

Park spomina z gradbiščem v ozadju Foto Janez Lampret

pa je zgrajeno akumulacijsko jezero, v katero so preko cevovoda s pomočjo črpak odvajali piritno brozgo. Veliko teharskih žrtev je bilo odpeljanih in pobitih na raznih krajih v celjski okolici in celo v Posavju. Grobovi tistih, ki so umrli zaradi mučenja ali so bili pobiti v samem taborišču, pa danes počivajo globoko pod zgrajenim jezerom in pod industrijskimi in komunalnimi odpadki.

Nihče tega kraja 45 let po končani drugi svetovni vojni, vse do leta 1990 ni smel obiskovati. Bližnji prebivalci so molčali. Bali so se spregovoriti. Še danes nekateri ne upajo govoriti o dejanjih, ki so se tu izvršila.

Na prostoru bivšega taborišča Teharje je bil prvič položen venec v spomin teharskim žrtvam 20. julija 1990, na tedajni občinski praznik celjske občine. Venec je položila občinska delegacija. Pri polaganju je bil prisoten tudi g. Lojze Peterle, takratni predsednik slovenske vlade, ki se je še imenovala Izvršni svet Socialistične republike Slovenije. V njenem imenu je obljubil, da bo na kraju nekdanjega zloglasnega teharskega taborišča država Slovenija postavila dostojen spomenik teharskim in drugim žrtvan komunističnega terorja na slovenski zemlji...

Pot do začetka gradnje Parka spomina Teharje, kot se projekt imenuje, je bila dolga in naporna. Premagati je bilo potrebno veliko ovir, pred-

Temelj za posmrtno ostanke Foto Janez Lampret

vsem zaradi nasprotovanja posameznikov, inštitucij in ne nazadnje tudi sedanjih vladnih krogov, ki so prevzeli krmilo države po padcu Demosove vlade spomladi 1992, a niso naklonjeni temu projektu.

Že Demosova vlada je razpisala natečaj za projekt Parka spomina Teharje. Odkupljen je bil prvonagrajeni projekt, ki ga je izdelal atelje Marko Mušič iz Ljubljane.

Prve besede v tekstualnem delu projekta nazorno prikažejo bistvo ideologije, ki je hotela v dvajsetem stoletju podjarmiti svet in človeka spremeniti v bitje brez srca – v robota in brezčutno orodje za slepo izvrševanje ukazov revolucionarnjih diktatorjev. Opis projekta se pričinja z naslednjimi besedami:

»Srhljiva resničnost tega kraja je kot podoba neznane, neodkrite krajine, Hamletove groze pred nečim po smrti. Zmaličena narava in z gmotami odpadkov obkroženi ostanki taborišča smrti kriče o obeh zločinih, krvavem prvem in še hujšem drugem, ki je pod smetmi žrtve še zadnjič ponižal, jih s smetmi izenačil in jim vzel ime ČLOVEK.«

Park spomina naj bi ponazarjal posamezna doživetja na poti trpljenja, ki so jo morale prehoditi teharške žrtve.

Vstopni portal bo znamenje začetka doline gorja v obliki kapelice Kristusovih solza. Ob vstopu v najožje, sveto območje taborišča, bodo vrata trpljenja v obliki kapelice Kristusovega bičanja. Osrednji spominski objekt bo znamenje smrti in poveličanja, simboliziran v prisposobi Kristusove trnove krone, venca trpljenja, zmage in poveličanja. Ta osrednji objekt, ki danes že stoji v vsej svoji veličini, je visok 18,5 metrov in je viden od daleč. Spominjal bo slovenski narod na najbolj temne dni njegove zgodovine iz sredine 20. stoletja. Spominski prostor se bo iztekel ob znamenju upanja – kapelici Kristusovega vstajenja, ki se bo prevesila v naravno krajino in sprehajalno pot do cerkvice sv. Ane.

Bodoči Park spomina Teharje – jezik simbolične umetnosti bo kraj spomina in zmaličene narave prevesil v oazo človečnosti, ki bo združeval ljudi dobre volje, izkušnje preteklosti in večne modrosti v izraz občutljivosti nove dobe. V parku bodo tako uporabljeni splošni civilizacijski in humanistični pojmi, ki preidejo v religiozno krščansko simboliko.

Ta simbolika pri novih-starih oblastnikih, ki nadaljujejo kontinuiteto polpreteklega najbolj temnega režima na slovenskih tleh, ni našla plodnih tal. Čeprav je bil idejni projekt odkupljen že spomladi leta 1993, se je k realizaciji pristopilo šele v jeseni leta 1996. Že Demosova vlada je imenovala komisijo za razreševanje vprašanj povezanih z namembnostjo in ureditvijo grobišč v Kočevskem Rogu in drugih tovrstnih grobišč v Republiki Sloveniji. Njen predsednik je znani slovenski publicist g. Viktor Blažič. Komisija vsa leta vlaga maksimalne napore, da bi bil čimprej zgrajen Park spomina Teharje in sakralni objekt – kapelica pod Krenom v Kočevskem Rogu. Žal po padcu Demosa pri slovenski vladi za to ni bilo več pravega poslušanja. Šele po mnogih intervencijah je Vlada Republike Slovenije v aprilu 1995 imenovala medresorski gradbeni odbor za izgradnjo sakralnega objekta v Kočevskem Rogu in Parka Spomina Teharje, ki deluje pod okriljem Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Njegove pristojnosti so: zastopanje investitorja, to je Vlade Republike Slovenije, odločanje o ponudbah za izvajanje del, vodenje razpisnih postopkov, potrjevanje cen za izvedbena gradbena dela, izvajanje investicijskega nadzora, prevzem opravljenih del, vključno s kolavdacijskim obračunom ter predaja objektov v upravljanje.

Leta 1990 je bila pri celjski občini imenovana teharska komisija, ki naj bi na lokalni ravni skrbela za gradnjo Parka spomina Teharje in za zaščito grobišč na območju občine Celje. Z velikimi napori je do spomladi leta 1995 pridobila vso potrebno gradbeno dokumentacijo za pričetek del I. faze.

Mnogi, zlasti privrženci bivšega režima, so vztrajali pri zahtevi, da se pred pričetkom gradnje odstrani deponija odpadkov. V desetletjih je bilo navoženih toliko odpadkov vključno z zgrajeno vodno akumulacijo, da je

Omega kliče k novemu nebu in novi zemlji Foto Janez Lampret

to fizično in finančno neizvedljivo. Edini cilj teh je bil, da se z izgradnjo parka nikoli ne bi pričelo.

Vlada Republike Slovenije je v državnem proračunu za leto 1995 namenila 100 milijonov SIT. Žal pa je bil proračun sprejet šele 15. julija 1995. Šele po sprejetju in uveljavitvi proračuna se je lahko pristopilo k razpisu za izbiro inženiringa in nato še za izvajalca del. Zaradi dolgih zakonskih razpisnih rokov je bil izvajalec izbran šele konec novembra 1995, ko ni bilo več mogoče pričeti z deli, nastopila je tudi zima, ki je onemogočila zemeljska dela. Vlada Republike Slovenije pa ni hotela nakazati izbranemu izvajalcu del predujma po gradbeni pogodbi v višini proračunskega zneska, čeprav je avans imel bančno garancijo in pogodbeno zavarovane fiksne cene. Posledica je bila, da je odobreni znesek v proračunu za leto 1995 propadel in ni bil prenešen v proračun za leto 1996...

V letu 1996 je Vlada Republike Slovenije namenila v proračunu le simboličen 1 milijon SIT z namenom, da je ostala ta postavka odprta, a s tem denarjem ni bilo mogoče ničesar narediti.. Na pobudo Vladne komisije za razreševanje vprašanj, povezanih z namembnostjo in ureditvijo grobišč v Kočevskem Rogu in drugih tovrstnih grobišč v Republiki Sloveniji in teharske komisije pri Mestni občini Celje je bilo z veliko težavo zbranih 6 milijonov SIT. S tem denarjem je bila konec leta 1996 odprta gradbena jama in so bila izvedena zemeljska dela za nadaljnjo gradnjo.

Končno je bilo v letu 1997 v proračunu zagotovljenih nekaj preko 100 milijonov SIT, s katerimi je bilo mogoče zgraditi 18,5 metrov visok osrednji spomenik s Kristusovo krono na vrhu. V temelju spomenika pa bo urejena kostnica. Ta spomenik stoji danes v vsej svoji veličini. Potrebno ga je obdelati in obložiti z marmorjem ter urediti njegovo okolico, da bi s tem bila zaključena I. faza Parka spomina Teharje.

Leto 1998 pa je ponovno prineslo razočaranje. V letu 1997 je bilo obljubljeni, da bo v letu 1998 v proračunu namenjenih za Teharje in Kočevski Rog 150 milijonov SIT, a v predlog proračuna je prišla le vsota 75.760.000 SIT. Na pobudo Vladne komisije za razreševanje vprašanj, povezanih z namembnostjo in ureditvijo grobišč v Kočevskem Rogu in drugih tovrstnih grobišč v Republiki Sloveniji je poslanec SKD Jurij Malovrh vložil amandna na to postavko proračuna, da bi se ta povečala na obljubljenih 150 milijonov SIT. Podporo amadmaju so obljubili vodje poslanskih skupin SKD, SDS in SLS. Amandma ni bil sprejet. Obljubo so držali samo poslanci SKD in SDS, medtem ko od poslancev SLS niti eden, vključno s predsednikom Državnega zbora, ni glasoval za amandma. Zanimivo je dejstvo, da je za amadma glasovalo celo nekaj poslancev ZLSD!

Projekt je tako načrtovan, da ga je možno izvesti v štirih samostojnih fazah. Upamo lahko le, da bo v letu 1998 zaključena I. faza. S takim tem-

pom dotoka potrebnih finančnih sredstev v državni proračun Park spomina Teharje ne bo končan pred letom 2.010.

Opisano stanje dokazuje, da je slovenska Vlada v rokah tistih mračnih sil, ki so pred pol stoletja masovno pobijali svoj narod in mu nadaljnjih 45 let delali nepopravljive krivice v imenu komunistične teroristične organizacije.

Nacizem in fašizem sta bila strašno zlo v prvi polovici tega stoletja. Nemški narod je priznal svojo krivdo in nekdanja koncentracijska taborišča preuredil v dostojne spomenike žrtvam nacističnega terorja. Slovenska povojna komunistična oblast pa je taborišče Teharje in druga uporabila za genocid nad tistim delom lastnega naroda, ki ni sprejemal zločinske komunistične ideologije. Pobijala je ujetnike in civile, moške in žene, starce in otroke, vse v imenu komunistične revolucije. Svoje zločine na Teharjih je nato zakrila z industrijskimi in komunalnimi odpadki. Tudi po padcu komunistične diktature je Slovenija gluha za svoj dolg do teh žrtev, ker jo še vedno vodijo nekdanji diktatorji, ki so leta 1990 sestopili z oblasti zato, da so se spretno pomešali med nove pomladne demokratične stranke in si oblast preko njih ponovno prilastili.

Žrtve komunističnega terorja zaman postavljajo vprašanje svoji mladi državi Sloveniji: **Slovenija, kdaj boš poravnala dolg iz preteklosti?**

Janez Lampret

OB STOLETNICI LEONA ŠTUKLJA

Športnik, ki ga spoštujemo vsi Slovenci

Pierre de Coubertin, pobudnik olimpijskih iger, je napisal hvalnico športu, jaz pa želim, da ob stoletnici Leona Štuklja objavim nekaj njegovih življenjskih izkušenj o vzdrževanju duševne in telesne čistosti tudi v visoki starosti.

V stoletju, ki se bliža koncu, smo se odvadili hoditi (samo vozili bi se radi!), odtujili smo se uživanju v lepoti, s katero nas mati narava poživlja v vseh štirih letnih časih. Postali smo sedeča bitja, opustili smo tudi lepo tradicijo večernega družinskega petja. Molče posedamo v stanovanjskih blokih in gledamo dobre in slabe radijske ali televizijske oddaje pozno v noč.

Zdravniki nam svetujejo boljši odnos do narave, do izobraževanja, dela in športa. Prepričujejo nas, da se moramo odpovedati dejavnikom tveganja, kakršni so kajenje, pretirana ješčnost, sedeč način življenja, pretirana debelost, ponočevanje (premalo spanja) in še marsikaj. »Vsak dan na sprehod, vendar ne do utrujenosti!« nam svetuje prof. Hans Franke, izku-

šen zdravnik stoletnikov v Nemčiji, avtor knjige *Hundertjährlige* (Stoletniki).

Planinska zveza nas že od Aljaževih časov navdušuje za hojo v gore. Veliko Slovencev se je že odločilo za izletništvo, gornišvo, delo na vrtu in podobno, še večji del pa jih životari tudi o prostem času sedé doma ali v gostilni v zaprtih prostorih.

Tisti, ki se vsaj malo izobražujejo in živijo v aktivnih odnosih do pomladi, poletja, jeseni in zime, bodo kandidati za stoletnike, seveda, če so se zares odpovedali vsem dejavnikom tveganja. Tisti, ki se samo dolgočasijo in jih nič več ne zanima, pa bodo omagali duševno in telesno veliko prežgodaj.

Leon Štukelj, pravnik – sodnik po poklicu (roj. 12. novembra 1898 v Novem mestu) se je že kot mladenič odločil za zdrav način življenja. Zanj je posebno značilno, da se še danes redno izobražuje, da vsak dan živahno hodi, po malem telovadi in rad pripoveduje o svojih izkušnjah. Njegov recept je: vsak dan duševna hrana (branje, izobraževanje itd), vsak dan pa tudi raznovrstna, letom primerna gibalna aktivnost.

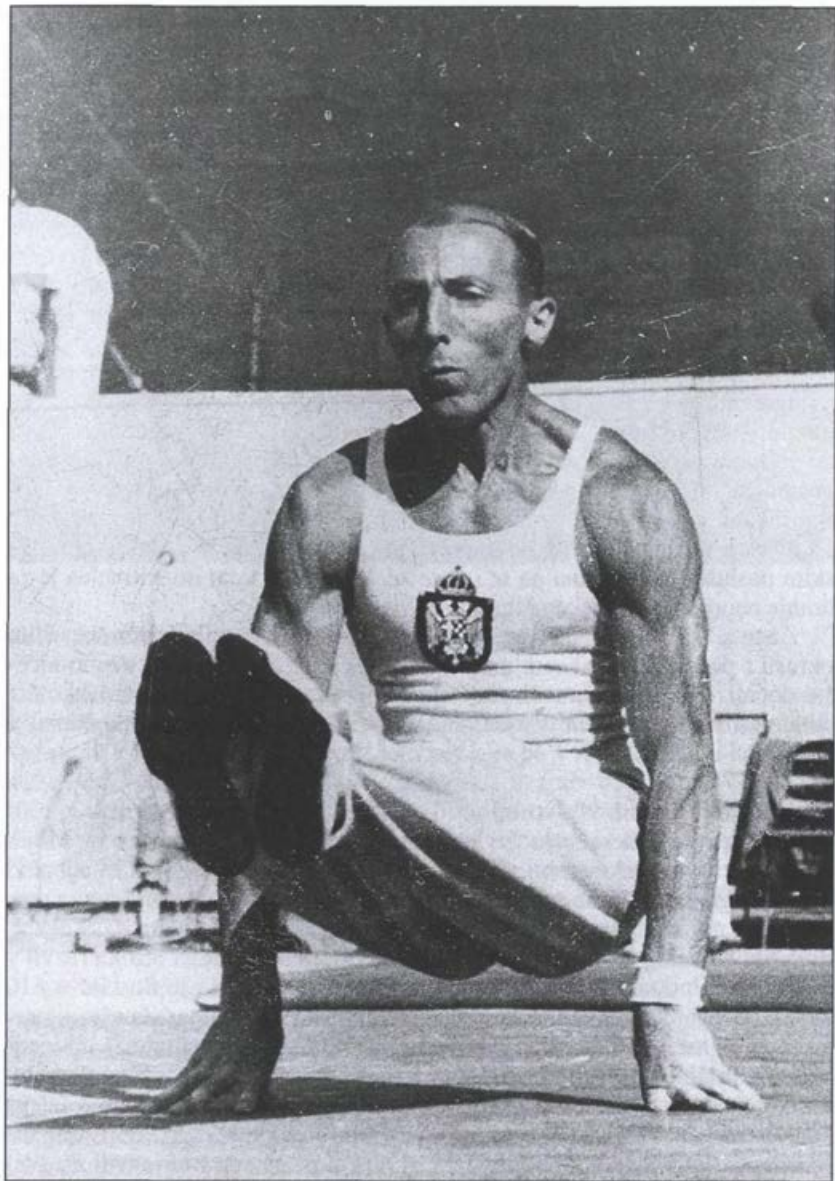
Moje prvo srečanje s Štukljem

Kot mlad športni pedagog sem čutil potrebo, da bi izdali šolsko športno čitanko za dijake in dijakinje srednjih šol. Zvedeli bi naj kaj malega o starosvetnem bloškem smučanju, o planinstvu, o telovadbi sokolov in orlov, o naših olimpijskih zmagah, o Planici, posebno pa o pomenu športne aktivnosti v vseh obdobjih življenja.

Leona Štuklja, ki je bil takrat že sodnik, sem naprosil za prispevek, v katerem naj bi opisal doživetje svoje veličastne zmage, ko so ga na olimpijskih igrah leta 1924 v Parizu razglasili za najboljšega telovadca na svetu. Napisal je deset strani dolg članek z naslovom *V objemu sreče*. Opisal je skupne priprave telovadcev v Ljubljani pod vodstvom dr. Viktorja Murnika, izbirno tekmovanje, potovanje v Pariz in zanimivosti o psihičnem stanju, ko si je vsakdo tako silno želel, da bi kar najbolje opravil svojo dolžnost.

»Tiha skrb se je plazila v meni«, je zapisal Štukelj o sebi. »Imel sem bolno desno roko, močno poškodovano vsled nesrečnega padca pri izbirni tekmi. Minil je že osmi dan, pa je otekline prekrivala še vse členke. V Pariz sem odpotoval zaskrbljen, če se bom tekmovanja sploh mogel udeležiti. Kako naj s tako roko plezam po vrvi in opravim vse vaje na drogu, bradlji, konju in krogih, ko nisem mogel niti iztegniti prstov.«

Treniranje pa ni vse. Ko športnik zaradi poškodbe ne more delati težkih vaj na telovadnem orodju, lahko intenzivno podoživlja potek gibanja, ko gleda druge. Ob ponavljanju kompliciranih vaj si v mislih utirja živčna pota, kar je pomembno za poživljanje občutkov za veletоче, obrate,

Na vrhuncu moči tudi v parterju

premete, pravočasni odskok in podobno. Kdor ima močno voljo in je trdno prepričan, da mora uspeti, mu tudi avtosugestija pomaga. Komur je dano popolno zaupanje v uspeh, se rado zgodi, da prav na tekmovanju telovadi pravilno in lepo kakor še nikoli poprej.

Veliko presenečenje v Parizu: prvi na drogu in prvi v mnogoboju

Leon Štukelj si je silno želel tekmovati. Ko je na olimpijskih igrah skočil na drog, se je sprostilo nekaj karizmatičnega, kar je okrepiło njegovo psihično zanesljivost in voljo, da je ne glede na bolečino v roki izvedel tekmovalno vajo tako pravilno in elegantno, da si je zaslužil prvo zlato olimpijsko kolajno v življenju. Sodniki so bili presenečeni: »Odkod je prišel, kje je Novo mesto, kdo ga je treniral?«

V spominih na zmago v Parizu, kjer je dosegel prvo mesto tudi v mnogoboju, je zapisal, da ga je prevzela neizmerna sreča ob misli, da je mogel »vsaj enkrat prižgati svojemu narodu lučico v temi vsakdanjosti.«

Danes mi je žal, da nisem bil bolj vztrajen, da bi pridobil dovolj sodelavcev za šolsko športno čitanko. Štukljev psihološko in strokovno dragocen članek je obležal v predalu vse do časa, ko se je približala avtorjeva 85-letnica. Članek sem dal novinarju Stanetu Ureku, da bi ga prebral radijskim poslušalcem. Očitno pa se mu je zdela vsebina tako imenitna, da je za branje naprosil gledališkega igralca Borisa Kralja.

Štukelj je bil prijetno presenečen in se mi je zahvalil, da sem besedilo okrasil s poezijo. Poslal sem mu original, da se je prepričal, da nismo ničesar dodali. »Torej je sestavek res čisto moj«, je zapisal. »Danes si lahko čestitam za nazaj, zakaj ne verjamem, da bi imel še danes toliko sočnosti v besedi.«

Štukljeva knjiga ob 90-letnici

V devetem desetletju življenja je pisal knjigo spominov – Mojih sedem svetovnih tekmovanj. Sočnost v besedi je še vedno živela v njegovi duši, knjiga sama pa ne pomeni samo »lučice«, kakor je ocenil svojo zgodovinsko pomembno zmago v Parizu (1924). Pomeni plamenico, ki osvetljuje lik, človeka, ki se je iz veselega, igrivega in marljivega otroka razvil v moža, ki ga priznavamo kot vzornika. Prepričan sem, da je Štukljeva 510 strani obsegajoča knjiga edinstvena spominska in gimnastična knjiga v svetovnem merilu. Čeprav so imeli v nekaterih državah inštitute za telovadbo in šport že sto let pred nami, je treba povedati o Leonu Štuklju, da je bil v stvareh telovadbe in zdravega načina življenja samouk. Samo kdaj pa kdaj so videli v Novem mestu kakega vrhunškega telovadca iz Ljubljane (cenili so zlasti Staneta Vidmarja), v glavnem pa so se sami razvili do svetovnega vrha.

Zdrav duh – zdravo telo: Ulaga, Štukelj, Trstenjak; 9. sept. 1993 Foto Ljubo Korber

Leta sodelovanja za zdrav način življenja tudi v starosti

Štukljevo virtuoznost in eleganco na telovadnem drogu sem občudoval prvič v Mariboru (1924), štiri leta pozneje pa v Amsterdamu, ko sem se s študenti berlinske Visoke šole za telesno vzgojo udeležil kot gledalec olimpijskih iger. Kar neprijetno mi je bilo, ko so jugoslovanski atleti izpadali v predtekmovanju – olimpijsko zrelost je pokazala samo vrsta telovadcev. Ko je Štukelj dosegel prvo mesto na krogih, vrsta pa častno tretje mesto, so mi sošolci veselo čestitali. Odtlej so raje poslušali, ko sem jim pripovedoval o telovadbi, športu in alpinistiki na Slovenskem.

Čim starejša sva bila s Štukljem, tem bolj sva postajala dobra prijatelja, vesela slehernega srečanja. Veliko sva se pogovarjala o pomenu permanentnega izobraževanja in redne gibalne aktivnosti na svežem zraku tudi v drugi polovici življenja. V znanosti o športu so še bele lise, premalo vemo o vzdrževanju čilih možganov, zdravega srca in skeletnih mišic sedemdesetletnikov in starejših. Priporočila dr. Diema segajo samo do 60. leta, življenje po osemdesetem letu imenujejo ponekod »nadležna starost«. Življenjska doba se podaljšuje (v ZDA je že 61.000 stoletnikov), zato so športne izkušnje čilih starostnikov tem bolj pomembne.

Ko je Leon Štukelj prenehal tekmovati, se je odločil za aerobno vadbo, za živahno hojo vsak dan in v vseh štirih letnih časih. Njegova telovadnica je bila sprehajalna pot od doma skozi mariborski mestni park na Piramido (116 m). Od doma v Kersnikovi ulici do vrha hriba je hodil 22 minut, z vrha domov 18 minut. Nekaj minut je delal med hojo izdatne dihalne vaje, sicer pa je hodil živahno, sproščeno. V sobi ima še vedno kroge med podboji za visenje na rokah in za zgibe, na posebnem stolu z naslonjalom za roke pa vadi oporo na rokah in dviganje sklenjenih nog za krepitev trebušnih mišic.

Na priložnostnih televizijskih oddajah pokaže tudi kako zahtevno vajo, npr. vodoravno držo telesa v opori na komolcu (razovko), upošteva-joč geslo, da »pove slika več kakor tisoč besed« (kitajski pregovor). Seveda bi bilo napačno, če bi človek pri telovadbi v visoki starosti pretiraval ali tekmoval. Lahko pa bi delal tudi še stojo na glavi (joga), če bi to ponavljal od mladosti naprej vsak dan.

Glede telesne teže ni imel Štukelj nikoli težav. Pri višini 161 cm je znašala njegova telesna teža v vojaški uniformi z bajonetom za pasom 54.5 kg, kot tekmovalec je bil in je še danes za 3 do 4 kg lažji. Glede njegove prehrane je treba povedati, da nikoli ne pretirava in da ima vsak dan na mizi tudi sadje in zelenjavo. Ko sem ga nekoč vprašal, koliko mesa použije na teden, je kot pravnik tehtno premislil in me presenetil: »Ne več kakor 10 dkg.« je odgovoril. Omembe vredna je tudi informacija, da je njegova večerja kalorično lahka in da jo použije že okrog petih popoldne. Dobrega štajerskega vina popije na dan čašo ali dve.

Honorar za Slomškov spomenik v Mariboru

Ko smo snemali televizijsko oddajo EX LIBRIS, me je moj spoštovani prijatelj spet presenetil. Honorar za sodelovanje je znašal tedaj 1300 dinarjev. Morala bi podpisati pogodbo, pa je Štukelj odklonil in pripomnil, da še nikoli ni prejel denarja za delo na področju telovadbe in športa. »Nikomur ne koristite, če ne podpišete, tako pa lahko komu pomagate,« sem rekel. »Prav, bom pa podpisal in prispeval za Slomškov spomenik v Mariboru,« je odgovoril. Bil sem presenečen in vesel – čutil sem, da se odslej ne moreva več vikati. Tako sva se po dolgih letih sodelovanja pobratila. Spomnil sem se priljubljenega duhovnika lavantinske škofije dr. Josipa Hohnjeca, ki je že pred prvo svetovno vojno napisal, da sta si Orel in Sokol brata, sinova iste domovine, zato se kljub različnim idejam ne smeta sovražiti, še zlasti takrat ne, ko je domovina v nevarnosti.

O legendarnem, pri vseh priljubljenem olimpijskem zmagovalcu Leonu Štuklju naj povem, da je bil od mladosti naprej narodno zaveden slovenski sokol, strpen in spoštljiv tudi do drugače mislečih. To je potrdil ob

Pogovor ob nastajanju tega prispevka letos v Mariboru Foto Matija Remše

prvem srečanju z akademikom Antonom Trstenjakom, ko smo imeli prvi posvet o zdravem življenju v visoki starosti.

Vesetje, ki sta ga izpričala ob prvem stisku rok, je pričalo, da dobro poznata življenjsko delo drug drugega. Trstenjakove knjige o poštenju in drugih vrednotah Slovencev in Štukljev zgled zdravega načina življenja naj nam pomagata tudi v novem stoletju do resnice, sprave in zares dobrih odnosov med ljudmi.

Drago Ulaga

PROF. MIRKO MAHNIČ - OSEMDESETLETNIK

Ljudi, ki spoštujejo profesorja Mirka Mahniča kot strokovnjaka za slovenščino in uglajeno plemenitega in predvsem dobrega človeka, je med Slovenci nepredstavljivo veliko. Pripadajo zelo različnim generacijam, slojem in poklicem (recimo od gledaliških zvezd do duhovnikov). Te tako raznovrstne ljudi druži nekakšno prirojeno, a zavestno gojeno spoštovanje

do materinščine – zlasti do slovenskega govornega jezika, sicer so si člani te množice med seboj nad vse različni. Ob osemdesetih preživetih, pregaranih in tudi presanjanih letih profesorja Mahnič je prav dejstvo, da je znal v tolikih trajno vzbuditi spoštovanje do materinščine, največji uspeh njegove poklicnosti v dolini solz, ki jih je znal brez zagrenjenosti večkrat upravičeno požirati s prislovično pokončnostjo – ta se zrcali celo v njegovi telesni drži. In to v časih, ki so bili poti, po kateri se je prof. Mahnič strmo vzpenjal, ne samo nenaklonjeni, ampak pogosto celo dejavno nasprotujoči.

Mirko Mahnič se je rodil 23. septembra 1919 v Bohinjski Bistrici. Iz iste družine je izšel tudi slabo

leto starejši brat dr. Joža Mahnič, znani in priljubljeni gimnazijski profesor in literarni zgodovinar. S svetom bogatih meščanov sta se brata srečala na bližnjem svetovljanskem Bledu, kjer sta si prislužila prve denarce s pobiranjem teniških žogic (Turnir 1966). Po gimnaziji v Ljubljani je tu še diplomiral na slavistiki leta 1942 in se podal v poklicno življenje – za kratek čas na šolski kateder, potem pa je usmeril svoj korak proti gledališču, kjer je preživel skoraj 35 ustvarjalnih let. Režiral je v vseh slovenskih poklicnih gledališčih, največ pa v začetkih Mestnega gledališča ljubljanskega konec 50. let. Poleg režijskega dela je pripravil več dramtizacij z izrazitim avtorskim deležem, od katerih je bila najodmevnejša prav predstava Veliki slovenski pasijon (1965) – nekakšna sinteza treh slovenskih pasijonov v eni predstavi Stalnega slovenskega gledališča v Trstu. Ogromno delo je opravil v okviru Radijskega odra v Trstu, kjer je pripravil vrsto radijskih iger kot avtor, prevajalec in režiser. Njegova strokovna pomoč ljubiteljskim gledališčem pa doslej sploh še ni bila popisana.

Od samih režij pa se je specializiral v posebni stroki, ki ji je pot v gledališče – edinstveno v svetovnem gledališču – odprl Oton Župančič: gledališkem lektorstvu. Lektor pri predstavi skrbi za pravilnost jezika, v katerem so napisane vloge, tu mislimo predvsem na prevode, nato pa za pravilno in omikano in bogato izgovorjavo. Mirko Mahnič je bil lektor v osrednjem slovenskem gledališču, ljubljanski Drami, več kot trideset let

(1948–1980). Ob svoji široki razgledanosti, predvsem pa gledališkem znanju, se še zdaleč ni zadovoljil s t.i. čiščenjem jezika, tj. popravljanjem napak, ampak je zagovarjal načelo, da bo iz izgovorjenih besed zazvenela jasna misel z oblikovanim stališčem. Splošna omikanost igralčevega duha pa se bo pokazala tudi na kultiviranosti besede. Nikakor samo slovnica, ampak zlasti vsebina! Mahnič je bil zato predvsem tenkočutni poslušalec in usmerjevalec govora množice slovenskih igralcev. Iz umetniških globin največjih med njimi je vrela najbogatejša slovenska beseda. Lektor Mahnič jo je pri njih spodbujal, opazil in tudi rahločutno opisoval. Tako so nastale kar štiri knjige lektorjevih zapiskov – dragoceno pričevanje služenju slovenščini in umetnosti v slovenskem gledališču (Iz dnevnika gledališkega lektorja, 1971, Spet upanje, 1977, Klici, 1981, Slovo 1986).

Ob napornem delu na gledaliških vajah pozno v noč je dolga leta raziskoval gledališko zgodovino v Slovenskem gledališkem muzeju in v Dokumentih SGM objavil vrsto tehtnih orisov slovenskih igralcev.

Kot lektor je sodeloval tudi pri slovenskem filmu in bogatil govor v najmlajši umetnostni veji. Nepozabnosti Klopčičevega filma Cvetje v jeseni je prispeval tudi Mahničev tenkočutni lektorski delež pri usmerjanju filmskega govora.

Velika avtoriteta in zaupanje, ki ju je užival v osrednjem slovenskem gledališču, je spodbudila profesorje po 2. svetovni vojni ustanovljene Akademije za igralsko umetnost, da so med predavatelje pritegnili profesorja Mahniča. Tako je kot profesor govorjene slovenščine na visoki igralski šoli gojil jezikovno tankočutnost igralskega umetnika že na začetku njegove poti. S svojim dobrohotnim značajem je umetniškim učencem vsajal kali ljubezni do osrednjega igralčevega izrazila – govora v slovenščini. Na predavanjih je širil šolsko znanje o slovenščini in učil, kako kreniti na globoko, kako pozabiti na suhoparnost slovnice in v izgovorjeni besedi, stavku odkriti duha in ga izraziti. Večine tega, kar jim je razgledani in gledališko izkušeni profesor vcepljal kot znanje za življenje, se v letih študija študentje niso učili, a so svojemu profesorju verjeli in zaupali. Mnogi se še danes s hvaležnostjo in sramežljivostjo spominjajo Mahničeve širokosrčne ustrežljivosti (nekoč je prišel izprašat zamejskega študenta, danes uglednega režiserja, ki ni zaradi poziva italijanske vojske smel priti v Ljubljano, kar na mejni prehod) in tudi darežljivosti na izpitih. Nizkih ocen namreč ni rad zapisoval. Zato pa je »lepa« ocena na izpitu zanesljivo spodbudila zavzeto jezikovno delo pri ustvarjanju v gledališču. Prav to pa je bil cilj Mahničevega profesorovanja v šoli, ki se danes imenuje Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, v kateri je mahničevski pedagoški prijem pri pouku slovenščine še vedno navzoč.

Bogati sadovi Mahničevega dela v gledališču in na igralski šoli so opozorili na profesorjeve sposobnosti vodstvo ljubljanske Teološke fakul-

tete, da ga je pritegnila v svoje predavateljske vrste. Polnih četrtoletja (od leta 1970) je predaval stilistiko in retoriko slovenskim bogoslovcem. To svoje poslanstvo je opravljal posebej skrbno. Profesor Mahnič je pogosto poudarjal, da so med učitelje materinščine v slovenskem izročilu vedno sodili tudi duhovniki. To njihovo poslanstvo se je še okrepilo, ko je ne samo pridiga in verouk, ampak celotno obredje po slovenskih cerkvah od II. vatikanskega koncila donelo pri nas v slovenščini. Najdragocenejše in najbolj svete besede so se odtlej v ozvočenih cerkvah izgovarjale v slovenščini. Prav zato je dragoceno skrb za slovenščino s svojim najljubšim načinom vcepljal bodočim duhovnikom. Ti so poslušali Mahničeva predavanja v 1. letniku študija in se spet bogato obdarjeni z izpitno oceno posvetili v ljubezni do materinščine. Na začetku svoje duhovniške poti so rodovi slovenskih duhovnikov izkustveno odkrivali resnice Mahničevih prijaznih predavanj o slovenščini in svetosti besede ter poiskali vsak svoj skrbni izraz svoje ljubezni do materinščine. Tolikim je bilo žal, da so Mahničeve dragocene nasvete v 1. letniku sprejemali samo kot nazor in ne izkoristili, da bi posredovano bogastvo postalo tudi osebna podkovanost, izurjenost in veščina. A so znali poiskati pomoč pri ljubeznivem profesorju, ki je radodarno delil svoje znanje po župnijah, kar spet ni nikjer zabeleženo, a ne sme ostati prezrto. To razdajanje je namreč profesor čutil kot del svojega nikjer predpisanega pedagoškega dela na teološki fakulteti.

Skrito ostaja tudi dragoceno Mahničovo sodelovanje pri nastajanju slovenskih bogoslužnih knjig, saj na njihovih straneh ne zapisujejo, kdo vse je pri nastajanju svetih knjig s svojim znanjem sodeloval. Temu delu se s predanostjo posveča še danes, ko so začele nastajati nove bogoslužne knjige in ko se novi standardni prevod svetega pisma preliva vanje.

Tudi za Mohorjevo družbo je z neposrednim delovanjem v njeni upravi in s svojim pedagoškim delom na teološki fakulteti storil več kot sodobni marketinški prijem. Učeni profesor je z žarom pripovedoval bogoslovcem: »Največji dogodek pa so bile Mohorjeve knjige, ki so nas čakale v veliki, po jabolkih dišeči farovski veži s kamnitim tlakom; slovesno smo jih sprejeli in ponesli domov; blaženi čas branja je bil od božiča do novega leta.« Tako je pridobil še vsaj dvajset generacij slovenskih duhovnikov za zvesto širjenje mohorjev. Za vsaj en tak dragoceni dar je profesor Mahnič tudi sam poskrbel, ko je napisal knjigo Devet mesecev (1987= – spet pričevanjsko delo o rojstvu svojega vnuka, ki ga je Mahničevim »Bog poslal za božič«. Škoda bi bilo, če bi na knjigo pozabili in bi mladim ne znali ponuditi izvirnega slovenskega branja, a se trudili s prevajanjem včasih kakovostno precej spornih tujih vzgojnih spisov z manj izkustvenega naboja in umetniške prepričljivosti.

V t. i. manjših skupnostih, kakršna je slovenska, če jo krivično motrimo z merili velikanskih narodov, se premalo zavedamo, da je pokli-

canost izvedenca za ožje strokovno področje nadvse tvegana in nadvse enkratno profilirana. Človek, ki se izobrazi in se tudi sicer oblikuje s svojim življenjem in delom za svojo specialno znanje, ima v svojem življenju namreč samo eno možnost. Kdor je ne uresniči v trenutku in z vsem srcem tedaj, ko se pokaže voljnost in potreba po tem znanju – ne glede na osebno ustreznost in dobre pogoje, pač nima možnosti čakati na drugo, boljšo možnost, ker je v njegovi dobi zanesljivo ne bo več. Sliši (božji) klic in nanj odgovori takoj ali ga zamudi in čaka zaman na naslednjega... A tudi na strokovnem področju od samega čakanja na klic ne bo nič, če ne ustvari pogojev zanj s svojim delom in delovanjem. Pri manjših skupnostih so zato uspešnejše vsestranske osebnosti, ker lahko vsaj na enem od možnih področij uresničijo svojo prodornost. In ko jo udejanjijo, povežejo v njej vse svoje talente, znanje in delo v edinstven, naravno nepredstavljivo bogat strokovni profil. Tak pa v velikanskih narodih nikoli ne vznikne, ker tolike širine okoliščine pač ne zahtevajo. Prav osebnost letošnjega jubilaranta prof. Mirka Mahničiča, jezikoslovca – lektorja, režiserja, prevajalca, dramatika, univerzitetnega predavatelja, pisatelja, raziskovalca gledališke zgodovine in krščanskega misleca je najznačilnejši zgled za to.

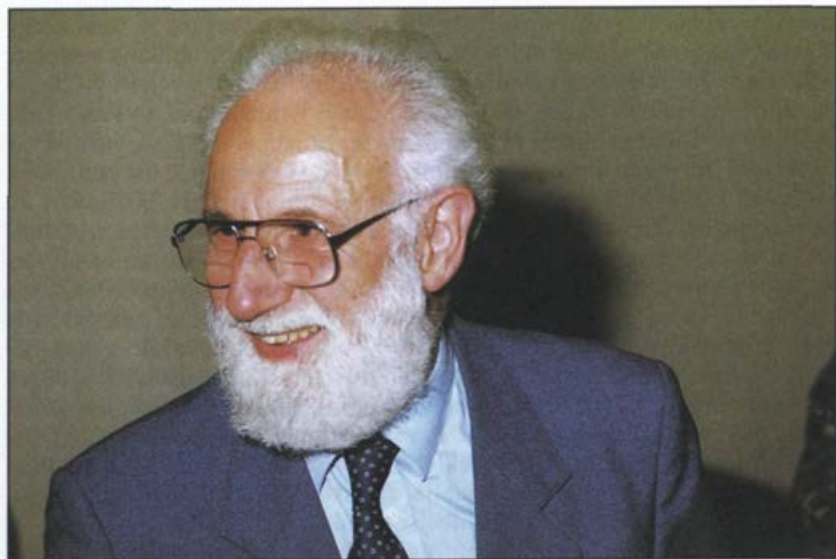
Podpisanemu je po nevidnem načrtu Previdnosti dano hoditi kar po nenavadno istovrstnih potih kot jubilarant. S hvaležnostjo pogosto ugotavljam, kako bogat in zavezujoč vzor so mi »leta Mahničičevega popotovanja« (če parafraziram naslov Finžgarjevih spominov), koliko lažje se mi je povzpeli po nevarni stezi proti vrhovom duha, ker jo je že zanesljivo označil izkušeni in nadvse plemeniti »prvohodec« po vršacih govornjene slovensčine.

Jože Faganel

RAFKO MIHAEL VODEB

Duhovnik mariborske škofije prof. mag. Rafko Mihael Vodeb je letos daroval zahvalno daritev Bogu za petdeset let mašništva. Za ta velik dar Božje Previdnosti se mu je 18. aprila zahvalil v Rimu, kjer je leta 1948 v baziliki sv. Petra pel novo mašo, 18. maja v rojstni Dolenji vasi in 7. junija v župniji Slivnica pri Celju, kjer si je v Turnem v starem mlinu ob potoku Šumetca uredil kotichek, kakršnega si je želel za stara leta in ga spominja na otroška. Kraj miru, molitve, premišljevanja, umetniškega snovanja in hvaljenja Boga za številne milosti, ki jih je bil deležen v življenju. Tudi za ozdravitev po težki bolezni.

Milostna pa je bila že njegova dosedanja življenjska pot. Začela se je 26. julija 1922 v Dolenji vasi pri Artičah na Štajerskem, kjer se je kot najmlajši od enajstih otrok rodil kmetu Mihaelu in gosposinji Ani, rojeni

Na proslavi 140-letnice MD v Cankarjevem domu Foto Marjan Patemoster

Ogorevc. Tu je užival v lepi naravi, se veselil življenja ob skrbnih in ljubečih starših. Ta preprosti, urejeni svet, v katerem je bilo vse odmerjeno, kot je treba in Bog hoče, je po osnovni šoli v domačem kraju leta 1933 odnesel s sabo na klasično gimnazijo in v dijaško semenišče v Maribor. Namenil se je, da bo duhovnik. Za to se je odločil že pri treh letih; tudi zaradi zgloda najstarejšega brata bogoslovca Ivana. V dijaškem semenišču sta bila njegova predstojnika dr. Janez Janžekovič in dr. Anton Trstenjak. Maturiral je leta 1941 v Ljubljani, kamor se je po zasedbi štajerske prestolnice umaknil pred Nemci.

V slovenskem glavnem mestu je najprej načrtoval študij slavistike. Po škofovi pridigi pri maši za študente v stolnici pa se je odločil, da bo veselje do književnosti zamenjal s služenjem Bogu; nazadnje pa dobil oboje! Vpisal se je na mariborsko bogoslovje v Ljubljani (zaradi vojne), ki je bilo tedaj v hiši duhovnih vaj pri cerkvi sv. Jožefa.

Skupaj s študenti 1. letnika teologije iz mariboske škofije ga je doletela sreča, da je lahko študij nadaljeval v Rimu na papeški univerzi Urbaniani, stanoval pa v bogoslovju Kongregacije za širjenje vere (De Propaganda Fide). V Rimu je naredil najprej magisterij iz filozofije (leta 1944), nato pa še iz teologije (leta 1948).

Po duhovniškem posvečenju leta 1948 je bil devet let podravnatelj zavoda, kjer je bival kot bogoslovec. Bil je zelo živahno, saj je v njem stanovalo 220 bogoslovcev petinštiridesetih narodnosti, ki so govorili sedemdeset jezikov. V tristoletni zgodovini zavoda je bil prvi podravnatelj Neitalijan.

V teh letih je tudi sodeloval pri slovenskih oddajah Vatikanskega radia; od leta 1962 kot pomočnik voditelja oddaj, v letih od 1965 do 1971 pa kot voditelj.

Leta 1958 je na znani katoliški univerzi v Louvainu v Belgiji začel študirati umetnostno zgodovino. Diplomiral je leta 1962, ko se je v Rimu začel drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor. Med študijem je ob cerkvenih praznikih maševal Slovincem v Franciji in v Belgiji, pisal pa tudi prispevke za slovenske oddaje na tržaškem radiu ter izseljensko revijo Meddobje iz Buenos Airesa. Leta 1962 se je vrnil v »središče krščanstva« in začel na univerzi Urbaniani predavati sakralno in misijonsko umetnost ter krščansko arheologijo.

V domovino se je vrnil leta 1971 ter postal predavatelj cerkvene umetnosti, osnovnega bogoslovja in apologetike na mariborskem oddelku Teološke fakultete v Ljubljani. Predaval je do leta 1976, ko je nastopil službo tajnika in urednika pri Mohorjevi družbi v Celju; vmes pa tudi urejal revijo Znamenje, pozneje tudi Novo mladiko. Leta 1984 se je upokojil, svoj dom na stara leta pa našel v Turnem pri Slivnici.

Tu je zaživel novo življenje; prav posebej po letu 1988, ko se je v francoskem Paray-le-Monialu srečal z gibanjem Prenova v Duhu. V Francijo je šel pomagat kot prevajalec, domov se je vrnil kot drug človek. Postal je zares duhovnik, čeprav je bil to že od leta 1948. Zares v tem pomenu, da je začel opravljati predvsem duhovniška opravila in dolžnosti. Prej se je štirideset let duhovniškega življenja zlasti posvečal kulturi. »Zdaj sem res docela tisto, kar sem začutil že pri treh letih, ko sem prvič zagledal brata v duhovniški obleki: ›Tudi jaz bom duhovnik.‹ In sem srečen,« je izjavil v pogovoru za Družino.

Čeprav je bil uspešen tudi kot pesnik, predavatelj, prevajalec, urednik, publicist ... Izdal je tri pesniške zbirke (Kam potujejo oblaki? – Rim, 1953; Človek sem – Buenos Aires, 1958; Vse bo luč – Ljubljana, 1994), prevajal iz tujih jezikov v slovenščino bogoslovna, filozofska in leposlovna dela (teologa Tomaža Akvinskega in Hansa Ursa von Balthasarja, pesnika in pisatelja Juana R. Jimeneza, Ricciottijevo Jezusovo življenje, Suenensovo Junakinjo apostolata Adel-Mary Quinn I-II, Tilmannovo knjigo Kako danes v družini govorimo o Bogu, antologijo misli Jaz sem z vami vse dni, umetnostni in zgodovinski vodnik Assisi ...) in iz slovenščine v italijanščino (Trstenjaka in Truhlarja ...) Pesmi je objavljal že kot gimnazijec v zavodskih glasilih, eseje, kritike, pogovore in prispevke o verskih literarno-

umetnostnih in drugih perečih vprašanjih v slovenskem in zamejskem tisku; časopisih, revijah, knjigah ... Z dr. A. Ožingerjem je pripravil tudi knjižico o bližnjem Olimju, pri Družini pa bo izšel njegov vodnik po Rimu. In še in še.

Zadnja leta kot duhovnik leči duševne rane, ki jih življenje zadaja ljudem, pomaga pri duhovnih motnjah, jih vodi po pravi poti k Jezusu in Mariji, mašuje v domači kapeli Zastonske Božje ljubezni, združuje molitveno skupino dvajsetih molilcev. Njegov dan je izpolnjen z Gospodom od tretje ure zjutraj, ko se prvič zbudi, do poznega večera. Ko ugotavlja, da »nič, kar je počel v življenju, ni bilo brez haska«, ostaja zvest načelu »Bodi, kar si!«

In za to si prizadeva Rafko Mihael Vodeb, ko je prehodil ceste in pota sveta, okusil vso vablјivost, pa zopet razpetost, zlaganost, dvoreznost in grenkobo tujstva in tujine ter lepoto in idilo domačnosti in doma – državljan sveta in zaljubljenec v rodni kraj, umetniška duša, obdarjenec z mnogimi darovi, s katerimi je dobro gospodaril; srečni slavljeneč večnega, prvega in neminljivega Stvarnika, Umetnika, Arheologa, Jezikoslovca. Pravzora vsem in vsemu. Tudi Rafku, ki ga je pred mnogimi leti poklical: Hodi za menoj! in mu življenje napolnil, izpolnil in izpopolnil bolj kot vse drugo.

Jože Pavlič

DR. VALENTIN INZKO

Več desetletij plodnega in vsestranskega dela med koroškimi Slovenci

22. januarja 1998 je dr. Valentin Inzko, znan tudi zunaj koroških meja, praznoval 75. življenjski jubilej. Na številnih področjih svojega bogatega udejstvovanja je odločilno sooblikoval kulturno, politično, pedagoško, publicistično in cerkveno obličje svoje domovine – dvojezične Koroške – v 2. polovici 20. stoletja.

Izhajajoč iz Sveč v Rožu, iz koroških Aten, kakor spoštljivo imenujejo poznavalci slovenske duhovnosti na Koroškem zaradi nadpovprečno visokega števila v njej udomačenih intelektualcev to lično vas v senci severnega pobočja Karavank, si je Valentin Inzko osvojil skorajda vsa področja, v katerih utripa živelj koroških Slovencev.

Iz Sveč izvirajo Inzkovi predniki: profesor Andrej Einspieler, »očeh koroških Slovencev« in soustanovitelj Mohorjeve družbe, deželni poslanec in izdajatelj številnih publikacij; državni poslanec in stolni prošt Lambert Einspieler; prošt Gregor Einspieler – in še drugi. Preglijev dom v Svečah je tako »dal slovenskemu narodu vrsto požrtvovalnih in za duhovni razvoj slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem zaslužnih mož«. (Dr. Pavle

Dr. V. Inzko na predstavitvi zgodovine treh MD v Celjskem domu 1996 Fotoarhiv MD

Zablatnik v Letnem poročilu Slovenske gimnazije v Celovcu 1975/76, str. 51).

Med drugo svetovno vojno je Valentin Inzko moral služiti v nemški vojski. Po vrnitvi je končal študij na celovškem učiteljsišču, zatem nekaj časa učiteljeval – sam se ga spomnim kot mladega učitelja v ljudski šoli v Skočidolu pri Beljaku –, dokler se ni odločil za študij slovenščine in zgodovine na univerzi v Gradcu. Njegova doktorska disertacija se bavi z življenjem in delovanjem Andreja Einspielerja.

Vrnil se je na Koroško, postal profesor slovenščine in zgodovine, dokler ni bil 30. novembra 1963 imenovan za strokovnega nadzornika šest let prej ustanovljene Državne gimnazije za Slovence v Celovcu, temelječe na členu 7 leta 1955 podpisane Avstrijske državne pogodbe. Poleg tega mu je bilo poverjeno nadziranje pouka slovenščine na drugih koroških srednjih in višjih šolah. Ko so šolske sestre v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu odprle enoletno gospodinjstvo in triletno privatno dvojezično strokovno šolo za ženske poklice, je dr. Inzko prevzel nadzorstvo tudi na teh šolah.

Po nenadni smrti osnovnošolskega nadzornika Rudija Vouka je dr. Inzko prevzel vodstvo manjšinskega šolskega oddelka pri Deželnem šolskem svetu. V teh dveh funkcijah se je potem, ko je dopolnil 65. leto starosti, 31. avgusta 1988 upokojil. Kajpada dr. Inzko tudi po svoji upokojitvi – živi s svojimi na domu v Svečah – ni docela opustil bogate in vsestranske dejavnosti, ki je značilna za vse njegovo življenje.

Poklicno pot profesorja in nadzornika dr. Inzka so nenehno spremljala kulturna, politična, cerkvena in publicistična prizadevanja.

Že leta 1948 ga najdemo med sotrudniki za izdajo prvega povojnega Mohorjevega koledarja. Istega leta je začel izhajati mesečnik *Družina in dom* (kasneje *Vera in dom*, danes spet *Družina in dom*). Tudi zanj je dr. Inzko pisal prispevke, ga nekaj časa celo uredil. Ko je zadonel leta 1984 *Celovski Zvon*, je Mohorjeva delegirala v uredniški svet prav dr. Inzka. *Setev*, glasilo slovenskih celovških učiteljskihnikov (1953–1963), je izhajalo pod Inzkovim mentorstvom.

V času delovanja v Narodnem svetu koroških Slovencev (kot tajnik, kasneje kot predsednik od 1960 do 1968) je pisal dr. Inzko za glasilo NSKS *Naš tednik-Kronika*, kasneje *Naš tednik* vrsto politično usmerjenih prispevkov. Kot samostojno študijo naj omenim brošuro *Koroški Slovenci v evropskem prostoru* (1970). Kajpada je dr. Inzko kot avtor *Zgodovine Slovencev do leta 1918*, ki jo je založila Mohorjeva 1978 (2. izdaja je izšla leta 1991) prispeval tehten delež na področju učbenikov za gimnazijško mladino.

Ves čas javnega delovanja je bil dr. Inzko posebno povezan s celovško Mohorjevo družbo. Bil je družbin odbornik od 1958 do 1992, torej 34 let, danes pa ima funkcijo predsednika častnega sosveta Mohorjeve družbe. S tem je posumerjal vso bogato dejavnost, ki jo Mohorjeva družba razvija med koroškimi rojaki. Danes ne gre več samo za izdajanje knjig. Delokrog družbe se je razširil na področje dijaških in študentskih domov, na druge gospodarske dejavnosti in na šolstvo, saj daje Mohorjeva streho tudi otroškemu vrtcu *Naš otrok* in privatni dvojezični ljudski šoli.

Nadvse pomembno je tudi mesto, ki ga zavzema dr. Valentin Inzko v življenju in razvoju koroške katoliške Cerkve. Ko je zaoralo sinodalno zasedanje koroške škofije leta 1972, v politično zelo kritičnem trenutku sodobne regionalne zgodovine – oktobra je vzplamtel nacionalistični boj proti dvojezičnim krajevnim napisom – na nadvse majavih tleh ledino, je dr. Inzko s svojo dialoško in spravno držo zrahljal marsikatero okamenelo gledanje, ki se je bilo v desetletjih ukoreninilo tudi v cerkvenih krogih. Skupno z dr. Ernstom Waldsteinom je prezračil zatohlo ozračje nacionalno tako bremenilne koroške preteklosti. Enajst zvezkov publikacije *Das gemeinsame Kärnten – Skupna Koroška*, ki sta jih uredila med leti 1974 in 1991 dr. Waldtsein in dr. Inzko v imenu nemško-slovenskega koordinacijskega odbora krške škofije, priča o tem prizadevanju.

Za vsestranske zasluge je dr. Inzko v zadnjih letih aktivnega dela prejel številna priznanja in odlikovanja. Avstrijska država ga je počastila z nazivom dvornega svetnika. Katoliška cerkev pa s podelitvijo Silvestrovega reda.

Danes velja dr. Inzko med koroškimi Slovenci za integrativno osebnost združevalnega značaja.

dr. Reginald Vospernik

FRANCE PIBERNIK

Pesnik in književni raziskovalec – sedemdesetletnik

Pesnik, pisec književnih ocen, člankov in esejev, urednik, književni raziskovalec, upokojeni profesor slavistike France Pibernik je 2. septembra 1998 praznoval sedemdeseti rojstni dan.

Rodil se je v Suhadolah pri Komendi, streljaj od podružne cerkve sv. Klemena in reke Pšate. Na njenih bregovih je spoznaval prvinskost in minljivost življenja. Otroška leta so mu minevala v igri in kmečkih opravilih ob budnih očeh in marljivih rokah tihe, delovne in globoko čuteče matere ter razgledanega in gospodarnega očeta, vnetega za sodoben način kmetovanja. Lepa in raznolika narava, svet pod Hosto in Slevskim hribom, vaško življenje s slovestnostmi, veselimi in tragičnimi dogodki so se neizbrisno vtiskovali v otroško srce za poznejše spominjanje in umetniško ustvarjanje.

Iz tega varnega objema se je podal v šole. Najprej v ljudsko šolo v Komendi, kjer je naredil pet razredov, nato po zgledu bratov Avgušтина (kot duhovnik je leta 1956 umrl na Tirolskem) in Cirila v višje šole. Tja ga je predvsem vodila očetova spodbudna beseda, saj se je zavedal, kako je tudi kmečkim otrokom potrebna večja izobraženost. Tako je leta 1940 odšel na Klasično gimnazijo v Ljubljani, stanoval pa v Marijanišču. Vendar ne za dolgo; nemško-italijansko-madžarska okupacija Slovenije leta 1941 je prekinila njegovo komaj dobro začeto gimnazijsko življenje. Vrnil se je domov na Gorenjsko. Leta 1942 je z gorenjskimi dijaki pol leta obiskoval nemško gimnazijo v Kranju, ko je bila ta ukinjena, pa je hodil dve leti v nemško Hauptschule v Kamnik. Šolanje na gimnaziji je končal šele po koncu vojne v Kranju, nato pa študiral slavistiko na ljubljanski univerzi. Po uspešno končanem študiju je tri leta služboval kot profesor slovenščine na nižji gimnaziji Dobrovo v Goriških brdih, nato do upokojitve leta 1990 v Kranju, kjer živi z ženo in najmlajšo hčerko.

Poleg doživljajev v otroštvu se mu je najmočneje vtisnila v spomin druga svetovna vojna. Srečeval se je z nepojmljivim nasiljem, s smrtjo in silno izpostavljenostjo ter neboljnostjo človeka, ki se nista končala z vojno, marveč v raznih oblikah pritiska nadaljevala v povojnih letih. Kot študent je bil zaradi »negativne karakteristike« s kamniškega okraja ob štipendijo, domača kmetija pa je postala pridružena zadružna last. Kot prosvetni delavec je bil stalno pod nadzorom; tudi zaradi svojega javnega književnega nastopanja. Zatikalo se je tudi pri stanovanju. Tako se mu je godilo, ker je prihajal s kmetov, s katerimi je hotel povojni režim pomesti, bil »drugače« misleči razumnik kot »kimavci« komunistični oblasti in, končno, veren človek. Deloma ga je pred še hujšimi ukrepi reševal miren značaj, zadržanost. Kljub temu je moral zbrati veliko moči, da je kljuboval številnim težavam, ki so ga doletevale kot »državljana drugega razreda«.

Pri tem mu je predvsem pomagalo književno delo, v katerem se je počutil svobodnega in neodvisnega.

Ustvarjalno žilico je začutil že v mladosti. Najprej ga je pritegovalo slikarstvo. Poskušal se je v risanju in slikanju, vendar zaradi pomanjkanja tehničnega znanja ni kaj dosti napredoval. Že kmalu ga je povsem zagrabilo pesništvo, slikarstvo pa mu je postalo spremno zanimanje, bolj ali manj omejeno na obiske razstav v domovini in tujini.

Od vsega ustvarjalnega dela mu je najljubša poezija. Najprej je šlo za ljubezensko izpoved, nato pa izpoved, ki je privrela na dan iz razklanosti med domačim, kmečkim svetom, v katerem je poganjal korenine, in tujim, mestnim, v

katerem se je znašel. Njegova občutljiva psiha je dobro zaznavala družbena nasprotja povojnega časa in razmer, vso zlaganost in napihnenost komunizma. Kadar je bil sit boja med odtujevalnim mestnim svetom in brezobzirno komunistično oblastjo, ki se je bil ob njem, pljuskal pa je tudi čez bregove njegovega življenja, se je v pesmi zatekal med varne, domače bregove, v naročje pramatere Zemlje. Zato ni nič čudnega, če je v pesmi *Moja pokrajina*, posvečeni domu, rodni vasi in okolici, izpovedal, da ta v njem ne bo nikoli umrla.

Svoboden, kot je bil v sebi in si je prizadeval biti tudi na zunaj, je pri pesnjenju izbral svobodni verz; tudi zaradi preloma s pravili klasične poetike, ki jo je sorealistično pesništvo imelo za edino veljavno. Hoditi je začel pot literarnega samohodca, pri tem pa se oziral za najboljšim, kar je tedaj premogla zahodna poetika. Tu so bili mojstri sodobne pesniške besede: Federico Garcia Lorca, Thomas Stearns Eliot, Ezra Pound, Dylan Thomas, Paul Celan, filozof Sartre s svojo eksistencialno mislijo, Heidegger. Tudi z njihovo mislijo je bil prebit marksistično-leninistični oklep, ki je tedaj utesnjeval Slovenijo in njene besedne ustvarjalce; kolikor ne, pa so se njegovi nosilci začeli dušiti v pritlehnosti in iluzornosti socialističnega samoupravnega stvora. France Pibernik vsekakor ne, tudi ob pomoči knjižnih pošiljk brata Avgušтина s Tirolskega. Zmedlo ga tudi ni pravo tekmovalno vzdušje med slovenskimi umetnostnimi avantgardisti, ki so nasledili

sorealistične in vsak zase prisegli na »pravovernost« in »edino zveličavnost« svoje besede. Pibernik je pogumno hodil svojo ustvarjalno pot, ne oziraje se na levo ali na desno, zavedajoč se, da bo nekega dne napočil dan, ko bo tudi njegova pesem žela pravo priznanje.

Od pisanja literarnih ocen – kot študent je napisal prvo ob novi izdaji pesnika Murna – ki ga ni več v celoti zadovoljevalo, ter prvih pesniških poskusov v gimnazijskih letih je prešel na izvirno pesniško ustvarjanje. Sodobni zahodni pesniki so mu kalili pesniški »model«, izraz, vsebino pa »spomin na tisti prvinski svet, čez katerega je nemilostno drvel moderni odtujujoči čas. Vračal sem se na tiste najbolj zapuščene predele mojega otrošva, ki so s čarobno močjo elementarnosti odzvanjali v meni.« Rodila se je pesniška zbirka Odzvok (leta 1979), že pred njo pa pesniške zbirke Bregovi ulice (1960), Ravnina (1968) in September (1974). Zadnja zbirka Ajdova znamenja (1993) je prinesla izbor njegovih pesmi.

Veliko, skoraj vse o njih povedo že naslovi zbirk. Bregovi ulice: ujetost v tuji mestni svet s stalnim vračanjem v spominu v srečna otroška leta; Ravnina: življenjska umirjenost po vseh notranjih in zunanjih viharjih, ki jih je doživljal pesnik; September: življenjska zrelost in polnost sadov, ki so dolgo zoreli v njem, da bodo od njegovega drevesa padli zares sočni; Odzvok: odzvanjanje vsega, kar se mu je navrglo v dolgih, predolgih letih preizkušenj, pa tudi lepega, osrečujočega; Ajdova znamenja: kot ajdina zrnca zbita sredica življenja tik pred poznojesenskimi pozebami.

Pibernikovo poezijo so pisci spremnih besedil ocenjevali kot zrelo; njegova pesniška govorica se odziva na sodobne tokove, a ne hlasta za njimi, v človeka seže s svojo zrelostjo in poglobljenostjo. Najlepše se je o njej izrazil pesnik Pavček: da namreč »živi svoje stišano in rahlo skrito življenje že nekaj desetletij«; tako kot pesnik.

Pibernik pa ni le pesnil, kot sta mu duša in pero dala, marveč se je začel zanimati, kako to počno drugi sodobni slovenski pesniki, kaj se bistvene skriva v njih in jih nagiblje izpovedi. To je po nemškem zgledu povedal v knjigah Med tradicijo in modernizmom (1978) in Med modernizmom in avantgardo (1981). Knjigi sta naleteli na zelo močan in ugoden odmev, Pibernik pa je z njima »dokumentiral« v obliki avtoriziranih prispevkov celo plejado slovenskih pesnikov ter čas in razmere, v katerih so ustvarjali.

Ugodni odmevi pri bralcih in kritikih, pa tudi široko zastavljeni načrt so vabili k nadaljevanju. Sledili so pogovori s pisatelji v knjigi Čas romana (1983) in dramatici v delu Razmerja v sodobni slovenski dramatici (1992).

S pisanjem o do tedaj zamolčanih slovenskih pesnikih in pisateljih je Pibernik začel Slovencem v domovini odkrivati skoraj neznani, marsikomu povsem neznani svet književnega ustvarjanja: avtorje, ki jih je vzela vojna, čas tik po vojni ali pa so se oprijeli rešilnih življenjskih bilk na obalah tu-

jega sveta. Lotil se je »tabu tem«, o katerih se ni smelo javno govoriti in pisati, so pa tlele pod površjem in napovedovale, da bodo zdaj zdaj izbruhnile na plan. Kot prvega si je izbral Franceta Balantiča, za resnične ljubitelje in poznavalce poezije znanega, za druge, posebej za oblastne licemerce pa hote zamolčanega velikana slovenskega pesništva. Prvega članka o pesniku v letu 1966 (!), ko je Državna založba Slovenije izdala izbor Balantičevih pesmi in je bila celotna naklada na ukaz političnega vrha uničena, mu revija Sodobnost (razumljivo!) ni hotela objaviti. Leta 1989 je »luč dneva«, kljub budnim očem, ki so ga spremljale, le zagledala monografija Temni zaliv Franceta Balantiča. Celotna naklada je bila razgrabljena in kmalu je sledil ponatis.

Za Balantičem je prišel na vrsto drugi najpomembnejši slovenski »prepovedani« pesnik Ivan Hribovšek (Pesmi, 1990), dve leti pozneje pa še Himna večeru. Leta 1991 je Mohorjeva družba v Celju, ki je od vseh slovenskih založb največ naredila za izdajanje »zamolčane literature«, izdala Pibernikov izbor enaindvajsetih med drugo svetovno vojno pobitih slovenskih književnikov v knjigi z zelo zgovornim naslovom Jutro pozabljenih; istega leta pa še zbrane pesmi Franceta Balantiča pod naslovom Tihi glas piščali.

Ob mukotrpnem študiju zamolčanih pesnikov in pisateljev, »nevarnem« in nadvse težavnem zbiranju gradiva o njih je Pibernik odkril in opisal obetavni slovenski dunajski krog 1941–1945, ki ga je vodil nadarjeni in po koncu vojne ubiti pesnik in filozof Janez Remic. Ta krog je med drugim na Dunaju skrivaj izdajal svoje literarno glasilo.

Med glavnimi zamolčanimi imeni, ki jih je bilo treba vrniti v domovino, je bil pisatelj Karel Mauser (monografija, 1993). Za njim so prišli na vrsto manj ustvarjalni, vendar omembe in literarne ocene vredni France Kunstelj (Luč na mojem pragu, 1994), Ludve Potokar (Onstran samote, 1995) in Tone Polda (Moja Krnica (1996). Čakajo pa še drugi ...

Kot urednik elitne zbirke Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev je bil France Pibernik najprej pozoren na premalo upoštevanega pesnika Antona Vodnika ter pesnika in izvrstnega prevajalca Jožeta Udoviča. Uredil je (in napisal spremno besedo) štiri knjige Vodnikovih zbranih del (vse so že izšle), načrtuje pa kar pet knjig Udovičevih zbranih del, o katerem je že pripravil monografijo Ogledala sanj Jožeta Udoviča (1996).

Franceta Pibernika prištevajo književni izvedenci k literarnim zgodovinarjem, sam pa se ima za literarnega raziskovalca, saj se je moral zelo potruditi, da je pri objavljenih zamolčanih avtorjih prišel do osnovnega gradiva zanje. Vračal jih je »v življenje«, si prizadeval za njihovo literarno »rehabilitacijo«, dolžno priznanje, jih reševal prekletstva, ki sta ga nad njimi izrekla komunistični režim in njegovi umetnostni podaniki. Najprej je moral poiskati tisto, kar so napisali, to osvetliti in z natančnimi podatki

pokazati javnosti. Pri tem je šlo za čisto raziskovalno delo.

V njegovi knjižni omari se je nabralo že več kot trideset njegovih naslovov; največ v zadnjih sedmih letih upokojitve. Sem spadajo tudi besedila h knjigam umetniškega fotografa in samozaložnika Franceta Steleta: Kranj (1993), Dober dan, Slovenija (1993) in Gorenjska (1994).

France Pibernik je član Glavnega odbora Mohorjeve družbe iz Celja.

Za svoje literarno delo je letos dobil najvišje priznanje Občine Kamnik – zlato plaketo. Zaslužen; za vse, kar je napisal in še bo. Piše neskončno rad. To in veselje do življenja ga rešujeta, krepita in vodita naprej po poti, ki si jo je začrtal. Po poti od besede k Besedi, od lepote k Lepoti, od resnice k Resnici, ki odrešuje.

Jože Pavlič

FRIDERIK KOLŠEK 1932-1997

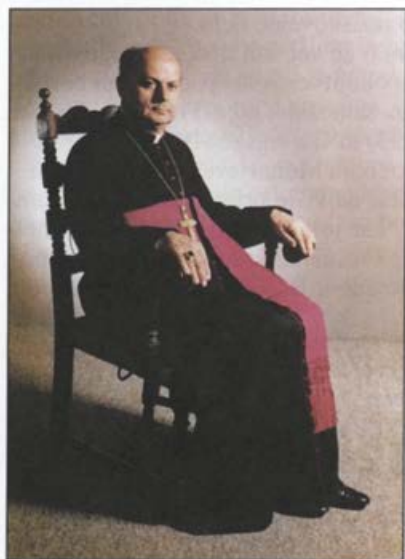
Celjski opat in prelat

V turobnem deževnem večeru, v torek, 2. decembra 1997, je prišla nepričakovana žalostna vest, da je prečastiti in globoko spoštovani gospod opat in prelat Friderik Kolšek zapustil svoje ljubljene vernike in je odšel k Vsemogočnemu po plačilo za plemenito delo, ki ga je z vso ljubeznijo in požrtvovalnostjo opravljal v božjo slavo ter v ponos knežjemu mestu Celje.

Rojen je bil 9. julija 1932 v Vojniku pri Celju. Težko mladost je preživel v rojstnem kraju. Po končani osnovni šoli se je vpisal na celjsko gimnazijo. Že kot gimnazijec se je odločil za duhovniški poklic.

Teologijo je študiral v Ljubljani in bil posvečen v duhovnika v Mariboru 29. junija 1957. Službo kaplana je opravljal tri leta v Sv. Lovrencu na Pohorju (1957–1960) in tri leta pri sv. Martinu v Velenju, današnje Šmartno pri Velenju (1960–1963).

Kaplansko službo je nadaljeval sredi leta 1963 v mestni župniji sv. Danijela v Celju vse do leta 1966, ko je postal vikar. Po smrti celjskega opata dr. Petra Kovačiča je Friderik Kolšek leta 1969 postal celjski mestni župnik in opat. Do svojega odhoda v večnost je bil duhovni steber celjskim vernim katoličanom. Mestno župnijo in opatijo je vodil v duhu svetniškega kandidata škofa Antona Martina Slomška, ki mu je bil vedno svetel vzor. S svojim pastoralnim delom je pokazal strpnost, korektnost, pokončnost in poštenost verujočim in neverujočim ter tako gradil trden most med njimi. Svoje pastoralno delo pa ni opravljal le za župljane sv. Danijela, ampak kot večkratni dekan tudi za župljane župnij v celjski dekaniji. Za vzorno pastoralno delo mu je sv. oče leta 1988 podelil naziv prelat. Več let je bil tudi član škofijskega duhovniškega in gospodarskega sveta.

Z velikim navdušenjem in posebnim čutom do sakralne umetnosti je v najtežjih časih obnovil celjsko opatijsko cerkev sv. Danijela in njeno znamenito kapelo Žalostne Matere božje s svetovno znanim gotskim kipom. Po njegovi osebni zaslugi so v cerkvi sv. Danijela rekonstruirali prvotni gotski slavolok.

Zelo tesno je sodeloval z Zavodom za varstvo kulturne dediščine v Celju pri obnavljanju sakralnih objektov v Celju in okolici. Med njimi so posebno znani naslednji: Elizabetina kapela, ki je bila v nekdanjem »špitalu«, cerkev sv. Maksimiljana, od eksplozije poškodovani oltar v Marijini cerkvi, Marijina cerkev na Svetini nad Celjem. Obnoviti je dal, mnoge sam financiral, vrsto izredno dragocenih oljnih slik starih mojstrov. Z vso zavzetostjo se je lotil iskanja

odtujenih umetnin, ki so predstavljale dragocene bisere naše kulturne dediščine. Posrečilo se mu je, da je bilo kar nekaj teh dragocenosti vrnjenih knežjemu mestu Celje.

Ogromno napora je vložil za odobritev gradnje nadomestne cerkve Sv. duha namesto porušene, ki je stala na območju današnjega hotela Celea. Za doseg tega cilja je porabil cela desetletja, ker prejšnji režim ni bil naklonjen gradnjam novih cerkva in je to oviral z vsemi sredstvi.

Na področju sakralne in narodne kulturne dediščine je bil izreden poznavalec in je poznal najsodobnejše tokove. Sodeloval je s strokovnimi naveti pri pomembnih odločitvah za ohranitev sakralne in druge kulturne dediščine v knežjem mestu Celje in na širšem celjskem območju. Njegov cilj ni bil le ohranitev kulturne dediščine, ampak tudi njena ustrežna predstavitev slovenski kulturni javnosti. Pri tem je sodeloval s številnimi domačimi in tujimi strokovnjaki, ki jim je bil odličen sodelavec in sogovornik in ki so znali ceniti njegovo izredno razgledanost.

Njegovo delo na področju ohranjanja sakralne in kulturne dediščine bo ostalo trajno zapisano v kulturni zgodovini. Slovenska kulturna javnost se mu je že za življenja oddolžila za njegova prizadevanja. Leta 1992 je

prejel zlati grb mesta Celja in v Ljubljani leta 1993 Steletovo priznanje Društva restavradorjev Slovenije.

Opat in prelat Friderik Kolšek je bil izreden oznanjevalec Evangelija. Z vsem srcem je bil mož molitve in duhovni oče celjskim vernikom. Kot božji služabnik je znal svoje izgubljene ovce iskati, jim odpustčati ter jih usmerjati v pravo krščansko življenje. To je bilo najbolj vidno pri pripravah mladih na zakonsko življenje. Vsem, ki so v njegovi spovednici iskali tolažbo v stiski, je vlival vero v lepoto življenja, sožitja in božje dobrote.

Mladim je znal pokazati lepoto duhovniškega poklica. Pod njegovim mentorstvom je župnija sv. Danijela dala vrsto duhovnih poklicev, nekateri so postali ugledni teološki znanstveniki in predavatelji na Teološki fakulteti. Veliko skrb je posvetil vzgoji mladih kaplanov in jih z ljubeznijo pripravljaj na prevzem in vodenje župnij ter drugih pomembnih in odgovornih cerkvenih služb.

Delo božjega služabnika je opravljal z največjo ljubeznijo. Od tega ga ni mogla odtrgati niti težka bolezen, s katero se je dolga leta boril vztrajno in z zaupanjem v božjo previdnost. Njegova jasna in odločna beseda je v božjo slavo odmevala po cerkvi sv. Danijela in drugih božjih hramih še takrat, ko je bil izčrpan od boleznin in je le s težavo opravljal sveto daritev opirajoč se na palico.

Cerkvena vrata je odprl za mnoge koncertne prireditve. V opatijski cerkvi sv. Danijela so s samostojnimi koncerti nastopali znani slovenski organisti in peli cerkveni ter posvetni pevski zbori.

Imel je velik čut tudi za ljudi v socialni stiski. Po katastrofalni poplavi leta 1990 je v Celju takoj organiziral karitativno dejavnost. Še pred koncem leta 1990 je v Celju že delovala Dekanijska Karitas, ki je vse do danes zatočišče pomoči potrebnim. Po zaslugi opata in prelata Friderika Kolška je celjska Dekanijska Karitas prejela srebrni grb mesta Celje.

Svoje trpljenje je zaupal svetniškemu kandidatu škofu Antonu Martinu Slomšku in vztrajno molil za njegovo beatifikacijo. Ob opatijski cerkvi sv. Danijela v Celju je dal leta 1996 v njegovo čast postaviti spomenik, delo kiparke Karle Bukovec Mrak.

Izredno je cenil Mohorjevo družbo, dediščino Antona Martina Slomška. Bil je dolgoleten član njenega nadzornega odbora, kjer so prav tako vidni sadovi njegovega dela. Z navdušenjem je pričakal dan, ko so verni kristjani prenehali biti drugorazredni državljani in so jim prenehala biti nedostopna marsikatera pomembna mesta v slovenskem političnem in gospodarskem prostoru. Tako ga je prva slovenska demokratična vlada vključila v delo komisije za razreševanje vprašanj, povezanih z grobišči v Kočevskem Rogu in drugimi grobišči v Sloveniji. Z vsem srcem se je zavzemal za obeležitev množičnih grobišč žrtev, ki jih je po končani drugi svetovni vojni brez sodbe ukazala pobiti nova revolucionarna oblast. S svojimi bo-

gatimi izkušnjami je pomagal Teharski komisiji Mestne občine Celje pri njenih naporih za čimprejšnjo zgraditev Parka spomina Teharje. Tudi sam je občutil vso težo komunističnega terorja. Njegov oče počiva v enem izmed teh grobišč, verjetno v Bezovici. Kot gimnazijec, bogoslovec in dušni pastir je bil pogosto šikaniran in oviran pri opravljanju svojega dela.

Plemenito delo opata in prelata Friderika Kolška bo trajno ostalo v ponos knežjemu mestu Celje in njegovi okolici, vernikom pa vzgled za pristno krščansko življenje.

Janez Lampret

JOŽE RAJHMAN

1924–1998

Letošnji Mohorjev koledar naj bi se spomnil 75-letnice mariborskega teologa in slavista, doktorja teoloških in filoloških znanosti prof. dr. Jožeta Rajhmana. Žal moramo namesto jubilejnega zapisa z dobrimi željami za nove znanstvene razprave napisati spominski zapis. Na praznik apostola Jakoba st., 25. julija 1998, mu je po jutranji maši v domu duhovnikov v Mariboru, kjer je vsak dan maševal, postalo slabo in še isti dan je umrl v mariborski bolnišnici.

Mariborski humanist, upokojeni univerzitetni profesor in knjižničar dr. Bruno Hartman je v mariborskem Večeru v rubriki Kultura in šolstvo zapisal, da sta slovenska slavistika in teologija, zlasti v Mariboru, močno prizadeti, saj je Jože Rajhman med znanstveniki, ki deluje v Mariboru, sodil v vrh.

Rodil se je 17. novembra 1924 v župniji Sromlje pri Brežicah v učiteljski družini, ki jo je zaznamovala globoka vera, narodna zavest in ljubezen do slovenske besede in kulture. Pred drugo svetovno vojno je v Celju obiskoval gimnazijo, končal pa jo je leta 1943 v Nišu, saj so ga nemški okupatorji z družino izgnali v Srbijo. Leta 1945 je začel študirati na ljubljanski univerzi slavistiko in romanistiko, leta 1947 pa teologijo in leta 1950 je bil v Mariboru posvečen v duhovnika. Eno leto je ostal semeniški duhovnik v Ljubljani, nato je bil dva meseca duhovni pomočnik v Celju, nato štiri leta kaplan pri Mariji Snežni. Njegova naslednja duhovniška postaja je bila mariborska stolnica, kjer je bil trinajst let kaplan. Njegovi učenci pri Mariji Snežni in v mariborski stolnici so ga zelo vzljubili in številni vse do smrti ostali z njim povezani. Na pogrebu se mu je misijonarka s Slonokoščene obale, dr. Anica Starman, frančiškanka Brezmadežnega spočetja zahvalila v imenu prijateljev in veroučencev, še posebej pa za svoj redovniški in misijonski poklic.

Izredno razumevanje mladega človeka, izostren pedagoški čut, zreła osebnost s pravilno duhovno in teološko usmeritvijo, poleg tega pa še nenehno poglobljanje v teološke vede – vse to je škofa dr. Maksimilijana Držečnika nagnilo, da ga je leta 1968 postavil za spirituala v zopet oživelem bogoslovju v Mariboru. Okrog 150 duhovnikov, se pravi nad polovico sedaj delujočih duhovnikov v mariborski škofiji, je bilo deležnih njegove duhovniške vzgoje, duhovniškega oblikovanja in pastoralnega usmerjanja. Z duhovnimi vajami, z vsakdanjo meditacijo, s svojo osebnostjo je oblikoval duhovniške kandidate v dušne pastirje. Kakor se ga s hvaležnostjo spominjajo nekdanji njegovi veroučenci iz mariborske stolnice, tako tudi Rajhmanovi nekdanji bogoslovci radi omenjajo njegove meditacije, v katerih jih je rad popeljal v mistiko sv. Terezije Velike, sv. Janeza od Križa, mojstra Eckharta ter človekoljubje sv. Frančiška Asiškega in Matere Terezije.

Med službo spirituala v bogoslovnem semenišču je nekaj časa poučeval tudi slovenščino v Slomškovem dijaškem semenišču in sodeloval pri študijskem usposabljanju prvih katehetov in katehistinj v škofiji.

Rajhmanovo znanstveno delovanje ima svoje počelo v filologiji v zvezi s slovenskim protestantskim slovstvom in z njim povezanim razvojem slovenskega knjižnega jezika. Od vsega začetka ga dopolnjuje teološka misel, izvirajoča iz žive vneme za spoznanje sodobnih teologov in predvsem za spoznanje drugega vatikanskega koncila, zlasti za njegov odnos do duhovnosti, pastorage in ekumenizma. Prvo obsežnejšo znanstveno razpravo je Jože Rajhman objavil v mariborskem Časopisu za zgodovino in narodopisje 1970, z naslovom Vloga Petra Dajnika v zgodovini slovenskega knjižnega jezika. V njej je prikazal jezikoslovno delovanje tega tvorca vzhodnoštajerskega slovenskega knjižnega jezika in posebnega črkopisa dajničice. Dajnikovo jezikoslovno delovanje je ocenil tako, da je kljub porazu svoje jezikovne zamisli vendarle pomembno vplival na oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika. Zanimivo, da se je v svoji zadnji

objavljeni znanstveni razpravi, ki jo je imel leta 1997 na Dajnkovem simpoziju v Črešnjevcih pri Gornji Radgoni, spet vrnil k Dajniku, saj je govoril o Dajnkovem jezikovnem nazoru. Ta zadnja Rajhmanova razprava je bila tiskana v Dajnkovem zborniku, ki je izšel junija 1998. Sicer pa je Jože Rajhman kazal posebno naklonjenost do vzhodnoštajerskih duhovnikov, ki so do prenosa škofijskega sedeža v Maribor spadali pod graško (sekovsko) škofijo in so bili ob koncu 18. in predvsem v prvi polovici 19. stoletja dušnopastirsko in jezikovno izjemno dejavni. Rajhman je tudi odkril in prvi ovrednotil mariborsko litografirano pastoralko Pastirno (1863), ki jo je napisal bivši sekovski duhovnik in poznejši lavantinski kanonik in profesor dr. Lovro Vogrin (1809–1871); žal bo Murkov simpozij brez Rajhmanovega prispevka.

Poglavitna Rajhmanova znanstvena preokupacija sta bila jezikovni in teološki nazor slovenskega protestanta Primoža Trubarja. Na ljubljanski Filozofski fakulteti je 1972. doktoriral iz filoloških ved z disertacijo Primož Trubar v letu 1550, torej v letu, v katerem je Trubar usodno posegel v jezikovno, narodno, duhovno in kulturno rast slovenskega naroda. Disertacijo je razširil v knjigo Prva slovenska knjiga v luči teoloških, literarnozgodovinskih, jezikovnih in zgodovinskih raziskav (Ljubljana, 1977). V njej je ob pretresu obsežne znanstvene literature o Trubarjevi prvi slovenski knjigi – Katekizmu iz leta 1550 – podal svoja spoznanja o Trubarjevem delu. Poudaril je njegovo originalno zasnovo katekizma z upoštevanjem nemških, zlasti švicarskih protestantskih avtorjev, antropološko podstat njegove teologije, pedagoško naravnost, njegovo slovenstvo, ljudskost njegovega knjižnega jezika ter povezavo njegovega besednega zaklada, zlasti teološke terminologije s srednjeveško ustno tradicijo.

Jože Rajhman je leta 1974 doktoriral še na ljubljanski Teološki fakulteti iz teoloških ved z disertacijo *Teološka podoba Ene dolge predgovori*. Gre za Trubarjev predgovor k njegovemu prevodu *Ta perviga dejla tiga noviga testamenta iz leta 1557*. Predgovor je zajel poglavitne verske resnice, ki jih mora bralec spoznati iz evangelijev. Je teološki traktat, namenjen preprostem slovenskemu bralcu, z razlagami temeljnih verskih pojmov o postavi, evangeliju, pravici in opravičenju. Rajhman ob upoštevanju vzornikov Melanchtona in Henrika Bullingerja podčrtuje Trubarjevo originalnost in genialnost.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti (SAZU) je izdala dve Rajhmanovi knjigi – Pisma Primoža Trubarja (1986) in Pisma slovenskih protestantov (1997). Gre za popolno zbirko evidentiranih pisem, transkribiranih v nemščini in latinščini ter podanih v slovenskem prevodu, povečini Jožeta Rajhmana samega. Njegovi so tudi komentarji k pismom. Gre za izredno dragocene vire, ki odkrivajo medsebojne zveze slovenskih protestantov ter njihove odnose do domačih deželnih stanov; do kralja in kne-

zov, drugih odličnikov, cerkvenih dostojanstvenikov in teologov. Ko je Slovenska akademija znanosti in umetnosti decembra 1997 predstavila v Mariboru knjigo Pisma slovenskih protestantov, je njen predsednik akademik prof. dr. France Bernik delo dr. Jožeta Rajhmana visoko ocenil, menič, da je »naš največji živeči raziskovalec 16. stoletja in slovenskega protestantizma«.

O slovenskem protestantizmu in protestantih je dr. Jože Rajhman pisal gesla za Slovenski biografski leksikon in Enciklopedijo Slovenije, objavil knjigo Trubarjev svet (1986) in številne parcialne raziskave v knjižnih in periodičnih publikacijah. O njih je predaval na znanstvenih simpozijih med drugim v Tuebingenu (1986), kot gostujoči profesor na univerzi v Regensburgu (1982), v Heidelbergu je sodeloval na simpoziju Profil Suedosteuropaeischer Kirchen und Kulturen (1974), v Celovcu (1976), v Šibeniku (1979), v Bukarešti (Zur Kulturwirkung des Christentums im suedosteuropaeischen Raum, 1982), Beogradu, Zadru na Jugoslovanskem seminarju za tuje slaviste in v Ljubljani na slavističnem simpoziju Obdobja slovenske književnosti (1989).

Ob raziskavah slovenskih protestantov in protestantizma je bil z vsem srcem katoliški duhovnik, zvest Kristus v svoji katoliški Cerkvi. Večkrat je v svojih razpravah opozoril na to, da je že A. M. Slomšek priznal Primožu Trubarju in slovenskim protestantom njihov dragocen prispevek k slovenski kulturi. Rajhman je svoj katoliški credo najbolj izrazil v svojih meditacijah, ki so izhajale v reviji Božje okolje in so ob njegovi sedemdesetletnici izšle pri založbi Družina pod naslovom Božje okolje v človeku. »Rajhmanove meditacije so vpete v trikotnik človek-sočlovek-Bog in to zvezo pojmuje kot Božje okolje, v katerem Kristus skrbno bedi nad ljudmi, ljudje pa ne znamo ali nočemo poiskati poti k Njemu, poti, ki vodi edinole preko ljubezni do sočloveka« (Janko Čar). Čeprav je bilo že prej znano, da je Rajhman imel rad preizkušene in pomoči potrebne, je to še posebej prišlo do izraza na pogrebu. Znamenje vseh teh je bil tudi invalid na vozičku.

Bibliografija dr. Jožeta Rajhmana je izredno bogata, obsega preko 380 enot – razen na področju protestantizma še posebej na področju pastoralne teologije, ekumenizma in problematike pokoncilskega časa.

»Jože Rajhman je bil velik znanstvenik, a skromen človek. Zato njegovo delo ni v zavesti široke javnosti. Toda njegova vrednost, ki je priznana med vrhunskimi znanstveniki doma in po svetu, je tolikšna, da je vgrajena v temelje slovenske narodne identitete« (Bruno Hartman). Verniki in iskatelji Boga pa se lahko še in še vračajo k njegovim globokim meditacijam, ki nam jih v knjižici Božje okolje v človeku zapušča kot svojo duhovno oporoko.

Vinko Škafar

BERNHARD HÄRING

Velikan misli in srca

V bolnišnici v Haagu na zgornjem Bavarskem je 3. julija v starosti 85 let umrl po vsem svetu znani katoliški moralni teolog Bernhard Häring. Bil je eden vodilnih prenoviteljev katoliške moralne teologije v zadnjih desetletjih. Kar trideset let je kot profesor predaval v Rimu in izobrazil okrog 3000 teologov. Nazadnje je živel v samostanu Gars ob reki Inni. Že leta je bolehal za rakom v grlu.

Häring je v številnih knjigah vedno znova nasprotoval strogi morali, zapisani v zakonih, in si prizadeval, da bi dušni pastirji imeli sočutje do človeka v stiski ter namesto kazni raje poudarjali Božje usmiljenje. Večkrat je kritiziral cerkveno politiko. Njegov red se je pri tem vedno postavil zanj. Na generalnem kapitlju redemptoristov so nedavno sklenili, da bodo dali posebno priznanje njegovemu celotnemu pastoralnemu in moralno-teološkemu življenjskemu delu. Rektor redemptorističnega provincialata v Garsu, Georg Hafner, ga je pohvalil kot »iskanega svetovalca v etičnih vprašanjih« in »ljubeznivega sobrata«.

Bernard Häring se je rodil 10. novembra 1912 kot enajsti od dvanajstih otrok v Böttingenu v švabski Juri. Po vstopu v redemptoristovski red leta 1934 je bil leta 1939 posvečen v duhovnika. Med drugo svetovno vojno je bil sanitejec v Rusiji. Po koncu študijev je leta 1947 v Tübingenu promoviral za doktorja teologije in poučeval na visoki redovni šoli v Garsu, preden je leta 1957 nastopil službo profesorja na »Academii Alfonsiani« rimske Lateranske univerze. Predaval je v petih jezikih; med drugim tudi v ZDA. Bil je pobudnik in svetovalec na drugem vatikanskem vesoljnem cerkvenem zboru. Njegovi glavni teološki deli sta: Kristusova postava iz leta 1954 in knjiga s pragmatičnim naslovom: Svobodni v Kristusu (1979).

Pri moralno-teoloških vprašanjih je poudarjal odločitev v vesti »polnoletnega kristjana«. Odklanjal je »rigorizem v spolnih vprašanjih«. Kot mlad duhovnik je namreč moral pri spovedovanju spoznati, v kakšno duhovno stisko lahko zaidejo katoličani, če se preveč poudarja »morala po črki zakona«. Rad je navajal besede svojega redovnega ustanovitelja, sv. Alfonza Ligvorskega: Velika krivica je »nekomu naložiti težko breme, če človek ni čisto gotov, da je to božja volja.«

Kljub osebni povezanosti z več papeži je pokojni redemptorist večkrat obsodil vatikanski »centralizem« in se zavzemal za dialog kot sredstvo za rešitev notranjecerkvenih sporov. Leta 1989 je podpisal do Rima kritično Kölnsko izjavo. Od leta 1975 je Kongregacija za verske zadeve kar pet let vodila postopek proti njemu zaradi njegovega teološkega učenja. Postopek se je končal brez obsodbe in Häringove uklonitve. Omenjena kongregacija

je teologu večkrat očitala odklanjanje dialoga, centralizem in pomanjkljivo pripravljenost za ekumenski pogovor. Häring je nasprotoval »gostemu nadzornemu sistemu« pri zasedbi škofovskih sedežev in prisegi zvestobe, ki jo je od profesorjev teologije zahteval Rim, znova pa sta jo poostrila sedanji papež in Kongregacija za verske zadeve.

V zadnjih letih je Häring večkrat zrl smrti v oči. Zaradi raka v grlu že pred leti ni več mogel govoriti. Tega se je s težavo zopet naučil, kajti mnogi so ga hoteli poslušati pri predavanjih, ki jih je imel vse do visoke starosti. V svojih zadnjih knjigah je izpovedal posebej osebno doživeto obliko »upanja za Cerkev«. Kljub kritičnim besedam, ki jih je izrekel zaradi nje, je bil Häring »cerkveni človek«. Tudi sam se je kot kristjan in redovnik počutil »varnega in svobodnega«. Nekoč je dejal: »Nočem teologije, ki bi obšla nosilce cerkvenih služb.«

Jože Pavlič

VIKTOR FRANKL 1905-1997

Samo dve človeški rasi sta: rasa spodobnih in rasa nespodobnih ljudi. Ta ločitev ras poteka v vsakem narodu. Spodobni ljudje so bili vedno v manjšini in bodo vedno ostali manjšina. Nevarnost je tam, kjer političen sistem vrže na površje nespodobneže, tako da negativen izbor nekega naroda zavzame vodilna mesta. Pred to nevarnostjo ni varen noben narod – vsak narod je sposoben holokausta.

Viktor Frankl

V času enega tedna je svet izgubil tri pomembne osebnosti: mater Terezo, lady Diano in Viktorja Frankla. Slednji je 29. julija z ženo Eleonoro še slavil zlato poroko in skoraj istočasno se je poročila njuna vnukinja Katarina. Kot da bi bila ta dva dogodka še poslednja smisla njegovega

izredno plodnega življenja, ki ju je hotel doživeti. Kdo je bil ta oče logoterapije, začetnik zdravljenja s smislom, za Freudom in Adlerjem utemeljitelj tretje dunajske psihoterapevtske šole? Devetindvajset univerz mu je podelilo častni doktorat, njegovih dvaintrideset knjig so prevedli v šestindvajset jezikov. Samo njegova knjiga *Kljub vsemu rečem življenju da* je bila širom po svetu natisnjena v devet milijonih izvodov (tudi v slovenščini je izšla v dveh izdajah MD). Kongresna knjižnica v Washingtonu jo je ocenila za eno najvplivnejših knjig v Ameriki. Do petinosemdesetega leta je s svojimi predavanji pritegoval najširše množice in do pozne starosti je hodil v planine. Zadnjič smo mu v širši javnosti prisluhnili na prvem svetovnem kongresu psihoterapije, 1996 na Dunaju.

Njegova mati izhaja iz stare meščanske družine v Pragi, njegov ded je bil knjigovez. Že pri treh letih je hotel postati zdravnik. Ta otroška želja je bila še vedno dovolj močna, ko se je po maturi odločal za študij medicine. Že kot šestnajstletnik pa je na ljudski univerzi predaval o smislu življenja, torej o temi, ki je pozneje postala jedro njegove 'dopolnilne psihoterapije'. V času študija medicine si je dopisoval s Freudom (ki mu je v svoji reviji objavil prvi članek) in Adlerjem, s katerima se je 1927. leta razšel. Priostreno, skoraj aforistično je izrazil razliko med psihoanalizo in logoterapijo: »Med psihoanalitičnim zdravljenjem mora pacient pripovedovati o neprijetnih stvareh, v logoterapiji pa mora poslušati neprijetne stvari.«

Leta 1928 je že pridelal prve sadove lastne terapije: svetovalnica, ki jo je ustanovil za samomorilno ogrožene učence, je dosegla, da tisto leto ni bilo nobenega samomora ob izdaji spričeval na koncu šolskega leta.

Ko je Hitler priključil Avstrijo nemškemu rajhu, so se mnogi njegovi judovski rojaki umaknili na varno, medtem ko je on ostal na Dunaju, da je zaščitil priletne starše. Kajti kot primarij takratne Rotschildove bolnice je bil s svojci zaščiten pred deportacijo. Vendar le do leta 1942, ko so tudi njega in njegovo družino odvedli v koncentracijska taborišča. Tam je izgubil oba starša, brata in ženo; le ena sestra se je pred deportacijo pravočasno rešila na varno. Tri leta je preživel v različnih taboriščih, preden je bil 27. aprila 1945, na svoj 'drugi rojstni dan', iz taborišča Dachau-Türkheim osvobojen. Čeprav je svoje doživljanje taborišča opisal zelo osebno in doživeto, pa v opisu povratka postane naenkrat neoseben; očitno je šlo za prehudo doživetje, da bi zmožel ostati pri prvi osebi: »Gorje njemu, ki ne doživi več tistega, kar ga je v taborišču edino držalo pokonci – ljubljeni človek. Gorje tistemu, ki doživi trenutek, o katerem je sanjal v tisočernih sanjah hrepenenja – toda povsem drugačen, kot si ga je naslikal. Stopi v tramvaj, se pelje do hiše, ki jo je leta gledal v duhu – toda le v duhu – pred seboj, pritisne na gumb zvonca – prav tako, kot je hrepenel v tisočernih sanjah ... Toda ne odpre mu človek, ki naj bi mu odprl vrata –, in mu ne bo nikdar več odprl ...

Vsi v taborišču smo vedeli in govorili drug drugemu: ni sreče na zemlji, ki bi mogla popraviti to, kar tu trpimo. Ni nam šlo za srečo – kar nas je držalo pokonci, kar je zmoglo osmisлити naše trpljenje in žrtvovanje in umiranje, ni bila sreča. Kljub temu: na nesrečo nismo bili pripravljene. To razočaranje, ki ga usoda ni namenila le redkim osvobodjencem, je doživljene, prek katerega ti ljudje le stežka pridejo ...»

Tudi njemu usoda ni prizanesla s tem razočaranjem, a se ni predal. Oprl se je na izredne zglede človečnosti, ki jih pozorno oko odkrije v še tako nečloveški situaciji: na katoliško baronico, ki je več let vojne skrivala njegovega bratranca in s tem tvegala lastno življenje, na socialističnega advokata, ki ga sploh ni dobro poznal, a je ravnal z njim kot s prijateljem in mu vedno znova poslal nekaj živil, na komandanta koncentracijskega taborišča, iz katerega je bil osvobojen: na svoje stroške je kupoval v bližnjem trgu draga zdravila in z njimi rešil gotove smrti mnoge taboriščnike. Ko so prišli Američani, so ga taboriščniki skrili in ga izpustili šele, ko so jim Američani zagotovili, da se mu ne bo nič zgodilo. Izpuščeni esesovec je takoj organiziral zbiranje hrane in obleke pri prebivalcih okoliških vasi za nekdanje taboriščnike... In ob Franklovi smrti so v mnogih osmrtnicah poudarili, da je bil Frankl advokat človečnosti. Posebnost njegovega življenjskega dela je prav v enkratnem ujemanju tega, kar je mislil in učil, in tega, kar je živel. Če je svet poln prerokov, ki oznanjajo vodo, sami pa pijejo vino, Frankl gotovo ne spada med nje.

Po vojni je petindvajset let vodil nevrološki oddelek dunajske poliklinike. Poročil se je z medicinsko sestro Eleonoro Schwindt. V prvem desetletju po vojni je napisal večino svojih knjig in konec petdesetih let začel z veliko predavateljsko dejavnostjo v tujini.

Priča časa

Franklovo življenje praktično zajema vse naše stoletje. Kot desetletni otrok je mahal na dunajski Ringstrasse cesarju Wilhelmu in Francu Jožefu. Je pa tudi priča prvih sto let stare znanosti – psihoterapije. Njen razvoj je aktivno spremljal in jo s svojo psihoterapevtsko smerjo pomembno obogatil.

Že kot otrok se je spraševal, ali je življenje spričo svoje minljivosti sploh smiselno. Kasneje je odkril, da ga smrt šele prav osmisli, kajti »v minljivosti se nič ne izgubi, marveč je v njej vse varno spravljeno. Karkoli smo storili ali ustvarili, karkoli smo doživeli in izkusili, smo rešili v preteklost, od koder se ne da več spraviti iz sveta«.

V letih nesvobode se je Frankl dokopal do nove svobode: človek ni le to, kar je, marveč se v vsakem trenutku odloča, kaj bo iz njega: »Spoznali smo človeka, kot morda še nobena generacija doslej. Kaj je torej človek? Je bitje, ki vedno *odloča*, kaj je. Je bitje, ki je iznašlo plinske celice, je pa tudi

bitje, ki je šlo vzravnano in z molitvijo na ustnicah v plinske celice.« Nekaj let kasneje je priostreno dejal: »Od Auschwitzta dalje vemo, česa je zmožen človek. In od Hirošime dalje vemo, kaj vse je na kocki.« Zato se vse življenje ni utrudil opozarjati, kako je od vsakega človeka odvisno, kaj bo s človeško usodo. Še v enem zadnjih pogovorov je izpričal svoj herojski pesimizem: »Stvari stojijo slabo; toda če ne bomo storili najboljšega, kar zmoremo, bodo še slabše.«

Tudi svoji logoterapiji pravi Frankl **vzgoja k odgovornosti**. Smisel mu pomeni odgovornost za neko stvar, predanost neki nalogi. Kot psihoterapevt je poudarjal vest, ne le občutke krivde, in vest mu pomeni specifično human pojav. Frankl pa se tudi ni ustavil pred religioznim področjem: zanj je človekov odnos do nadčloveškega, transcendentnega Ti resničnost, čeprav ostaja današnjemu človeku religioznost pogosto nezavedna, izrinjena iz zavesti, kot svojčas spolnost. Toda čeprav sta religiozno občutje izrinila samopašen razum in hladna tehnična miselnost, je naloga psihoterapevta, da izrinjenim vsebinam pomaga do zavesti. Sprva je govoril o Nadsmislu in mislil z njim Boga, a je spoznal, da s tem posega na področje teologov. Zato se je omejil na psihološko področje in poudarjal, da ta zadnji nadsmisel presega človekove omejene miselne sposobnosti: »Od človeka se ne zahteva – kot učijo nekateri eksistencialistični filozofi – da prenaša brezsmiselnost življenja, marveč da prizna, da z razumskimi pojmi ne zmore razumeti brezpogojnega smisla življenja. 'Logos' je večji od logike.«

Drugače pa je seveda z življenjskim smislom, ki se menjuje od človeka do človeka, iz dneva v dan. Zato ni toliko pomemben splošni življenjski smisel kot je pomemben življenjski smisel nekega človeka v nekem življenjskem okolju. Vprašanje po splošnem smislu bi bilo podobno vprašanju šahovskemu mojstru: »Povejte mi, mojster, katera je najboljša poteza v igri šaha.« Seveda ni dobre ali najboljše poteze, ki bi ne bila odvisna od situacije v igri in od lastnosti nasprotnika. Vendar pa je svetovni nazor tisti, ki pomaga človeku osmisliti njegovo konkretno življenjsko situacijo. Tudi tu je kategoričen: »Ni toliko pomembno, kakšen svetovni nazor imate, pomembno pa je, da ga sploh imate.«

Po značaju je bil Frankl prodornega, budnega in zainteresiranega duha, ki se je poleg znanstvenega dela izražal v njegovem smislu za humor. Rad je imel duhovito anekdoto ali šalo, ki v nekaj stavkih predstavi globino človeških potez. Njegov življenjski slog je bil skromen in preprost, njegovo mišljenje je bilo jasno; nenatančna uporaba pojmov ali nemarno mišljenje sta mu bili tuji.

Nenavadno je, da se je ta briljantni govornik in pripovednik globoko v sebi bal javnosti. Njegova želja, da ga pokopljejo v najožjem družinskem krogu, ustreza nečemu v njem, zaradi česar se je ob vseh številnih stikih

izogibal preveliki osebni bližini, preosebni srečanjem in kritiki. Včasih je trpel zaradi te, ne povsem prostovoljne osame, ki mu je po drugi strani omogočala mirno in plodno ustvarjanje. Tudi skupinsko delo mu ni najbolj ustrezalo. Zato je imel kar nekaj težav z nadaljnjim razvojem svojega nauka v okviru Družbe za logoterapijo in analizo eksistence na Dunaju, od katere se je oddaljil, ne da bi bil o tem pripravljen razpravljati na vsebinski ali osebni ravni.

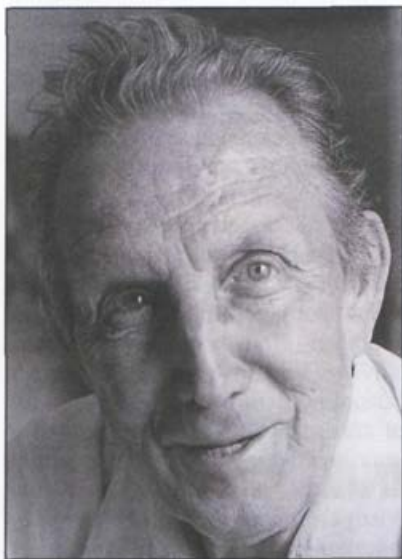
Carl Rogers je označil Franklovo delo kot »odličen prispevek psihološki misli v zadnjih petdesetih letih«. Ko so pa Frankla vprašali, v čem je doživljal najglobljo smiselnost in zadoščenje svojega življenja, je brez pomišljanja dejal: »V tem, da mi je bilo dano pomagati tolikim ljudem.«

Janko Bohak

ANTON SLODNJAK - OSEBNOST, ZNANSTVENIK, PISATELJ

Letos bomo 13. junija praznovali stoletnico rojstva akademika prof. dr. Antona Slodnjaka (1899–1983), slovstvenega zgodovinarja in pisatelja, ki ga po pravici štejejo med največje Slovence. Rojen je bil v vasi Bódkovci v Slovenskih goricah, gričevnatem in vinorodnem svetu, ki nam je dal tudi jezikoslovca Miklošiča, narodopisca Murka, politika Korošca, pisatelja Meška, dramatika Krefta, pesnika in misleca Kocbeka pa še koga. Od zemlje in kmetov je Slodnjak prejel krepko zdravje, zravnano držo in odločen korak, naturnost v značaju in izražanju, nepodkupljivo poštenje in žilavno delavnost. Bil je zavzet Slovenec, resničen demokrat in, vsaj v letih svoje bridke kalvarije, tudi verujoč kristjan, čeprav tega ni razglašal in razkazoval. V pomenkih s prijatelji se je razodeval, dasi je bil gostoljubno središče družbe, skromen, razumevajoč in blagohoten, znal je pritegniti s pripovedjo o svojih doživetjih, v presoji literature, kulture, družbe in politike je bil kritičen, a pravičen. Kot znanstvenika so ga označevali neverjetno obsežno, naravnost enciklopedično znanje, čudovit, enkratni spomin ter obenem temperamenten slog in nastop. Njegova edina šibka človeška točka je bila, da ga je včasih zaneslo v nepredvidljivo in nerazumljivo vzkipelost in ihto, toda taki trenutki so postajali v njegovem življenju zmeraj redkejši: videti je bilo, da so trpke izkušnje njegovo človeškost od kraja izčistile, zmedile in otoplile.

Klasično gimnazijo je obiskoval v Mariboru, za slavistiko ga je navdušil prof. Prijatelj, študiral jo je v Ljubljani, spopolnjeval se je v Krakovu. Med vojnoma je dolga leta služboval na srednji šoli, na trgovski akademiji v Ljubljani. Med okupacijo je bil privrženec narodnoosvobodilnega

gibanja, zato je trikrat okušal dobre ljubljanskih zaporov. Po koncu druge svetovne vojne je predaval slovenski jezik in književnost na zagrebški univerzi, zatem je nastopil profesuro na ljubljanski in bil več let predstojnik Inštituta za slovansko filologijo. Njegova za tujce v nemščini napisana slovenska literarna zgodovina (1958) je bila komunistični oblasti povod, da se je resnicoljubnega avtorja s pomočjo nekaterih neznačajnih karieristov s predčasno upokojitvijo znebila. Kot evropsko pomembnega in znanega slavista so ga povabili predavat južnoslovenske književnosti in slovenski jezik na univerzo v Frankfurt ob Maini; tam je sicer z velikim uspehom širil védenje o naši književnosti in kulturi, v svoji duši pa

se je čutil kakor pred stoletji Trubar – pregnanca. Pozneje ga je močno prizadela še nepričakovana smrt starejšega sina, nadarjenega dramskega igralca, ki je preminil za posledicami prometne nesreče.

Kot znanstvenik je urejal Prešernova, Vrazova, Levstikova, Erjavčeva, Milčinskega, Prijateljeva in Murkova dela ter pisal članke, razprave in študije o njih in drugih, npr. o Cankarju, s kritikami pa je spremljal na novo izhajajoča leposlovna in znanstvena dela. Prešernove pesmi in pisma je objavil v številnih izdajah ter jih opremil z uvodom in opombami, ki so pojasnjevale poeta šolski mladini in širši javnosti. O njem je napisal tudi monografijo, najprej je izšla v srbsščini in zatem s pesmimi in pismi v izvirniku. S spremno besedo je pomagal v svet angleškemu in italijanskemu prevodu Poezij in Krsta. Poleg Prešerna se je največ ukvarjal z Levstikom, za javnost je pripravil kar dve znanstveno kritični izdaji, predvojna je ostala okrnjena, druga, popolna pa je zajela kar enajst knjig. Našo književnost je bolj ali manj celotno obdelal, neutrudno marljiv, kakor je bil, petkrat, prvič nekoliko esejistično pod naslovom *Pregled slovenskega slovstva* (1934), nazadnje kot poljudno prikazane *Obraze in dela slovenskega slovstva* (1975), a so njih uporabo za šolo takratne oblasti prepovedale. Pri *Zgodovini slovenskega slovstva*, ki je izhajala v sedmih

knjigah pri Slovenski matici, je kar v treh izmed njih s sinhrono metodo natančno in nazorno prikazal obdobja našega realizma. V vseh svojih slovenskih zgodovinah je spremljal njen postopni razvoj, osvetljeval značilnosti dob, prikazoval idejni, snovni in izrazni svet posameznih avtorjev, ugotavljal v starejših dobah prebujanje narodne zavesti, v novejših pa rast umetniške vrednosti.

Slodnjak ni bil le znanstvenik, temveč tudi pisatelj. Že v začetku tridesetih let je napisal krajši roman z avtobiografskimi potezami, dogaja se v zadnjem letu prve svetovne vojne v Mariboru in Slovenskih goricah, odkriva pisateljevo mladost, nemško napadalnost in grozote vojne. Avtor je tedaj iz njega objavil le nekaj odlomkov, celotno besedilo je našla gospa Slodnjakova šele po pisateljevi smrti založeno v zapuščini; pod naslovom *Pohojeni obraz* smo ga objavili pri Matici 1985. leta. Vsi drugi Slodnjakovi romani imajo literarnozgodovinsko snov in so nastajali kot plod nadrobne in poglobljenega preučevanja osebnosti, ki so bile avtorju v naši književnosti posebno blizu, pa seveda tudi kot plod ustvarjalne domišljije in umetniške svobode. Najprej je profesor napisal roman o Prešernu *Neiztrohnjeno srce* (1938), zatem o Levstiku *Pogine naj – pes!* (1946) in nazadnje o Cankarju *Tujec* (1976), prva dva sta doživela tudi ponatise. Ob izidu zadnjega je Mladinska knjiga spet ponatisnila prejšnja, tako da so vsi romani izšli pod skupno oznako *Slovenska trilogija*. Slodnjak v njih kot znanstveni erudit in ustvarjalni umetnik stvarno in odkrito pa v zanosnem slogu predstavlja bralcu vrhove naše književnosti in kulture v časih romantike, zgodnjega realizma in moderne, njih telesno pojavnost, razgibano življenje in ustvarjanje, nesreče v ljubezni in spopade z razmerami, kljub vsemu pa vodilne glasnike lepote, resnice in napredka.

Profesorja Slodnjaka sem prvič videl in poslušal, ko je njegovemu predavanju o Prešernu ali Cankarju (tega se ne spominjam več natanko), izvirnemu v tezah in temperamentnemu v izvajanju, na trgovski akademiji napeto sledila nabito polna dvorana izobražencev raznih profilov, ne le slavistov. Po vojni me je kot predsednik društva in predstojnik inštituta pritegnil k sodelovanju v Slavističnem društvu in na univerzi. Pozneje sva se srečevala na uredniških sejah revije *Prostor in čas*, ki je bila poskus nazorsko pluralistične revije, zato so jo administrativno ukinili. Velikokrat sem se pridružil sobotnim obiskovalcem na njegovem domu pod Rožnikom ali pa prihajal tja sam na srečavanja v dvoje, posebno odkar so me določili za nekakšnega didaktičnega svetovalca pri nastajajočih *Obrazih in delih slovenskega slovstva*; tedaj so najini strokovni pomenki pogosto neopazno prešli v čisto človeške in se nekajkrat potegnili krepko čez polnoč. Tako se je najino v začetku zgolj stanovsko poznanstvo vedno bolj spreminjalo in poglobljalo v iskreno in zaupljivo prijateljstvo, tako da mi je tudi redno

poklanjal svoje s posvetili opremljene publikacije. Bilo mi je v veliko čast in zelo sem ponosen, da me je mož tolikšnega znanja in ugleda, poštenja in odločnosti štel med svoje prijatelje.

Joža Mahnič

SPOMINI NA SLODNJÁKA

Ob stoletnici rojstva

Navadili smo se sicer na poudarek: Slódnjak, kot včasih tudi Trštenjak, toda zakaj rojstni kraj in rojstna krajina ne bi imela pravice, uveljaviti svojega naglasa, da se tudi v tem izrazi raznolikost in celo pevnost slovenščine? – Verjetno ima kdo več spominov nanj in bolj tehtnih, pa se ne spomni, da bi jih objavil. Bilo bi prav, ko bi zdaj ob stoletnici čimveč prijateljev in znancev povedalo o njem, kar ve in pomni. Skoro četrstoletno včasih vsakdanje sestajanje z njim, namerno ali naključno, me sili, da povem vsaj nekaj iz teh spominov, kolikovo je moč za javnost povedati. Prav zaradi tega, ker je bil profesor akademik dr. Anton Slodnják dolgo osrednja osebnost naše slovstvene zgodovine, ker je doživljal najrazličnejšo usodo in ker je bil različno ocenjevan ter vrednoten tako kot človek in kot slovstveni zgodovinar ter pisatelj. Strokovno so že mnogo povedali o njem drugi in gotovo še bodo, manj pa je osvetljena njegova človeška podoba, njegov izredni temperament in njegov značaj.

Moje prvo posredno srečanje s Slodnjakom je bilo v študijskih letih 1930–32 ali pa že kako leto prej v gimnaziji, ko sem smel v tedanji licejski knjižnici iskati gradivo o Božidarju Raiču in njegovih spisih o prekmurskih Slovencih. Vsekakor pa smo Slodnjaka slišali, ko smo smeli v edini študijski sobici tedanje Državne knjižnice, kakor so jo uradno imenovali, zbirati gradivo za svoje seminarske in diplomske naloge pri prof. Kidriču in Prijatelju. Če nisi bil z bibliotekarji, ki so nadzorovali ta prostor, posebej znan, kar sem bil tako s Puntarjem, Glonarjem in Ruso, so po šolsko terjali popolno tišino. Zato nas je motila Slodnjakova hoja, njegovo premetavanje knjig v zadnji klopi, ki jo je imel vso zase, in njegovo glasno govorjenje z Jakobom Dolencem, ki mu je prinašal knjige.

Z njegovim imenom in delom pa smo se prvič zavestno srečali ob objavi najprej anonimnih Pisem o slovenski književni zgodovini v Slovincu ob nedeljah 1932–1933, kjer nas je pritegnil živahni esejistični slog, marsikaj pa nas je odbijalo. Ko je spis izšel kot Pregled slovenskega slovstva, sem na pobudo Janka Glazerja napisal o njem oceno v ČZN 1935 z vidika prekmurskega in vzhodnoštajerskega slovstva. Čeprav je Slodnjak nekje zapisal, da so ga Kidričevi učenci preganjali kot divjo zver v logeh slovenskega slovstva (po spominu), vsaj meni ni pokazal, da je bil prizadet od

tega pisanja, in menim, da tudi drugim ne. Nasprotno: priznal nam je delo in poznavanje gradiva ter nam pomagal, kjer je mogel.

Bilo je konec avgusta v enem teh poletij, da sem se peljal v istem oddelku z vlakom od Ptuja (prišel sem iz Beltincev) s Slodnjakom in njegovimi tremi hčerkami. Po tedanji navadi sem imel s seboj kos piščanca in papriko, zato so se me deklice še dolgo spominjale kot »tistega gospoda s papriko«. Profesor se je vračal s svojega doma v Bodkovcih in iz razgovora se spominjam le, da je omenil, da pripravlja študijo o Jenku kot habilitacijski spis in dodal: »...če me že ne morejo habilitirati na podlagi dosedanjega dela«. Tako je bila ta vožnja verjetno že po Prijateljevi smrti spomladi 1937. Ne spominjam pa se s te dolge vožnje prav ničesar več, mogoče je bila moja zadrega, da se nisem udeleževal bolj radovedno razgovora, mogoče so bili vzrok otroci. O tem tudi pozneje nisva govorila. Toda do Slodnjakove habilitacije ni prišlo, Prijateljeva predavanja je prevzel A. Ocvirk, ki je kot docent že predaval primerjalno literarno zgodovino. Nasprotoval mu je prof. Kidrič, ki je bil zelo kritičen že do njegove disertacije (o Davorinu Trstenjaku), zameril pa mu je tudi ocene svojih del.

Naj tu omenim iz razgovora s prof. Ivanom Prijateljem v letu 1935 na njegovem vrtu, ko sva se dogovarjala za temo moje naloge za profesorski izpit. Ko sem mu nekaj predlagal, je dejal približno tole: »To so nerodne teme. To je tako kot pri našem kolegu Slodnjaku: kot klada pade neka trditev, in če drži, drži; če pa ne drži, ga tudi ne premakneš.«

Slodnjaka sem verjetno videl in slišal javno govoriti na ustanovnem občnem zboru Slavističnega društva v Ljubljani, toda ničesar se v tej zvezi ne spominjam.

Prišla je vojna in tuja zasedba. Ko sem jeseni 1945 poučeval na soboški gimnaziji, se je nenapovedan pojavil dr. Slodnjak. Bil je načelnik oddelka za trgovsko šolstvo v ministrstvu za trgovino. »Grem na okraj, predlagal te bom za ravnatelja ekonomske srednje šole.« – Povedal sem mu, da tega predloga ne bodo sprejeli, in sem ga povabil na svoj dom na kosilo. Moja žena je bila v šolskem letu 1936/37 njegova učenka na abiturientskem enoletnem tečaju na Trgovski akademiji in se ga je dobro spominjala.

Ko se je opoldne vrnil k nam, je dejal: »Imel si prav, niso te sprejeli.« Pogovarjali smo se o družinah, njegov prvorojeni sin Tone je bil isti letnik z našim najstarejšim (1937). Njegova druga žena Breda je bila moja kolegica na slavistiki.

Zgodaj spomladi 1946 sem bil »nujno« premeščen v Kranj, kjer sem služboval že v letih pred vojsko. Od tam sem prosil za premestitev v Ljubljano, ker sem že pred vojsko začel študirati etnologijo. Prošnja je bila na prosveti odbita. Oglasil sem se pri Slodnjaku, ki mi je ponudil premestitev na ekonomsko srednjo šolo v Ljubljani.

Slodnjak z ženo z Rožnika gredé

Foto Vilko Novak

Ko smo se jeseni 1946 preselili v Ljubljano, v Rožno dolino, v soseščino Slodnjakovih, sem bil premeščen, toda moral sem še mesec dni odslužiti v Kranju. Vsak dan sem se vozil z vlakom v Kranj. Ravnatelj na novi šoli je bil ljubeznivi dr. Karel Pirjevec in spoznal sem vrsto dobrih kolegic in kolegov. Ostal sem do jeseni 1948, ko sem postal asistent na univerzi. Kako sva se začela s Slodnjakom shajati in hoditi na Rožnik, se ne spominjam natanko. Vem pa, da so te najine vsakodnevne poti postale redne, oglasil sem se pri njem in sva se povzpela po eni izmed poti na vrh hriba, ki sva ga vsega prehodila v vseh smereh. Slodnják

je bil odličen hodec, včasih je šel po dvakrat dnevno na Rožnik. Če sva se pa srečala, ko se je vračal s sprehoda, je šel nazaj z menoj ali sem moral jaz njega spremiti, če sem ga dol gredé srečal, ko se je napotil gor. Držal se je navsota odličnega šolnika Josipa Westra, sestavljalca naših prvih Slovenskih čitank za nižje razrede in planinskega pisatelja: Ako hočete dolgo delati, hodite mnogo, posebej v hrib. Ta hoja nama je postala vsakdanja potreba in zdravilno sredstvo. To se je pokazalo po Slodnjákovi predčasni, nasilni upokojitvi spomladi 1959, ko je najprej v jezi in žalosti begal po Rožniku, po vseh stezah od hiše navzgor. Gozd in hoja sta ga pomirjala in mu vračala moč za nadaljnje delo. Ko je odšel za dalj časa najprej v Zagreb, nato v Nemčijo, mu je Rožnik zelo manjkal.

Iz časov, ko sem služboval na ekonomski šoli, se najbolj spominjam njegovih pripovedi o življenju na tej šoli pred drugo vojsko. Najlepši spomin iz tistih mojih dveh let na šoli pa je bilo srečanje s pesnikom Alojzom Gradnikom, ki ga je brez moje vednosti sprožil prav Slodnjak. Ko je Gradnik za stoletnico ogrske revolucije iz nemščine prevedel izbor Petöfijeve poezije, mu ga je Slovenska matica zaradi slabega mnenja Mileta Klopčiča in Miška Kranjca zavrnila. Obupan se je obrnil na Slodnjaka. Ta se je domislil mojega znanja madžarščine in mu predlagal, naj skupaj pregledava njegovo besedilo z izvirnikom. Nenavadno naključje je bilo, da

sem prišel iz razreda pred njega v ravnateljevi pisarni – s kupom njegovih knjig, iz katerih smo brali. Bil je zelo začuden: »Vi to tako obširno?...« Delala sva nekaj tednov – toda Petöfi še do danes ni bil objavljen, razen nekaj prevodov v čitankah za porabske šole.

Kakšne so bile v tistih letih razmere, najbolj pojasni dejstvo, da so dr. Slodnjaku kot načelniku oddelka za šolstvo v ministrstvu za trgovino dali za pomočnika – nekega brivca. Ta je tudi prihajal nadzorovat na srednje ekonomske šole.

Prvi dramatičen dogodek v Slodnjakovem in našem življenju je bila njegova nasilna, predčasna upokojitev spomladi 1959, ko mu je še manjkalo nekaj mesecev do šestdesetega leta. Zunanji vzrok za to dejanje naj bi bil izid Slodnjakove nemške Zgodovine slovenskega slovstva v Berlinu. Naprosil ga je zanj tamkajšnji vodilni slavist Maxasmer, avtor vélikega rusko-nemškega slovarja. V resnici pa so nameravali Slodnjaka odstraniti s fakultete, ker se ni vdal političnemu frazerstvu, izrekel bolj zasebno v družbi kako kritično besedo o razmerah in dogodkih in imel velik vpliv na mladino. V knjigi je bilo le nekaj stavkov, prav nedolžnih, ki so jih iztrgali iz konteksta in jih navajali kot profesorjevo nasprotovanje »naprednemu socializmu«. Npr. kritično se je izrazil o »dvornem poetu« Boru, ni pa kritiziral koga, ki bi ga bil moral po tedanji uradni želji – skratka, vsa knjiga je bila napisana tako, kot bi jo bil profesor napisal kadarkoli pozneje. Naročili so dvema neslavistoma, da sta knjigo napadla kot neprimerno v dnevniku, in komisija treh, v kateri je bil glavni sev Boris Zihlerl, je v dekanovi sobi prepričevala Slodnjaka, naj zaprosi za pokoj.

Kot vselej, je Zihlerlu vneto sekundiral tedanji dekan M. Mikuž, ki je pred Slodnjaka kar molel že napisano izjavo, da se želi upokojiti. Seve Slodnjak bi ne bil, kakršen je bil, da bi se vdal trem takim »strokovnjakom«. Ko jim je svoje povedal, je izjavil, da bo stvar premislil. In ker ni hotel pokvariti napredovanja svojim kolegom, ki ne bi glasovali v fakultetnem zboru za njegovo upokojitev proti njegovi volji – je Slodnjak zaprosil za predčasno upokojitev.

Mnogi »provladni« ljudje so tedaj tiho, v družbi izjavljali, da je bila ta upokojitev nepotrebna, pozneje so to nekateri zapisali. Ob tej priliki naj povem, česar premnogi, tudi na univerzi, niso vedeli ali ne vedo, da se je Zihlerl, ki je imel vpisanih nekaj semestrov prava in bil publicist, ki mu je v diskusiji o literaturi nasprotoval celo J. Vidmar, sam predložil in imenoval – kot minister – kar za rednega profesorja filozofske fakultete. Ker edini v Ljubljani poznam še en tak primer v tedanji srednji Evropi – moj strokovni kolega Gy. O. v Budimpešti – sem to vselej z nekim »ciganskim« (kot rečemo v Prekmurju) veseljem pripovedoval. Dekanka je bila tedaj dr. Sodnikova, prodekan pa Slodnjak. Minister za prosveto Zihlerl ju je povabil k sebi in povedal, da želi priti na fakulteto. Dekanka je prej naivno mislila,

da želi biti le »honorarni predavatelj«, kar je bilo takrat zelo v navadi in bi to celo utegnilo prinesiti kake koristi fakulteti.

Ne vem, kakšna je bila diskusija v Z. kabinetu in ali je sploh bila – bil je izvoljen za rednega profesorja in dekret sam podpisal. Slodnjak je hotel na to grdobijo pozabiti, zaradi česar sva se pozneje edinokrat skregala.

Med tistimi, ki jih Z. za časa svojega vladanja ni pustil na univerzo, sem bil 1951 tudi sam in sem bil izvoljen za docenta v 46. letu starosti – šele čez štiri leta, ko je bil Z. tudi predsednik univerzitetnega sveta... Nisem se pa dal izvoliti v SAZU, ko sem zvedel, da naj bi jeseni po odstopu dolgoletnega predsednika postal to spet – Zihlerl. Iz njegovih rok pa le nisem maral prevzeti diplome in tudi v družbi mnogih ne vrednih članov te visoke družbe nisem hotel biti. To moje mnenje mi je potrdil akademik dr. Alojzij Finžgar v svojem 92. letu, ko sva se seznanila in si povedala storije svojega življenja. Naj le omenim, da je Z. užival tudi tisto hrano, ki sva jo s svojo prihodnjo ženo prinašala v zapor na Miklošičevi cesti njenemu bratu, Samu Dostalju, ki je bil Z. tesni prijatelj. Ni bilo prilike, da bi mu to zanimivost kdaj omenil, saj mi je na koncu dal strokovno zadoščenje.

Slodnjak je sprejel svojo upokojitev na zunaj vsaj mirno, mnogo je hodil po rožniških grapah in nadaljeval svoje delo. Začela so prihajati vabila z raznih univerz in šele leta 1961 se je odločil za Frankfurt. To je bilo zanj gotovo težko, obenem pa vzpodbudno delo, saj je vneto približeval naše in hrvaško slovstvo ter jezik tujcem. Vzgojil si je tudi nekaj dobrih učencev.

Za prvi god in rojstni dan, ki je sledil kaka dva meseca po upokojitvi, sem mu napisal slavlilni prizor, delno v verzih, Godovno v Eliziji po spodbudi Stritarjeve Prešeren v Eliziji, kjer slovenski literati slavijo njegovo delo. Takih pesnitev sem mu napisal še nekaj, eno tudi v prleščini, z začetkom: Dere sen jas mali bia... in po ritmu te prleške »himne«. Vse to smo brali med »sobotarji«, v stalni družbi prijateljev, ki se je zbirala od nekdaj pri njem ob sobotah od pete ure naprej, včasih pa nadaljevala v gostilni na Rožniku. Najbolj zvest in stalen gost tega omizja je bil profesor kemije na nekdanji Trgovski akademiji, pozneje na Ekonomski fakulteti, Tržačan Bruno Gombač iz Rožne doline, ki je bil odličen debater. Bil je Slodnjakov sošolec že na gimnaziji v Mariboru. Drugi stalni gost je bil profesor Janez Kolar, najstarejši med nami, prepородovec, o katerih je napisal knjigo, in udeleženec prve svetovne vojske. Bil je prijeten sogovornik, navdušen slavist.

Bibliotekar na Ekonomski fakulteti, Zoran Pišl iz Sevnice, je bil tudi njegov sošolec in navdušen Slovan. Od nekdanjih sošolcev je bolj redko prihajal dr. Vladimir Kralj, slavist, pozneje profesor na igralski akademiji. Od kolegov z naše fakultete je prihajal dr. Dragotin Cvetko, živahen prleški sogovornik. Od drugih je prišel kdaj fizik dr. Lavo Čermelj, stro-

kovnjak za Slovence v Italiji. Nekateri so se pojavljali le občasno, tako njegov sošolec teološki profesor, biblicist dr. Jakob Aleksič, profesor dr. Bedjanič, včasih slavist Stanko Janež in drugi.

To omizje je bilo gotovo enkratno, na svoj način mu je mogoče primerjati le tisto, ki se je zbiralo v gostilni Pod skalco pri Križankah, kjer so bili stalni gosti »ata« dr. Rajko Nahtigal, po Prijateljevi smrti najstarejši slavist na univerzi, univ. prof. dr. France Stele, dr. Milko Kos in včasih Plečnik ter Finžgar. Nekje je zapisano, da se je Slodnjak sestajal s »penati« Pri kolovratu, kar pa ne drži. Ti so bolj uganjali šale.

Enkratnost teh sestankov je izvirala pač predvsem iz osebnosti in družabnosti Antona Slodnjaka, ki je bil tako samosvoj Prlek kot njegov nasprotni pol Anton Trstenjak. Slodnjak je bil očarljiva osebnost, že kot oseba dovolj močan in visok, pravilnih in prikaznih potez obraza; oči in nasmeh, živahno govorjenje, prijaznost – vse to in še marsikaj je privlačilo tako posameznike kot dijake na nekdanji Trgovski akademiji in študente na fakulteti. Ta osebnost včasih, če je šlo za nekega spoštovanega človeka ali neko pravilno trditev, ni trpela ugovora in je nagnal iz seminarskih prostorov tudi mlajšega pesnika, ki se ni dovolj spoštljivo izražal o Gradniku. Če se je kdaj sporekel z ožjimi prijatelji, se je takoj ali pozneje opravičil: »Saj veš, kakšen sem.«

Poučni in zanimivi so bili ti razgovori: o univerzi nekoč in danes, o kulturnih in političnih razmerah, osebnostih v preteklosti in sodobnosti.

Popolnoma se je odpovedal alkoholu, ko je nekoč v nočnih urah iz rožniške gostilne gredé padel na stopnicah in se ranil. Odtlej je nasprotoval žganim pijačam in je gostil svoje omizje le z vinom, ki se ga sam ni dotaknil. V Frankfurtu se je ta strastni kadilec odpovedal kajenju, ko so se podražile cigarete.

Ta izredna volja, ki je spremenila njegovo zasebno življenje, se je spajala in dopolnjevala s tisto strokovno in znanstveno delovno voljo, ki je omogočila Slodnjakovo izredno ustvarjalno delo. Zjutraj zgodaj se je napotil s polno aktovko knjig proti Narodni in univerzitetni knjižnici, kjer je imel v rokopisnem oddelku svoj prostor, in če ni imel predavanja, je delal do konca uradnih ur. Seve so ga tudi sem prihajali »motit«, s kolegi je sicer imel koristne razgovore, prihajali pa so tudi čisto tuji ali nestrokovni ljudje k njemu s svojimi težavami.

Ko se je opoldne vračal domov, je bila aktovka spet polna in v poletnem času si je slekel suknjič ter se vračal kot pravi težák, kosec ali mlatič pod svoj ljubljeni in oživljajoči ga Rožnik. Večkrat ga je kdo od kolegov ali študentov spremljal na tej poti. Ustavljali pa so ga tudi drugi znanci, ki so radi pokramljali z njim ali ga prosili celo pomoči v svojih življenjskih težavah in odločitvah. Bil je mož zaupanja mnogih. O tem bi znala največ povedati edino njegova požrtvovalna življenjska spremlje-

valka in sodelavka, žena Breda, sama slavistka. Brez te žené bi bilo njegovo življenje mnogo težje, mogoče kdaj celo nemogoče. Vzgojila mu je tri hčere iz prvega zakona in dva sinova iz njenega zakona, ki sta jima bila tako v radost kot v bolečino. Toda gospa Breda je ostala – Močna Žena...

Ko je deset let po Prijateljevi smrti moral Slodnjak v Zagreb, (1947–1950) – prof. Kidrič ga še vedno ni pustil na domačo fakulteto – namesto da bi v Ljubljani nadaljeval Učiteljevo delo in izročilo, mu to ni bilo lahko ne duševno, saj se je čutil doma odrinjenega, – ne telesno, ko je moral pripravljati predavanja v drugem jeziku in za drugo okolje. Obenem pa mu je to tujstvo lajšala zavest slovenskega poslanstva, ki ga je opravljal kar najbolje in nadaljeval plemenito izročilo svojih vélikih prednikov iz prejšnjega stoletja: Erjavca, Valjavca, Celestina in drugih – ter slovenskih profesorjev na univerzi v tem stoletju, predvsem naravoslovcev B. Zarnika, Zavrnika, nekaterih na medicini, med jezikoslovci pa A. Musica in mogoče še koga.

Iz te njegove dobe imam drag, čeprav mučen spomin na najino skupno pot v Bohinj. Katerega leta je bilo, ne bi vedel. Slodnjak je ves izčrpan čutil, da je potreben oddiha, ki si ga je v potrebni meri in obliki le malokdaj privoščil. Pri njem se je zglasil bivši dijak s Trgovske akademije, Matjan iz Nomenja v Bohinju in ga povabil k sebi. Bohinj je bil tudi zame skrivnosten in ljub ne le zavoljo svoje narave, marveč tudi zavoljo čara Mencingerjevih del in tedaj me je še nezavedno mikalo raziskovanje tamkajšnjih planšarskih planin, ki sem jim čez nekaj let posvetil zajetno habilitacijsko študijo. Naredili smo načrt, pripeljala sva se do Nomenja. Ko sva se zjutraj zbudila, je najin gostitelj že prinesel iz Save Bohinjke postrvi za zajtrk. Najin namen pa je bil prehoditi čimveč bohinjskih gorá.

Tako sva se napotila proti Gorjušam in na Podjelje. Opazil sem, da postaja prijatelj sopotnik utrujen in molčeč, celo mrk, kar pri njem ni bilo dobro znamenje. Ko sva morala skočiti čez neki jarek, sem se spomnil šale iz starega prekmurskega koledarja in mu jo nazorno kazal: Dva Nemca ideta v goré, velka graba jiva goristávi. Bila sta seve gorniško opravljena, prvi je drugemu privezal vrvi za peté, le-ta se je vrgel z rokami čez jarek in bil tako naravni most za drugega, ki ga je potegnil z vrvjo za seboj – in šla sta vesela dalje... Slodnjak se je držal resno, kot da me ne sliši ali kot bi bil pripovedoval kako neslano šalo.

Vidim, da se prijatelj stiska vse bolj k steni na desni in molče nadaljuje pot. Ni mogel spregovoriti, da bi se olajšal. Ko sva pri prvi hiši zaprosila prenočišča, so nama pokazali na seno in dali mleka. Spominjam se, da je luna sijala skoz streho na tisto seno, po katerem sva se tiho obračala menda vso noč.

Zjutraj sva se najbrž osvežila z vodo, popila mleko in se napotila do lese, nekaj korakov od hiše. »Stoj,« mi je dejal, »in odpri svoj nahrbtnik.«

Slodnjakova sobotna družba

z leve: Gombač, Pišl, Slodnjak, Čermelj, Novak, Gspan Fotoarhiv Vilka Novaka

Med tem je že odvezoval svojega – bila sva kar dobro založena za teden dni. Vem le, da mi je dajal sladkor v kockah in še kaj ter se opravičil: »Pojdi naprej, jaz ne morem, ker se mi vrti, ves sem izčrpan, saj veš, kaj sem prenesel. Grem tu dol k jezeru, kjer menda tabori skupina mladine z našo najstarejšo in potem domov...« On na levo, jaz bolj na desno, naprej. Prišel sem do čudovite planine Zajamniki, ki se tako lepo vidi iz Stare Fužine, edina s stanovi v ravni črti... Tam leži nekdo na travi: »Dober dan, ali niste prof. Grad?« »Sem!« Tedaj je še kot gimnazijski profesor honorarno predaval na naši romanistiki. Smejal se je najini zgodbi in sporočil pozdrave prof. Slodnjaku, ko sem zavil proti sosednji planini Uskovnici. Toda tudi jaz nisem za samotne poti, obšla me je tesnoba in zavil sem po levi na cesto proti Srednji vasi. Popoldne sem se znašel na železniški postaji v Bistrici – in pred menoj pred okencem za karte profesor Slodnjak...

Pozneje sem osvajal »planine« v Bohinju s svojimi sinovi, bodisi skozi nepozabni roj komarjev iz Voj, drugič s starejšima v Bukovskih planinah, opremljeni z odejami, ki smo jih pustili že na Ravnem ter s stričevo ameriško »trotlkamero«, ki se je kotalila izpod planine Vogel, katere ime in gospodarske – živinorejske razmere sem tólikokrat bral in prepisoval iz starih »urklnov« (Urkunde listina) od 17. stol. dalje, ki sem jih nekaj nabral

po Bohinju in sva jih s prijateljem zgodovinarjem, dr. Pavletom Blaznikom, prenesla v Arhiv Slovenije.

Čez precej let, ko je Slodnják že užival svoj delovni pokoj in bil z ženo na Bledu na oddihu, midva z ženo pa v Poljčah pri Bégunjah s študenti etnologije na praksi, smo povabili medse kot gosta bratislavskega profesorja etnologije, dr. Jána Podoaka z ženo dr. Katko, sociologinjo, ki sta večkrat obiskala Ljubljano in Slovenijo. Dogovorili smo se že doma s Slodnjakom, da bosta z gospo šla z nami na ekskurzijo čez Podjelje na planino Zajamniki. V živahnem razgovoru o slovaških slovstvenih zgodovinarjih smo se vozili proti Zgornji bohinjski dolini (nekateri menijo, da je »Bohinj« le jezero z okolico, ne pa obe dolini s pripadajočima jima planinama – to so pa zanje le planšarska naselja s pašniki in ne goré). Slodnjak se je s Slovakoma pridružil mladini na Zajamnike, »starejši« pa smo ostali spodaj, dokler se niso vsi veseli vrnili.

Iz frankfurtskih profesorjevih let (1961–65) mi je poleg pripovedovanja o tamkajšnjih razmerah ostalo v spominu dopisovanje, ki sicer ni bilo prepogosto. Poročal sem prijatelju humoristično in satirično o dogajanju na univerzi, nakar mi je nekoč odgovoril nekako takole: Se vidi, da si resnični humorist, ker pišeš z bolečino (ali prizadetostjo, tega izraza se ne spominjam). No, taka so bila že slavnata pisanja ob njegovih praznikih.

In najin poslednji pogovor v njegovi preprosti sobi ob mizi, kjer smo se shajali, natanko teden dni pred njegovim odhodom v bolnišnico (+ 13.3.1983). Vprašal me je nepričakovano: »Zakaj pa ti pravzaprav nočeš med nas v Akademijo?« – »Saj me nikoli nisi vprašal,« sem odvrnil in nadaljeval: »prvič zavoljo tebe, kako nesramno so ravnali s teboj ob izvolitvi prof. M. Boršnikove za dopisno članico. Tedaj je predsednik Vidmar poročal nekako tako: 'Z Ocvirkom sva sklenila, da bomo predlagali... Slodnjak, ti napiši do prihodnje seje poročilo o njenem delu in predlog!' –«

Slodnjak se je vestno lotil dela, še zadnjo noč je delal in prišel s poročilom na sejo. Predsednik: »Nekaj je prišlo vmes (politična prepoved), ne bomo še razpravljali o Boršnikovi.« – Slodnjak vstane, vrže poročilo na mizo: »Tu imate, izstopam iz Akademije...« In je zaloputnil vrata moško za seboj. Ta eksodus je trajal nekaj mesecev, ko so ga pregovorili, da se je vrnil. Toda zagrenjeno mi je v tem poslednjem razgovoru dejal, ko sem mu navedel še druge vzroke svoje odsotnosti (postavil sem kot pogoj, da sprejmejo istočasno tudi dr. N. Kureta, ki ga Vidmar ni trpel še izpred vojne, ko je Kuret izdajal revijo Ljudski oder, prevajal in prirejal ljudske igre ter pisal o novem teatru v Evropi ...): »Saj sem tudi jaz le po sili tam – niti enega mojega predloga niso uresničili ...« Kot prvo dolžnost drugega

razreda je namreč postavljajl izdajanje virov za zgodovino slovenskega slovstva...

Čutil sem, da ga ta misel ni le enkrat grizla na sprehodih in ob delu, kot še mnogokaj. Po starem rečeno: deloven, značajan in pošten človek v časih, ki tega niso ne spoštovali ne gojili. Njegovo delo pa bo obstalo in njegova podoba v njih.

Vilko Novak

VIRGIL ŠČEK

Ob petdesetletnici smrti duhovnika in politika

6. julija 1998 je preteklo petdeset let, kar je v Ljubljani umrl znani narodnoobrambni delavec in bivši poslanec v rimskem parlamentu Virgil Šček (roj. 1.1.1889 v Trstu). Bil je tako močna osebnost in na Primorskem je njegovo delo pustilo toliko sledov, da njegovo ime označuje še zadnjo demokratično tradicijo slovenske politike na Primorskem, preden je prišla v spone fašizma in nato komunizma. Zato so mu primorski krščanski izobraženci že ob prvih slutnjah nove demokracije in svobodne Slovenije postavili 22. oktobra 1989, ob stoletnici rojstva, spominsko ploščo na cerkvi v Avberju na Krasu. Tedaj so organizirali tudi simpozij o njegovem življenju in delu. Slovesno mašo je daroval koprski škof Metod Pirih.

Ob petdesetletnici smrti so izšli številni spominski zapisi in intervjuji, ki osvetljujejo Ščekovo življenje. Na Tržaškem, Goriškem in na Krasu je njegovo delo za slovenski narod pustilo močne sledi in to se je pokazalo tudi ob slovesnostih v njegov spomin 25. in 26. julija v Avberu, ki so se jih udeležili številni Kraševci. Pod vodstvom sedanjega avberskega župnika Ivana Furlana so namreč Avberci obnovili Ščekov Katoliški dom in v njem je kustos Goriškega muzeja Marko Vuk 25. julija postavil razstavo o Virgilu Ščeku. Ob tej priložnosti je rojak iz bližnjih Ponikev, akademik Ciril Zlobec predstavil nekaj svojih spominov na Ščeka, saj je bil tudi on »Ščekov srednješolec«. Glasbeni del programa je izvajal mešani zbor pod vodstvom Ščekovega sorodnika, pevovodje Matjaža Ščeka. Osrednja slovesnost je bila v nedeljo, 26. julija, ob avberski cerkvi. Slovesno somaševanje je vodil generalni vikar koprške škofije Renato Podbersič. Med mašo in v programu po njej so peli združeni kraški pevski zbori pod vodstvom duhovnika Lojzeta Furlana. Msgr. Renato Podbersič je poudaril izredne duševne in organizacijske darove Virgila Ščeka in njegovo veliko ljubezen do slovenskega naroda. Posebej je naglasil, da je le malokateri slovenski izobraženec v življenju plačal takšno ceno težav za svoje poglede, ki jih je pozneje zgodovina potrdila. Dejansko je bil politično konfiniran in preganjan pod fašizmom, v času partizanstva pa v nevarnosti za svoje življenje.

V okviru Cerkve je bil suspendiran s strani italijansko usmerjenega tržaškega škofa Santina.

Slavnostni govornik v domoljubnem delu prireditve je bil profesor Marko Tavčar, ki je temeljito označil Ščekovo življenje in delo. Mavrični most mladih je predstavil nekaj šaljivih anekdot iz Ščekovega življenja. Zanimivo je predvsem to, da se je Šček velikokrat delal norca iz primitivnosti delovanja fašističnega sistema. Mnogim duhovnikom pa je bil dober svetovalec v pastoralnih in političnih vprašanjih tistega časa. S spodbujanjem in s konkretno pomočjo dijakom je skušal vzgojiti nov rod slovenskih izobražencev na narodno uničevanem Primorskem. Za bogoslovce in mnoge druge je bil Avber z Virgilom Ščekom kraj, kjer se je bilo treba ustaviti kakor na božjih poteh in se pogovoriti. Bil je namreč ena središčnih osebnosti na Primorskem. Kljub veliki praktičnosti in iznajdljivosti pa je bil tudi človek molitve. Med 2. svetovno vojno, ko se je pred fašisti zatekel v Lokev pri Divači, pa so se ljudje bali zanj, da ga ne bi likvidirali partizani.

V okviru zbirke Graditelji slovenskega doma pripravlja prof. Marko Tavčar knjigo o Ščekovem življenju. Prof. Tavčar je tudi avtor gesla Virgil Šček v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu (15. snopič, str. 520), kjer je temeljito predstavljeno življenje tega izrednega župnika, državnega poslanca, politika, urednika, pisca in velikega organizatorja. Leta 1994 je izšla v Kopru knjiga Virgilij Šček, poslanec v italijanskem parlamentu 1921–1923. Ob 50. obletnici Ščekove smrti pa je bila v Sežani predstavljena tudi publikacija, diplomska naloga na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani iz leta 1994 z naslovom Katoliška socialna misel Virgila Ščeka, katere avtor je Boris Bandelj.

Peter Stres

BETICA STOR PRAVICA!

*Ob tristoletnici začetka nekrvavega dela
velikega tolminskega punta (1699–1703)*

S prihodom Habsburžanov na Tolminsko leta 1509 se je položaj kmečkega in tudi obrtniškega življa na Tolminskem zelo poslabšal. Pod prejšnjo beneško oblastjo je imela deželica živahne gospodarske, posebno pa trgovske stike s sosednjo Furlanijo, njihovi gastaldi na gradu Kozlov rob pa niso pretirano obremenjevali prebivalstva z dajatvami in raboto (tlako). Habsburški vladarji so na položaj tolminskega grofa in glavarja radi postavljali za dinastijo zaslužne fevdalce nemškega ali italijanskega rodu, ki so hoteli iz podložnikov iztisniti čimveč koristi. Živahno trgovanje z beneško republiko se je ustavilo, saj je bila Avstrija v pogostih spopadih z njo. Slabe letine, epidemije živali in tudi ljudi so pehale prebivalstvo v

revščino, dajatev in rabot je pa bilo zmeraj več. Ni čudno, da je bilo med Tolminci do leta 1700 nad 20 večjih ali manjših upornih gibanj.

Leta 1651 se je menjal lastnik tolminskega gospostva. Tedaj je gospa Ana Regina, vdova grofa Maksa Breunerja prodala gospostvo in glavarstvo s prastarim gradom na Kozlovem robu grofu Petru Antonu Coroniniju, gospodu v Rubijah in Vilešu. Coroniniji so sicer pozimi stanovali v svoji hiši v magistratni ulici v Gorici, a poleti so želeli bivati v Tolminu. Grad na Kozlovem robu pa so že prejšnji lastniki zanemarili in tudi Peter Coronini ga je prepustil usodi. Odločil se je, da bo na svojem zemljišču na ravnini ob robu naselja Tolmin zgradil udobno renesančno graščino. Zaradi gradnje je svojim podložnikom napovedal raboto, a le-ti se niso odzvali. Zato je 22. aprila 1655 pisal vladi v Gradec, da naj bi prišel v Tolmin zastopnik vlade in prepričal podložnike, ki bi jih on sklical, da bi prišli opraviti zahtevano raboto in bi tako dosegel svojo drago plačano pravico.

Kako so se upali tolminskemu grofu podložniki upirati? Nekaj odgovora imamo v tolminski številki Kronike 1994, kjer na str. 16 arhivar Drago Trpin ugotavlja konstantno uporniško vzdušje v zvezi s sporočilom o tajni kmečki zvezi, ki naj bi jo ustanovili leta 1655 uporni podložniki Tolminske, Brd, Solkana, Šanjela, Komna in Završnika in ki naj bi štela do deset tisoč mož. Upor naj bi preprečili s protiukrepi, vendar naj bi pri tem podložnikov ne obravnavali prestrogo.

Proti koncu 17. stoletja se je položaj podložnikov na Tolminskem še bolj poslabšal. Vlada je 1698 vpeljala davščino »mesni krajcar« za vsak funt mesa in Tolminska kot živinorejska dežela je bila z njim zelo obremenjena. Zdi se, da se je tedaj ponovno aktivirala kmečka zveza in organizirano zavračala ta davek. Ker ga Tolminci vse leto 1699 niso plačali, štejejo to leto za začetek novega punta. Kot piše Rutar v svoji Zgodovini Tolminske, je bilo geslo puntarjev: »Betica (okovana gorjača) stor pravica!«

16. marca 1700 je cesar Leopold poslal podložnikom tolminskega gospostva grozilno pismo, v katerem jim daje 8-dnevni rok za poravnavo zapadlih obveznosti davka na meso in usnje, sicer jih bodo zadele kot upornike najhujše kazni, tudi smrtne. Vse kaže, da tudi to pismo ni kaj prida zaleglo, saj še leta 1704 grof Rabata, odgovoren za ta davek, obvešča deželnega glavarja Kobenzla, da so poskušali na vse načine od Tolmincev izterjati ta davek, tudi z vojaško eksekucijo, a brez pravega uspeha.

Ne navadno je, da so se prve akcije kmečke zveze usmerile proti nekaterim fevdalno nastrojenim duhovnikom, ki so nezmerno večali dajatve in pristojbine za obrede. Voditelji so zbrali skupine kmetov, ki so z gorjačami prihrumeli v župnišča in odstavili vikarja, ki se jim je zameril. To se je zgodilo vikarju na Šentviški gori že leta 1699, dvema vikarjema v Cerknem pa leta 1700.

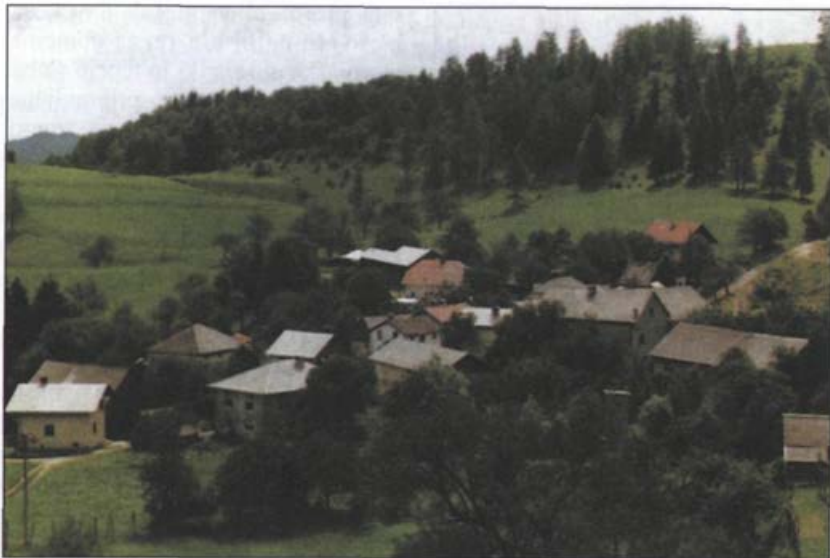

*Nekdanja Coroninijeva graščina v Tolminu
je spremenjena v tolminski muzej* Foto Janez Dolenc

Cerkljanskega vikarja Janeza Peternela so imeli na piki tudi zaradi javnih kazni, saj je npr. nezakonske matere in nezveste žene privezoval ob kamen na pokopališču. Pobegnil je v Gorico. V čedejskem kapitlju, kjer hranijo pričevanja o tem, je bilo veliko nezadovoljstvo zaradi te kmečke samovolje, saj so samo oni smeli nastavljati in odstavljati vikarje.

O uporu zoper tolminskega grofa in glavarja piše Simon Rutar v svoji Zgodovini Tolminske 1882 na str. 113 dobesedno takole:

»Očitni upor proti grofu Jakobu Antonu Coroninu se je bil unel početkom XVIII. stoletja. Glava tega upora je bil nek Šimen Golja s Kneže. Ta je ljudi šuntal proti grofu in zapeljeval se slepilnimi obeti. Ali kmetje niso mogli nič opraviti proti grofu; zato se je podal Golja z nekaterimi drugimi somišljeniki na Dunaj pred cesarja Leopolda, da bi se onde pritožili soper stiske in krivice, katere terpe od strani svojih gospodov. Toda vlada je bila prepričana, da so se kmetje brezi uzroka uperli svojeje postavni gosposki. Zato je dala nekatere omenjenih poslancev zapret in jih uklenjene k javnim delom obsodit. Golja pa in še nekateri so srečno unesli peté. Toda prišlo je cesarsko povelje u Tolmin, naj tudi te zapro. Ker se pa

Sela nad Podmelcem,

rojstni kraj puntarskega voditelja Simona Golja Foto Miroslav Zagrajšek

Golja ni več prikazal v domačiji, obsodijo ga, da mora izgubiti vse svoje precej veliko premoženje, katero je pripadlo državni denarnici. «

Na podlagi tega besedila je pisatelj France Bevk leta 1956 objavil povest *Iskra pod pepelom*. Rutar proti svoji navadi ne navaja nobenega vira za te svoje ugotovitve in je mogoče zajemal tudi iz ljudskega izročila. Še sedaj, ko so nam že precej znani redki akti iz čedajskega, graškega in dunajskega arhiva za to razdobje, v nobenem od njih, v kolikor so pregledani, še ni omenbe, da bi Štefan Golja vodil delegacijo somišljenikov na Dunaj ali Gradec, ni omenjen ne čas potovanja ne sestava delegacije. Edino pet zaprtih voditeljev bi bilo možno izvajati iz te akcije.

Kaj o puntu sploh lahko izvemo iz arhivskih virov? Kot prvo izvemo iz čedajskega arhiva sporočilo iz februarja 1700 že omenjenega cerkljanskega vikarja Janeza Peternela o dveh puntarskih voditeljih s Šentviške planote, o Juriju Podgorniku in Janezu Kokošarju, ki sta se obnašala kot »dva rjoveča leva«, premetala župnišče in mu zaplenila konja z žrebetom.

Drugi akt je nekakšna spomenica iz dunajskega dvornega arhiva z dne 18. avgusta 1700, ki jo je napisal neki advokat v imenu »tolminske gmajne« (Tulmeinerische gemain), ki so jo poslali graški dvorni komori, da bi

Leopold I.

radi prostovoljno plačali davek na meso, če ne bi bili revna obmejna in vojaška dežela, ki jo tepejo slabe letine, pa je vedno pripravljena braniti državo in žrtvovati zanj imetje in kri (guet und bluet). Zanimivi so podpisniki, verjetno vsi voditelji kmečke zveze: že znani Jurij Podgornik, Lovrenc Kragulj iz Modrejca, znani puntarski voditelj iz velikega punta, Jurij Kenda, Blaž Bevk in Matija Mohorič.

Tretji akt je prav tako iz dunajskega arhiva z dne 5. aprila 1701 in je v bistvu prošnja tolminskih podložnikov vladi, naj glede Tolminske upošteva njene potrjene privilegije in februarско blagohotno cesarjevo resolucijo glede tolminskih zadev.

Najobsežnejši akt pa je v graškem arhivu, in sicer odgovor grofa

Coroninija na vseh 15 točk kmečke spomenice oz. pritožbe. Večan v knjigo šteje kar 336 strani in nosi datum 3. aprila 1702. Iz uvoda razberemo, da je bila na grofov predlog ustanovljena vladna komisija, ki je 21. marca 1701 sklenila, da bo zbirala vse potrebno gradivo za svoje delo, posebno še kmečke pritožbe (gravamina), ki jih bo v doglednem času prišla preverit v samo tolminsko gospostvo. Zaradi slabih poti in poštnih zvez je komisija prispela šele 6. septembra v Gorico, 7. septembra je sprejela kmečko spomenico (memorial), 10. septembra pa je komisija prispela v Tolmin. Z grofom Coroninijem, ki jo je verjetno gostil, se je domenila, da bo na nedeljo, 12. septembra povabil po dva pooblaščenca zastopnika iz vsake fare na zbirno mesto pred cerkvijo Naše ljube gospe na Ilovici. Tu se je zbralo čez 500 kmetov, navzoča je bila tudi komisija s prevajalcem. Vsak navzoč podložnik je lahko brez skrbi za svojo varnost povedal svojo pritožbo. Vse ugotovitve so zapisali v protokol (žal še neodkrit), ki bo služil vladi in vladarju za končno rzsodbo.

Rzsodba z dne 28. februarja in njeno objavo 10. marca 1703 se je ohranila v župnijskem arhivu na Šentviški Gori. Iz nje posredno izvemo za vsebino kmečkih pritožb, neposredno pa o kaznovanju upornih podložnikov, zlasti voditeljev.

Od pritožb naj omenim le nekaj pomembnejših: pošiljanje podložnikov na raboto izven Tolminske; samovoljne dajatve, npr. za ognjišča; previsoke takse za pisanje in objavo testamenta, pretirane takse ob smrti gospodarja, preveč rabot in stražarskih obveznosti, ukinjanje častitljive STARE PRAVDE, domačega sodstva, ki je doslej omogočalo vsaj delno kmečko samoupravo.

Posebej je še poudarjeno, da je treba ukrotiti prastaro upornost tolminskih podložnikov, ki so se že večkrat upirali tako, da so sramotili duhovnike in cesarske uradnike ter niso hoteli plačati dajatev in davkov gosposki, duhovščini in državi. Njegovo cesarsko veličanstvo je odredilo takole:

1. Naj bodo vsi podložniki tolminskega gospostva in glavarstva strogo kaznovani za svoje zločinsko početje v zadnjih letih.

2. Vsi tolminski podložniki razen Nemškega Ruta in Tolmina (izvzemši Kumra in Bevka ter njegovega sina Mihaela) ter posameznikov Blaža Kobala, Urbana Jurmana in bivšega župana v Cerknem Jurija Bevka bodo kaznovani s puntarskim davkom v sorazmerju z njihovo krivdo. Dekani (župani) pa bodo kaznovani s štirikratno kaznijo, ki zadene druge, ker niso odvrčali podložnikov od upora.

3. Poleg petih glavnih vodij (njihovih imen za trdno ne vemo (op. J. D.) se morajo takoj zapreti in v železje vkleniti na rokah in nogah naslednjih sedem: Anton Leban iz Stanovišč, dekan Tomaž Golja in Jurij Jurančič v Kobaridu, Blaž Hadalin iz Ravni, Simon Golja iz Podmelca, Matija Faletič s Kamnega in Kumar iz Tolmina. Ti naj bodo obsojeni za 6 mesecev na javna dela v Gorici ali Trstu. Da ne bi ubežali, naj se jih zapre, preden bo objavljena ta sodba.

4. Čimprej naj se privilegiji tolminskih podložnikov predložijo vladarju, da jih bo pregledal in o njih odločil.

5. Glede pritožb povišanih pristojbin duhovnikom naj bi vse pregledala tolminski glavar in krajevni škof ter to uredila, dogovor pa sporočila dvorni komori, ki bo to pregledala, povedala svoje mnenje in pametno odločila.

Ta razsodba ni zadovoljila in pomirila podložnikov, a tudi za oblast ni imela pravega učinka in koristi. Izterjava davkov še naprej ni bila uspešna, posebno še potem, ko je zaradi visokih stroškov španske nasledstvene vojne leta 1705 predpisala še davek na vino. Tudi puntarski davek so Tolminci neredno plačevali. Od sedmih dodatno obsojenih voditeljev so pobegnili A. Leban, T. Golja in S. Golja, verjetno na Beneško. Ker se niso vrnili, so jim čez pol leta zaplenili vse premoženje. A tega premoženja oblast ni mogla prodati, ker zaradi kmečke solidarnosti nihče ni maral kupiti zaplenjenih domačij. Tako je iskra upora pod pepelom tlela naprej in se 1713 razplamtela v silovit puntarski požar.

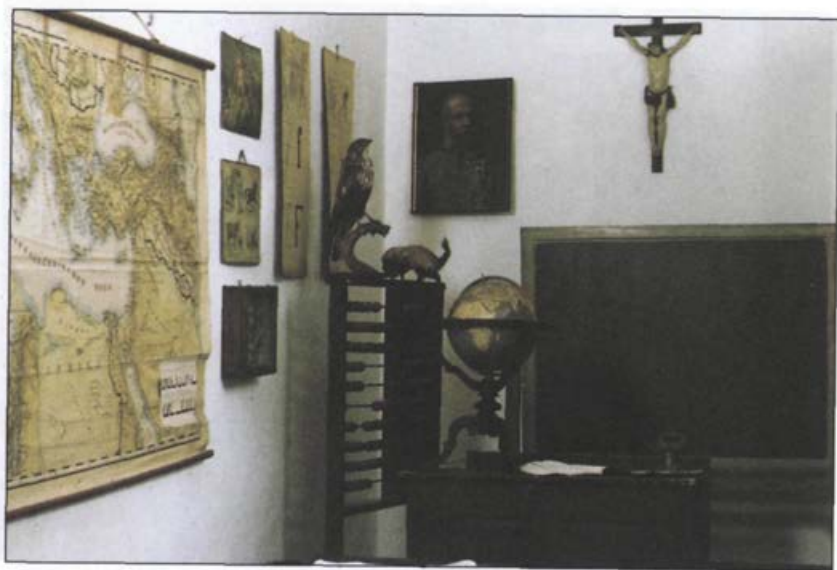
Janez Dolenc

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ JE STOLETNIK

V Ljubljani domuje v delu prostorov nekdanjih uršulinskih šol na Plečnikovem trgu eden od manjših, a po stoletni tradiciji svoje ustanovitve hkrati eden izmed prvih in s tem najstarejših slovenskih muzejev. Če najdemo vhod v Slovenski šolski muzej, ki je skrit pod arkadami za gimnazijo J. Plečnika (»Šubičko«), na poti od Kongresnega trga proti Maximarketu, nas na vrhu stopnic v družbi Prešerna pozdravita dva »očeta« slovenske šole Primož Trubar in Anton Martin Slomšek v kiparsko oblikovanih podobah, le malo naprej nas s slike na steni s knjigo v roki opazuje Valentin Vodnik, na stalni razstavi o začetkih šolstva pri nas pa sledimo tudi vlogi Cerkve pri uvajanju pismenosti, samostanskim šolam in dejavnosti duhovnikov (npr. Petra Pavla Glavarja) kot redkih izobražencev tudi na šolskem področju.

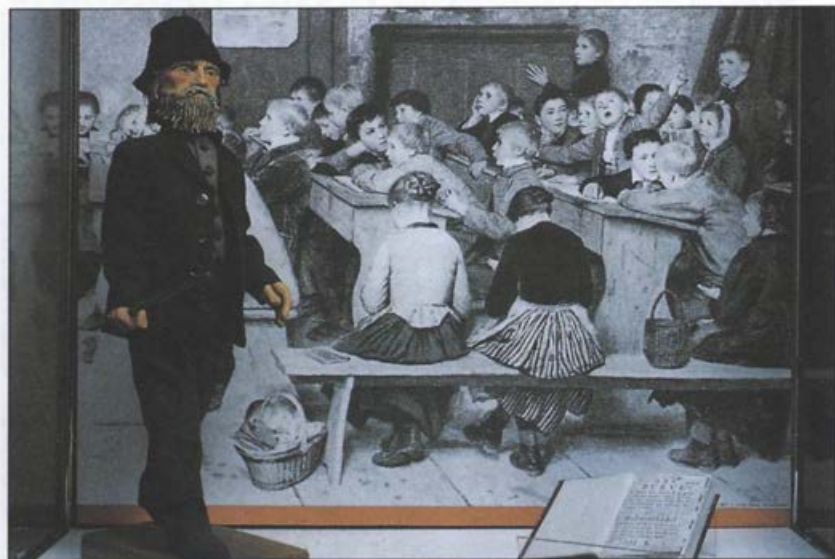
Muzej je ustanovila Zaveza slovenskih učiteljskih društev ob praznovanju cesarjeve petdesetletnice vladanja na letnem zborovanju te učiteljske zveze v Ljubljani 2. avgusta 1898. Učiteljstvo je bilo povezano v okrajna društva, ta pa v zvezo, ki je vključevala slovensko, pa tudi hrvaško učiteljstvo posameznih dežel od Goriške, Koroške, Štajerske in Kranjske do Istre. Njihova stanovska samozavest se je tudi pri nas pokazala z oblikovanjem šolskega muzeja, ki se je kot oblika predstavitve delovanja učiteljstva in razvoja šolstva od srede 19. stoletja razvil iz razstav učil po mestih zahodne Evrope in tudi drugod. Praga je tak muzej dobila 1890, Beograd 1896, Zagreb 1901 in Dunaj 1903.

Šolski muzej je po svojem nastanku dete Zaveze slovenskih učiteljskih društev, ki je na svojem zborovanju v Gorici septembra 1899 s preimenoivanjem v Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev pokazala interes za povezovanje s hrvaškim učiteljstvom Istre in Dalmacije, z imenovanjem dveh liberalnih prvakov Ivana Hribarja in dr. Ivana Tavčarja za častna člana pa svoj liberalni značaj. Med učiteljstvom je prevladovala liberalna usmerjenost nemara že kot reakcija na avstrijsko šolsko zakonodajo, ki je med leti 1804 in 1869 postavljala posebej ljudsko šolstvo pod škofijsko skrb. Tako so konec stoletja katoliško usmerjeni učitelji na Slovenskem začeli z izdajanjem lista Slovenski učitelj, ki jih je zbral spet pod starim praporom, saj je znova postavil na naslovnico učiteljskega glasila slovenskega pedagoga Antona M. Slomška, ob II. katoliškem shodu septembra 1900 pa so se združili v Slomškovo zvezo. Ta je ostajala v primerjavi z liberalno Zavezo številčno skromnejša in razširjena predvsem v osrednji Sloveniji. Med učiteljstvom na Slovenskem je tako idejni razcep med liberalno in socialdemokratsko ter katoliško usmerjenim učiteljstvom oblikoval dvoje organizacij, vsako s svojim glasilom, dokler ni leta 1926 spet prišlo do združitve učiteljstva na osnovi stanovskih interesov.

Učilnica okoli leta 1900

Slovenski šolski muzej je v prvem ducatu let svojega delovanja med leti 1898 in 1910 živel z ustanovno podporo države, dežele Kranjske in mesta Ljubljana, dokler se ni nekoliko polegla prva zavzetost med njegovimi osnivalci, med katerimi sta bila najbolj delovna učitelja in voditelja zveze učiteljskih društev Luka Jelenc in Jakob Dimnik. Bolj trajna je bila ponovna ustanovitev muzeja, ki so jo spodbudili za tradicije šolstva zavzeti šolniki, leta 1938 pa realiziral prosvetni oddelek banske uprave Dravske banovine. Tik pred vojno je Rudolf Kobilica s sodelavci tako zastavil delo muzeja, da navkljub težkim vojnim in povojnim časom muzeju ni zmanjkalo moči in možnosti za delovanje. Povojni razvoj muzeja je zaznamoval France Ostanek (1902–1989), ki je postavil v marsičem sedanjo ureditev muzeja in opravljal delo ravnatelja od leta 1951 do 1974, nakar je uspešno vodila ustanovo do leta 1993 ravnateljica Slavica Pavlič. Muzej je sprva deloval v učilnici ali dveh na posameznih ljubljanskih šolah (tako na šoli za Bežigradom pri stadionu in nato na osnovni šoli Ledina, dokler se ni leta 1953 za dobrih 30 let udomačil v delu pritličja nekdanjega Marijanišča na Poljanski cesti. Leta 1984 se je preselil v dotodanje prostore Srednje zdravstvene šole v delu poslopja Uršulinskega samostana, ki je bil nekdanj tako povezan z ženskim šolstvom, danes pa nudi zavetje muzejski obliki

Vaški učitelj v 19. stoletju

šolske dejavnosti. Kljub skromnemu številu zaposlenih, ki jih še danes ni niti deset, je muzej razvijal raziskovalno, svetovalno in pedagoško dejavnost ter razstavno dejavnost, glede na možnosti pa tudi zbirateljsko delo. Muzej obsega presenetljivo bogato pedagoško knjižnico, v kateri najdemo učbenik od prvih beril, učbenikov za verouk in Slomškovih Drobtinic do današnje učbeniške literature, uporabno dokumentacijo o zgodovini posameznih šol, zbirko letnih poročil in fototeko, razstavno zbirko z učili, učnimi pripomočki in drugim gradivom ter zbirko arhivskega gradiva.

Vrsta občasnih razstav, ki jih spremljajo razstavni katalogi s študijami, je predstavila zgodovino šolstva od vrtcev do gimnazij, zdravstvenih šol, vzgojnih zavodov in dijaških domov, zaslužne šolnike in pedagoge ter pouk posameznih predmetov od likovne vzgoje do slovenščine in klasičnih jezikov. Seveda tudi teme razstav odražajo duh časa in posebne pozornosti je bilo deležno npr. partizansko šolstvo ter vzgoja in izobraževanje v dokumentih kongresov KPS/ZKS, a tudi šolsko varčevanje, Prekmursko šolstvo in 5 let – 100 šol (1969–1973). Posebej odmevne so bile razstave, namenjene otrokom, najnovejša občasna razstava pa s predstavitvijo zgodovine srednješolske mature pri nas s to temo dopolnjuje stalno razstavo Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja I. (do srede 19. stoletja), ki sta jo ob

Ivan Tomšič: ABC v podobah in besedi za otroke, Ljubljana 1869

90–letnici muzeja pripravila leta 1988 dolgoletna sodelavca muzeja Jože Ciperle in dr. Andrej Vovko.

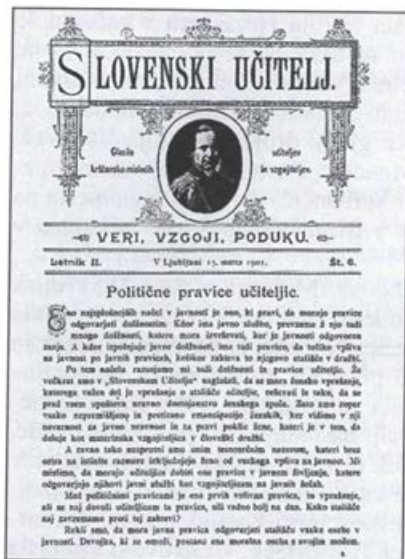
Med izdajateljsko dejavnostjo muzeja je opazna tudi vrsta bibliografij za zgodovino šolstva, ki jih pripravljata Marjeta Demšar in Tatjana Hojan. Slednja je poleg vestne bibliografke (starejši Slovenski učitelj, Popotnik – Sodobna pedagogika, tržaški Učiteljski list) tudi raziskovalka pedagoškega časopisja, ženskega šolstva in izobraževanja odraslih, predvsem pa najizčrpnjša svetovalka muzejskim obiskovalcem. Vsako leto pripravi muzej s sodelavci tudi svoje glasilo Šolska kronika, zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, ki nadaljuje tradicijo nekdanje revije šolskih muzejev v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, od leta 1992 pa izhaja kot osrednja slovenska revija za zgodovino šolstva in vzgoje. Zadnja tri leta je njena glavna urednica Mateja Ribarič, revija pa objavlja prispevke raziskovalcev, šolnikov in rezultate raziskovalne dejavnosti mladih, pa tudi vedno zanimive šolske spomine.

Številčno skromen in po obsegu prostorov ne prav obsežen muzej se trudi v središču Ljubljane muzejsko predstaviti razvoj šolstva na Slovenskem in zbirati gradivo o tem, načrtuje pripraviti zaključek stalne razstave s prikazom našega novejšega šolstva, s še bolj zavzetim zbirateljskim

Društvo sv. Mohorja, se leta 1860 preoblikovala v cerkveno bratovščino Družbo sv. Mohorja. Do I. svetovne vojne je doživljala silovit razcvet in s svojim vsakoletnim knjižnim darom dobrih knjig naravnost preplavila slovenski etnični prostor, predvsem tistega znotraj avstrijske polovice habsburške monarhije, pa tudi zunaj njega (Prekmurje, Beneška Slovenija), pomembno pa posegla tudi zunaj njegovih meja med slovenske izseljence po Evropi, Ameriki, Afriki ... Pregled članstva Družbe na Hrvaškem do konca I. svetovne vojne, ki sem ga začel pripravljati, bi zavzel veliko preveč prostora in tako si bomo tokrat »za pokušino« ogleдали le, kako se je »prijela« na Hrvaškem v svojem začetnem obdobju do leta 1870. Pri tem naj opozorimo, da so bile nekatere dekanije tržaško-koprške in senjske škofije narodnostno mešane, oziroma se meje škofij niso pokrivala s slovensko-hrvaško narodnostno mejo. Pred omenjenim orisom članstva Družbe sv. Mohorja na Hrvaškem naj mi bo dovoljeno še nekaj uvodnih misli.

Pravila Družbe sv. Mohorja so v času, ki ga obravnavamo, določala, da je njen namen podpirati »pobožno, lepo obnašanje in ohranjevati katoliško vero med slovenskim ljudstvom, v ta namen se bodo na svetlo dajale in razširjale med Slovenci dobre katoliške bukve«. V Družbo lahko vstopi »vsak katoliški kristijan obojega spola, vsakega stanu in vsake starosti«. Dolžnosti članov so, da molijo, da bi se ohranjala in razširjala katoliška vera nasploh in še posebej med slovenskim narodom in da plača predpisano članarino, »dobički družbenikov« pa so poleg prejema popolnih in delnih odpustkov tudi pravica, da dobi »od vsakih knjig, ki jih izda družba... po jeden iztis za svoje plačilo« in »take spise, ki se mu za slovensko ljudstvo potrebni ali koristni dozdevajo, družbenim odbornikom pripročevati, naj se na svetlo spravijo«. Koledarji Družbe sv. Mohorja so v proučevanem obdobju vsako leto prinašali poimenski seznam članov omenjene Družbe, ki so se po njenih pravilih imenovali »družbeniki« ali »udje«. Pravila so poznala dve vrsti članov – dosmrtni in letne. Dosmrtni člani, ki se hočejo »za vse žive dni iznebiti letnega plačila« so proti koncu prejšnjega stoletja plačali enkrat za vselej 15 goldinarjev ali dvakrat po 8 goldinarjev v enem letu, letni v tem času pa po 1 goldinar.

Prvi seznam udov Družbe sv. Mohorja je objavljen v njenem koledarju za leto 1862, velja pa za prejšnje leto 1861. Tega leta sta bila dosmrtna uda Družbe sv. Mohorja kardinal Juraj Haulik, »knez in višji škof zagrebški«, ter djakovski škof Josip Juraj Strossmayer. Nadškofu Hauliku so se do leta 1865 kot udje družbe priključili še petošolec J. Benigar, sodnik Danilo Gvozdanović kot dosmrtni ud, društvo Duhovna mladež kot dosmrtni ud, profesorja na realki Fran Erjavec in Ivan Tušek, študent prava Anton Kos, gimnazijski profesor Fr. Bradaška in učiteljski pripravnik Ljudevit Tomšič.

terenskim delom namerava obogatiti zbirke muzeja, povezanost s šolami poudariti z usmerjanjem raziskovalne dejavnosti mladih in pedagoško delo posebej z učno uro za starimi klopimi in s kredo po tablici, z dokumentiranjem sodobnega dogajanja v šolstvu pa ohraniti podobo današnjega šolskega utripa v sporočilo za prihodnost. Če je znanje dragocena popotnica za življenje, pa je lahko poznavanje poti do tega znanja, njegovo prenašanje in vsebine – kar vse je šola in vzgoja – tudi dragoceno spoznanje: za zgled in spodbudo, pa tudi za vse, kar ima včerajšnji dan povedati današnjemu in jutrišnjemu. Morda so tudi vaši šolski spomini, fotografije, dokumenti ali predmeti lahko del tega sporočila.

Branko Šuštar

Literatura:

- France Ostanek, *Slovenski šolski muzej v Ljubljani*, Ljubljana 1956, 128 str.
- *Ob sedemdesetletnici ustanovitve Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani 1898–1968*, Ljubljana 1968, 164 str.
- *Osemdesetletnica Slovenskega šolskega muzeja*, Ljubljana 1978, 168 str.
- *Ob devetdesetletnici Slovenskega šolskega muzeja*, v: *Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete*, Ljubljana 1988, str. 3–42.
- *Šolska kronika – zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje* (Ljubljana: Slovenski šolski muzej) XXV/1/1992 – XXXI/7/1998.

UDJE DRUŽBE SV. MOHORJA NA HRVAŠKEM DO LETA 1870

Ljudska knjižna založba Družba sv. Mohorja je, kot je dobro znano, nastala v Celovcu na pobudo Antona Martina Slomška z namenom pospeševati narodno prebujanje, izobraževanje in kulturni napredek med Slovenci na podlagi krščanskih načel. Svoje prve knjige je izdala leta 1852 kot

Poleg nastajajočega zagrebškega sta bili na Hrvaškem v začetku še dve jedri mohorjanov, eno v Varaždinu in okolici, drugo na Reki in na Trsatu. Prvega so sestavljali mestni svetnik Vekosl. Zadravec, frančiškani gvardijan p. Josip Serkulj, p. Maksimilijan Studen, p. Dionizij Bedeković, p. Marko Herceri oziroma Hercezi, c. kr. gimn. profesor Matija Valjavec, začasni gimnazijski profesor Valentin Mandelc, Pavao Kovač, mestni »perovodja« Franjo Sviličić in duhovnik Iv. Verbančič, v okolici tega mesta pa še župnik v Jolžabeti Ivan Vuk, župnik v Bisagu Josip Šavor in kaplan v Bukovcu Lavoslav Vojska.

Na Reki so bili družbeniki Družbe sv. Mohorja v letu 1861 dijak Jožef Stare, dosmrtni ud, ki ga naslednje leto najdemo v Pragi kot študenta prava, ter kapucini p. Ljudevit Bilc, p. Janez K. Raič, p. Emerik Zelenjak in p. Avguštin Velec, ki se jim leta 1866 priključi mohorjanska »kolonija« frančiškanov na Trsatu – p. Vil. Ricoli ter samostanski bratje Elija. Kimovec, Rok Juh, Iztok Vernik in Zahej Kralj, naslednje leto pa še p. Zuvičić, p. Jov. Cetin, Fulg. Reich, Hugol. Bavdek in samostanski sluga J. Ladić. V Sv. Križ pri Krapini je bil na Mohorjeve knjige naročen župnik Ivan Bradica, v letu 1863 kar na tri »iztiske«. V Leskovcu pri Karlovcu je bil dosmrtni ud Družbe od 1861 dalje župnik Pavel Travenšček, v Gerovem v senjski škofiji pa od 1866 dalje Jurij Kvaternik, dekan in častni kanonik. Leta 1866 so bili v Pazinu udje Družbe sv. Mohorja frančiškani p. Lenart Zihelr, katetehet in Družbin poverjenik v tem mestu, p. Jul. Bruner, p. Frank. Flor, p. C. Simončič, p. Kalas Margreitner, p. Seraf Pramberger, p. Hugon Novlan, p. Grat Pfeifer in br. Edm. Verhovec, naslednje leto pa jih je bilo že 16.

V hrvaškem delu tržaške oziroma tržaško-koprske škofije so bili v obdobju do 1870 Družbe njeni udje župnik v Galinjanu Matevž Zimmerman (dosmrtni ud), v Lindaru župnik A. Klemenčič in kaplan Franjo Blažič, kaplan Franjo Lazar v Novaku, župnik pri sv. Ivanu Juri Jemic, kaplan v Kastavu Jakob Volčič (dosmrtni ud), kaplana v Moščenicah Fr. Repič, kaplan in Škend. Zamlić, župnik v kraju Kastelvenere Jožef Cvitko (dosmrtni ud), duhovnik v Bujah Franc Vidmar, dekan v Pedeni Franc Koverlica, župnik v Gologorici Blaž Zvelbar, župnik v Lindarju Anton Klemenčič ter kaplan v Voloskem M. Sila. V Krašici sta bila družbenika kurat J. Ferjan, kuharica Uršula Šoberl, v Munah vikar in farni predstojnik Jožef Šinkovec ter kaplana Lovre Rakoveco in Franc Teran, slednji kot dosmrtni ud, od 1865 dalje v Staradu, kamor je bil premeščen. Leta 1867 je v Munah število članov družbe narastlo na 13. V Brgudu so bili udje Družbe Jožef Vode, kaplana Jožef Vode in Jakob Mazek ter kuharica Marija Burjak (dosmrtni ud), v Klani župnik Jožef Princ in kuharica Marija Burjak, (dosmrtni ud) in v (istrskih) Vodich kurat M. Poklukar.

V poreški škofiji naletimo v seznamih v koledarjih na ude Družbe od 1867 dalje. Takrat so to bili poreški škof dr. Juraj Dobrila, škofijski kancler

J. Cvela, župniki v Rakotolah I. Tukač, v Karojbi A. Stebić, v Kaštelirju F. Pelhan, pri Sv. Ivanu F. Uranič, v Novi vasi J. Zemljak, v Taru K. Valentičič in v Baderini A. Bazilisko, kaplan v Poreču E. Paković, župni upravitelj v Višnjanu J. Tomšič, župnik v Bačvi N. Karlović, župni upravitelj v Labincih A. Floriančič in župni upravitelj v Sv. Vitalu Fr. Postružnik.

Zaključimo to kratko predstavitev s hitrim, predvsem številčnim prikazom mreže udov Družbe sv. Mohorja na Hrvaškem leta 1870, kot nam ga kaže Imenik čast. p. n. družnikov in družnic leta 1870, objavljen v Koledarčku družbe sv. Mohora za navadno leto 1871, ki ga je »na svitlo dala družba sv. Mohora« v Celovcu 1870. V zagrebški nadškofiji je bilo tega leta 91 udov, od tega dva dosmrtna, oba v Zagrebu – že omenjena Duhovna mladež in »podžupnik« Ubald Košiček. Poverjenik Družbe v Zagrebu je bil realčni profesor Fran Erjavec, med 41 naročniki mohorskih knjig pa naletimo na čitalnici grško-katoliškega semenišča in plemiškega konvikta, na nekaj aktivnih in upokojenih ravnateljev različnih šolskih ustanov, na vrsto profesorjev raznih srednjih šol, uradnikov in gimnazijcev, med njimi tudi na nekega J. Broza (seveda prestarega, da bi bil »pravi«). Zelo številni so bili udje Družbe še vedno v Varaždinu in okolici, kjer je poverjenik kapucin p. Alojzij Hajduk tega leta razdelil 23 knjižnih darov, večinoma svojim redovnim sobratom, med katerimi naletimo ustrezno zgornjemu Brozu na p. Tita Tropa. Enajst udov družbe s poverjenikom gimnazijskim profesorjem V. Madelcem je bilo v Karlovcu in to z izjemo njega in trgovca J. Modrušana duhovnikov. Štirje udje Družbe so bili še v Samoboru, po dva v Koprivnici, Klancu in Sv. Kati nad Seli, v ostalih šestih krajih pa po eden, v glavnem tamkajšnji duhovniki.

V poreški škofiji je bil en dosmrtni ud – škof Dobrila in 68 letnih, od tega v Pulju 25 s poverjenikom duhovnim pomočnikom J. Ravnikarjem, vsi pa so bili v glavnem povezani z *mornarico*. Poleg škofa je bilo še 5 udov v Poreču, šest v kraju Rakotole, štirje v Kanfanarju, trije v Tinjanu, dva v Sbadanju, Karojbi, Višnjanu in Medulinu, v preostalih 17 krajih pa po eden.

V senjski škofiji je bilo 93 letnih udov, od tega v dekaniji Čabar 48 in v dekaniji Reka 45. V čabarski dekaniji je bilo 25 udov v Gerovu s poverjenikom župnikom in kanonikom Jurijem Kvaternikom na čelu. Onstran današnje slovensko-hrvaške meje so bile mohorjanske postojanke še v krajih Plešče – 11 udov s poverjenikom učiteljem A. Mihokovićem in Čabar – 5 udov s poverjenikom župnikom F. Žagarjem, dva mohorjana sta bila še v Prezidu. Z izjemo šestih mohorjanov v šestih različnih krajih so bili družbeniki Družbe sv. Mohorja v reški dekaniji zbrani v dveh že tradicionalnih centrih – na Reki in na Trsatu, s tem, da je bila Reka »kapucin-ska«, Trsat pa »frančiškanski«. Na Reki je za 26 mohorjanov skrbel pover-

jenik p. Avguštin Velec, na Trsatu pa za 13 udov Družbe »plovnan« (župnik) P. Žuvičič.

Podobno kot v senjski tudi v tržaško-koprski škofiji preštevanje »hrvaških« mohorjanov ovira narodnostna mešanost posameznih dekanij in skupne številke so zato nezanesljive. V pazinsko-pičenski dekaniji je bilo tako od skupno 32 nedvomno na hrvaški strani 13 udov v Pazinu, od tega dosmrtni frančiškan p. Mil. Pfeifer in trije v Pičnu s poverjenikom dekanom J. Stariho. V dekaniji Kastav je bilo 46 udov, od tega dosmrtni ud duhovnik J. Volčič v kraju Kastav, ob njem pa je bilo v tem kraju še 14 drugih udov na čelu s farnim poverjenikom župnikom Vekoslavom Vlahom. Močni mohorjanski jedri sta bili še Rukavac z 12 udi (poverjenik »podružnik« (kaplan ?) J. Janc) in Sv. Matej 6 udov (poverjenik kaplan J. Premuda). V slovensko-hrvaško mešani dekaniji Jelšane je bilo od 61 udov 13 udov Družbe v Munah (poverjenik »farman« (župnik) J. Šinkovec.

Za konec naj zgolj za primerjavo navedem še podatke o mohorjanih na Hrvaškem v letih 1910 in 1917. V zagrebški nadškofiji je bilo leta 1910 23 dosmrtnih in 424 letnih udov (v samem Zagrebu 87), leta 1917 pa 26 dosmrtnih in 369 letnih (v Zagrebu 6 dosmrtnih in 47 letnih), v djakovski škofiji leta 1910 69 letnih in 1917 2 dosmrtna ter 59 letnih, v senjski škofiji leta 1910 8 dosmrtnih in 158 letnih in leta 1917 11 dosmrtnih in 103 letnih, v poreški 1910 9 dosmrtnih in 116 letnih in leta 1917 11 dosmrtnih in 88 letnih, v škofiji Krk leta 1910 70 letnih in leta 1917 1 dosmrten in 26 letnih, v dalmatinskih škofijah 1910 3 dosmrtni in 51 letnih in 1917 4 dosmrtni ter 35 letnih ter »za vzorec« v hrvaških dekanijah tržaško koprške škofije – Kastav 1910 4 dosmrtnih in 109 letnih in 1917 3 dosmrtni in 105 letnih in Pazin in Pičen 1910 3 dosmrtni in 66 letnih ter 1917 3 dosmrtni in 64 letnih.

Andrej Vovko

NEMCI NA SLOVENSKEM

V zadnjih letih, zlasti po slovenski osamosvojitvi, je na Slovenskem znova izbruhnil nemški problem. Je večplasten. Na eni strani izhaja iz pozikusov splošne poprave krivic, ki jih je povzročil prejšnji družbeni sistem, med katere sodijo tudi tiste, ki so se zgodile Nemcem po II. svetovni vojni, ko so jih zaradi večdesetletij starih nasprotij, hitlerizma in nemške okupacijske politike izganjali iz področij, kjer so kot manjšina stoletja živeli. To so mednarodne dimenzije problema, s katerim se ukvarjajo od Rusije do naše države. Seveda niso mišljeni tisti Nemci, ki bi jim lahko očitali vojne zločine, ampak predvsem tisti, ki so »kaznovani« zaradi svoje narodnosti. Druga plat tudi ni povsem specifično naša, izhaja iz problemov denaciona-

lizacije – vračanja premoženja, ki so ga komunistični oblastniki v večini nekdanjih socialističnih držav odvzeli zaradi svojih družbenih nazorov ali pa onemogočanja resničnih ali možnih nasprotnikov. Vprašanje je dejansko zapleteno, saj se prepletajo moralni, humanitarni, nacionalni, zgodovinski in politični vidiki. V nekdanjih deželah Avstro-Ogrske se na to navezuje še dodaten zaplet, to je vprašanje Staroavstrijcev. Če prej navedenim vprašanjem priznavamo legitimnost, le-temu ne moremo. Stara Avstrija ni bila nemška država, bila je mnogonarodna in po tej plati nas je večina Slovencev Staroavstrijcev. Problem Staroavstrijcev načenjajo politični dediči tistih, ki so staro Avstrijo s svojim ekstremnim nemškim nacionalizmom dejansko uničili. Ti so slaba popotnica Avstriji v Združeno Evropo.

Srednjeevropska in vzhodnoevropska nenemška družba nosi s seboj težko zgodovinsko dediščino. Njeni pripadniki so bili stoletja vzgajani v prepričanju, da je bil pglavitni problem njihovega naroda upiranje nemškim tlačiteljem. Te vidijo tako v prvih misijonarjih, srednjeveški nemški državi in njenemu plemstvu, ubogih nemških kolonistih, ki so jih dobitniki ogromnih fevdov naselili iz domačega okolja v nenaseljena ali redko naseljena področja (npr. Kočevarji), trgovcih in obrtniki, ki so potovali za boljšim kosom kruha po tedanji Evropi brez meja in se mnogokje ustalili za stalno, pripadniki vojske, ki so jih poveljniki razvrščali v različne vojašnice ...

Opraviti imamo s hudo zmoto, za katero nosimo veliko krivdo tudi zgodovinarji.

Človeška nestrpnost sega že v začetke našega bivanja. Ene so motili drugi člani družine, druge sosedje, tretje pripadniki neeenakih slojev ... mnoge tudi tisti, ki kot prišleki v novo sredino niso znali njihovega jezika in so imeli različne življenjske običaje. Skratka, tako kot danes, tudi v preteklosti mnogi niso prenesli različnosti v družbi, ki je za pametne in strpne ljudi njeno največje bogastvo. Vse te probleme, ki so dejansko obstajali, pa ne smemo mešati z mednacionalnim sovraštvom, ki ga tisočletja človeške zgodovine ne poznajo in je predvsem posledica nastanka nacionalnih držav, se pravi, predvsem 19. stoletja z nekaj desetletji predzgodovine. Dokler je v starih državah prevladovala kot jezik družbenega sporazumevanja latinščina, takih težav ni bilo toliko. Ko pa so posamezne države začele uvajati žive jezike kot uradne, na primer stara Avstrija nemščino, pa so se pripadniki nenemških narodov z vso pravico čutili zapostavljene. Ves problem so do skrajnosti zaostriili še liberalni politični nazori, ki so dvignili kult enonacionalne države kot najvišjo vrednoto državljanov. Francozi so tako na primer skoraj povsem uničili Bretonce, Baske, Alzačane in druge pripadnike nefrancoskih narodnih in jezikovnih skupnosti, pa nihče ne kaže nanje na tak način kot na Nemce. Zgodovina zna biti tudi krivična, zlasti, če je v funkciji propagiranja in utrjevanja ugleda osrednjih državnih ob-

lasti. Seveda je v takih primerih resnično daleč od tiste lastnosti, ki naj bi jih imela kot ena najstarejših znanstvenih disciplin.

Mednacionalni odnosi, tako slabi kot dobri, so torej stvar novejše zgodovine, zlasti druge polovice 19. stoletja. Zavedati pa se moramo, da imajo svoj koren v nastanku različnih jezikov, kultur in držav. Že pri medsebojnih poimenovanjih narodov se kaže določeno poudarjanje različnosti, ki je običajno vzrok za nestrpnost. Najstarejša oznaka nemškega jezika je bila zapisana 786. leta v obliki theodiscus in označuje ljudi, ki jih latinsko-govoreči ne razumejo. Od tu izvira italijanska beseda za Nemce Tedesci. Slovenci in večina Slovanov naj bi z besedo Nemeč tudi označevali ljudi, ki so v razmerju do nas nemi, ker se z njimi ne moremo sporazumevati. Vsekakor taka oznaka, ki je nastala že v naši pradomovini, če je taka razlaga pravilna, ni bila dobra popotnica za prihodnost. Druga poimenovanja, kot Švabi in podobno, se nanašajo na kasnejše stike s pozameznimi german-skimi plemeni oziroma narodi.

Ob taki predstavitvi problema pa nimamo nobenih utvar, da je le nastanek različnih jezikov in vsega, kar iz njih izhaja, krivec napetih mednacionalnih odnosov ali celo večine vojn v zgodovini. Nestrpnost je ena najtragičnejših človeških lastnosti. Če se narodi niso kregali zaradi jezikov, so se zaradi česa drugega. Naše družine govorijo isti jezik, povezane so pred državo in Cerkvijo, pa do kakšnih nesporazumov, celo pobojev prihaja v njih!

Prepričan sem, da je gornje pripovedovanje mnogim nenavadno, da podpisanega sumijo revizionizma ali prilagajanja zgodovine trenutnim političnim potrebam. Resnično nimam takih namenov. Poskusite razumeti naslednji primer. Desetletja smo se Slovenci učili, da so med nas nemške Kočevarje naselili iz sovraštva do Slovencev, da bi na tak način nemški fevdalci Ortenburžani hitreje ponemčili naše prednike ali jim vsaj zmanjšali življenjski prostor. Trdim, da temu ni tako. Če bi bilo res, potem bi morali trditi, da so v Koroško vas ob cesti Novo mesto – Metlika naselili Korošce, da bi zatrli Dolenjce. Ali drug primer. Konec 15. stoletja so se na Dovje in Mojstrano naselili Dolenjci. Zato, da bi zatirali Gorenjce?

Od kje Nemci med Slovenci?

Najstarejša germanska plemena so šla preko našega ozemlja že v najzgodnejših fazah preseljevanja narodov, nekako od konca drugega stoletja po Kristusu. Kasneje se jih je zvrstilo še veliko. Arheologi so izkopali pri nas kar nekaj gotskih in langobardskih grobov. Kot je znano, je preselitev Langobardov po letu 568 na prostor današnje Lombardije, ki so ji dali tudi ime, izpraznila prostor, ki so ga zapolnili naši predniki. Čeprav so bili ti narodi, ki so se preseljevali po koncu antike, maloštevilni, le nekaj tisoč, je gotovo kakšen tudi ostal in se stopil s staroselci. Teh je bilo ob prihodu

Sedanji Celjski dom, nekdanj Nemška hiša v Celju Foto Urška Kerbavec

naših prednikov po današnjem vedenju bistveno več, kot smo bili to pripravljene priznati še pred poldrugim desetletjem.

Ko so nemški vladarji v skladu s takratnim pravom po zadržanju madžarske nevarnosti sredi 10. stoletja delili kraljevsko zemljo velikim fevdalcem, ti pa navzdol svojim fevdnikom, so bili oboji prisiljeni v ta redko naseljeni, pa tako lep, vabljiv in dobrohoten svet pripeljati svoje ljudi. Zemlja brez kmetov je bila za tiste čase brez smisla. Če ni bilo ljudi, ni bilo obdelovanja, tudi fevdalnih dajatev oziroma dohodkov. Te najstarejše naselitve verjetno niso bile prav velike, pa še bolj razdrobljene so morale biti. Tisti Nemci so razmeroma hitro usahnili v slovenski večini. Ugotavljamo pa jih po ledinskih imenih in najstarejših zapisih vasi. Gorenja vsa pri Šmarjeti na Dolenjskem se na primer prvič omenja 1251. leta kot Paierdsdorf, bavarska vas. Že stoletja nihče ne ve tu o karšnih koli Nemcih. Taka naselja so bila tudi na Dravskem polju. Označevanje vasi kot nemških, kar nekaj jih je pri nas, lahko dejansko pomeni nemško vas, lahko tudi zaselek ali zgolj hišo, sredi slovenskega okolja. Žal so nekateri neizobraženi, pa narodno prenapeti in lahkomišelnosti Slovenci te vasi pred nekaj desetletji preimenovali v slovenske. Kaj so hoteli s tem povedati?

Kolonizacija redko naseljenega slovenskega ozemlja z nemškimi kmeti je bila drugačna na Koroškem. Tudi tam so nastajale znotraj slovenskega naseljenega območja nemške vasi, katerih prebivalci pa so bili številčnejši, pa bližnje nemško sosodstvo jim je, ne iz sovražnosti do Slovencev, ampak iz vsakodnevnih stikov pomagalo, da so se jezikovno in kulturno obdržali ter ob naravnih in družbenih procesih marsikje tudi prevladali. Načrtno preganjanje koroških Slovencev in njihovo ponemčevanje je bistveno mlajše, staro dobrih 150 let. Dotlej smo Slovenci na Koroškem že veliko nekdanjega slovenskega izgubili in danes nas na to spominjajo slovenska ledinska in celo krajevna imena znotraj povsem nemškega jezikovnega prostora. Najbolj razvpit in vsem znan tak primer je ime štajerskega glavnega mesta Gradec. Je slovenskega izvora, prvotnemu tukajšnjemu naselju so ga dali Slovenci in tega tudi Gradčani ne tajijo. Že pred stoletji so tamkajšnji avtohtoni Slovenci izginili, nanje spominja le še ime glavnega mesta Štajerske. Nikoli si ga nismo lastili, imamo le svoje poimenovanje. Človek resnično ne ve, čemu nekateri Slovenci, tudi zgodovinarji, danes tako radi govorijo o Grazu. Zakaj pa govorijo o Dunaju in nenazadnje tudi Rimu, če ju domačini imenujejo drugače?

Kadar govorimo o Nemcih na Slovenskem, imamo v mislih predvsem pripadnike tako zvanih nemških jezikovnih otokov in pa nemškogovoreče meščane naših mest in trgov. Predvsem na slednje se nanaša sodoben nemški problem pri Slovencih.

Nemški jezikovni otoki so nastali na današnjem slovenskem ozemlju od konca 13. stoletja dalje. Danes ve večina Slovencev le še za kočevske Nemce. Seveda ti niso bili edini, ampak jih najdemo še v Kanalski dolini (Trbiž), ob zgornjem toku Bače in ob Selški Sori. Slednji dve skupini sta v veliki meri usahnili že po koncu I. svetovne vojne, prvi dve pa je dejansko uničil nacizem, saj so jih preselili iz njihovih stoletnih naselitvenih področij. Ostalo je le še nekaj družin.

Ker je ozemlje Kanalske doline, kjer so stoletja živele pomešane nemške in slovenske vasi, danes v Italiji, večina Slovencev jo spoznava še le takrat, ko obiše sv. Višarje, se bomo podrobneje zadržali pri kočevskih Nemcih.

Nemški kočevski jezikovni otok je eno štirih večjih razmeroma strnjanih nemških jezikovnih področij, ki so nastala na našem ozemlju v srednjem veku. Na tukajšnje svoje ozemlje so jih naselili Ortenburški grofje v 14. stoletju. V nasprotju s starejšimi mnenji, ki so iskala njihov izvor na področju današnje Nemčije, je sedaj že razmeroma dolgo znano, da so jih dejansko preselili z obmejnih področij Koroške in Tirolske. Leta 1418 so Ortenburžani izumrli, kočevsko področje je prešlo pod Celjane in po njihovem tragičnem koncu pod Habsburžane. 1641 so ta ozemlja kupili Turjaški, ki so 1791. leta pridobili vojvodski naslov. Nastanek posebne vojvo-

dine Kočevske, ki je imela tudi pravico kovanja lastnega denarja, znotraj Avstrije, je še bolj utrdila posebnost tega prostora. Tega ni določalo zgolj samo dejstvo, da so bili Kočevjarji tujejezični priseljenci, da so naselili redko ali povsem nenaseljen prostor, ki so ga dotlej Slovenci slabo obvladovali, ampak še nekatera druga. Tako jim je, zaradi težkih gospodarskih razmer in velike škode, ki so jim jo povzročali turški upadi, dal cesar Friderik III. 1492. leta s posebnim privilegijem pravico, da smejo svobodno trgovati z lastno suho robo, živino in platnom. Kot krošnjarji so tako Kočevjarji zasloveli ne samo po naših in hrvaških deželah, ampak praktično vsem cesarstvu in širom Evrope, tja do Rusije. To pravico so si priposestvali tudi številni drugi Dolenjci, zlasti Ribničani, del Notranjcev in Belokranjci.

Kočevjarji so stoletja živeli v sožitju s slovensko okolico. Še več. Prevezli so vrsto njenih navad, tudi nekaj besed, obleko, arhitekturo, poglavitni ločnici sta bili jezik in petje. Kočevjarje, ki so v svojem krošnjarstvu uspeli, srečamo tudi med mnogimi hišnimi lastniki dolenjskih mest in trgov. Še posebno je opazno, da so skupaj nastopali v številnih kmečkih uporih, Kočevsko je bilo eden izmed stalnih žarišč upornosti. Zadnji večji upor, tokrat proti Francozom, je bil 1809. leta. Pridružili so se jim številni slovenski kmetje, tja do okolice Novega mesta in Trebnjega. Še leta 1848, v pomladi narodov, ko so se mnogi avstrijski državljani hoteli vključiti v veliko Nemčijo, Slovenci in mnogi drugi avstrijski Slovani pa so temu nasprotovali, Slovenci so zahtevali Združeno Slovenijo, kjer bo slovenski jezik uraden, na Kočevskem ni opaziti razprtij med obema narodoma. Pač pa so se razmere hitro poslabševale v naslednjih desetletjih. Na eni strani je rasla slovenska narodna zavest, v cesarstvu in Evropi se je krepil tudi nemški nacionalizem. Vse to seveda ni moglo iti mimo tamkajšnjih razmer. 1872. leta je bila v Kočevju ustanovljena nižja nemška gimnazija, začeli so ustanavljati svoja društva, od gospodarskih do kulturnih in gasilskih. Nemško šolsko društvo (Deutscher Schulverein) je ustanavljalo po podeželju tudi nemške osnovne šole. Slovenci so se jim postavili po robu s Ciril-Methodovim društvom. K napetostim, ki so rasle, so nemalo prispevali tako slovenski kot nemški prišleki, ki so se tam zaposlovali. Kočevski Nemci so se, kljub velikemu izseljevanju, tudi v ZDA, toliko okrepili, da so v svojem volilnem okraju za Kranjski deželni zbor stalno zmagovali s svojim kandidatom. Po letu 1907 so imeli svojega poslanca tudi v avstrijskem državnem zboru. S koncem Avstro-Ogrskega se je njihov položaj pri nas temeljito spremenil. Postali so narodna manjšina. V stari Jugoslaviji so vrsto pravic zlasti glede šolstva izgubili, kar je v občutku zatiranja okrepilo nemški nacionalizem. Ustanovili so lastno Kočevarsko kmetско stranko. Slovenska in jugoslovanska politika jih je tudi uporabljala za pritiske na Avstrijo za izboljšanje položaja naših koroških rojakov. Nekateri njihovi

Občinska stavba v Celju – slovenski Narodni dom Foto Urška Kerbavec

posamezniki so v tridesetih letih tega stoletja hitro navezali stike z nacizmom, nastale so celo militantne enote Volksdeutsche Mannschaft. Ljudi so, upravičeno, silno razburjale njihove proslave Hitlerjevega rojstnega dne 20. aprila. S silo so jim jih preprečevali. Zanimivo, da ob današnjem vesplošnim obmetavanjem s kolaboracijo nihče ne izrablja dejstva, da komunisti po podpisu sporazuma Ribentropp – Molotov pri tem niso hoteli sodelovati.

Po okupatorski razdelitvi slovenskega ozemlja 1941. leta je Kočevsko pripadlo Italiji. Na podlagi sporazuma z Italijani so jih Nemci konec 1941. in v začetku 1942. leta izselili in nastanili v izpraznjena področja na južnem Štajerskem, od kjer so predhodno izgnali Slovence. Vsi Kočevarji se s tem niso strinjali. Nekaj malega se jih je tej usodi izognilo, nekateri posamezniki so se priključili partizanskemu gibanju ... V veliki roški ofenzivi 1942. leta so Italijani veliko njihovih vasi požgali. Partizanske oblasti so jim pripravljale temno prihodnost. Ob koncu II. svetovne vojne so se ji mnogi z umikom z Nemci izognili. Nekatere so še kasneje izgnali, številni so bili tudi pobiti v okviru množičnih pobojev in so njihovi grobovi raztreseni po vsej Štajerski in mogoče še kje drugeje. Njihove vasi, kolikor niso bile uničene med II. svetovno vojno, so po vojni še dodatno uničevali.

Številne cerkve in božja znamenja so razstrelili. Političnemu divjanju in bojevitemu ateizmu niso ušla tudi pokopališča. Kako pretresljivo je, ko najdemo sredi gozdov opuščene sadne vrtove, temelje hiš, gospodarskih poslopij in cerkva.

Čeprav so bile napetosti med nemškimi in slovenski organizacijami precej velike, velika večina je ljudi tolkla precejšnjo revščino, so se preprosti ljudje dokaj dobro razumeli. Mnogi so našli dodatno zaposlitev v mogočnih kočevskih gozdovih in preprostih lesnih obratih. Tudi medsoedska pomoč je delovala. Še pred nekaj leti je bilo mogoče slišati kar nekaj smešnic na račun nekaterih težav pri medsebojnem sporazumevanju ali slovenščine kočevskih Nemcev. Bog ve, ali je kdo to ljudsko izročilo zapisal! Neki kolar iz okolice Novega mesta mi je še pred nekaj desetletji pripovedoval, da so bili Kočevjarji zelo dobre stranke. Bili so redni plačniki, le dogovorjene kvalitete, cene in rokov se je bilo treba držati.

Tistih nekaj kočevarskih družin, ki so po nekakšnem čudežu preživele vihre II. svetovne vojne, je do pred nekaj let živel v skoraj popolni anonimnosti. Njihov starodavni jezik je bilo slišati le znotraj njihovih domačij in v cerkvi. Sredi petdesetih let je bilo v Črmošnjicah pri Dolenjskih Toplicah še nekaj posameznic, ki so se znale spovedati samo po nemško.

Današnje društvo kočevskih Nemcev, menda sta celo dve, želi ohraniti izročilo njihove nekdanje skupnosti. Malo jih je in nikogar ne ogrožajo. Želijo ostati to, kar so bili, in tam, kjer so bili: nekoliko nenavaden del slovenske družbe. Zavedajo se, da se kot taki lahko ohranijo le pri nas. Tisti, ki živijo raztreseni po vsem svetu, največ naj bi jih bilo v New Yorku v ZDA, so za njih bolj ali manj zgubljeni, saj nimajo več kočevarske zavesti, le nekaj spomina. Podobno velja tudi za tiste, ki živijo v Avstriji. Stike z njimi velja ohranjati in ustreči zlasti tistim starejšim, ki bi radi videli urejene grobove svojih prednikov. Če smo tako širokogrudno sprejeli toliko »južnih bratov«, zakaj bi bili sovražni do tistih, s katerimi smo stoletja delili dobro in slabo? Primer vaščanov iz Spodnjih Danj, ostanka soriških Nemcev, ki so jih po II. svetovni vojni pregnali iz njihove vasi, nam ni v čast.

Kanalski Nemci so bili preseljeni tudi v današnja predmestja Celovca. Ko so se pred leti starejši možje zbrali v gostilni in nekoliko dlje posedeli ob vinu, je bilo iz njihovih ust slišati tudi slovenske pesmi.

O nemškem plemstvu

Slovenci radi trdimo, da smo kmečki narod in kot takega nas predstavljajo še v marsikateri tuji enciklopediji. Tako mnenje nam niso vsilili drugi, ampak smo si ga ustvarili sami. Za tužce smo proglasili naše meščane in tudi plemstvo. Plemiški stan je imel v zgodovini dve značilnosti. Na eni strani je bil izrazito mednaroden, na drugi pa se je izrazito vezal na dežele.

Iz njih je izviral njihova moč, pomembnost in tudi določena avtonomija, ki so jo izvajali preko deželnih stanov, njihovih parlamentov. Tako je plemstvo bilo kranjsko, štajersko, koroško, goriško ... Trdilo je, da je kranjske ali koroške ali štajerske ali kake druge narodnosti – vselej po deželah. Prav nič jih ni motil jezik njihovih podložnikov, še več, večina ga je tudi spoštovala in znala. Nenazadnje pa niso mogli živeti sredi slovenskega podeželja, ne da bi se mogli z njim sporazumevati. Večina Slovencev, ki bruha strup proti tujemu plemstvu, na primer pozablja, da je prav ono krilo velik del stroškov za izdajo Dalmatinove Biblije. Janez Trdina na primer pripoveduje, da so imeli v knjižnici grofov Barbo v gradu Rakovnik pri Mirni na Dolenjskem praktično ves dotedanji slovenski tisk. Po poreklu je bila ta rodbina italijanska oziroma beneška. K nam je prišla v 16. stoletju. Imela je imenitno sorodstvo, kar nekaj kardinalov in celo papeža Pavla II. (1466–1471). Pri nas so se zelo živeli in opravljali pomembne službe. Ena izmed vej te rodbine se je zelo povezala s Slovenci in Dolenjci še posebno. Jožef Emanuel je bil državni in deželni poslanec. Prvi in dolga leta največji narodni dom na Kranjskem, novomeški, je bil v veliki meri zgrajen prav z njihovo pomočjo. V času med obema vojnama so pogosto sprejemali šolske ekskurzije in pogostili otroke. Med II. svetovno vojno so se morali umakniti, grad je bil požgan in po vojni menda še miniran. Danes boste zaman iskali njegove sledove. Kaj bi morali pravzaprav narediti, da bi jih priznali za svoje? 400 let bivanja med nami, v tem času bi jih še Blejci šteli za svoje, dober odnos do ljudi, podpora slovenskemu narodnemu gibanju, nič ni pomagalo. Pri nas so fanatiki preganjali fevdalizem, ko ga že devetdeset let ni bilo več. Nekateri, med njimi so žal tudi nekateri zgodovinarji, da o politikih niti ne govorimo, ga vidijo še danes, stopetdeset let po njegovi utemeljitvi. Takih zgodb bi lahko še našli.

Plemstvo v zgodovini, kljub namišljeni »plavi« krevi, ni bilo imuno pred človeškimi napakami. Kot se je na eni strani med seboj iztrebljalo ali bolje gospodarsko uničevalo preko fajd, to je uničevanja podložnikov, se je med seboj tudi ženilo. »Nacionalno« poreklo ni bilo važno. Iskali so svojemu nazivu enake zakonske partnerje, osnovni motiv za zakon ni bila ljubezen, ampak posest in dvig na družbeni lestevici. Za Habsburžane je bilo znano, da so več kot z vojnami dosegli s porokami.

Podobno se je dogajalo tudi z našim plemstvom. Rod sv. Heme je štel med svoje prednike tako Waltune kot Svetopolka in Preslava. V rod njegovega moža Viljema II. je sodila tudi Kocljeva mati in Pribinova žena ... Žal je za najstarejšo zgodovino zelo malo podatkov. Za prednike našega najznamenitejšega plemstva, Turjaške, vemo, da so nastali iz nesvobodnih najnižjih plemičev. Sam Bog ve, kaj so bili ti po poreklu. Plemstvo si je v srednjem in novem veku dajalo naslove oziroma priimke po živalih, krajih,

hribih in podobno. Mogočni avstrijski knežji rodbini Windischgraetz ni bi prav nič nerodno imenovati se po Slovenj Gradcu, pri čemer prva polovica priimka poudarja slovenstvo, druga pa je sploh na star način zapisana izgovorjava slovenske besede gradec. Tudi mnogo Slovencev je zašlo med plemstvo, po rodu, z veliki dejanji ali denarji. Plemiški priimek Edling kaže na izvor iz naših kosezov. Ko so bili poplemeniteni, so si morali izbrati naziv. Janez Bleiweis je bil vitez Trsteniški. Bil je zaveden Slovenec, večina pa si je raje izbrala nemškega, ker je bilo to bolj imenitno. Znamenita graška plemiška rodbina iz 19. stoletja Kaiserfeld so naši bivši Blagotinški, Fichtenau so Jelovski, Caprivi, nekdanji najožji sodelavec nemškega Bismarcka, naj bi bil ba je naš nekdanji Kopriva, doma s Kočevskega ...

*Urban Jarnik, narodopisec
in zgodovinar, 1784–1844 /desno/*

Pleмиška kultura je bila navzven stoletja latinska, nato pa nemška. Slovenščina jim ni bila tuja. Ne le Valvazorju in Žigi Zoisu, tudi drugim. Velika večina našega plemstva ni zmogla preskoka z deželne na narodno zavest. Nenazadnje jim je ta rezala socialne korenine. Noben normalen človek se ne odpove rad svojim privilegijem. Naše plemstvo je bilo tudi zvesto avstrijskemu cesarstvu in habsburški vladarski hiši, ne nemški kulturi. Že Slovenijo je težko sprejemalo, Jugoslavijo, z redkimi izjemami, nikoli. Zato po razpadu Avstro-Ogrske niso želeli sprejemati jugoslovanskega državljanstva. Prav nasprotno pa je bilo glede slovenskega jezika. Knez Auersperg, priletan mož, ki danes živi na Dunaju, še zna slovensko, grof Auersperg, ki živi v Kanadi, z ženo govori slovensko, grofje Attemsi so tudi znali slovensko, knez Windischgraetz, lastnik gradu Planina, pa je prav slovel po izjemnem znanju čiste slovenščine. Seveda bi lahko naštel tudi negativne primere. Opozorili bi še na mnoge laži, ki jih pišejo razni pisuni in neznačajni ljudje. Za nekdanjo hmeljniško baronesso Ano so tako pisali, da je v času med obema vojnama jahala konja in pretepalala ljudi z

bičem. To laž so potrebovali, da so opravičevali požig enega naših najimennitnejših gradov. Čista laž. Ljudje so mi še nedavno pripovedovali o njeni izjemni človečnosti in dobroti.

Ne želim idealizirati plemstva. Bili so ljudje kot mi. Dobri in slabi. Slovenci ga nismo znali pridobiti. Čehi, Madžari, Hrvati, Poljaki ... so v bili v tem oziru veliko uspešnejši in v zgodovini jim je bilo marsikaj lažje, ker so bili bolj normalna družba: imeli so vse sloje. Mi pa le: »V boj, v boj tlačani...«

Kdor je stoletja živel pri nas, ne more biti tujec. Tega tudi ni mogoče določati po priimku ali stanu. Ne more biti dober Slovenec le kmet. Še pred nekaj leti je bil dober državljan le proizvodni delavec. Vsi ostali smo bili bolj ali manj sumljivi. Ali bomo te neumnosti vlekli v nedogled? Ne glede na dejstvo, da je največja neumnost iskati čiste Slovence, namesto da bi stremeli predvsem za dobrimi ljudmi, pa je najpodlejše, da neki prišlek, vseeno od kdaj, zmerja s tujcem pripadnika družine, ki je živela tu nekaj stoletij pred njegovo in ki ima za naše kraje in ljudi velike zasluge. Koliko zgodovinskih in umetniških dragocenosti smo Slovenci izgubili z nespametnim odnosom do našega plemstva? Komu je koristilo, da so mu pripisovali ponemčevalne namene? Nenazadnje, velika večina plemstva je nacizem odklanjala!

Ali Prusi ali Rusi

Povsem drugačna je zgodovina naših drugih Nemcev. Večina se nas, vsaj iz knjig, spominja preganjanja koroških Slovencev, večina nas je slišala v šolah za nemški četverkotnik Maribor, Ptuj, Celje, Brežice. Prav zaradi Koroške in pravkar omenjenih mest je naša občutljivost ob nemškem vprašanju bistveno večja.

Specifične oblike slovenske in nemške poselitve na Koroškem kot tudi bližina slovensko-nemške etnične meje sta povzročili tako nenačrtovano kot namerno ponemčevanje tamkajšnjih Slovencev. Na prvo je že davnega 1826. leta v svojem znamenitem članku Andeutungen über Kärntens Germanisierung v celovski Carinthii opozoril danes med Slovenci premalo prisoten Urban Jarnik. Opraviti imamo z zelo starim procesom, ki je v stoletjih opravil voje. V bistvu obstaja še tudi danes in ga pospešuje vrsta dejavnikov, zlasti televizija in turizem. Izhaja iz gospodarskega in demografskega položaja manjšine. Tem naravnim procesom so se, zlasti od druge polovice 19. stoletja dalje, pridružili še načrtovani, od prefinjenih do celo tako grobih, kakršni so potekali po tistem, ko je Hitler priključil Avstrijo k nemškemu rajhu. Čeprav imajo slovenski koroški duhovniki poglavito zaslugo, da se je toliko koroških Slovencev obdržalo, pa moramo z žalostjo ugotoviti, da pri svojem delu niso imeli vselej ustrezne podpore vod-

stev škofije. Višek protislovenskega delovanja pa pomeni vindišarska teorija, po kateri obstajajo poleg Slovencev in Nemcev tudi Vendi ali Vindišarji, ljudje, ki govorijo slovenskemu jeziku sorodno narečje, so pa po kulturi, načinu življenja in čustvovanj(!) bolj povezani z nemškimi sodeželani. Le delno je tako dogajanje značilno tudi za Štajersko.

Hujše vprašanje so naši mestni Nemci. Do pred nekaj let smo bili vsi na Slovenskem vzgajani, da so bila naša mesta v zgodovini tujki znotraj sklenjenega slovenskega sveta. K takim sklepom je zgodovinarje napeljala naša stara mestna kultura, v kateri je prevladoval nemški jezikovni vpliv. Spregledana je bila gospodarska enotnost ogromnega prostora, ki so mu vladali Habsburžani in kjer je nemški kot pogovorni jezik največjega dela prebivalstva prevladal. Prevzela ga je tudi birokracija, tako lokalna kot državna. Nemščina je postala jezik višjih mestnih slojev, ki so v njem konverziral tudi s tujci, ki so kot obrtniki in trgovci obiskovali naša mesta in se v njih celo začasno ali trajno naselili. Ne gre spregledati tudi socialne funkcije nemščine, s katero so se »fini« meščani ločevali od »neotesanih« okoliških kmetov. Še danes je slišati pripovedi o nekdanji kuhinjski nemščini ljubljanskih gospa, s katero so se obračale na branjevke na tržnici. Ker je večina naših meščanov tudi kmetovala, so morali jezik okolice znati ne le staroselci naših mest, ampak tudi prišleki. Naša mesta so bila navzven dvo ali celo večjezična, večina prebivalstva je bila slovenskega porekla in praktično vsi so znali slovensko.

Vse drugače je nastalo po letu 1848, ko je v Avstriji dokončno izbruhnilo narodno vprašanje. Seveda ni obstajalo od takrat, ampak kaže njegove začetke iskati že poprej, zlasti ko je pod Jožefom II. konec 18. stoletja nemški postal uradni jezik. Ni bil povsem slučajno ta prosvetljeni vladar vsa naslednja desetletja zunanji simbol »svobodoljubnega in naprednega« nemštva. Mogoče je sicer prebrati, da cesar tega ni storil namerno, da bi sprejel tudi slovanskega, če bi bil primerno razvit, toda takega mu ni nihče predlagal. Naj bo kakorkoli, dejstvo je, da je vse 19. stoletje veljal izrek, da se izobraženi Slovani med seboj pogovarjajo v nemščini.

Kdor razmišlja o zadnjih desetletjih zgodovine naše nekdanje skupne avstrijske države, pogosto podleže vtisu, da so se v njej pripravili Nemci in Slovani, čigava dejansko je. Ni slučajno na začetku tega lastniškega prerivanja znamenita izjava češkega narodnega voditelja Františka Palackega, da če Avstrije ne bi bilo, bi jo bilo treba ustanoviti v interesu avstrijskih Slovanov. Prepričani so bili, da je še stopnjeval, ko so mnogi avstrijski Nemci po nemški združitvi pod pruskim vodstvom 1871. leta zgolj razmišljali, kako bi se z njo združili in k temu prisilili vsaj še Čehi in Slovence. Ni nastajal slučajno vtis, da imajo avstrijski Nemci in Slovani le to izbiro, ali postanejo Prusi ali Rusi. Tem nacionalnim prepričanjem so se pridružili še politični. Ne zgolj liberalni-klerikalni, ampak je bilo treba tudi znotraj posameznih tabo-

rov dokazovati, kdo je bolj ali manj nemški. V avstrijski polovici dvojne monarhije so nastale ultranemške stranke, ki so bile sovražno nastrojene do vsega nenemškega v državi. Ker smo bili tudi mi del velikega cesarstva, to ni moglo iti mimo naših mest. Kranjska so bila v tem pogledu nekoliko izjemna, čeprav je Levstik zmerjal nemškogovoreče Novo mesto. Hujše je bilo na Štajerskem in Koroškem. Tam je politika »zagrabila« mnoge državljane, ki so se politično opredeljevali ne glede na nacionalno poreklo. Tako je bil med voditelji celjskega nemštva tudi neki Dular, čeprav je znano, da se pod tem priimkom skriva največ akademsko izobraženih slovenskih Dolenjcev. S tem ne želimo zanikati, da v naših mestih ni bilo tudi Nemcev, toda prepričani so bili izrazito politični. Tako najdemo med zagrizenimi Nemci tudi ljudi, ki so bili po rojstvu in včasih malo pred tem tudi politično še Slovenci. Klasičen primer tega je voditelj kranjskega nemštva Dragotin Dežman, ki je bil 1848. leta še eden najbolj zadržanih Slovencev, čez nekaj let pa kot Karl Deschmann eden njihovih največjih nasprotnikov. Da so mnogi odpadli od lastnega naroda, so bili zelo različni vzroki. Mnogi so na primer mislili, da je slovenska politika preveč skrajna, da prehitro zavrača nujnost sožitja z nemško kulturo, ki jim bo šele omogočila samostojni razvoj. Nekatere je motila prevlada konzervativne politike pri rojakih. Veliko je bilo tudi oportunitizma, saj so domnevali, da jim bo tuljenje v nemški nacionalistični rog odpiralo hitrejši prodor v družbo. Številne nemške nacionaliste, pa tudi spremembam nenaklonjene ljudi v naših mestih, je zmotil tudi slovenski kulturni napredek in njihove naravne potrebe. Težko so se sprijaznili z njimi, vselej jim je bilo prezgodaj. Z naštevanjem teh vzrokov ne želimo zmanjšati teže nemško-slovenskih odnosov v preteklosti, saj se zavedamo, da ni šala, če zaradi takega konflikta, kot je bila uvedba slovenskih vzporednic v celjsko nižjo gimnazijo 1895. leta, spodnese kar osrednjo dunajsko vladno. Ne moremo spregledati sporočilnosti, ki jo nosita v Celju Nemška hiša in Narodni dom. Opozarjamo le, da so vprašanja veliko bolj zapletena, kot mnogi dopuščajo. Črno-belega slikanja sodobno zgodovinarje več ne prenaša.

V naših krajih je bila v nekdanji dvojni monarhiji zelo živa tudi deželna zavest. Mnogi so bili Kranjci, Štajerci, Korošci in zdelo se jim je logično, da znajo oba deželna jezika. Še več, bili so dobri naročniki vseh domačih tiskov. Nič nenavadnega ni bilo v knjižnicah naših gradov videti slovenske in nemške knjige. Številni ti ljudje niso zmogli odločitve, da bodo najprej Slovenci in nato šele Štajerci ali podobno. Ko so Slovenci stopnjevali svoje politične zahteve, ko so se pojavljali še razni jugoslovanski in celo panslovanski politični programi, je jez med njimi kot zvestimi Avstrijci in slovensko sredino postajal vse globlji. Mnogi tudi niso sprejeli Jugoslavije, zlasti, če so bili iz plemiških, vojaških in visokih uradniških

krogov. Pripadniki tega dela našega nekdanjega nemštva so doživljali po II. svetovni vojni težke ure. Tisti, ki so bili surovo izgnani preko meje, so ob vsej tragiki imeli še srečo. Mnogi, ničesar krivi, le »napačnim« staršem rojeni, zadostoval je lahko že zgolj priimek, so končali v anonimnih, še danes neznanih grobovih. Kako pretresljivo je na primer poslušati življenjsko zgodbo pripadnika znane ljubljanske Galetove družine, ki je bil takrat star menda pet let! Pa so še hujše!

V našem časopisju v obdobju stare Jugoslavije celo zasledimo trditve, da so se k avstrijanstvu začeli nagibati kmetje. Nekateri so dejansko že zelo zgodaj spoznali, da ta, zlasti pa takšna država, ni za njih.

V zadnjih letih spoznavamo v naših krajih še novo skupino Nemcev. Za razliko od zgoraj naštetih, so ti nedvomno Nemci. To so zakonski partnerji naših zdomcev. Doslej mi ni znan primer, da bi z njihove strani doživljali nacionalistične izpade.

Ali v resnici obstaja nemški problem na Slovenskem? Nedvomno, na politični in moralni ravni. Ker je sklicevanje na moralo v samostojni Sloveniji, kjer je z najvišjega mesta proklamirana enakovrednost več moral, za zaščito nemorale seveda, moramo to plat vprašanja odmisлити. Slovencem so bile nedvomno z nemške strani storjene velike krivice, tudi mi nismo povsem nedolžni, zlasti ne v zadnjem dobrem pol stoletju. Trezna analiza o zavzemanju za Nemce na Slovenskem, ki ga čutimo zlasti od nekaterih glasnih posameznikov z avstrijske strani, pa kaže veliko tragiko. Nikogar ali redke zanimajo pravi Nemci, na primer Kočevarji ali revni meščani. Kosti tistih, ki se niso mogli rešiti izven ozemlja sedanje Slovenije po II. svetovni vojni, z redkimi izjemami, trohniijo po Pohorju v okolici Kidričevega in sam bog ve, kje še. Toda ti revni kočevski kmetje ali preprosti meščani v resnici nikogar ne zanimajo, še najmanj tistih, ki imajo polna usta skrbi za Nemce na Slovenskem. Njih zanimajo bogati, politično opredeljeni Nemci in njihovo bogastvo, tisti, ki imajo v veliki večini slovenske priimke. Zato problem kot ga oni prikazujejo, ni moralen, niti ne človeški, še najmanj nacionalen, ampak izrazito političen in tako ga bodo reševali.

Ali se moramo Slovenci Nemcev bati? Ljudje trdimo, da je previdnost mati modrosti in da je zgodovina učiteljica življenja, ravnamo pa skladno z našimi trenutnimi občutki in se na obe prvi trditvi običajno požvižgamo. Predvsem se moramo boriti proti slabemu, kjerkoli je. Odvaditi se moramo iskati vzroke za naše napake in nesposobnosti pri drugih. Ne smemo pozabiti, da so največ Slovencev doslej v tako kratkem času pobili Slovenci, ne Nemci. Med nami so ljudje, ki nas pred vstopom v Evropo strašijo z Nemci. Spomnimo se, da so nas pred njimi svarili tisti, ki so bili proti slovenski osamosvojitvi in ki so neprestano vpili o nemški nevarnosti, na hranilnih knjižicah pa imajo, tudi s pomočjo »privatizacije«, zajetne vsote mark.

Slovenci se nimamo koga bati, razen svoje nespameti, svojih napak. Teh pa je veliko, od splošnega pomanjkanja narodne samozavesti do popolnega neznanja in arogance velikega dela naših politikov! Pa menda ja ne bo kdo trdil, da so jih izvolili Nemci?

Stane Granda

VRNITEV SREDNJEGA VEKA V MODERNO

**Evropa, Srbija in vojne figure –
k ponovni uvedbi predsekularnih mitov na Balkanu**

Če se v vsem ne motimo, je obstajal le en mit, ki je obvladoval simbolično komunikacijo Srbov v vojni 1991–1995: mit nacionalne identitete. Sestavljajo ga slike in zgodbe o imaginarni etnonacionalni skupnosti Srbov in se izteka v klic: »Bodimo to, kar smo!« Ta »naravna« identiteta pa predpostavlja, da so vsi odnosi med Srbi izoblikovani kot sorodstvena razmerja. Nasprotno pa naj bi se odnosi z drugimi narodi uravnavali po biokulturnih razlikah in sicer v imenu dvojnega prava: pravice do razlike in pravice do narodne samoodločbe. Skrivoma pa se ta mitična retorika identitete veže na vojno. Kajti po njenem razumevanju se razlike med narodi vzpostavljajo z bojem. Tako legitimira srbski mit vojno kot boj za od Boga in narave dan srbski narod.

Toda to še ni dovolj. Srbski mit se, če gre za nacionalno identiteto, ne zadovoljuje edinole s tem, da bi vztrajal le na razlikah. Zahteva »Bodimo to, kar smo!« se nadaljuje. Srbija se tako stilizira kot izvirna in neprimerljiva nacija in se pojavlja kot enkratna eksistenca v mitu – povsem v smislu, kot da so Srbi edini narod, ki je do zadnjega zvest svojemu »bistvu«. Kajti le mit vsebuje narodno usodo Srbov, ta je sicer onstran sveta, a se temu ponuja kot zgled.

Toda mit identitete ima še drug vzorec, ki bi ga lahko označili kot srbski mesianizem. Ta trdi, da avtentične (pristine) nacionalne identitete ne najdemo pri vseh narodih. Nekaterim sploh ni dana, pri drugih je slabo razvita, pozabljena ali zanemarjena. Amerika, tako se trdi, sploh nima nikakršne nacionalne identitete; je umetna skupnost brez korenin, brez tradicije, brez kolektivnega spomina, brez duše. Pri drugih narodih naj bi bila identiteta v klavnem stanju. Zahodnim Evropejcem npr., ki so se pregrešili z materializmom, humanizmom in kozmopolitizmom, ostaja pravzaprav le še bolna, izčrpana, gnijoča identiteta. Hrvati, Albanci, Makedonci, Muslimani, Bolgari ali Romuni živijo v tej fatalni optiki tako rekoč z »nadomestno« identiteto. Oni so morali svojo resnično identiteto opustiti in prevzeti tujo.

Vendar pa Srbi z moralno ali biotično obnemoglo podobo Evrope nočejo imeti opravka. Srbi so, kot je menil Vladimir Velmar-Janković, »Neevropejci«. »Od vseh območij Evrope uteleša Balkan Evropo najmanj. Med kristjani na Balkanu pa najmanj Srbi in Bolgari.« Podobno je mislil konec dvajsetih let tudi Vladimir Vujić: »Ne, mi nismo Evropa.« To utelejuje z različnim »življenjskim občutjem« srbskega človeka v primerjavi s tistim, »ki ga je Evropa razvila do onemoglosti.«

Če bi šlo po srbskem mitu, Evropa ni bila vedno v tako katastrofalnem stanju. Evropa naj bi, tako se trdi, padla v brezno greha šele v trenutku, ko je izdala svoje prvotne in avtentične korenine. Zdaj se pojavlja ves Zahod kot žalosten končni produkt dekadence, gnilobe, samopozabljenja in korupcije. To so tisti grehi, ki jih je srbski mit že vedno zametaval v imenu starih vrlin. Le zato se lahko Srbi skupaj z drugimi slovanskimi in pravoslavnimi narodi, ki jih ni zajel propad in padec Zahoda, čutijo varuhi prvotnega evropejstva. To bi pomenilo, da so Velmar – Jankovići »Neevropejci« pravi Evropejci.

»Evropa ni proti nam, ker mi nismo Evropejci in to tudi nočemo biti,« je pisal metropolit Amfilohije (črnogorski metropolit dr. Amfilohije Radović, po rodu Črnogorec, vendar skrajno prosrbski, op. prev.) oktobra 1991, »temveč ker smo mi, ne po našem zasluženju, temveč po daru božjem nosilci in ohranjevalci prvotnega jeruzalemsko-sredozemskega evropejstva. In to evropejstvo predvsem noče sprejeti ene izgube: izgube ravnovesja v človeški eksistenci, v kateri se stikata horizontala in vertikala svetega križa. Zahod se je preveč zapisal materialnemu, pobožanstvenju svojih del. Pohlep in skromen razum sta njegova vera.«

Če sledimo nekaterim bolj sodobnim verzijam mita, potem je bolezen Evrope – njeno stalno uhajanje na kriva pota, novejšega datuma. Predrag Milošević, profesor športa in pisec knjige »Sveti vojščaki« (objavljena 1989), spravlja bolezen Evrope v zvezo s »sedanjimi časi«. »Senca propada«, piše Milošević, »se pojavi v trenutku, ko se v zahodnoevropskih državah izgubi občutek za resnične vrednote, ko denar, materialne vrednote in gospodarski interes prevzamejo mesto filozofije, religije, zgodovine in politike. S tem ko se odločajo za denar in vulgarni profesionalizem v športu in armadi, žagajo Evropejci vejo, na kateri sedijo in zato je zdajšnji čas podoben epohi propada rimskega imperija.«

V isti sapi izjavlja Milošević, da glede te dekadence samo Srbi ohranjajo svojo samozavest, svojo nacionalno identiteto, svojo sveto zgodovino. Kajti globoko v njih je še vedno skrita zgodovina evropskega duha. To je tisti politični mit, ki ga Srbi postavljajo nasproti propadajočemu Zahodu, da bi tako nastopali kot varuhi avtentičnih evropskih vrednot.

Seveda lahko v tem toposu odkrijemo tudi nekaj drugega – namreč polemični odgovor na mitizirajočo samoopredstavitev Evrope kot uteleše-

nja pravičnosti, kulture in prosperitete. Ta samoopredstavitev pa pripisuje Srbiji in Balkanu malo laskavo vlogo, namreč vlogo zaostalosti, primitivizma in barbarstva.

Stereotipno se v srbskih – kot tudi v hrvaških – mitih in v njihovih fantazmah o Evropi oglašča poseben očitek: *očitek nehvaležnosti*. Evropa ni hvaležna tistim, ki so že vedno branili duha in meje Evrope. Rečeno drugače: Evropejci pozabljajo, da se imajo za svoj obstoj in razvoj svoje blaginje zahvaliti predvsem tisti Srbiji, ki je na Kosovem polju obvarovala Evropo pred naskokom Turkov.

Drugače kot za zahodne Evropejce pa stanje za Hrvate, Makedonce, Albance, Bolgare ali Romune – torej za narode, ki naj bi domnevno izvirali iz Srbov – ni brezupno. Gotovo ti domnevno trpijo dramatično pomanjkanje nacionalne identitete, toda mit jim daje možnost, da se povrnejo k tistemu srbstvu, ki ga v globini svoje duše nosijo s seboj. Povratak k prvotnemu srbstvu bi tem narodom naposled omogočil, da bi se vrnili k najglobljim koreninam svojega nacionalnega bistva. Šele tedaj bi bili izpolnjeni vsi pogoji za pravično in miroljubno dokončanje nacionalnih konfliktov na območju nekdanje Jugoslavije. Ali še bolj dramatično: ko bi se bili katolizirani Srbi (Hrvati) in islamizirani Srbi (Muslimani) v preteklosti pripravljene vrniti k srbskim koreninam, sploh ne bi prišlo do vojne. »Bosanski muslimani«, tako je rekel neki govornik na Drugem kongresu srbskih intelektualcev, »ne morejo zmagati proti samim sebi, proti Srbom v sebi.«

Če verjameмо mitu, potem so samo Srbi na primeren način dobili božji dar nacionalne identitete – kar pomeni predvsem, da so ga upravičili z vojaškimi junaškimi dejanji. Le Srbi so doumeli, da je nacionalno »bistvo« pomembnejše kot življenje in da se to življenje lahko ohranja le s samožrtvovanjem, in se potrdi šele s smrtjo. Srbi domnevno izstopajo pred vsemi narodi s tem, da so pripravljene »za to, kar so,« žrtvovati vse. Postanejo junaški polbogovi in temu ustrezno se tudi zgodovina Srbov predstavlja kot zaporedje ritualnih smrti in vstajenj. Iz surove substance narodnega telesa se poraja očiščena substanca nacionalne identitete. Ta tehnologija zapovrstnih rites de passage seveda povzroča velike »stroške«, ki se ocenjujejo z milijoni človeških življenj. Po nekem računu, narejenem med bosansko vojno, morajo biti Srbi pripravljene »za to, kar so«, plačati s šestimi milijoni človeških življenj. Kot vidimo, temu mitu navadno nejunaško človeško življenje ne pomeni nič. Narod lahko zmaga le, če se žrtvuje posameznik. Vstajenja ni brez smrti.

To pa še ni dovolj. Če se Srbi v tej vojni – kot prej – ne bi žrtvovali za nacionalno identiteto – potem bi bili zdaj kot Čehi. Tako je Mihajlo Marković, znan filozof in vpliven ideolog vladajoče stranke v Srbiji (tudi vrhovni pogajalec pri nasledstvu prejšnjih jugoslovanskih republik, op. prev.) zastopal mnenje, da se je češki narod sistematično izogibal vojni in

je zato ostal brez svobode in poguma – to so usodne posledice »realističnih korakov«, ki so jih naredili češki voditelji 1938, 1968 in 1989. »Ko so vsakokrat iskali rešitev, ki bi povzročila najmanjšo škodo, so češke vlade v obdobju trideset let trikrat zapored kapitulirale. Vsakokrat so preprečili fizično škodo – toda za ceno izgube svobode, poguma, samozavesti in samopoštovanja.«

Zdaj je srbska vojna propaganda v obdobju 1991 do 1995 spravila v obtok topos o odrešilnem in junaškem značaju Srbov. Pri tem so pogosto uporabili ves arzenal folklorističnih sredstev, da bi spodbudili nacionalistično sovraštvo. K temu je spadala predvsem četniška folklorizacija iz druge svetovne vojne (četniki so se vojskovali kot monarhistični nacionalisti), pa tudi pesmi o srbskih vodjih in vojnih junakih v folklorističnem slogu, ki so nastale šele konec osemdesetih let ali šele med to vojno. Folkloristična agitacija o politiki, vojni in junaštvu se pri tem ni omejila le na popularne žanre. Tudi politiki, književniki, filozofi, duhovščina in samooklicani ohranjevalci nacionalnega interesa in srbskih vojnih ciljev so svoje bojevite nagovore pri mizi znali okrasiti s citati iz narodne epike in ljudske modrosti. Ali pa so se sklicevali na književnike, ki so bili zaslužni za ohranitev narodne kulture, kot sta Vuk Karadžić in Njegoš.

Brez pretiravanja lahko te retorične figure označimo kot vojnopropagandni folklorizem. Zahrbtnost tega folklorizma pa je, da že z obliko sporočila (npr. z uporabo epskega deseterca, kodificiranega »narodnega« jezika ali različnih arhaizmov) sugerira, da se vse, kar to sporočilo zahteva, ujema z najglobljimi občutki narodove duše. Da je sporočilo glas naroda, *vox populi*, ne pa glas Gospoda, *his masters voice*.

Ta način folklorizma je prispeval k iluziji, da so partikularni interesi vojnih propagandistov pravzaprav nacionalni interesi. Pri tem so prodajali simbolično integracijo naroda kot zbir vseh poklicev, vseh razredov in vseh pokrajin. Vsi srbski dialekti naj bi se stopili v eno edino bojujoče se narodno telo. Stopili naj bi se v nacionalni in bojni »Mi«.

Obstaja pa še druga, vsekakor sorodna različica simbolične integracije. Gre za mitologizem, na katerega je navezana vsaka nacionalistična politika, predvsem taka, ki se oborožuje za vojno. Tokrat je zvijača v tem, da se vojno predstavi s stališča večnosti, pri čemer se politične in gospodarske konflikte prenese v zunajčasovno sfero mita.

Navedimo zgled: vojno na Hrvaškem in v Bosni-Hercegovini so Srbom prikazali le kot eno nadaljnjih epizod v večnem boju s svojimi mitičnimi nasprotniki. Po tem načinu prikazovanja ostajajo srbski junaki v bistvu vedno enaki. So reinkarnatorji – vstajajo vedno znova – reinkarnirajo se od vojne do vojne v različnih zgodovinskih osebnostih – in le mit daje Srbom upanje, da jim bo na pomoč prihitela vedno nova izdaja Obilica, Hajduka Veljka, Karadjordjevića ali drugih junakov nacionalne mitologije.

Podobno velja tudi za sovražnike Srbov, kajti tudi ti so stari srbski znanci. »Paše i ustaše«, kot so jih jedrnato poimenovali v folklornem šlagerju v začetku vojne v Bosni.

Brez pretiravanja lahko rečemo, da je mitologizem v srbski vojni propagandi služil namenu, da bi vojni v nekdanji Jugoslaviji podelil univerzalni pomen. Srbski vojščaki so tako hoteli prepričati ljudi, da se bojujejo izključno za sakrosantne nacionalne vrednote (srbski etnični prostor, srbsko pravoslavje, »srbsko bistvo«), medtem ko njihovi nasprotniki zastopajo le interese drugih narodov.

Tudi to je propagandistični univerzalizem, tokrat s tenorjem: »Naši borci se ne bojujejo le za sebe, temveč tudi za ljudi in človeštvo, kar pomeni, da tisti na drugi strani niso le nasprotniki Srbov, temveč vsega človeštva.« Koga naj potem še čudi, če se v celotni mitološki zgodbi o vojni nasprotniki označujejo kot živali, bestije in monstumi?

In še nekaj. Propaganda ni niti trenutek oklevala prikazovati dogajanje prikazovati čez meje znosnega. S slikami, tudi s poročili o mučenjih, posilstvih, pokolih in drugim trpljenjem srbskega naroda je sugerirala, da so Srbi daleč največje, v bistvu edine resnične žrtve vojne. Bili so »trpeči narod«, »preostanek poklanega naroda«, kot je formuliral znamenit pesnik in član akademije na podlagi te morbidne patriotične ideje. V čistopisu: Srbi doživljajo nesrečo, kot so jo doživeli Judje in Armenci.

Vse mitične zgodbe o vojščaški identiteti Srbov, javna komunikacija o vojni, smrti, narodu in junaštvu, pa niso bile le ščuvanje k vojni in niso služile le za mobilizacijo Srbov. Bile so tudi priljubljeno propagandno sredstvo, s katerim je režim poskušal utrditi svojo pozicijo v državi. Kajti podobno kot tudi za vse druge, nekdanje realsocialistične države, je pomenil razpad sistema konec starega simboličnega modela vladanja.

Toda v trenutku razpada se je vnel boj za vzpostavitev nove simbolike in njenega nadzora. Drugače rečeno: političnih mitov niso razširjali le zato, da bi hujskali k vojni. Ti naj bi, kot sicer pod vsemi režimi v nekdanji Jugoslaviji, stabilizirali gospostvo, ki mu je nenadoma zmanjkalo simbolične legitimitnosti.

Predstave in ideje, fantazme in tabuji, tudi fetiši: vse to spravlja v tek politično komunikacijo in jo tudi inscenira. Tako so del kraljestva simbolične moči, za katero se mora bojevati vsako politično gospostvo. V osnovi nima nobene izbire; obvladovati mora zemeljsko kot tudi nebeško kraljestvo. To velja tudi za srbski režim in za njegovo potrebo, da nadzoruje ne samo armado, policijo in gospodarstvo, temveč da nosi na svojem obročku tudi ključke k simbolični moči. Toda šele v vojni se je ta moč izoblikovala v etnokracijo: kot nadzor nad simboli in kulturnimi oblikami etnonacije.

Vendar pa mora vsakdo, ki želi razlagati simbolično komunikacijo srbske vojne propagande le-to primerjati in upoštevati podobne pojave iz

drugih delov nekdanje Jugoslavije. Da obstajajo skupne poteze med srbsko in hrvaško simboliko posebej pri njihovih političnih mitih – je gotovo, četudi še ni prodrlo v zavest. Morebiti so to le variacije iz skupnega fonda zgodb, toposov in figur, pri čemer se zdi, da je tudi ta srbskohrvaški fond le del še večjega arzenala. To domnevo vsekakor nakazujejo znanstvene študije, pri katerih so primerjali politične mite v jugovzhodni Evropi. Če je temu tako, se lahko vprašamo, če niso vsa domnevno avtohtona in edinstvena znamenja nacionalnih identitet le posojila – posojila pri skupni balkanski banki političnih mitov.

Tam, kjer se kujejo nacionalni miti, bi bila taka razmišljanja seveda popolnoma nesprejemljiva, popolnoma nemogoča. Zato se jih raje prepusti nacionalno »nezavednim« kozmopolitskim intelektualcem – zgled György Konrád. Ta madžarski književnik je nekoč v nekem eseju zastopal mnenje, da državljani Srednje Evrope medsebojne podobnosti popolnoma ignorirajo – to pa zato, ker podlegajo želji, da bi bili čimbolj podobni zahodu: »Samozavestne in ponosne subjekte je zelo težko navdušiti, da bi jih primerjali med seboj. Tiste, ki bi jih radi primerjali, imajo za nesramne.«

Ivan Čolović

UJETI NA BALKANU

K eseju Ivana Čolovića

Srbi imajo do svoje zgodovine tako razmerje kot noben drug narod v Evropi. Noben drug narod ni svojega največjega poraza – bitke na Kosovem polju proti Turkom l. 1389 – povzdignil v vse presegajoči nacionalni mit, v oltar svojih legend in ikonografije. Pri sklicevanju na nekdanje srednjeveško carstvo pod Dušanom Silnim (1331–1355) se srbska zgodovina okiti s pomenom, ki daleč presega teritorij in njegovo prebivalstvo.

Vsi balkanski narodi so se sicer že kdaj čutili branik Evrope – Hrvati pod kraljem Tomislavom »kot okop proti pravoslavju«, Albanci pod knezom Skenderbegom kot rešitelji zahodnega sveta pred Turki. Toda po obsegu tega zgodovinskega slikanja so Srbi izjema. Pri tem pa je bilo srbsko carstvo zaradi lastnih rivalskih knezov že v desetletjih pred usodno bitko proti novi sili Osmanov močno oskubljeno. S porazom na Kosovem polju pa je postala Srbija osmanskem vojaškemu fevdalizmu popolnoma podrejena kmečka družba.

Kljub temu pa je živela srednjeveška srbska država v spominu naprej – ne tako kot je v resnici bilo, temveč tako kot so jo stari opevali. Mnogo te hagiografije spominja na legende o sveti Rusiji, s katerimi so Aleksander Solženicin in njegovi slavofilni predniki ustvarili zlato avro poveličevanja zaostalosti in so prerokovali dolgotrajni triumf ruske duše nad zahodnim materializmom.

Toda ruski slavjanofili so bili le ena od struj. Srbski junaški epi in srbska narodna poezija pa so oblikovali skupno podlago za etnično in kulturno enotnost. Od rodu do rodu so predajali idealizirano preteklost naprej, ki je spet in spet povelečevala kroniko sodobnosti. Vsak srbski gostitelj v turškem času, ki je kaj dal nase, ni samo vrtel jagnje na ražnju, temveč je igral tudi na gusle, preproste lesene gosli z eno struno za skupno petje tradicionalnih poem. Tako se je nepismenemu in branja neukemu narodu predstavljala posebna pot, ki se je nepovratno odmaknila od natančnega zgodovinskega zemljevida poti, ki pa je vendarle vodila do skupnega čutenja za kulturno in politično identiteto naroda. Legendarno ohranjena želja po maščevanju je povzročila, da so se Srbi kot prvi narod na Balkanu l. 1804 uprli Turkom – v veri v tisto politično in državno enoto, o kateri so pričale poeme iz sive davnine. In to neprestano obnavljano vero so na koncu izrabili Milošević in njegovi biriči za svoje cilje o prevladi. Kako daleč je šla skrunitev simbolov, dokazuje neka slika iz bosanske vojne. Kaže namreč domnevnega vojnega zločinca Radovana Karadžića z goslimi v roki, pred srbskimi topovi, usmerjenimi na Sarajevo.

Ivan Čolović, ugledni beograjski etnolog in kulturni antropolog, opisuje v sestavku, kakšno vlogo so srbski miti odigrali v jugoslovanski državljanski vojni. Pisec številnih semiotičnih študij in knjig (v nemščini npr. Bordel vojščakov, Fibre Verlag, 1994) je ustanovni član demokratično opozicijske Družbe neodvisnih intelektualcev – Beograjskega kroga.

Omembe vredno je med drugim, beograjsko polasčanje (ki ga opisuje Čolović) sosednjih Hrvatov, Muslimanov, Makedoncev, Albancev kot »prvotnih« Srbov z izgubljeno identiteto, analogijo tudi na Hrvaškem. Tako so označevali fašistični ustaši, ki so si v drugi svetovni vojni priključili Bosno in Hercegovino, tamkajšnje muslimane kot »Bele Hrvate« germanskega izvora. Čolovićeva opozorila na skupne značilnosti srbske in hrvaške politične simbolike lahko strnemo v ugotovitev: dokler se ta naroda ne bosta mogla posloviti od svojih mitov, bosta ostala ujeta na Balkanu.

Christian Schmidt-Häuer

Die Zeit, št. 4, 15. jan. 1998, prevedel **Jože Maček**

O ZGODOVINI SLOVENSKE MEDICINSKE BESEDE

Slovenski zdravstveni besedi smo zdravniki vedno dajali velik pomen. Da je temu tako, vidimo iz številnih člankov tako v medicinski kot jezikoslovni literaturi. Petnajsti, jubilejni memorialni sestanek prof. Janeza Plečnika, ki je bil v Ljubljani med 5. in 7. decembrom 1984, je bil posve-

čen slovenski medicinski besedi, še posebej v uvodnem delu Zgodovine medicinske terminologije na Slovenskem z 21 prispevki. Prva slovenska zapisa sta ljudsko medicinska in sta nastala okoli leta 1640. Prvi je domači recept zoper moško impotenco, drugi pa zagovor zoper kačji pik. Avstrijska monarhija je za časa Marije Terezije urejala zdravstveno varstvo in organizacijo zdravstvene službe in hkrati tudi šolanje zdravstvenih delavcev. Ker so želeli poenotiti učenje babic, so izdali na Dunaju Steidlov učbenik za babice. Na Kranjskem babice niso znale nemščine, zato je Anton Makovic (1750–1802) priredil Steidlovo babištvo. Mimogrede, Anton Makovic je bil svak Antona Tomaža Linharta. Prva izdaja Babištva je izšla leta 1782 in je bila dvojezična s slovenskim besedilom na levi in nemškim na desni. Slovenščina je bila zapisana v bohoričici. Druga izdaja je bila natisnjena leta 1788. V njej je Makovic že čistil slovensko besedilo in omenjal kranjski slovenski jezik. Njegova tretja knjiga je izšla istega leta 1788. *Podvuzhenje sa Babize* je na 45 straneh in 7 dodanih nekaj babiški pravilnik.

Prvo slovensko navodilo o prvi pomoči leta 1790 je bilo dvojezično in slovenski izvod ni ohranjen. Ohranjen je samo nemški zapis o besedilu in pripis, da je obstajal tudi dvojezični nemško – slovenski tekst. To brošuro z naslovom *Pomočki vu sili* je kasneje, leta 1825 uporabil Peter Danjko (1787–1873) za svoj letak: *Vu sili pomoč na življenja rešenje zadušenih, vtopenih, zmerzenih, obešenih, zadavljenih inu od bliska pobitih*.

Ohranjena pa je publikacija Vincenca Kerna (1760–1829) iz leta 1790 *Nauk od kože stavljenja*. Original je bil v nemščini, v slovenščino pa jo je prevedel Valentin Vodnik (1758–1819).

Valentin Vodnik je leta 1818 prevedel češko-nemško knjigo Jana Matouška (1790–1820): *Babishtvo ali Porodnizharski Vuk za Babize*. Tako je duhovnik, pesnik in novinar iskal slovenske porodniške izraze. Zanimivo je, da je knjiga že zgodaj umrlega Matouška, ob smrti je bil star 30 let, preživela, saj so jo uporabljali kot uradni učbenik v Ljubljani in Celovcu do leta 1848, v Trstu pa celo do leta 1860.

Izredno vlogo pri uvajanju in ustvarjanju slovenske zdravstvene besede je imel škof Anton Martin Slomšek (1800–1862). Ta je že kot spiritual v celovškem semenišču učil bodoče duhovnike slovenščine in jih navajal k prevajanju nemških tekstov v slovenščino. Prevajati so morali tudi Hacquetovo Botaniko (1739 ali 1740–1815), sam pa je leta 1831 prevedel in objavil pismo Janosa Moravaja *Prepis eniga pisma gospod fajmoshtra v' Babilni na Tisi na Ogreskim, v' kterim pishejo ta skerbni gospod, kako so srezhno sdravili tiste, ktere je bolesen kolera prijela*. Slomškovo najmenitnejše vzgojno delo pa je: *Blashe ino Neshiza v nedelski sholi. Vzhitelam ino uzhenzam sa pokushno napisal Anton Slomshek*. Prva izdaja je izšla v Celju leta 1842, druga 1848 in tretja 1857. Faksimile tretje izdaje imamo na razpolago in je izšel pri celjski Mohorjevi družbi 1991 z zanimivim slo-

varčkom izpod peresa Jakoba Šolarja. Slomšek je zdravniške nasvete ali točneje nasvete za zdravo življenje pisal tudi v Bleiweisove Novice.

Leta 1840 je v Gradcu izšla knjiga Kernovega asistenta Janeza Nepomuka Kömma (1779–1851) *Bukve od porodne pomoči za porodne pomočnice na kmetih*. Sledilo je zopet porodničarstvo: Bernard Pachner von Eggensdorf (1803–1881) je leta 1848 izdal knjigo: *Bukve sa uzhenke porodničarstva* in nato istega leta 1848 prevod knjige avtorja Heinrich Zschokkeja (1771–1848): *Čujte, čujte, kaj žganje dela*, ki je prva slovenska protialkoholna knjiga. Uradno je knjigo prevedel Felicijan Globočnik (1810–1873). V Slomškovih življenjepisih sem zasledil dvom, saj njegov življenjepisec trdi, da sta bila ideja in nasvet o prevodu Slomškova in da je bil po njegovem mnenju, pa tudi po slogu sodeč, prevajalec verjetno Slomšek sam.

Znamenito delo je nastalo leta 1864. Zdravnik, politik in novinar Matija Prelog (1813–1872) je prevedel knjigo znanega zdravnika Göthejeve dobe Christofa Hufelanda (1762–1836) *Makrobiotika ali nauki po katerih se more človeško življenje zdravo ohraniti in podoljšati*. Knjiga je zelo zanimiva, jezikovno pa izredno težka. Ne glede na to, da je Prelog knjigo izdal v Mariboru, kjer je živel in tudi umrl Slomšek, opazimo med obema avtorjema izredno razliko v razumevanju. Prelog uporablja marsikdaj nerazumljive besede in stavčne zveze kakor tudi lokalne izraze.

Alojzij Valenta pl. Marchthurn, Čeh po rodu (1830–1918), je izdal knjigo *Porodoslovje za babice*. Ker še ni dobro obvladal slovenščine, sta mu pri pisanju v slovenščini pomagala Janez Bleiweis Trsteniški (1808–1881) in Franc Malavašič (1818–1863), oba zdravnika. Sledi leta 1886 še ena njegova knjiga: *Učna knjiga za babice o porodnoslovju*. V vodstvu porodnišnice ga je nasledil njegov sin Alfred Valenta pl. Marchthurn (1869–1926). Ta je očetovo knjigo predelal in skrajšal in izdal leta 1903 z naslovom: *Učna knjiga za babice*. Drugo izdajo iz leta 1911 je bistveno izboljšal.

Izreden pomen za slovensko zdravstveno vzgojno dejavnost je imela Mohorjeva družba, ki je bila ustanovljena leta 1851. V samostojnih publikacijah kakor tudi v vsakoletnih koledarjih je bilo nanizanih mnogo zdravstveno-vzgojnih prispevkov. To tudi kasneje in še vedno, čeprav imamo sedaj tri sestrške Mohorjeve družbe: Celjsko, Celovško in Goriško. Pripomniti velja, da so imele Mohorjeve knjige veliko naklado.

Druga podobna ustanova je bila Slovenska matica, ki je bila ustanovljena kot društvo za izdajanje znanstvenih knjig. Kot pisec poljudnih zdravstvenih knjig je zavzemal prvo mesto zdravnik Maks Samec (1844–1889), oče kasnejšega kemika Samca, vendar je bila naklada pri Slovenski matici bistveno manjša.

Člani Slovenskega zdravniškega društva, ustanovljenega leta 1861 kot Bralno društvo zdravnikov na Kranjskem, so najprej objavljali svoje strokovne prispevke u Liječnikom vjesniku, dokler niso leta 1929 začeli izdajati svoj Zdravniški vestnik.

Sicer so se nekateri zdravniki že prej trudili najti slovenske medicinske izraze. Za začetek slovenske sodnomedicinske terminologije velja *Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija*, knjižnica dr. Alojzija Homana (1863–1922), ki je izšla leta 1904. Skoraj istočasno pa so v časopisu *Slovenski pravnik* med leti 1898 do 1900 izhajala *Sodnozdravniška mnenja* Dr. Petra Defranceschija (1863–1937), ki je bil sicer kirurg.

Zanimiv zapis o nastajanju anatomskega izrazja prof. Širca: »Janez Plečnik (1875–1940) je postal leta 1900 izredni profesor, naslednje leto pa redni profesor za anatomijo. V letih 1924 in 1925 je izšel njegov *Kratek repetitorij anatomije*, ki je sicer prevod nemškega dela, vendar je v terminološkem pogledu tako nov, da ga lahko štejemo za izvorno delo. Alfred Šerko (1879–1940) je postal 1900 profesor za nevrologijo in psihiatrijo, medicincem pa je predaval o živčevju. Leta 1924 je napisal učbenik o anatomiji, leta 1925 pa o fiziologiji živčevja. Alija Košir (1891–1973) je že leta 1920 poučeval histologijo in embriologijo, leta 1923 pa je bil izvoljen za docenta te stroke. Tudi anatomija, v kateri je je sprva pričel delati kot asistent, mu je bila ves čas zelo blizu in s tega področja je leta 1927 izšel krajši učbenik, namenjen izobraževanju telovadcev. Tako smo torej skoraj ob istem času dobili tri slovenska anatomska besedila, ki vsako zase dokazujejo, kako potrebno je bilo takrat ustvariti slovensko strokovno izrazje in kako hitro so se potrebam odzvali takratni profesorji naše fakultete.«

Slovensko medicinsko izrazoslovje pa je zelo razburkala polemika med kirurgom Mirkom Černičem (1884–1956) in patologom Francetom Hribarjem (1884–1956, ki se je vlekla več let, od 1935–1946. Polemika je bila ostra, na trenutke žaljiva, je pa zopet privlekla na dan probleme okrog lepe slovenske medicinske besede.

V skrbi za lep slovenski strokovni jezik moram omeniti tudi dr. Rudolfa Del Cotta (1904–1991), ki je izdal *Medicinski terminološki slovarček* (1961) in *Medicinski terminološki slovar* (1975), ki je bil šestkrat ponatisnjen.

Zadnji prispevek k lepemu medicinskemu izrazoslovju pa je *Pravopis medicinskih izrazov*, ki je nastal pod uredništvom Miroslava Kališnika. Prva izdaja je izšla leta 1996.

Skrb za lepo slovensko medicinsko besedo torej še ni ponehala.

dr. Anton Prijatelj

Vse zlo na zemlji ima samo en vzrok: »To pripada meni!«

A. De Mello

SLOVENSKE ŽENE UGNALE TURŠKE NAPADALCE

Obdobje turških vpadov v drugi polovici 15. in v prvi polovici 16. stoletja spada med najtežja in prelomna obdobja v slovenski zgodovini. Malokateri dogodki so pustili v virih toliko pričevanj kot turški vpadi. Vplivi turških vpadov so se še dolgo čutili v vsakdanjem življenju slovenskega človeka. »Turški strah« se mu je vtisnil globoko v zavest. Močne odmeve zasledimo v ljudski tradiciji in ustnem izročilu. Znane so pripovedi o turških zakladih in skrivnih rovih, skozi katere so se ljudje reševali pred turškimi napadalci, o čudežnih rešitvah iz turškega ujetništva, o turških grozodejstvih, pa tudi o zvijačah, s katerimi so se slovenski ljudje reševali pred napadalci. Na Turke spominjajo ohranjeni predmeti (podkve) in znamenja. Dogodki iz turških časov so postali pogosto tudi predmet mitologije.

Za čas turških vpadov ne moremo govoriti le o grozodejstvih, ki naj bi jih Turki izvajali nad »ubogim, preprostim, dobrim, žalostnim, preplašenim slovenskim ljudstvom,« kot pomilovalno piše o njem reformator Primož Trubar. Nasprotno, ustno izročilo to ljudstvo prikazuje tudi v drugačni luči. Mnoge turške zgodbe so duhovite, hudomušne, govorijo o zvijačnosti in junaških dejanjih slovenskega človeka. Brez dvoma je slovensko ljudstvo imelo pozitivne lastnosti, npr.: pogum, odpornost, vojaško spretnost, obrambno domiselnost, iznajdljivost, vero v življenje in božjo pomoč. Kajti, če bi bilo to ljudstvo samo žalostno in preplašeno, se ne bi borilo proti Turkom kot se je.

V ljudskem izročilu je ostalo opisanih veliko uspešnih akcij, v katerih so kmetje Turke pobili, jih odgnali ali preprečili njihov napad. Mnogi toponimi spominjajo na boje oziroma na zmago nad Turki. Bili pa bi v veliki zmoti, če bi mislili, da so bili junaških dejanj sposobni samo moški. Pri obrambi pred turškimi napadi so se velikokrat izkazale tudi žene in dekleta. Izbrskajmo iz spomina nekaj zgodb, ki to potrjujejo.

Nekoč so bili Turki v Dešnu (Dašenk) pošteno tepeni. Ko so vaščani zvedeli, da prihajajo Turki, so poskrili svoje imetje. Ženske pa so se dogovorile, da se bodo zbrale na kraju, kjer je cesta najožja, nad njo navpična stena, pod njo pa globoka in deroča Sava. Takšno mesto je bilo nekoliko proč od vasice Ribče pri Litiji. Žene so skovale načrt in več dni nosile skale na navpično steno nad cesto. Ko so se pomikali mimo tega kraja Turki, so začele žene na njih metati kamenje. Turki niso vedeli ne kod ne kam in so v obupu poskakali v Savo, da bi se rešili smrti pod skalami. Sava je bila globoka in deroča in marsikdo ni znal plavati. Domala vsi so utonili. Tisti kraj se še danes imenuje Dešen, ker so se Turki v Savi zadušili.

Pri Jeruzalemu v Slovenskih Goricah je toponim Babji klanec. Ustno izročilo, ki temelji na zgodovinskem ozadju, govori o spopadu žensk s Turki. Ženske naj bi na Turke iz sodov zlivale vrelo vodo in tako zaustavile njihov prodor. Preden pridemo v Dvor pri Polhovem Gradcu, se na Belici odcepi cesta za kar na široko razprostranjeno naselje z imenom Babna Gora. Na levi strani, pri izhodu iz ožine, na parobku hriba, se nad dolino dviga kopec prirezane stožčaste oblike s prepadnimi stenami, danes imenovan Babčarjev tabor. Tu so še danes zaznavni sledovi neke gradnje. V ustnem izročilu je zapisano, da so s tega mesta hrabre žene, domačinke, z vrelo vodo in oljem odganjale turško drhal in jo iz kraja tudi pregnale. Njim v čast se hrib imenuje Babna gora.

Marsikakšno potegavščino so ušpičile Turkom tudi posamezne žene. Ko so nekoč nepričakovano zagoreli kresovi, je na Taboru pri Ihanu začelo biti plat zvona in opozarjati na bližnjo nevarnost. Ljudje so bežali kot ob hudi uri domov, da bi rešili starčke in otroke. Nekateri so se poskrili v bližnje gozdove, največ pa se jih je zateklo na Tabor. Zadnji sta se odpravili od doma Glavičevi, mati in hčerka z Brda. Nista si mislili, da je nevarnost že tako blizu. Komaj sta prišli dobro iz vasi, sta zagledali nedaleč proč na majhnih konjičkih čokate, precej zagorele dedce s turbani na glavah. Po značilni noši in kričočih barvah sta takoj spoznali Turke in se zavedali velike nevarnosti, v kateri sta se znašli. Ne da bi dosti razmišljali, sta planili v bližnje zeleno žito in legli na tla. Menda sta se najbolj bali, da bi ju odkrili pesjani, ki so po ljudskem verovanju kar vohali krščansko kri. Bilo je namreč zelo možno, da bi ju jezdec odkrili, saj so imeli s konj dober razgled po okolici. Verjetno ju je rešilo to, ker so se Turki, da bi domačine presenetili, tako divje zagnali proti taborski cerkvi in niso oprezali okrog. Glavičevi sta bili rešeni.

Na Ihanskem je na duhovit način prevarala Turke stara Goropečnica. Navadno so turški napadalci označevali izropane domačije s škopniki (škopnik je snop urejene slame za pokrivanje streh). To je vedela tudi Goropečnica. Prestara je bila, da bi zbežala z doma, ko so zagoreli kresovi in naznanjali nevarnost. Domislila si je: »Vse bom razmetala in postavila škopnik pred hišo; morda se mi posreči«. Odprla je vrata in okna, prevrnila je mizo in stole in po hiši vse razmetala. Celo na dvorišče je nanosila nekaj cunj, na vrh pa postavila škopnik in ga v zadnjem trenutku, ko je že slišala Turke v bližini, zažgala. Skrila se je v hlevu za vrata in v negotovosti čakala nezaželene goste. Turki so začudeno gledali ogenj na dvorišču in vohali smrdljiv dim. Goropečnica, ki je za vrati poslušala, kaj se dogaja na dvorišču, je slišala poveljnika: »Tu so že drugi opravili«. Obrnili so konje in odjahali. Goropečnici je uspelo, da jih je ukanila. Rešila je sebe in domačijo.

Sprašujemo se, ali se je res vse tako zgodilo, kot pripovedujejo zgodbe in legende, ohranjene v ustnem izročilu. A končno to niti ni tako po-

membno. Tudi to izročilo je del zgodovinske resničnosti in odraz miselnosti takratnega človeka. Ustno izročilo je pomemben del slovenske dediščine. Zato je naša dolžnost, da jo zapisujemo in ohranjamo zanamcem.

dr. Ignacij Voje

SVETI BLAŽ (VLAHO) ZAVETNIK SREDNJEVEŠKEGA DUBROVNIKA IN SIMBOL NJEGOVE SVOBODE

Kot je bil običaj v starih časih, je moralo vsako mesto imeti svojega duhovnega zaščitnika. Ponavadi so si meščani izbrali kakega svetnika ali mučenca iz zgodnjih krščanskih časov. Njegov lik ali simbol je bil ponavadi prevzet v grb mesta, njegov kip pa postavljen na vseh vidnih mestih. Benečani so se ponašali s sv. Markom. Njegov simbol – krilati lev je bil ovekovečen v vseh krajih, kjer so gospodovali Benečani. Najdete ga v Zadru, Splitu, Trogiru, pa na Hvaru in Korčuli, v Kopru in Piranu. Krilati lev je bil simbol politike osvajanja. V Dubrovniku zaman iščete ta znak beneške dominacije, čeprav je Dubrovnik priznaval beneško nadoblast od 1205 do 1358. Dubrovčani so si zelo zgodaj, še v času bizantinske vrhovne oblasti, izbrali blagega svetnika Blaža, ki je s škofovsko palico v roki in mitro na glavi predstavljal simbol obrambe in neodvisnosti.

Sv. Blaža so si Dubrovčani izbrali za svojega zavetnika v 10. stoletju, ko je bilo mesto že konstituirano. Kot poroča neka legenda, naj bi se leta 971 sv. Blaž prikazal v sanjah duhovniku Stojku, ki je bival ob cerkvi sv. Štefana. Opozoril ga je na slabe namere Benečanov. Ti so bili že dlje časa zasidrani pred Dubrovnikom na poti proti vzhodu. Dubrovčani so jih oskrbovali z živežem. Sv. Blaž naj bi opozoril Stojka, da Benečani niso prijatelji Dubrovnika in da se pripravljajo mesto zavzeti. Stojko je Dubrovčanom sporočil svetnikovo opozorilo in uspelo jim je ohraniti mesto in odgnati Benečane. Sv. Blaž je bila leta 972 proglašen za mestnega patrona.

Legende nimajo namena, da prenašajo zgodovinsko informacijo, temveč da propagirajo določeno družbeno sporočilo. Temu družbenemu sporočilu je podrejeno vse, tudi sama zgodovinska podlaga. Tej se po potrebi dodajajo novi argumenti, ki ji dajejo verodostojnost. Dubrovčani, ki so na otočku Lave konstituirali mesto, so se družbeno vključili v zahodno krščansko sfero. Ker so bivali na občutljivem področju na meji med vzhodom in zahodom, so za svojega zavetnika izbrali svetnika sv. Blaža, ki je bil izrazito vzhodni svetnik. Sv. Blaž je živel v 3. stoletju, bil je škof v Se-

vasti v Kapadokiji (Mala Azija). Bil je mučen v času cesarja Dioklecijana leta 287 ali Lucinija leta 316. Z religioznega vidika je izbor sv. Blaža za zavetnika mesta opravičljiv, ker je bil priznan čudodelnik, čaščen tudi na zahodu, do njegovih relikvij je bilo možno priti. Politični vidik pa je slonel na političnih razmerah. Povezovanje z Bizancem je bilo za Dubrovčane mnogo bolj perspektivno, kajti Benetke so ogrožale Dubrovnik pri njegovem nadaljnjem razvoju.

Dubrovčani so svojemu zavetniku postavili lepo cerkev. Najstarejša naj bi stala pri vhodu v mesto na Pilah, to je na prostoru, kjer je bil zgrajen most, ki je povezoval otoček Lave s kopnim. Blizu cerkve je stal v teh davnih časih tudi stolp, v katerem je bil sedež mestnega upravitelja. Ko se je mesto razširilo z otočka na kopno in so mesto obdali z obzidjem, se je morala cerkev sv. Blaža umakniti v novo središče mesta. Leta 1348 so začeli graditi cerkev sv. Blaža na današnjem mestu. Zidali so jo več let, ker so hoteli, da bi bila čim lepša. Ta veličastna cerkev, ponos Dubrovnika, je bila grajena v romanskem slogu s tremi ladjami. Lesketala se je od srebra in raznobarnega marmorja. Poleg italijanskih gradbenih mojstrov (Ivan iz Siene) so pri gradnji sodelovali tudi domači kamnoseki. Cerkev je preživela katastrofalni potres leta 1667, toda leta 1706 jo je uničil požar. Izbruhnil je v noči med 24. in 25. majem, verjetno zaradi neprevidnosti pri ugašanju sveč, ki so jih verniki prižigali med binško prazniki. Ogenj je pogoltnil vse dragocene okraske, raztopil srebro in zlato ter vse spremenil v gomilo kamenja. Požar cerkve sv. Blaža je globoko prizadel meščane Dubrovnika, kajti noben drug religiozni ter zgodovinski spomenik ni bil tako ozko povezan z obstojem in svobodo dubrovniške republike. Načrte za novo baročno cerkev, kakršno vidimo še danes, je napravil beneški arhitekt Marino Gropelli. Pri gradnji je s prispevki in delom sodelovalo vse mesto. Svečana otvoritev in posvetitev je bila 5. julija 1715. leta.

Edino kar se nam je ohranilo od stare cerkve, je srebrn in pozlačen kip sv. Blaža. Ta je tudi edina znamenitost sedanje cerkve. To je med meščani še bolj vzpodbudilo njegovo čaščenje in zaupanje. Kip je visok 68,5 cm in je delo domačih zlatarjev. Izdelan je bil v drugi polovici 15. stoletja. Svetnik drži z levico na prsih relief mesta Dubrovnika. Na tej precej podrobni sliki dobro razločimo razporeditev ulic in ponazoritev glavnih mestnih zgradb, cerkva in palač. Zato lahko z gotovostjo trdimo, da je bil relief izdelan od dobrega poznavalca mesta. Na podlagi reliefa si lahko ustvarimo sliko, kako je izgledal Dubrovnik pred potresom 1667.

Čaščenju sv. Blaža je bila namenjena posebna svečanost na svetnikov dan 3. februarja. Svetnikov god se je slavil po posebnem ceremonialu, ki ga spoštujejo še danes. Najstarejši pergament, v katerem se omenja praznovanje sv. Blaža, izhaja iz leta 1190. K širjenju čaščenja sv. Blaža je prispevalo dejstvo, da je neki grški opat prinesel leta 1026 v Dubrovnik relikvijo,

del svetnikove glave in golenico. Relikvija je zaprta v zlatem relikvariju, ki ima obliko bizantinske krone in je okrašen z dragim kamenjem ter emajlnimi sličicami svetnikov iz 12. stoletja.

Lik dubrovniškega patrona najdemo na vseh pomembnejših in vidnejših mestih. Na mogočnem dubrovniškem obzidju, katerega obseg meri nekaj manj kot 2 km, je nameščenih 17 kipov svetnika. Zdi se nam, kot da bi stali na straži. Opazimo jih nad mestnimi vrati in na pročeljnih palač. Njegov lik je upodobljen tudi na listinah, denarju, zastavi in pečatih.

Dubrovčani so bili neustrašeni mornarji. Njihove ladje so plule daleč po širnih morjih. Na ladjah se je vila dubrovniška zastava svobodne in nevtralne državnice. Pod to za-

stavo so bili mornarji varni in nihče jih ni nadlegoval. Dubrovniška državna zastava je bila bela, na njej pa je bil v sredini upodobljen lik sv. Blaža. Poleg nje so imeli Dubrovčani še stransko zastavo, na kateri je bil upodobljen ščit, v njem pa izpisana beseda LIBERTAS (svoboda). Tudi ta zastava je bila bela, ščit in beseda pa rdeče barve.

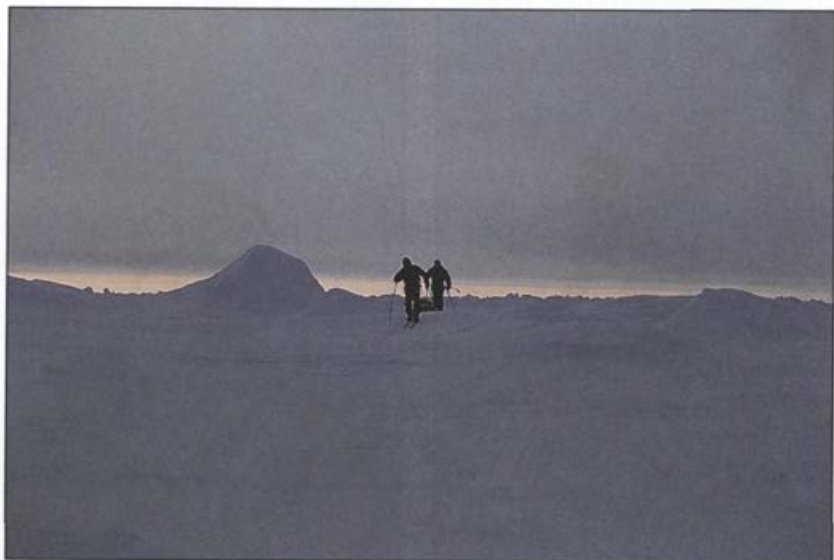
Sv. Blaž je bil eden od simbolov stoletne dubrovniške samostojnosti in nevtralnosti. V liku svojega patrona Dubrovčani gledajo sintezo in idealizacijo dubrovniške republike, njegovo zgodovino in njegovo slavo.

dr. Ignacij Voje

SEVERNI TEČAJ

Po lanskoletni uspešni odpravi na najvišji vrh Antarktike, najjužnejše in edine nenaseljene celine, sem se letos, aprila 1998, kot prvi Slovenec odpravil na povsem nasprotni konec sveta, Severni tečaj. Arktika je 14.000.000 km² veliko, zaledenelo Arktično morje, ki je večja od Antarktike ali Avstralije.

Sredi aprila 1998 sem z Adrijinim letalom prispel v Moskvo, kjer sem se srečal z ostalimi člani mednarodne odprave. Francozi so s pomočjo iz-

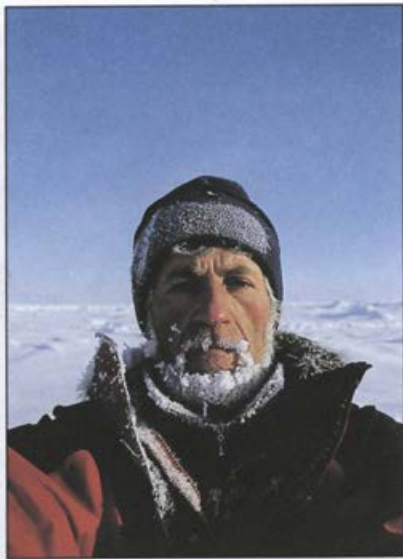

Korak za korakom do cilja Vse fotografije k članku Stane Klemenc

kušenih ruskih polarnih poznavalcev, kot že pet let doslej, organizirali aprilska potovanja na Severni tečaj. Tja se lahko pelješ s helikopterjem, nanj lahko skočiš s padalom, večja skupina ameriških balonarjev je pod vodstvom Dunajčana Ivana Trifonova, enega najboljših balonarjev, s Tečaja poletela s toplozračnimi baloni. Najtežja možnost pa je, da greš na tečaj peš. Naša skupina je bila sestavljena iz treh Francozov, dveh Norvežanov, enega Rusa in mene, Slovenca.

17. aprila ob 11^h zvečer smo z Antonovom 74, verjetno najboljšim letalom za polarne namene, pristali v ruski polarni bazi na arktičnem ledu. Takoj smo se lotili natančnih priprav opreme, obleke, hrane in smuči za našo predvideno enotedensko 100 km dolgo hojo do najsevernejše točke našega planeta. Na svoje sani sem naložil šotor, bencinski gorilnik, 5 l bencina, 10 kg hrane, nekaj rezervne obleke, fototorbo z dvema fotoaparatom, videokamero s stativom in 50 Fuji filmov.

18. aprila nas je helikopter pustil same na ledu 100 km pred severnim tečajem. Bilo je oblačno, rahlo je snežilo in pihalo. Bil sem precej zaskrbljen zaradi številnih vodnih in ledenih ovir, ki sem jih opazoval med zadnjim nizkim poletom. Skoraj neverjetno se mi je zdelo, da bi v takih pogojih lahko dosegli tečaj. K sreči ni bilo časa za razmišljanje, in da ne bi bil

Voda, sneg, led ... pod nogami /levo/ in na obrazu

zadnji, sem hitro pripel smuči, dobro zapel prevleko čez opremo na saneh in se vpregel v skoraj trimetrsko vlečne vrvi mojih sank – pulk. Christian, ki je to stokilometrsko pot že večkrat opravil, je z GPS-om, satelitsko navigacijo, določil sever in pohod se je začel. Hoja in vleka sani je bila po ravnem enostavna, vse pa se je spremenilo pri prečanju številnih, iz ledenih plošč naritih grebenov, nastalih ob trkih velikih ledenih ploskev. Veliko bolj nevarno kot grebene je bilo prečiti mnoge razpoke in še nezamrznjene kanale. Morje je pod tečajem 4000 m globoko. Če je bil kanal ozek, si ga lahko prestopil ali preskočil, širše je bilo treba obhoditi. To je trajalo toliko časa, da se je kanal zaključil, če pa je bila sreča naklonjena, smo že prej naleteli na dovolj trden leden most – prehod. Pri prečanju kanalov se je dvakrat primerilo, da led pod nogami ni bil dovolj trden in nesrečnež se je znašel v ledeni vodi in nato moker na -30 stopinj Celzija zunaj. Obakrat sta imela srečo, da je bil blizu trden led in kdo od ostalih članov, da mu je hitro pomagal iz vode. Potem se je moral takoj preobleči in pospešeno nadaljevati hojo, da bi se čim hitreje ogrel.

Srednja temperatura je bila -25 stopinj Celzija, kar je dolgoletno aprilsko povprečje, najnižja pa je bila okoli -30 stopinj. Med hojo mraza ni bilo pretežno prenašati, težko je bilo zvečer in zjutraj pri postavljanju in

podiranju šotora in kuhanju. Najbolj zoprno je bilo zjutraj zlesti iz spalne vreče. Na dan smo v osmih do desetih urah prehodili od najmanj 17 do največ 23 kilometrov. Peti dan smo naredili največ kilometrov in smo ob 7^h zvečer dosegli najsevernejšo točko našega planeta, Severni tečaj, na 90. stopinji. Vsa zemlja je bila južneje od nas. Šotore smo postavili točno okoli tistega dne izmerjenega tečaja v vseh zemeljskih časovnih območjih, ki sem jih v majhnem krogu obhodil v eni minuti. Nato sem okoli svojega šotora slavnostno obesil Adrijino, bohinjsko in slovensko zastavo.

Tako sem zaključil svojo sedemnajsto odpravo. Nikjer drugod na Zemlji nisem naletel na podobno ali primerljivo pokrajino. Zamrznjeno Arktično morje me je ob nizki polarni svetlobi navduševalo vsak trenutek posebej. Za vedno sem si vtisnil v spomin neštete grebene naritega ledu, ki kažejo neizmerno moč mrzlega vetra in morskega valovanja, ki lomita in drobita ogromno arktično ledeno ploščo, prepreženo s številnimi kanali morske vode.

Stane Klemenc

K SV. LOVRENCU NA GORI NAD ZABREZNICO

Cerkev je prvič omenjena 1372. Ko so na Breznici leta 1821 zgradili novo cerkev, so sv. Lovrenca opustili in stara cerkvice nad Zabreznico je začela propadati.

Na istem mestu so prostovoljno zgradili novo cerkev, posvečena je bila 17. 7. 1994.

V zemljepisnem pomenu spada strmo pobočje rebra, ki se kot dolg greben vleče med Begunjami in Mostami, v zadnji, najzahodnejši del Kamniških Alp. Nobenega dvoma ni, da je lega tega sakralnega in tudi arheološkega spomenika markantna in strateško zanimiva. Prostor na višini 733 m, v merah 40 metrov širine in 120 metrov dolžine, je kot majhna polica v poraščeni Rebri docela skrita.

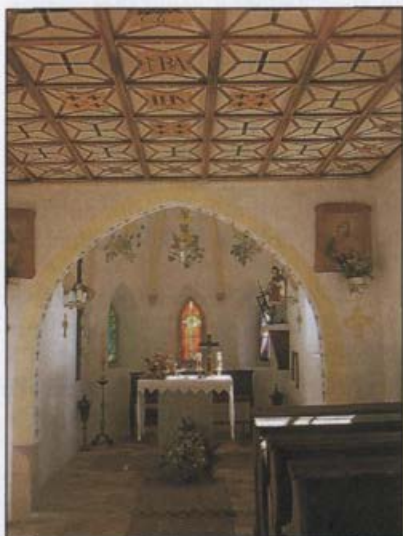
Stari domačini so vedeli povedati, da je strma Reber nastala, »ker je zemlja s skal doli v dolino podričnila. Ta podričnjena zemlja je poprej pokrivala skalovje, ki je bilo, sedaj zelo goli hrib, obraščeno in zeleno«.

Z domačinom sva se srečala na stezi ob poraščeni skalnati steni, že blizu cerkvice sv. Lovrenca. Beseda je dala besedo, sredi živahnega pogovora je domačin Janez predstavil ves takratni čas, ko so gradili cerkev.

»Zaradi pomembnosti arheoloških najdb smo morali samo gradnjo pazljivo nadaljevati. Vse delo je teklo prostovoljno; poleg domačinov so prišli tudi iz okoliških vasi. Dovoz materiala ni bil mogoč, saj je k cerkvi

*Cerkev sv. Lovrenca /levo zgoraj/ in mozaik Janez Krstnik
Notranjost cerkve /levo spodaj/ in kačipot v Zabreznici Vse foto Ančka Tomšič*

speljana le steza, je šlo vse iz rok v roke. Iz doline je pomagal traktor do Selc nad Zabreznico, sicer pa je šlo naprej po ramenih, hrbtih, rokah. Prenesti smo morali težke kamne, klesane iz tufa, te smo potem sestavili in vgradili v podboj vhodnih cerkvenih vrat. Osem mož se je takoj po šihu lotilo teh kamnov, na praktičen način so z vitli previdno povlekli enega za drugim do cerkve. Najtežji je imel kar 350 kg. Vse smo delali udarniško, tudi obrtniki niso zaračunali svojega dela. Na vrsto je prišlo prekrivanje strehe, za kar je bilo potrebno prenesti opeko iz doline gor na Reber, k cerkvi. Drug ob drugem so se postavili vaščani ter si opeko pokladali iz rok v roke.«

S takim srčnim pristopom je bila cerkev dograjena v dveh letih. Zatem je prišla na vrsto notranja ureditev, med drugim tudi poslikava sten. Morda imajo kdaj res »vsake oči svojega malarja«, ampak tukaj je šlo za nenavaden navdih, s katerim je še narava stopila v posvečen prostor. Domačin Janez je pripovedoval o prijaznih zakoncih Smolej, ko sta prišla s šopkom travniških rož nabranih med potjo, v cerkev, ki je še dišala po beležu. Ob šopku preprostega cvetja je gospa dobila idejo, da s prav takimi rožami poslika prezbiterij. Čez čas je idejo uresničila, nekaterim v zadovoljstvo, sicer pa vsi ljudje ne morejo biti kar tako zadovoljni, četudi se strinjajo. Naj bo kakorkoli, sv. Lovrenc je dobil lepo »domačijo«. Na zunanji strani je v steno vgrajen mozaik s podobo Janeza Krstnika, delo mojstra Andreja Jemca. Križev pot, delo Janeza Bernika, izpopolnjuje asketsko doživljajočo notranjost. V zunanji pokriti lopi je verjetnostna podoba nekdanje, prvotne gradnje. Lesen strop s prečnimi tramovi, na tleh so položeni zaobljeni prodniki, ki jim še danes rečejo »mačje glavice«. Zvon za uslišanje želja so namestili na severno stran nizkega zidu, ki ograjuje lopo. Pravijo, da se njegovo zvonjenje sliši prav v dolino do Zabreznice in še naprej tja do sv. Marka v Vrbi.

Ančka Tomšič

SAM V BOHINJSKIH GORAH

Prvo srečanje s Tinetom Miheličem

Jesen se je poslavljal. V gorah je zapadel prvi sneg. Tudi v dolinah je bilo vsak dan hladneje, vendar sem vseeno razmišljal, kako in kam bi odšel naslednji vikend. Dotedanje družbe so se porazgubile. Nekateri nekdanji kolegi so odhajali v drugačen svet, drugi v drugačne službe, tretji so morali intenzivno nadaljevati s študijem, da so si ohranili delovna mesta, četrti so imeli preveč skrbi s številno družino.

Odločil sem se, da poskusim sam. Mikala me je Dolina sedmerih triglavskih jezer. Avtobusne zveze so bile še kar udobne, čeprav le enkrat

na dan, zato pa celo do Zlatoroga v Bohinju. V Ljubljani je bila ob odhodu še megla, v Kranju le še visoka oblačnost, v Bohinju pa je bilo že brez oblačka. Čeprav so mi pripovedovali, da je pot prek Komarče zahtevna, sem se kljub temu, da sem bil na poti sam, odločil za to smer. Nikjer nisem opazil nobene posebne nevarnosti, ne prepadne, kaj šele previsne strene. Res da je bilo zelo strmo, a to je bilo tudi vse, po čemer se je ta pot razlikovala od poti na primer na Šmarno goro ali na Komno. Razgled je bil lep. Videle so se narahlo zasnežene Spodnje Bohinjske gore in markantni Ski hotel na Voglu. V strmini je bilo tako malo snega, da me pri hoji ni prav nič oviral.

V tistih časih sem imel še veliko kondicije, zato se mi je zdelo, da sem prišel do Črnega jezera precej prej, kot je napisan čas v planinskem vodniku. Nebo je bilo sicer še modro, a minilo je že veliko časa, odkar je sonce zašlo za vrhom Komarče. V kotlu pod njenim severnim ostenjem je ležalo jezero, ki je bilo temačno – zares črno. Od tu dalje se je strmina unesla. Hodil sem še hitreje in približno ob tretji uri popoldan prišel do Koče pri Triglavskih jezerih. Več let že nisem bil tu. Kočo sem si ogledal z vseh strani. Pokljukal sem na vsa vrata, pa tudi okna sem poskusil odpreti, a ne s silo in ne s pogostimi posegi. Vse je bilo skrbno zaprto in zaklenjeno. Presenetil pa me je tretji prizidek. Tudi tu se vrata niso dala odpreti navzven, kot je pravilo zaradi morebitnih požarov. Večkrat sem poskusil, a zaman. Skoraj sem že obupal in pomislil, da bom moral še ta dan nazaj v dolino. Še enkrat sem se naslonil na kljuko in vrata so se mi na moje veliko začudenje na široko odprla navznoter.

Vesel sem stopil v notranjost novih in čistih prostorov. V prvem je bilo kakih deset ležišč v dveh nadstropjih. Pri oknu je bila velika miza s stabilnimi klopmi, pri steni pa velika pločevinasta peč z zadostno zalogo drv in papirja. Tak apartma je popolnoma zadoščal mojim potrebam. Kar sem iskal, sem našel. Nameraval sem si zakuriti, se pogreti in si vsaj nekaj skuhati. Toda nikjer nisem našel vžigalic, s seboj pa jih nisem, saj sem vse prepovedko zahajal v visoke gore pozimi, sam še prav nikoli doslej. Razočaran, da »iz te moke ne bo nič kruha«, sem odšel le do umetnega jezera po vodo. Čeprav je bila ledeno mrzla, sem se vseeno toliko umil, da sem kasneje lahko legel z občutkom, da nisem preveč prepoten. Za kosilo sem si postregel s tedaj že suhim kruhom, suho klobaso, namesto toplega čaja ali hladnega belega vina pa sem pil ledeno mrzlo vodo.

No, tedaj sem kaj takega še lahko počenjal, ne da bi se zbal za svoje zdravje. Preoblekel sem se, pokril s petimi odevami, ki so še dišale po mehčalcu za perilo. Zeblo me ni, zato sem sladko zaspal, a ne za dolgo. Že ob šestih sem se zbudil. Ne vem, ali zato, ker sem šel prezgodaj v posteljo, ali zato, ker sem zaslišal rahel ropot. Odprla so se zunanja vrata in čul sem moški glas: »Goste imamo.« Ko so vstopili trije planinci, pa sem glasno

Drugi dan ob Ledvički, največjem triglavskem jezeru Foto Ciril Velkovrh

nasprotoval: »Vi ste moji gostje. Jaz sem tu doma, sit, na toplem že več kot dve uri in tudi že dokaj naspan.« Obiskovalci se z menoj niso strinjali. Povedali so mi, da so zadnjo noč tu že prespali, da so navsezgodaj odšli prek Lepega Špičja do Prehodavcev in da nameravajo tu prespati še enkrat. Bili so dokaj utrujeni in premočeni, saj so ves dan gazili sneg do kolen in še čez.

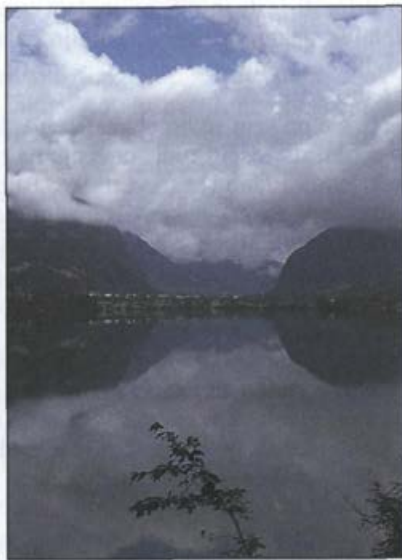
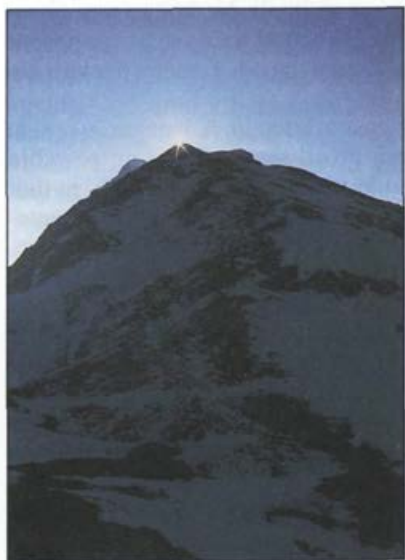
Ker se očitno nisem bil pripravil z njimi prerekati, so mi ponudili »ta pravega« iz majhne stekleničke. Že sem segel po njej, ko sem se spomnil, da nisem potreben nobenih »rcnij«, saj sem bil vendar sit, suh, naspan in popolnoma nič več utrujen. Odklonil sem pijačo, rekoč, da so je prav gotovo sami veliko bolj potrebni in da jim bo še kasneje ali jutri prišla prav. Nisem si mogel misliti, da sem naredil planinski izpit s tako dobro oceno, da sem zaslužil nagrado. Postregli so mi z vsem, kar so imeli. Tudi juho so skuhali in jo nalili v štiri skodelice. Tedaj sem zlezal s pograda in se jim pridružil pri mizi.

Vsi po vrsti so se mi predstavili. Bradati oče, videti je bil nekoliko starejši od mene, je pripeljal v Bohinjske gore svojega kolega iz službe in svojo, rekel bi, pravkar polnoletno hčer. Priimkov in imen si nisem zapomnil. Takih imen in priimkov je v Sloveniji veliko, kdo pravzaprav so, pa

tako ali tako nisem vedel. Med večerjo smo klepetali, po večerji pa vrgli tarok, kot se v koči za prave planince spodobi. Nekaj pred polnočjo smo zaspali. Zjutraj so vstali pred menoj in me spet postregli. Odklonili so, da bi za obrok prispeval nekaj svoje hrane tudi sam, ker so menili, da mi bo prav gotovo prišla še prav. Sami so po zajtrku odšli v dolino, jaz pa sem se ob prekrasnem vremenu napolil proti drugim Triglavskim jezerom in na vrh Hribaric.

Kaj pomeni pohajkovanje 2000 m visoko v hribih s pol metra svežega snega in ob popolni jasnini, ve samo tisti, ki je to že kdaj doživel. Gaz je bila ves čas dodobra shojena, tako da nisem imel prav nobenih težav, čeprav tedaj še nisem imel derez. Na vrhu Hribaric je gaz včasih peljala prek večjih golih skalnih plošč, a se na koncu spet zajedla v sneg. Ko sem na robu Hribaric zagledal dolino Doliča, se nisem odločil za nadaljevanje poti. Tudi tam je lepo, a kaj, če je tam več snega, če so zameti, če ni gazi. Kam bom šel potem, če tam ne bo odprta koča, če nimajo zimske sobe in če nimajo zakurjene peči? Skozi Velsko dolino do Vodnikove kočice pa je gotovo predaleč. Malo sem postal, si ogledal vse okoliške vrhove, med njimi spoznal tudi Triglav in se obrnil.

Toda kaj se je na poti nazaj grede spremenilo? Nekajkrat nisem našel nadaljevanja poti, potem ko sem prišel do konca gole skalnate plošče. Vračal sem se na začetek in iskal odcepe. Vse zaman. Kaj storiti, da mi ne bo treba tu spati ali zaspati za vedno. V snegu so bile le drobne sledi visokogorske divjadi. Nisem jih spoznal, ker jih nisem poznal. Vedel sem le, da so tu bila živa bitja, ki so bila nekam namenjena. Morda v dolino kot jaz, morda celo k umetnemu jezeru, da se odžejajo. Odločil sem se, da poskusim. Prepustil sem se voditi nevidnim zimskim planinskim vodnikom, ki prav gotovo niso nikoli opravljali vodniškega izpita, pa vseeno to pot dobro poznajo. Imel sem srečo ali pa edino možnost. Kaj kmalu sem prišel spet na svojo staro, shojeno pot, kjer nisem hodil le sam, ampak so hodili tod te dni že tudi drugi pred menoj. Tako sem se počutil spet varnega in samozavestnega. Ker je bilo sonce še dokaj visoko, sem nameraval priti do Prehodavcev. Zakaj ne bi šel po bližnjici, saj je pokrajina lepo pokrita s snegom. Zakaj bi lazil v dolino daleč naokoli in potem spet v breg? Če se mi sneg udara do gležnjev, včasih pa do kolen, še ni rečeno, da ne bom prišel do izbranega cilja. Če bi bilo samo tako, bi bilo vse v najlepšem redu. Sčasoma pa so se mi pod nogami spodsavali manjši in večji kamni, včasih pa se je premaknila tudi večja nevidna skala pod snegom. Ena, nič hudega; še druga, kaj pa je to; in tretja, ne upam več naprej. Ko sem se obračal in vračal na svojo zgaženo pot, se mi je to še večkrat zgodilo. Hvala bogu, da me je tedaj še pravočasno srečala pamet. Kako bi me kregal kolega Branko, s katerim sva pozneje velikokrat pozimi obiskala Kredarico, če bi videl, kje sem popolnoma neodgovorno lazil.

*Zadnji sončni žarki nad Malim Bogatinom /levo/
in grozeči oblaki nad Bohinjskim jezerom* Foto Ciril Velkovrh

Do Koče pri Triglavskih jezerih sem se vrnil sredi popoldneva. Veselil sem se že podobne tople gostije kot včeraj. A kaj, včerajšnjih gostov ni bilo več, a tudi njihovih vžigalic ne. Lahko bi jih zjutraj poprosil zanje, saj jih prav gotovo ta dan niso več potrebovali, ker so odhajali v dolino, a sem pozabil na to. Kosil in večerjal hkrati sem spet suh kruh, suho klobaso, pil pa sem ledeno mrzlo vodo iz jezera. Enako kot prejšnji dan sem tudi ta dan zaspal trdno in se zbudil šele s sončnim vzhodom. Ker se mi še ni mudilo v dolino, sem na hitro nekaj malega pojedel in se napolnil proti Komni. Na poti nisem srečal žive duše. Niti planincev niti planinskih zimskih vodnikov ne. Kako se je lepo sprehajati tod, saj so poti mnogo lepše in manj nevarne za zdrs kot pa v pustih in meglenih krajih v dolinah, kjer ne odmeta-vajo snega, čeprav ga je tam mnogo manj kot v hribih. Po vsaki odjugi mokrota prek noči zmrzne in pot je nevarna ne le za starejše ljudi, pač pa za vse, ki hodijo brez derez.

V dveh dneh in pol nisem napravil niti beliča. Do tedaj sem jedel dobro, bil tudi postrežen, čeprav nisem nič naročil. To je bil dopust, ki bi ga bil vesel ne le siromak, pač pa tudi bogataš. Ko pa sem prišel v Dom na Komni, sem se izkazal z vsemi slabostmi mestnega gospoda. Dovolil sem

si prinesiti jesti in piti po malem vsega, kar so imeli. Na koncu sem si zaželel še nekaj »malega«: porcijo palačink. Po skoraj treh dneh tako poceni življenja se mi je zdelo, da sem tu na Komni pustil v enem dnevu celo premoženje.

Če pa sem se hotel vesti zares kot gost v »hotelu A-kategorije«, sem si moral privoščiti tudi sončenje na terasi. Prosil sem tudi, naj mi posodijo kak letnik Planinskega vestnika. Bilo mi je vseeno, katero številko, in tudi odprl sem ga kar nekje. Bral sem članek o hoji in plezanju po južnoameriških Andih. Tega sveta nisem poznal in še danes ga prav nič ne poznam, saj še nisem bil tam in verjetno tudi ne bom. Branje pa je bilo zanimivo in prijetno. Ko sem s člankom končal, sem še enkrat pogledal, kdo je njegov avtor. Nisem ga poznal, zdelo pa se mi je, da sem zanj že slišal. Sposodil sem si še planinski vodnik po Julijskih Alpah, da bi obnovil svojo pot in da bi naredil načrt za jutrišnji dan. Naslovna stran vodnika pa me je spomnila na ime planinca v zimski sobi pri Triglavskih jezerih in avtorja. Kakšno naključje. Kar dodobra sem se začudil, ker si nisem mogel misliti, da bom te dni v tako »visoki« družbi. Tudi mnogo let kasneje sem srečal Tineta Miheliča in ugotovil, da ni prav nič visok ne med sebi enakimi in ne med navadnimi planinci.

Četrti dan sem odšel prek Planine za Krajem na Bogatinsko sedlo. Takrat pa so se pripodili črni oblaki in močan veter s Primorske mi je pomagal bežati nazaj na Komno. V domu si nisem vzel niti toliko časa, da bi kaj poštenega zaužil. Na hitro sem spil le skodelico čaja in odhital v dolino. Pot do Koče pri Savici in naprej do Zlatoroga ni bila naporna, saj je vodila ves čas navzdol. Bilo je temačno in megleno. Avtobus sem zamudil le za nekaj trenutkov. Videl sem ga, kako je speljal s postaje in kako je peljal vedno hitreje. Še danes sem prepričan, da je tudi šofer videl mene. A kaj, saj ne sme ustavljati zunaj postajališča. Klical in kričal sem sicer za njim, pa ne iz jeze, pač pa od veselja, ker sem se imel te dni zares lepo. Začelo je rositi. Na postaji ni bilo strehe, pod katero bi stopil. Preoblekel sem se pod milim nebom. In ker sem bil topel od celodnevne napora, me ni niti skrbelo, da bi se prehladil.

Ciril Velkovrh

PREMALO RAZMIŠLJAMO

Na splošno velja za človeka danes, da se vse preveč izgublja v dejavnosti in zato ne najde časa za razmišljanje. Posledica takšne drže pa je, da se ne odloča in ne ravna odgovorno, tako da bi res ustrezalo njegovi vesti, ki ga usmerja k dobremu in odvrča od hudega. In če se navadimo takšnega ravnanja, potem težko spoznamo, da bi se morali spremeniti in začeti dru-

gače. Naša dolžnost je torej, da se odločno začnemo spreminjati in več razmišljati ter šele potem odločati in ustrezno ravnati. Mojster Eckehart, nemški mistik, pravi: »Kar smo prejeli med kontemplacijo (premišljevanjem), to delimo v ljubezni.« Nekam čudno potem zveni, če nekdo pravi, da raje piše, kakor misli. Čeprav se mogoče da taka izjava tudi pozitivno razumeti, je vendar nevarna in kdor bi se dobesedno po njej ravnal, bo najbrž napisal malo stvari, za katere bi lahko dejal, da jih je napisal po svojem prepričanju in da lahko zanje odgovarja pred svojo vestjo. Res pa je, da je danes veliko stvari tako napisanih, da večkrat sploh nimajo pravega smisla, najmanj pa izražajo pozitivno mišljenje.

Vprašanje je, kako najti čas za razmišljanje glede na resničnost, da nas najrazličnejša sredstva in metode, ki se uveljavljajo v današnjem družbenem življenju, naravnost odvrtačo od razmišljanja in silijo k naglemu odločanju in čim hitrejši dejavnosti. Mislim, da je za to potrebna ustreznna mera samodiscipline. Poskušati moramo postati gospodarji nad seboj in se ne pustimo zaslužniti od okolja, ki ga pomenijo mediji, reklama in življenjska naglica. Kar bomo navidez tako izgubili, bomo v resnici pridobili. Izguba se bo pokazala kot dobiček.

Razmišljanje nam bo prebujalo občutek za boljše poznavanje stvari pa tudi posluš za prebujeno vest in kar je v ta namen res potrebno. Iskreno razmišljanje včlenjuje namreč nujno človeka samega, njegov odnos do stvari, o kateri razmišlja. To se pravi, da ne govori več samo razum, temveč tudi srce, ki ima svoje razloge. Da, gre za glas, ki prihaja iz tistih človekovih globin, iz tiste njegove srede, ki povezuje celotnega človeka in ga povezuje tudi z vsem, kar je. Gre za »notranje oko«, kakor beremo v Sv. pismu. Zato smo kar najbliže resničnosti, čeprav nam potem zmanjka besed, da bi tudi ustrezno izrazili, kar spoznamo. A eno je gotovo, da nas namreč takšno spoznanje, takšen stik z resničnostjo sili k ustreznemu odločanju in ravnanju. To je globinska zvestoba sebi, svojemu bistvu, bistvu resničnosti sploh.

In to bistvo se nam pokaže kot solidarnost z vsem, kar je, kot strpnost do vsega, kot ljubezen in dobrot. Nič nam ni več popolnoma tuje, čeprav je še tako različno od nas ali »našega«. Končno je vse »naše«. Po vsem se nam razodeva Bog, v katerem živimo in se gibljemo in smo.

To spoznanje in čutenje pa nujno vplivata na naše življenje, na našo vsakdanjo prakso.

Vsak človek je res kot brat in sestra. A ne samo človek, temveč za vsako stvar velja isto, kakor so to doživljali mistiki, posebej npr. Frančišek Asiški. Človeku postane tuje vsako sovraštvo, vsako nasilje in je pripravljen prej nasilje pretrpeti, kakor ga nad kom zagrešiti. Ne »oko za oko« ali »zob za zob«, temveč: »Ljubite svoje sovražnike in molite za tiste, ki vas preganjajo, da boste otroci svojega Očeta, ki je v nebesih« (Mt 8,44–45).

»Ne sodite, da ne boste sojeni, ne obsojajte,« ni nič nenavadnega ali nemo-gočega, če človek pogleda nase z notranjim očesom in nekako vidi v dru-gem človeku tudi sebe in se zave zlatega pravila najgloblje in splošne mod-rosti: »Vse, kar želite, da bi ljudje vam storili, storite tudi vi njim« (Mt 7,12). Razumevanje in odpuščanje sta nepogrešljivi sestavini takšne misel-nosti.

Predvsem pa lahko odgovarjamo za tisto, kar storimo, če poprej dobro premislimo in sploh najdemo čas za razmišljanje. Vedno lahko rečemo, da smo ravnali po vesti, ki je nepodkupljiv sodnik naših dejanj in svetilka, ki prežene vsako temo.

Najzlahtenjši sad, ki izhaja iz tako ustvarjene harmonije v naši notra-njosti, pa je mir, osvobajajoči in osrečujoči mir. To je Kristusov mir. Ta mir v naši notranjosti je izvir in poroštvo miru med ljudmi, narodi in drža-vami. Širi se tako, kakor če kamenček povzroči krožne valove na vodni gladini. Zajame vedno širšo površino, a začne se z najmanjšim krožnim valčkom. Mir v svetu lahko prinašajo res samo posamezniki, ki nosijo mir v sebi. zato pravi Kristus: »Svoj mir vam dam« in blagruje tiste, ki delajo za mir. Delajo za mir, ne toliko z govorjenjem kakor veliko bolj z zgledom, z življenjem, ki mir tako rekoč izžarevajo iz sebe, iz svoje srede. Mir je res sad pravičnosti, a še bolj ljubezni, dobrote, pristne človeškosti.

To je krščanstvo, to je »popolni humanizem«. Žal je večkrat močno tuj tistim, ki se s ponosom sklicujejo na svoje krščanstvo. Drugi vatikanski cerkveni zbor zato ponovno opozarja tudi na grešnost kristjanov, na greš-nost Cerkve in na potrebo po spreobrnjenju. Morajo pa nam biti tudi naj-različnejša gibanja, duhovna gibanja, ki se razvijajo mimo Cerkve, opozori-lo, da se morda premalo zavedamo, v čem je bistvo krščanstva in da je za-četek v »spremembi mišljenja«, v spreobrnjenju k ljubezni, k dobroti, h Kristusu. Potrebna nam je »blaga volja«, ki je odsev Božje volje. Do nje pa vodi razmišljanje, »povratak vase,« kakor pravi Avguštin.

Poziv k razmišljanju je vsekakor lahko tudi klic k lepši prihodnosti v mirnem sožitju in sodelovanju brez sovraštva in nasilja. Razmišljanje je poroštvo upanja.

dr. Vekoslav Grmič

POMOČ ONKRAJ SMRTI?

Etični vidiki transplantacij in mnenje Cerkve

Pred tridesetimi leti (1968) sprejeti kriteriji možganske smrti v medici-no niso prinesli le nov način določanja trenutka smrti in pojmovanja procesa umiranja, ampak so bili na neki način tudi posledica hitrega razvoja bio-

loških znanosti in možnosti presajanja organov. Ta opredelitev smrti je pokazala, kako nujno je bilo, da je medicina na eni strani našla zanesljivo merilo ravnanja vpricho možnosti, ki jih ji daje biološka znanost, na drugi strani pa se zavedela radikalne kritike vrednote življenja v našem času ter smisla varovanja življenja in zdravja v vseh obdobjih človeškega življenja. Kljub na videz enoumni vsebinski opredelitvi bioetike se je v njej že v začetku pokazala zarez med tistimi, ki so zagovarjali nujnost in pomen razlikovanja med življenjem v začetnem obdobju in tistem ob koncu življenja – na tej osnovi je mogoče pokazati na smiselno razliko med varovanjem in ohranjanjem življenja v začetni fazi in nesmiselom podaljševanja procesa umiranja, se pravi ravnanja ob koncu življenja, ki ni podprto z razumnimi razlogi in ni več izraz spoštovanja človeškega življenja –, in tistimi, ki so menili, da je iz ravnanja ob koncu življenja mogoče potegniti nekatera neposredna merila za ravnanje v začetku življenja. Na osnovi tega gledanja je v sedemdesetih letih v mnogih državah prišlo do legalizacije oziroma liberalizacije splava.

Razvoj biomedicinske znanosti zadnjih let kaže na dvoreznost bioetike ter njenih osnov. Na področju genetike in genetske manipulacije, posebno kloniranja, se kažejo usodne dileme, do katerih prihaja zaradi določene neobčutljivosti za razliko med začetkom in koncem življenja ter za celovito opredelitev pojma spoštovanja dostojanstva človeškega življenja. *Konvencija o bioetiki*, ki jo je Svet Evrope leta 1994 predložil v razpravo in hotel z njo celotno razpravo z etične ravni premakniti na pravno raven oziroma etično razpravo podpreti z razločnostjo pravnih smernic, je sprožila hude kritike. Kljub temu jo je dve leti kasneje, decembra leta 1996, ponudil v ratifikacijo svojim članicam, med drugim tudi Sloveniji. Značilnost *Konvencije* je, da etične deklaracije, ki so nastale na osnovi deontologije (to, kar nekdo *mora* storiti), na neki način nadgrajuje z upoštevanjem namenov in ciljev ravnanja.

V sledečem predstavljam samo nekatere etične dileme in možnosti, ki nastajajo na področju presaditev organov, ene najbolj obetavnih vej sodobne medicine ter tudi področja, ki naj bi ga pri nas – tudi po navodilih iz Sveta Evrope – še v letošnjem letu začela urejati nova zakonodaja. Najbolj sporne točke se dotikajo dopustnosti posegov v osebo, ki za poseg ne more dati pristanka. Opredelitev možganske smrti je glede tega razločna: ne gre za poseg v osebo, ampak za poseg v truplo, toda kljub temu poseg (odvzem organov) dovoljuje samo z namenom za presaditev. *Konvencija* o bioetiki predlaga državam članicam Sveta Evrope, naj pripravijo ustrezna pravna merila, ki bodo ščitila celotno človekovo življenje od začetka do naravne smrti. Toda s tem zadenemo ob eno najtežjih vprašanj: opredelitve in merodajnosti človeškega dostojanstva. Medtem ko vrednostni vidik govori o človeški naravi oziroma o živem človeku, pa učinkovitostni vidik izhaja iz

opravilne sposobnosti in človekove funkcionalnosti. Kot smo pravkar videli, to bistveno vpliva na opravičenje oziroma »možnosti« posegov.

Že v *Zlati legendi (Legenda aurea)* Jakoba de Voragine, v srednjem veku zelo razširjeni zbirki življenjepisov svetnikov, med drugim beremo, da sta zdravnik Kozma in Damijan ranjenemu vojaku presadila nogo. Vzela sta jo nekemu črncu. O njem pa nobene besede. Iz tega obdobja je znanih več legend, ki govorijo o prenosu posameznih organov z enega telesa na drugega. Toda šele v zadnjem stoletju je medicina dosegla tako tehnološko raven, da so transplantirani snovi in organov postali resničnost. Medtem ko je bila transfuzija znana že prej, je presaditev ledvice uspela šele leta 1954. Že po tem dogodku, zlasti pa po prvi presaditvi srca (1967), so v ospredje stopila etična vprašanja. V začetku je kazalo, da bo bioetika predvsem veda, ki bo na tem področju odstranjevala predsodke in humanizirala manipulacijo. Toda ker v ta čas sodijo nekatera usodna rahljanja temeljne pravice do življenja in temeljna sprememba miselnega vzorca o človeškem dostojanstvu, ker v ta čas sodi liberalizacija splava in ker se je na tej osnovi v mnogih državah odprlo vprašanje upravičenosti aktivne zdravniške pomoči pri umiranju, so sedemdeseta in osemdeseta leta v bioetiko prinesla tudi streznitev glede nedavne preteklosti, posebno glede evtanazijskega programa v Nemčiji v letih 1939/40. To nima neposrednih zvez s transplantacijsko medicino, toda vprašanje natančne določitve smrti in pravice posegov v truplo v medicini ni odstranilo strahov, da gre za prednost tehnološke pred humanizirano medicino. V *Konvenciji o bioetiki* Sveta Evrope se je do nedavnega zdelo, da etika na tem področju ni (več) potrebna, da je zavora in da so se mnoge etične deklaracije izkazale za neustrezne in zapoznele reakcije na biomedicinski razvoj. Odzivi na *Konvencijo* po letu 1996 pa so pokazali, kako nedorečena je v opredelitvi človeškega dostojanstva, praktičnega odnosa med ljudmi, do pacientov in/oziroma do trupel. V strokovnih krogih se potrebi po etiki, po osebnih stališčih in po komunikabilnosti etičnih vprašanj in odgovornosti nihče več ne namiha niti ne verjame, da bi pravno ureditev lahko jemali kot nadomestilo etiki oziroma praktičnemu medicinskemu etosu.

Kako gleda na transplantacije katoliška Cerkev? Govoriti o tem se mi zdi kot odgovarjati na vprašanje, namenjeno vsem in vsakemu posebej, kako pristna religioznost navdihuje konkretno (poklicno) življenje in če resnično postavlja odločujoče kriterije. Temeljni kriterij ravnanja je skladnost s sodbo v vesti. Pokriva se z zlatim pravilom in zapovedjo ljubezni do bližnjega. Hitrost odločitev in ravnanja v medicini tega vprašanja ne potiska na rob; klic k odgovornosti v veri ne pomeni obremenjevanja osebne vesti. Po drugi strani pa govoriti o tem pomeni tudi zavedati se, da nujnost hitrega odločanja v korist človeškega dostojanstva ni samoumevno dejstvo. Zato se katoliška Cerkev zaveda nujnosti, da se sama uči in usposablja za

dialog s tistimi, ki hočejo biti ne le uspešni, ampak se hočejo tudi dejansko soočiti z omejenostjo pooblastil v poseganju v osebo drugega človeka.

Upanje ali strah?

Čustveni zadržki ljudi v odnosu do sodobne medicine so med seboj pogosto nasprotujoči: na eni strani se bojijo »aparatan« medicine in neusmiljenega podaljševanja življenja, na drugi strani pa se bojijo prehitrih odločitev in pospeševanja procesa umiranja. Ali so strahovi, da bi lahko nekateri ljudje postali »skladišče« organov, upravičeni ali ne, čustvene ravni bistveno ne premaknejo. Društva pacientov v nekaterih evropskih državah, na primer v Holandiji, opozarjajo, da je razpon med tem človekovim prastrahom na eni strani in nenavadno visokim teoretičnim soglasjem glede »moralnosti« presajanja organov na drugi strani prevelik in da je v njem mnogo stvari zamolčanih. O pravici do resnice ne govorimo samo ob bolniški postelji. Toda zaman jo bomo iskali v *Deklaraciji o človekovih pravicah* ali v *Konvenciji o varovanju človekovih pravic*. Tehnična možnost v transplantacijah je težišče pridobivanja organov prestavilo na posmrtno darovanje oziroma na ustvarjanje ugodne klime, da bi se ljudje bolj pogumno odločali za morebitno darovanje organov in v ta namen nosili s seboj izkaznico o darovanju organov oziroma se pozitivno opredeljevali o svoji posmrtnosti. V Nemčiji ima ta izkaz pri sebi 10% smrtno ponesrečenih ljudi, ki bi jim lahko odvzeli organe. Spektakularna poročila o kriminalni trgovini z organi, poročila o trgovini z romunskimi otroki po padcu komunističnega režima in podobno seveda klime pripravljeneosti na darovanje organov ne razčiščujejo.

Kljub temu, da je medicina v vseh treh fazah transplantacije dosegla zavidljive uspehe in da je v primeru uspešno presajene ledvice uspeh najbolj očiten, transplantacija ne more biti redna terapija. Upanje na preživetje ali na večjo kvaliteto življenja ne odstranjuje strahov in dilem vpricho možnih in dejanskih manipulacij. Težko je reči, kakšna vprašanja bodo odprle plantaže organov in napredujoča rehabilitacija prejemnikov organov.

Problematika določitve trenutka smrti

V pravkar omenjenih čustvenih zadržkih je bistveno vprašanje določitve trenutka smrti. Ta kot Damoklejev meč visi posebno nad presaditvijo srca. *Konvencija o bioetiki* predvideva, naj bi odločilne dileme z etične ravni prenesli na zakonodajno raven, s tem zavarovali minimalni standard in preprečili trgovino z organi. Nemški *Zakon o darovanju, odvzemu in prenosu organov* (1997) v definiciji (možganske) smrti ne predvideva le ničelne stopnje EEG-ja, ampak tudi zahteva stalno strokovno nadgradnjo in normativno določanje postopkov v konkretnih primerih. Glede opredelitve možganske smrti, njene specifičnosti in njene sprejemljivosti danes ni več

bistvenih dvomov. To stališče najdemo med drugim tudi v Izjavi Papeške akademije znanosti iz leta 1985¹. Izjava ne obravnava vseh vidikov tega sicer izrazito strokovnega vprašanja, z značilnim poudarkom pa vprašuje, če pojmovanje možganske smrti morda že ni vplivalo tudi na pojmovanje človeškega dostojanstva in na varovanje življenja v terminalni fazi. Ker v *Konvenciji o bioetiki* ne najdemo nobene opredelitve dostojanstva, ki bi slonela na človeku kot osebi, ampak dopušča govoriti o funkcionalnem ali celo o programiranem dostojanstvu, je to vprašanje lahko zaskrbljujoče. *Konvencija* izhaja iz opredelitve človekovih pravic, se pravi iz opredelitve individuuma, ne osebe, in torej smrti načelno ne opredeljuje kot osebnega in socialnega procesa, ampak kot konec individualnega življenja – to potrjuje tudi relativna hladnost podatkov o nastopu možganske smrti. Filozofsko-teološko gledanje je poleg pričakovane anonimnosti pozorno na vprašljivo združljivost take ugotovitve smrti in takega pojmovanja človeka v današnjem svetu s prepričanjem, da k smrti spada tudi pogreb. V tem krščanska teologija vidi zadosten razlog za opozorilo, da je pragmatična definicija smrti dejansko že vplivala na pojmovanje človeka ter vsaj teoretično zamolčala interese transplantacijske medicine, ki ji gre to na roko. Drug ugovor proti pragmatičnosti določitve smrti opozarja na nov dualizem, ki v nasprotju s tradicionalno antropologijo – ta govori o človeku kot duševno-telesni celoti – meje ne vleče med dušo in telesom, ampak med možgani in ostalim telesom. Tretji ugovor pa – kot sem pokazal že zgoraj – opozarja na paralelnost med začetkom in koncem človeškega življenja, ki sta kljub vsej znanosti potisnjena v meglo: sprejemljivost možganske smrti in morebitnih posledic glede odvzema organov namreč opravičuje ne-varovanje v zgodnjem embrionalnem obdobju razvoja, češ da v tem obdobju še ni mogoče ugotoviti delovanja možganov, čeprav je vsakemu jasno, da je položaj človeka v obeh primerih povsem različen.

Toda ti ugovori ne pomenijo bistvenega nestrinjanja s kriteriji možganske smrti.

Smrt je podatek, umiranje je proces

Glede na prvo vprašanje je v medicinsko-pragmatičnem pojmovanju povsem odsoten socialni vidik smrti. K socialni smrti namreč sodi tudi pogreb. Določitev možganske smrti nikakor ne pomeni, da je nastopil čas za slovo; nastopilo je obdobje razpolaganja s truplom, ki ga dosedanja socialna etika razume kot pogreb.

Toda kljub dejstvu, da začetek in konec življenja v sodobni medicini postajata vedno bolj stvarna, »objektivna« podatka, ki ju je mogoče manipulirati, pa je treba reči, da je opredelitev možganske smrti dokaj jasno pojasnilo tega, kar bi lahko v okvirju tradicionalne antropologije imenovali nastop tako imenovane smrti osebe. S tem pa postane opredelitev možgan-

ske smrti bistven podatek v razumevanju *procesa* umiranja, saj ni dvoma, da je človek po smrti velikih možganov dejansko mrtev, četudi je telo po hitrem umetnem posegu mogoče ohraniti »vegetativno« živivo. Na prvi pogled se zdi, da opredelitev možganske smrti tako zdravnike kakor tudi sorodnike postavlja pred nehoteno izzivalno vprašanje, da so v sporočilu o smrti morda kaj zamolčali. Po drugi strani pa je opredelitev pokazala na pomembnost centralnega živčnega sistema, pomen asociacijskega oziroma osebnega življenja in s tem tudi obogatila komunikabilnost tradicionalne antropologije.

Čeprav se človek kot oseba lahko izraža samo po svojem telesu, njegova osebna identiteta ni isto kot fiziološki procesi. Osebna identiteta se z rastjo in propadanjem telesa ne menja. Določitev možganske smrti cilja predvsem na določitev konca možganskih funkcij. Z vidika specifičnega osebnega oziroma asociacijskega izražanja pa je možganska smrt »realno znamenje« dejanske smrti osebe, čeprav s tem nočemo reči, da je človeško zavest ali osebnost mogoče lokalizirati v čisto določen trenutek ali v centralni živčni sistem kot čisto določen kraj; povedati hoče, da so možgani z današnjega vidika tista instanca, ki zagotavlja integracijo telesno-duševne celote človeka in je pomembna za razumevanje dostojanstva osebe.

Čeprav je določitev možganske smrti obremenjena z interesi in je lahko zato tudi nevarna, postavlja pod vprašaj tisto ohranjanje življenja, ki ne služi več človeku in je samo še podaljševanje umiranja. To je potrebno poudariti zlasti zaradi že omenjenega paralelizma z začetkom človeškega življenja, ko še ni na razpolago podatkov o delovanju možganov, pa vendar upravičeno menimo, da gre za človeško življenje in da ga je treba braniti in mu služiti.

Ko govorimo o smrti kot procesu, mislimo, da smrti ne moremo določiti kot trenutek, ampak da nam posamezni podatki kažejo, da se približujemo smrti osebe oziroma da je ta že nastopila. S teološkega zornega kota je namreč smrt tudi dejanje, je predvsem izročitev življenja v Božje roke. Verujoči človek se na to dejanje pripravlja celo življenje. Pojem možganske smrti ni identičen s to človekovo smrtjo, je pa podatek, ki na osnovi dokončnega razpada možganskih funkcij nedvomno nakazuje tudi dejansko in dokončno smrt. Na opredelitev možganske smrti vpliva možgansko življenje, konkretna osebna identiteta, ne pa samo podatki o delovanju ali nedelovanju možganov. To pomeni, da opredelitev možganske smrti lahko prispeva tako k pojasnitvi varovanja nerojenega življenja kakor tudi ravnanja s pacientom v primeru nepovratnega izpada delovanja mehanizmov centralnega živčnega sistema.

Pieteta do trupla in vprašanje celotne smrti

Tradicionalno pojmovanje smrti vključuje tudi pogreb oziroma pie-

teto do trupla. Ker prenehanje asociacijskih funkcij pomeni konec osebne- ga življenja, ne pa nujno konca življenja organov, po katerih se je prej sicer izražala oseba, menimo, da v skladu s spoštovanjem pokojnikove volje uporaba organov za morebitno presaditev ne pomeni kršenja dostojanstva osebe. Toda ker je umiranje proces – kar pripoveduje tudi tradicionalno spoštovanje trupla in pogreb –, mora odvzem organov upoštevati voljo pokojnikove osebe oziroma njegovih svojcev. Prav tako imajo svojci pravico, da pokojnega pred odvzemom/po odvzemu organov vidijo in ga kasneje pokopljejo.

Pogreb je vprašanje človečnosti. Za verujočega človeka so smrt, žalovanje in spominjanje človeška dejstva in sestavni del kultivirane človečnosti. Večji problem v tem predstavlja sekularizirana družba ter že prej omejnjeni strah, da bi morda na določitev možganske smrti bolj vplivali pragmatični interesi kot dejansko upoštevanje človekove osebne zgodovine, spoštovanja človeka kot osebe in njegovega spremljanja do praga smrti. Žalovanje in pogreb sta prav tako sestavni del življenja kot zavest, da dolžnost pietete do trupla ne odvezuje od drugih nalog, skratka, da pieteta do trupla ni absolutna zapoved. Nemška škofovsko konferenca je glede tega povedala, da »pravica do integritete trupla ni absolutno veljavna. Njena veljavnost lahko preneha s solidarnostjo do težko bolnega sočloveka, ki je v smrtni nevarnosti«².

Etično vrednotenje darovanja organov

V katoliški tradiciji in marsikje drugod je še v tem stoletju prevladovalo mnenje, da organi oziroma celotno telo ne pripadajo posamezniku, ampak vrsti, človeštvu. To je po eni strani dajalo vtis zanesljivosti etičnih in moralnih norm, po drugi strani pa ni natančno razlikovalo niti med osebo in posameznikom niti ne med osebo in družbo. To izraža formalna prepoved »pohabljanja«³ samega sebe oziroma prepoved tako imenovane prostovoljne amputacije³ ter tudi značilna strogost do samomorilcev, če so poskus samomora preživeli. Zahteva, da je odstranitev določenega organa prepovedana zaradi njegovega služenja celotnemu organizmu, je bila pretirana posebno tedaj, ko je na primer zaradi zastrupitve morda zavlačevala nujno amputacijo dela telesa. Striktna naravno-pravna prepoved amputacij oziroma razpolaganja z organi je v začetku transplantacijske prakse v medicini vplivala na ostro zavračanje presaditev organov, ki so v paru, čeprav je treba hkrati povedati, da to ni nikoli ni vplivalo na odnos do krvodajalstva. Naravno-pravna in moralna prepoved prostovoljne amputacije je namreč izhajala iz prepovedi samomora.

Že v štiridesetih letih pa je papež Pij XII. začel zastopati tako imenovano načelo totalitete⁴, s čimer je odprl vrata utemeljevanju presaditev na osnovi zapovedi ljubezni (prim. Gal 2,20). Nemški škofje in Svet evangeli-

čanskih Cerkev so v skupni Izjavi o transplantacijah napisali: »Po krščanskem pojmovanju je telo Stvarnikov dar, s katerim človek ne more samovoljno razpolagati; po skrbnem premisleku v vesti pa ga sme postaviti v službo bližnjemu.«⁵ Potem ko je Janez Pavel II. v okrožnici *Evangelium vitae* govoril o tem, da se evangelij življenja uresničuje v vsakdanjem življenju v ljubezni do drugih in v podaritvi samega sebe, je napisal: »Onstran bučnih dejanj je vsakdanji heroizem, storjen z majhnimi ali velikimi deli delitve, ki nahranjajo pristno kulturo življenja. Med temi gestami zasluži posebno spoštovanje podaritev organov, storjena v etično sprejemljivih oblikah, da bi dali možnost zdravja ali celo življenja bolnikom, ki so včasih brez upanja.«⁶

Darovanje organov – etična dolžnost?

Načelno odobravanje darovanja organov kot možnosti, da pomagamo sočloveku, povsem razumljivo izključuje domnevo, da bi darovanje organov lahko postalo etična dolžnost. Zapoved ljubezni se namreč ne more razlagati drugače kot s konkretnim upoštevanjem reda oseb in stvari. Zapoved ljubezni sicer spodbuja h konkretnim dejanjem, tudi k podaritvi samega sebe, vendar ne povzroča sile in ne gre mimo človeka. Darovanje organov je testni primer človeške solidarnosti, čeprav jo nekateri socialni etiki, na primer M. Honecker⁷, imenujejo »samoumevno krščansko dolžnost«. To ima svojo težo, če tisti, ki darovanje odklonijo, niso diskriminirani. Z drugimi besedami: darovanje se ne sme spremeniti v jemanje ali vsiljevanje miselnosti, kakor da bi tisti, ki tudi po smrti ne bi bili pripravljene darovati organov, lahko bili kakor koli prikrajšani v običajni medicinski oskrbi, ko še živijo.

Svobodno dejanje, ki sega onkraj smrti?

Socialna etika je v pripravljenosti darovati organe v nekem obdobju videla tako veliko dolžnost, da je začela z njo pogojevati celo pojmovanje zapovedi ljubezni. Toda ne glede na to, da radikalno odklanjamo tako formalizacijo zapovedi ljubezni, ni dvoma, da darovanje ustreza *duhu* krščanske ljubezni do bližnjega, četudi samo v analognem smislu, saj darovalec ni več sposoben »darovati« in mora praviloma ostati anonimen. Etiki se nagibajo k temu, da bi posmrtno darovanje organov – za razliko od živih darovalcev – imenovali služenje življenju, ne pa »žrtvovanje« v korist drugega.

Zapoved ljubezni je zapoved svobode in je zato svobodna od vsake formalne moralne obveznosti. Šele na ta način postane darovanje izraz človečnosti, dar in hkrati tudi upanje, da bo prejemnik organ sprejel. Lahko bi celo rekli, da spodbujanje k darovanju organov na drugi strani predvideva tudi vzgojo ljudi za to, da bi znali predvsem tudi sprejemati. Na mejah

transplantacijske medicine torej srečujemo nove zahteve po razsodnosti in oblikovanju vesti. Čeprav bolnik nima nobene pravice, da bi zahteval organ ali pripravljenost pomagati, pa imamo danes priložnost, da s pripravljenostjo za darovanje organov ustvarjamo nove vezi med ljudmi, zlasti med znanci, ko smo še živi, če je potem treba vzeti v zakup dejstvo, da je treba v darovanju organov po smrti računati z določeno anonimnostjo darovalcev.

Pomen zlatega pravila

Zlato pravilo, ki ga najdemo v vseh kulturnih tradicijah človeštva – četudi predvsem v negativnem smislu –, je Jezus izrekel v pozitivnem smislu: »Kar hočete, da bi ljudje storili vam, tudi vi storite njim!« (Mt 7,12). Jezus je to pravilo ponazoril v zgodbi o usmiljenem Samaritanu (Lk 10, 25–37). V njej nas vabi k premišljeni zamenjavi položaja in vlog brez pragmatičnih računov; odloča stiska bližnjega oziroma čut za solidarnost, ki je sad ljubezni. Zlato pravilo pojasnjuje, da je ljubezen konkretna v stiski bližnjega. Zato je zlato pravilo ustvarjalno odkritje moralne dolžnosti, ki se ne le hrani v svobodi in odgovornosti, ampak tudi ostaja kot nediskriminatorna možnost. Zlato pravilo hkrati zaobjema obe strani, darovalca in prejemnika, in na neki način kaže na nedoslednost in protislovnost tistega človeka, ki ni pripravljen darovati, čeprav bi bil v težkem položaju pripravljen sprejeti oziroma celo zahtevati darovani organ.

dr. Anton Mlinar

¹ Papeška akademija znanosti, *Izjava o umetnem podaljšanju življenja in o natančni določitvi trenutka smrti* (21.10.1985), v: *Enchiridion Vaticanum* 9, 1766–1769.

² *Organtransplantationen*. Izjava Nemske škofovske konference in Sveta nemških evangeličanskih Cerkev, Bonn 1990, 21.

³ J. Mausbach – J. Ermecke, *Katholische Moraltheologie*, zv. 3. Münster 1961, 253.

⁴ *Acta Apostolice Sedis* (AAS) 32 (1940) 73; AAS 43 (1951) 843; AAS 50 (1958) 734; prim. A. Mlinar, *Zakon in družina* (priložniki Teološke fakultete 14), Ljubljana 1998, 324.

⁵ *Organtransplantationen*, 2.

⁶ Janez Pavel II., okrožnica *Evangelium vitae* (25.3.1995), 86; prim. 15 (slov. prevod: Ljubljana 1995).

⁷ M. Honecker, *Grundriß der Sozialethik*, Berlin 1995, 134 ss.

MRZLE JASLI

Božič je praznik človeške topline, bogastva človeške bližine, ki mu še tako huda materialna stiska ne more prav do živega. Tako že stoletja doživljamo božično idilo. Pa vendar se znamo vživeti in smo v tem času radodar-

nejši do tistih, ki nimajo toplega doma, božične potice ali bližnjih, s katerimi bi se lahko veselili božičnega oznanila. Težje pa se vživimo v božično doživljanje tistih, ki vse to morda imajo, a njihova stiska utegne biti hujša od stiske poslednjega klošarja in brezdomca: Ne čutijo pravice do življenja, ne morejo verjeti, da bi lahko bilo njihovo življenje kakor koli smiselno, kaj šele, da bi bili takšni, kot so, lahko komu v dar. To njihovo počutje ni prehodnega značaja, ni izraz takšne ali drugačne depresije, ki bi jo bilo mogoče pozdraviti; je sestavni del njihovega temeljnega življenjskega počutja, ki ima mnogo globlje korenine: Ker se ob svojem prihodu na svet niso najedli in napili človeške bližine in ljubezni, kot so je potrebovali, so sedaj tako od ljudi kot od Boga. Sprašujejo se: »Kako naj bo nebogljen, umazan in strgan otrok vreden božje ljubezni?... Čemu je bilo potrebno roditi se za zavrženost?«

Takšnih ni tako malo med nami. Naj nam jih približa in nanje opozori tale izpoved:

Človek sem. Škoda, da nisem kamen. Ko bi bil vsaj drevo, ki bi zraslo, spravljen s svojo vrsto. Škoda, da nisem žival, ki ima pravico biti to, kar je, in ji njena narava ničesar ne očita.

Človek sem, ki nikoli ni mogel doumeti, čemu se je rodil. Človek, ki pestuje v svojem srcu kamnitega dojenčka. Polagam te v mrzle jasli, prezebalo dete, ki se je rodilo zaman.

Kako težko se poslavljam od poslednjega otroškega upanja, ko sem še nabiral mah za jaslice. Kako lepo je bilo pričakovati tvoj prihod, čeprav si vedno odlašal, dokler ni moje srce umrlo. V njem so ostale prazne, mrzle jasli.

Kako težko se poslavljam od tvoje hiše, kjer je dišalo po kadilu v tleči žerjavici, ki je otroku obljubljala toplino doma.

A žerjavico so pogasile moje solze, neskončno slano morje, kjer bolečina sega čez obzorje, se nagne čez brezno nesmisla in vzide ob jutru za nov, brezupni danes.

Čemu? Preiskal sem vse koticke tvoje hiše, nevidni Oče-Bog. Jaz, nesrečni človek, ki je postavljaj jaslice in verjel cingljajočemu povzdigovanju lastne bede v kruh. Verjel in stradal do smrti.

V tvoji hiši so praznje oblečeni ljudje vedno nekaj praznovali v svetlobi lestencev in sveč. Kaj praznujejo, moje srce ni moglo doumeti. Govorili so: »Gospod je blizu.«

Zame ga ni bilo in vedno sem ga čakal zaman. Dokler ni moje srce nehalo upati. In tvoja hiša je postala zame pajčevinasta mreža laži, kamor se moje srce, lačno resnice, ne more več zaplesti.

Počasi je začel s tvoje hiše odpadati omet, zamajali so se lestenci, veter je pogasil sveče in zvončki so padli z belega oltarnega prta kot pogrebci otroškega upanja.

Skozi preperelo streho tvoje hiše se je pokazalo nebo. Človek si je začel iskati varnost zunaj, daleč. Ptice imajo gnezda in živali brloge, sin človekov pa nima, kamor bi glavo položil.

Kako naj neham obžalovati varnost, ki mi jo je dajala tvoja hiša, dokler sem upal, da sem tvoj ljubljeni sin?

In kako naj ostanem tam, kjer so ostale razvaline, v katerih dan za dnem obnavljajo freske na svežem ometu laži?

Utrjuješ tempelj prisiljene duhovnosti, ki nima ničesar skupnega z mojo človeško naravo. Ali si jo ti, Oče, ustvaril zato, da bi jo ubili?

Kakor preganjana zver bežim pred to duhovno smrtjo. Vsevedni pridigarji vpijejo za menoj in črni katekizmi kot krokarji razjedajo ljubezen do življenja. Sestavljajo vedno daljše sezname grehov, med katerimi je največji biti človek in spregledati njihovo laž.

Ali ni človeška narava božja?

Kako draga je cena, ki jo plačujem za zvestobo svoji naravi. Kri in obsodba sveta. Kako naj prenesem, Oče, to pozlačeno laž, ne da bi z bolečino razmetal stojnice sladkobnih prevar, s katerimi so napolnili tvojo hišo? Z njimi trgujejo v različnih izdajah in vezavah.

A ti poznaš le eno zavezo, novo zavezo s človekom. Zato nimam kraja v tvoji hiši, kamor bi glavo položil, odkar sem po tvoji volji postal človek.

Zakaj si hotel zame mrzle jasli? Naj bo. Še letos. Nabral bom mah in postavil jaslice Človeku.

V mrazu nabiram zelene blazine gozda, da moja žalost sproti ledeni v mrzel pot. Zakaj sem te vedno zaman pričakoval? Mene se nisi dotaknil, čeprav sem trepetal od hrepenenja po tvoji bližini. Zacingljalo je, a tebe ni bilo.

Saj res! Nisem te vreden. Kako naj bo nebogljen, umazan in strgan otrok vreden božje ljubezni?

Naj bo. Še letos ti bom postavil jaslice. Postavljam kipce na mah in krasim hlevček z ledenimi rožami, sveže nabranimi pod ledenikom mojega srca. Kamniti pastirji, kamnita čreda ovc. Kamniti starši.

Oblačim dete v snežnobelo ivje kot v mrtvaški prt.

Kdaj bodo moje jaslice dovolj lepe, da bo kamniti Jezušček oživel tudi zame? V svoji revščini iščem edino bogastvo in ga prižigam s tihim upanjem: ledene sveče izpod strehe mojih trepalnic. Nočejo zagoreti. Njihov ledeni stenj se blešči kot kristal, zbrušen od smrti.

So ti všeč moje jaslice, Gospod?

Zakaj se nisi nikoli sklonil k meni in dahnil v moje jaslice, da bi oživele? Me nisi videl prezebati in stradati?

Zakaj si hotel, da se rodim za kamnite jasli in kamniti grob?

Ne morem več nabirati mehkih zelenih dlani gozda.

V rokah držim kamnitega Jezuščka. Kamniti pastirji, kamnite ovce, kamniti starši...

Izgnan iz Očetove hiše prezebam v goloti resnice: kamniti Jezušček zame ne bo nikoli oživel. V mojem srcu ima kamnite jasli. V njih leži kamnito dete, ki ni moglo občutiti ljubezni.

Resnica mi je zlomila srce, Oče. Daleč od tvoje hiše se sprašujem, čemu je bilo potrebno roditi se za zavrženost.

Kri in voda kapljata v mrzle jasli sredi zelene mehkode mojega tako revnega, samo človeškega srca, daleč, daleč od tvoje hiše...

Janko Bohak

BOG BEDI NAD VSEMI

Pride dan in pride večer, ko bogve zakaj ne morem moliti. Tedaj s tipko srca vključim Božji računalnik. V tistem hipu se na njem pred Bogom Očetom izpišejo imena vseh mojih prijateljev in znancev, imena vseh dobrotnikov, imena mojih mnogih učiteljev, pa tudi imena vseh mojih učencev – na sto in sto in sto jih je. Vseh ljudi, ki sem jih tisti dan srečala ali govorila z njimi po telefonu. Tistih, ki jih poznam v bolnišnicah in v domovih. Onih, ki živijo daleč v tujini. Njih, ki so umrli, in med njimi je toliko mojih najdražjih. Imena misijonarjev od Tokia do Kinšase in do skrajnih mej sveta. Duhovnikov, ki jih poznam. Imena vseh, ki me imajo radi, in njih, ki me ne marajo, pa še onih, ki jih prav težko prenašam.

Čez zaslon Božjega računalnika drsijo še druga imena. Tudi ime be-rača Lovra, lepe gospe Fride, zveste hišne prijateljice, in stare ciganke Helene. Kot blisk se pred Bogom Očetom izpiše ime Frančiške Pišek, ki me je naučila brati, in Kalanove Mane, ki me je naučila žeti. Pa ime ostarele atove tete, ker je umrla v hiralnici. Anino, ob katerem se Bog spomni njenih prelepih rož in tistega žalostnega štrclja, ki ji je ostal potem, ko so ji v bolnišnici odrezali nogo. Čez zaslon Božjega računalnika se izriše mavrica iz najbolj skrite kamrice. Potem še ime gospoda Ignacija, ki me je krstil, in ime gospoda kaplana, ker mi je majhni deklici dal bonbon.

Saj to še ni vse. Še zdaleč ne. Božji računalnik odblikuje še mnoga imena. Nabira jih z bliskovito naglico iz mojega ukaščenega spomina, uzavešča jih v Zavest, uzaveščeno v sebi že od vekomaj.

Čisto na koncu se izpiše še N. N. Nepoznani. Mogoče narkoman. Mogoče notorični pijanec. Mogoče norec. Nekdo, ki nima nikogar, ki bi ta hip molil zanj. Trdno že spim.

Bog bedi nad vsemi.

Berta Golob

PRI VSAKI HIŠI SE JE USTAVLJALA, KOT DA SE POSLAVLJA

Nevidni oblaki so kdo ve kdaj prekrili nebo. Segali so prav do tal in so polagali na zemljó polne pernice drobcenega snega, da se ni videlo nikamor. Sredi popoldneva je mrak prepredel kote.

»Podobno je kot tisti dan, ko se je poslavljalna Marjanca,« je vzdihnila Orešnikova Ana. Bila je vdova, že priletna; le oči so ji še sijale kakor nekoč.

»Tega se bom vedno spominjala,« je zamomljala.

»Marjanca, Jerinova? Ki je tako mlada umrla?« je vprašala hči.

»Tista. Bogata je bila in lepa. Pa ji vse skupaj ni nič pomagalo.«

»Kaj pa se je pravzaprav zgodilo?«

»Kaaaj...« je zategnila mati. Sklonila se je, da se je s komolci naslonila na kolena in si z obema rokama podprla brado. Zamežikala je v okensko lino, v kateri je videla sólo mlečno belino, nobene drevesne veje kot po navadi. Misli so ji blodile v preteklosti.

»To je bilo kmalu po vojni, takrat so se še vse hude reči dogajale, kakor da tega nikoli ne bo konec. Tebe še na svetu ni bilo. Z očetom sva se komaj dobro poročila.

Takle čas je bilo, sama sva bila v bajti. Pa pride sem od póta dekletce, Rozi, ki je služilo pri Jerinovih. Služila, no – tam je pomagala delati, ker doma niso imeli kaj jesti. Če gre kateri od naju pomagat Marjanci odnašat, ker gre na vlak, v Ljubljano.

Saj veš, takrat še ni bilo ceste dol do postaje. Kolovozna pot je bila, še ta tako slaba in strma, da z vozom ni bilo mogoče, v slabem vremenu pa sploh ne. Avtomobilov pa še ni bilo.

Z atom sva se spogledala. Kam neki rine Marjanca v takem vremenu! Nobeden od naju ni bil pripravljen iti odnašat.

In Rozi je odšla tja nazaj k poti, kjer je čakala Marjanca s kovčkom. Sami sta potem odšli po poti navzdol, s prtljago in z dežnikom. Snežilo je in po poti je drselo. Marjanca pa je bila noseča. Takrat je že krvavela. Namenjena je bila v Ljubljano v bolnišnico.

Na spolzki poti ji je spodrsnilo, da je padla na hrbet in ji je prtljaga odletela iz rok. Premočena, blatna in oslABLJENA se je pobirala s tal, ne vedoč, kaj naj stori. Naprej taka ni mogla. Nazaj domov ni smela, dokler ne opravi. Odpravi, tako so ji menda zagrozili. In tako sta se v večernem mraku spet pojavili pri nas. Tokrat obe. S kovčkom, torbico in dežnikom.

'Se lahko pri vas malo pogrejeva na peči?' je zaprosila Marjanca. Povedala je, da je vsa mokra, ker ji je spodrsnilo in je padla in zdaj taka ne more naprej.

Nočilo se je že.

Spravila sem ju na peč. Marjanci sem pomagala, da se je preoblekla in da sva dali sušit njeno obleko. Skupaj smo še povečerjali; skuhalo sem menda krompirjevo juho, saj skoraj ni bilo kaj drugega pri hiši. Potem sta kar na peči zaspali. Marjanci sem ponudila, da bi spala na postelji, bi nama z atom postlala na tleh, pa ni hotela. In sva midva zaspala v svoji postelji.

Malo pred polnočjo je bilo, ko se je Marjanca zbudila in nas tako vse spravila pokonci. Preoblekla se je spet v svoje in zlezla s peči. Za okni je lebdela mesečina kakor nekaj belega z ónega sveta, da me je čudno zmrazilo. Prižgala sem brlivko.

'Domov grem, pa če me takoj ubije,' je kakor sama sebi spregovorila Marjanca. Čudno mrzlo me je spreletelo. 'Počakaj do jutra,' sem zinila. 'Zjutraj so vse stvari bolj svetle.'

'Takoj moram iti,' je pribila, kakor da jo preganja zla usoda ali kakor da kasneje ne bo imela več moči za kaj takega. Ozrla se je po Rozi, ki je bila še vsa omotična od spanja in bi najraje ostala na peči: 'Boš vzela kovček?'

'Ga bom jaz nesel,' se je oglasil naš oče, ki se je že oblekel. Kar odleglo mi je. Že prej bi ji morala pomagati, ko je za to prosila. Pa nisva vedela, da je tako hudo. Morda je pa moralo tako biti.

Vsi trije so odšli v noč. Ostala sem sama in čudno mi je bilo pri duši. Niti na misel mi ni prišlo, da bi zaspala. Čakala sem očeta, da se vrne.

Dolgo, zelo dolgo ga ni bilo in vedno bolj me je zagrinjala skrb. Slabe pol ure je od nas gor do Jerinove gostilne, saj več. V eni uri bi moral biti nazaj. Pa nič.

Potem je le zaropotalo pred pragom. Vstopil je, zapahnil vrata za seboj in sédel na klop. Zdelo se mi je, da je še bolj prepaden kot jaz.

'Mislil sem, da ne bo nikoli konca te nočne poti,' je potožil. 'Pri vsaki hiši se je ustavljala. Ljudje so že spali, pa je ropotala po vratih, dokler ni kdo prišel ven in potem se je pogovarjala in pogovarjala, kakor da ne bo nikoli več prilike za kaj takega. Kakor da odhaja kam daleč, od koder ni vrnitve. Kovček sem postavil v sneg in čakal, kaj sem pa hotel, čeprav je bilo vse skupaj tako čudno videti. Ne vem, kaj so si mislili ljudje. Dekletce je prav tako moralo čakati, treslo se je od mraza, Marjanca je pa govorila in govorila. Ko smo se končno odtrgali od ene hiše, se je ustavila pri drugi in spet sem postavil kovček na tla in čakal in zdelo se mi je, da je ta noč kakor zakleta.'

Nazadnje smo le prispeli do gostilne. Kovček sem pustil kar pred pragom in se poslovil.'

Ne vem, koliko časa sva potem še skupaj bedela. Šele proti jutru naju je premagal spanec.

Ona pa je zares morala oditi. Že naslednji dan ji je zvonilo pri fari.

Ženske so se pogovarjale, da je otrok še brcal v njej, ko so jo polagali na pare.«

»Tako lep spomenik ima,« je po dolgem premolku spregovorila hči. Glas ji je bil hripav.

»Lep, ja,« je pritrdila mati.

Marta Kmet

STRICA

Skoraj vsak človek ima vsaj enega strica. Jaz sem jih imela kar pet. Toda dveh sploh nisem poznala in ju nikoli nisem videla. A z enim od njiju sem si nekaj kratkih let dopisovala. Živel je daleč daleč v Dawson Creeku. Svojim staršem je takoj, ko je prišel tja, sporočil, da je kupil že nekaj govedi in da mu jo pase električni pastir. Tega si nihče ni znal predstavljati. Kakšen pa je ta pastir? Ali je ovit z žico? Saj bi ga ubilo! Ali ima električno palico ali kaj? Na neki način že mora biti povezan z elektriko, to je res. A kako? No, pa nam je Fric Kola, ki je dolga leta živel v Ameriki, razložil, kakšen je električni pastir. Spet smo se samo čudili. Ponosni smo bili na Viktorja, ki je v Dawson Creeku tako napreden farmar. Nikoli pa nismo zvedeli, kako se mu toži po domačih travnikih in gmajnah. Zdaj počiva v tuji zemlji, eden od neštetihs priseljencev, ki so prišli s trebuhom za kruhom in z golimi rokami prekopavat severno divjino.

Seveda pa mislim tudi na strica, ki ga je v daljni Romuniji v strelskem jarku ubila sovražnikova krogla. In mislim na njegovo mamo Uršulo, kako ji je bilo pri srcu, ko je zvedela za njegovo smrt. In kako se je očetov ponos, da kar trije sinovi služijo cesarju in avstrijski domovini, sesul v eno samo žalost. Po končani vojski je prišel neki bojni tovariš povedat, da jo je Peter skupil iz same gole radovednosti. Dvignil je glavo iz jarka; samo tistikrat in nikoli več. To je bil tisti bistri Peter, ki je kot otrok znal na pamet ponoviti vso pridigo, kakor jo je bil slišal pri maši. Njegov ata ga je imel tako rad, da ga je namenil za visoke šole. Samo njega. Za njim je ostal le napis na spomeniku žrtvam iz prve svetovne vojne. Pa še ta je že močno močno zbledel.

Moja misel rada vasuje pri obeh stricih, čeprav ju nisem poznala. Na valovni dolžini srca se pogovarjam z njima.

Berta Golob

Kjer je ljubezen, je nered. Popoln red bi spremenil svet v pokopališče.

A. De Mello

MIR S TEBOJ, PRIJATELJ!

»Veliko bi ti lahko še napisal, pa ti nočem pisati s črnilom in peresom. Upam pa, da se v kratkem vidiva in se pogovoriva iz oči v oči. Mir s teboj! Pozdravljajo te prijatelji. Pozdravi prijatelje, vsakega po imenu.« (3 Jn 1,14)

Za steber pomola, na katerem sem sedela, je bil privezan čoln. Mirno se je zibal v morju – v tišini in osamljenosti. Že davno je izgubil barvo svojega galeba. Sem in tja ga je še preletela jata galebov, spremljala ga ni več.

Vsak večer sem hodila na pomol, v samoto čolna. Moj odhod je bil namenjen tebi, prijatelj.

Ne vem, če sem ti o tem pripovedovala. Bojim se besed, ki jih ne morem izgovoriti. To že veš. Njihova teža me neusmiljeno pritiska k tlom. A v teh trenutkih spregovori moja tišina in stisk roke, mogoče še izgovorim tvoje ime. Hvala ti, da razumeš moj molk in da tvoja vprašanja ne prizadenejo moje krhkosti in občutljivosti.

Odkar te poznam, so moje roke večkrat sklenjene v molitev. Te povezanosti z molitvijo in moči, ki jo prejeman ter jo delim s teboj, nama ne more nihče vzeti. Vem, da tudi ti moliš za mene. Povedal si mi.

Začutila sem veselje bivanja in bolečino razdalje, ko sem iskala svojo tišino. Skupaj z njo sem se neslišno pogovarjala s teboj. Praznina mojega bivanja je začela dobivati novo obliko s tvojo bližino, s tvojim bivanjem, s tvojo pogumno življenjsko odločitvijo. Rodilo se je novo spoznanje: slediti tvojim korakom, biti blizu tvoji poti.

Foto Alenka Veber

Premišljuje o tem, kako težko sem izgovorila besede, da me je včasih strah. Vprašal si me, česa. Bojim se svoje zaprtosti in hkrati želje po odkrivanju. Bojim se, da te ne bi kdaj prizadela.

In kot da si pozabil, da sem izrazila svoj strah, si tudi ti izrazil svojega. Torej se nama ne more nič zgoditi. Skupaj s strahom bova rasla in se oblikovala, najini življenji se bosta oblikovali kot glina.

Trenutkov skupnega bivanja nisem hotela odnesti s seboj. Mislila sem, da jih bom lahko pustila doma. Bili so premočni, da bi jih lahko kar tako zavrgla in pozabila nanje. Najino prijateljstvo je preveč dragoceno, da ga ne bi sprejela ter bi se nehala bojevati zanj.

Skozi mnoga iskanja in razočaranja sva se našla v ukradenih trenutkih vsakdana, ko so se obrabljene besede spreminjale v nekaj globljega in trajnejšega ter je dan postajal vrednejši in dobil svojo vsebino. Te globline ni moč zavreči in je pozabiti.

Tudi ko sama ure in ure hodim po tihih in samotnih poteh, ko bijem notranji boj, si z menoj. Verjamem, da me spremljaš na mojih iskanjih. Hvala ti, da želiš biti z menoj, ko me premaguje občutek nemoči. To mi vzbuja občutje skrivnostnega miru.

S čudovitim zanosom svobode se je najin pogled na okoliške hribe združil v eno, ko sva sredi narave prisluhnila naravi, ko sva skupaj dihala lepoto preprostih in majhnih stvari.

Korak je postal mirnejši. Vera je postala še močnejša in globlja. Najina vez, spletena iz številnih vlaken, postaja trda naveza prijateljstva in ljubezni. Ni glasna, tiho govori svojo govorico.

V duhovnosti rasteva, ko doživljava zunanji in notranji svet; ko doživljava svet okoli sebe, ga sprejemava in doživljava sama sebe kot del tega sveta. Zato je pomemben stik z naravo, ki nama govori o svobodi bivanja, govori o odgovornosti ter o ljubezni, ki je potek globokih notranjih sprememb, zaradi katerih se prejšnje življenje razkroji, da postane nato harmonična celota na višji ravni.

Hvala ti, da najini pogovori potekajo v medsebojnem zaupanju, da prinašaš mir, ki ga potrebujem. Razumeš me, ko moja misel prehiteva sama sebe. Hvala ti, da si mi razkril del svoje čudovite osebnosti.

V meni se je nekaj spremenilo. Začutila sem spremembo v odnosu do okolja in do tistih, ki jih imam rada. Ko se spremeni notranji svet, se spremeni tudi pogled na zunanji svet. Dotaknila se me je širina tvojega bivanja. S svojo dobroto in z vsem, kar prihaja iz globine tvojega srca, si dal globok smisel mojemu človeškemu bivanju v stvarstvu. Moje napake te ne vznemirjajo, od mene ne zahtevaš naporov, ki jih še nisem sposobna. Hvala ti, da lahko izrazim sebe, da ti pripovedujem o sebi brez strahu, da bi me zavrgel.

Ko začutiš, da se spreminjaš, se te dotakne tudi obdobje duševne razcepljenosti. Preplavlja te dvom, osamljenost, potreba po tem, da se oddaljiš od sveta..., dotakne se te nova bolečina. Opazila sem tvoje komaj vidne solze. A poglej: za nama ne ostaja praznina, temveč lepota. In otožnost naju ne more premagati pred tolikšno lepoto.

»Vzemi si nekaj časa, da boš strmel v čudež narave, v let ptic, v cvetje, ko cvete, suho listje, ki se drobi v prah, tok reke, vzhajajočo luno, obris gore na nebu.

Ko boš to storil, se bo trda varovalna lupina okoli tvojega srca zmehčala in stajala in tvoje srce bo oživel v tankočutnosti in dovzetnosti. Tema v tvojih očeh se bo razblinila in tvoj pogled bo postal jasen in prodoren; in nazadnje boš spoznal, kaj je ljubezen.«

Alenka Veber

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

od septembra 1997 do oktobra 1998

September 1997: Konec septembra smo za Karmeličanski samostan Sora ob 100-letnici smrti sv. Terezije Deteta Jezusa izdali zvest prevod njenih spisov – AVTOBIOGRAFSKI SPISI. Papež Janez Pavel II. je 19. oktobra sv. Terezijo iz Lisieuxa razglasil za cerkveno učiteljico.

Oktober: S Pokrajinskim arhivom Maribor in občino Radlje ob Dravi smo predstavili eno pomembnejših knjig tega leta – monografijo avtorja dr. Jožeta Mlinariča MARENBERŠKI DOMINIKANSKI SAMOSTAN 1251–1782. To je prva slovenska monografija o kakem ženskem samostanu na naših tleh. Hkrati s predstavitvijo knjige v razstavišču Archivum je bila odprta tudi razstava fotografij, ki bogatijo knjigo. (*Slika 1*) Knjigo smo predstavili tudi v prostorih Arhiva Republike Slovenije v Ljubljani.

Sledi izid priljubljenih knjig za naše najmlajše bralce – MRAVLJINČKOVE PRIGODE. S temi knjigami želimo nagovoriti tako najmlajše kot odraščajoče bralce, odraslim pa omogočiti, da ne pozabijo svojega otroštva.

Konec oktobra smo zaznamovali z izdajo dveh odmevnih knjig. Avtor prve, CERKEV, NARODI IN DEMOKRACIJA, je ljubljanski nadškof in slovenski metropolit dr. Franc Rode. Knjiga prinaša del njegovih spoznanj o Cerkvi, o narodih in demokraciji – ta naj bi bila vodilo skupnega življenja. V knjigi se bralec sreča z bistvom Rodetove misli, iz katere izhaja pri javnih presojah sedanjih razmer pri nas. Knjigo smo slovenski javnosti predstavili v Galeriji Družina, kjer sta o knjigi spregovorila avtor ter dr. Ivan Štuhec. Hkrati smo predstavili že drugo knjigo, ki je prevedena v slovenščino NA VARNEM IN SVOBODEN, letos umrlega redovnika re-

demptorista, doktorja teologije in vodilnega svetovnega strokovnjaka za etiko in moralko dr. Bernharda Häringa (prva je izšla leta 1996 z naslovom VIDEL SEM TVOJE SOLZE). Knjigo je predstavil pisec spremne besede dr. Anton Mlinar, ki je opozoril na avtorjev veliki prispevek k moralni teologiji. V pripravi je tudi Häringovo najpomembnejše delo SVOBODNI V KRISTUSU, pregled (summa) vsega katoliškega moralnega nauka v 3 delih. (Slika 2)

November: V začetku meseca smo bili prisotni na že 13. knjižnem sejmu, kjer smo predstavljali knjige našega založniškega programa zadnjih dveh let. Na skupnem razstavnem prostoru smo se predstavili z ostalimi slovenskimi katoliškimi založniki. (Slika 3) Na knjižnem sejmu smo s tiškovno konferenco posebno pozornost posvetili fotografski monografiji JOSIP PELIKAN - SLOVENSKI FOTOGRAF, pri kateri je sodeloval avtor spremne študije mag. Mirko Kambič. (Slika 4)

Pripravili smo letno delovno srečanje treh Mohorjevih, ki je bilo v Mariboru. Ob tej priložnosti smo si ogledali Andreanum in Škofijsko gimnazijo Antona Martina Slomška.

V Kulturno-informacijskem centru Križanke smo sredi novembra predstavili knjigo pesnika, pisatelja, filozofa in slikarja Kahlila Gibrana JEZUS, SIN ČLOVEKOV. Predstavil jo je prevajalec Boris Šinigoj in jo popestril z glasbo na arabski lutnji. Odlomke iz knjige je občinstvu približala dramska igralka Mila Kačičeva. (Slika 5)

Konec novembra smo se razveselili izida redne zbirke za leto 1997. V Galeriji Družina, kjer je poleg urednika redne zbirke Matija Remšeta sodelovala tudi avtorica knjige PISMO NASLEDNJI GENERACIJI Tatjana Angerer, smo predstavili pet knjig. Med njimi velja posebej poudariti omenjeno knjigo Tatjane Angerer, ki si prizadeva ohraniti življenjsko okolje, ter svež prevod knjige O BOGU IN ZNANOSTI, ki živahno, z mnogimi citati in življenjskimi primerami odpira razmišljanja, vprašanja in nudi odgovore ob zapletih, kadar se spoprime razum in znanost z intuicijo, hrepenenjem in verovanjem. (Slika 6)

Mohorjeva družba Celje se rada predstavlja tudi v domačem Celju. Bogat kulturni program z naslovom TIHI GLAS PIŠČALI, s predstavitvijo redne zbirke je v Celjski dom konec novembra privabil številne ljubitelje pisane in brane besede, obogatene s petjem. V kulturnem programu je sodelovalo Amatersko gledališče Teharje in kvartet Svit iz Bevc pri Velenju.

Sledila je še vrsta izdaj. Med drugim smo zaključili tudi s serijo knjig C. S. Lewisa ZGODBE IZ NARNIJE in pripravili najlepše Jezusove prilike z motivi iz narave, v knjigi BESEDA.

December 1997: Adventni čas smo začeli z izdajo božične kasete Ljubljanskih madrigalistov SLAVA BOGU NA VIŠAVAH. Kasete prinaša

6

8

9

10

11

12

skrbno odbrane pevske molitve od nekoč do danes, od tod in tam. Vse pa sijejo božično razpoloženje.

Sredi decembra smo že drugič obiskali Videm-Dobropolje, kjer smo na kulturnem večeru ob 60-letnici smrti Frana Jakliča predstavili njegovo knjigo NEVESTA S KORINJA. *Slika 7)*

Božično razpoloženje smo zaokrožili z vrsto nastopov vokalne skupine LIRA in meditativnem branjem iz naših knjig v Ljubljani. Koncert in recital, ki smo ga posneli v župnijski cerkvi v Dravljah, smo predvajali tudi v praznični oddaji na radiu Ognjišče 1. januarja 1998, v naši redni oddaji Iz Mohorjeve skrinje. *(Slika 8)*

Leta 1997 smo v primerjavi z letom 1996 v celoti izdali več knjig po številu naslovov, vendar v manjši skupni nakladi. Skupaj smo izdali 81 naslovov v skupni nakladi 351.000 izvodov. Uspešno leto smo zaključili, tako kot se spodobi, z božičnim kosilom vseh zaposlenih pri Mohorjevi družbi Celje – polni novih idej in načrtov za prihodnje leto z zavestjo, da položaj knjige na slovenskem knjižnem trgu ni lahak. Zato se bomo še bolj trudili, da bi med ljubitelje knjig še naprej pošiljali etično, nravno pozitivno usmerjene knjige, ki so v skladu s krščanskim pojmovanjem dobrega. To hkrati pomeni, da izdajamo lahko tudi knjige iz drugih, nekrščanskih duhovnih okolij, če nam le pomagajo k dobremu. Naše knjige naj bi bile KORISTNE za duha in telo.

Januar 1998: S prvim januarjem so se delovne moči na uredništvu v Ljubljani okrepile s prihodom dr. Janeza Dularja, ki bo opravljal nalogo glavnega urednika.

Novo leto smo začeli s predstavitvijo pesmi v prozi slavnega bengalskega pesnika, Nobelovega nagrajenca za literaturo, Rabindranatha Tagoreja **Lipika**. V Kulturno-informacijskem središču Križanke, kjer je predstavitev potekala, se je javnosti predstavila tudi Zalka Arenšek, ustvarjalka mlajšega rodu – argentinska Slovenka –, ki je za slikovni del knjige prispevala fotografije svojih glinastih plastik. Na predstavitvi je sodeloval dramski igralec Janez Albreht. Zbirko je predstavil dr. Janez Dular. *(Slika 9)*

Februar: Vztrajno in prijetno sodelovanje z radiem Ognjišče, za nami je že 180 oddaj *Iz Mohorjeve skrinje* (v oddajah poslušalcem na prijeten in zanimiv način predstavljamo knjižne novosti, v studiu velikokrat gostimo goste, ki dajo oddaji novo privlačnost, enkrat mesečno oblikujemo Mohorski kviz), *(Slika 10)* nas je pripeljalo še do enega plodnega sodelovanja – razpisali smo prvi literarni natečaj za kratko prozo in poezijo Mohorjeve družbe Celje in Radia Ognjišče **Moj čopič je beseda**. Vabilo k sodelovanju na natečaju za kratko prozo in poezijo je bilo objavljeno v novembru 1997. Da bi imeli boljše možnosti za uvrstitev tudi mlajši ustvarjalci, smo

13

14

15

16

razpis naslovili na dve starostni kategoriji z mejno starostjo 19 let. Do določenega roka (15. januar 1998) smo prejeli 156 prispevkov, od tega 56 proznih ter 100 pesemskih besedil. Prispevke je presojala komisija, v kateri so bili prof. Berta Golob, prof. France Pibernik, Jože Bartolj, Mira Do-
bravec, Ivan Mohar in Matija Remše. Natečaj je spodbudil k pisanju mnoge, ki ne primejo za pero prav pogosto.

V posebni oddaji Iz Mohorjeve skrinje in Radia Ognjišče je bil 8. februarja, na slovenski kulturni praznik, javnosti sporočen izid natečaja; v oddaji so nastopili nagrajeni avtorji, prebrani so bili tudi odlomki iz njihovih del. (Slika 11)

Slovenski javnosti se je Guy Gilbert – poulični duhovnik in vzgojitelj predstavil na seminarju Mladi z ulice. Ob tej priložnosti smo izdali prvo njegovo knjigo v slovenščini ALBA IN KAVBOJSKI ŠKORNJI. Načrtujemo še dva prevoda: *Duhovnik med barabami z ulice* in *Bog, moja prva ljubezen*. (Slika 12)

Marec: Na začetku meseca smo se uslužbenci poslovlili od naše dolgoletne sodelavke Marije Bukovšek, ki je vseskozi z vso vestnostjo in skrbnostjo opravljala razna dela na upravi v Celju. (Slika 13)

Deloma Frana Jakliča O, TA TESTAMENT!, NEVESTA S KORINJA se je pridružila še zgodovinska knjiga IŽANCI GREDO, ki je izšla ob 150. obletnici kmečkega upora na Igu (v noči od 21. na 22. marec 1848). Na predstavitvi knjige na Svetovnem slovenskem kongresu v Ljubljani sta Stane Granda in Matija Remše spregovorila o pomenu Jakličevih del ter zgodovinski tematiki knjige.

April: Naše delo in misli so bile že kar nekaj mesecev prej zazrte v Celje, kjer smo se pripravljali na ponovno odprtje Mohorjeve knjigarne na Prešernovi cesti 23. Knjigarna je bila odprta leta 1927 in je delovala dobrih dvajset let.

16. aprila je knjigarno odprl in blagoslovil gospod kanonik Franc Zdolšek ob navzočnosti predsednika dr. Ivana Štuhec in številnih poslovnih partnerjev.

Poleg mohorskih nudi knjigarna še knjige ostalih katoliških in drugih slovenskih založb, devocionalije, spominke, kvalitetne izdelke darilnega programa in ljudske umetne obrti. V knjigarni predstavljamo in ponujamo tudi dela moderne likovne sakralne umetnosti. Z bogato založeno Mohorjevo knjigarno v Celju želimo kupcem širše celjske regije malce umiriti »vsakdanji hitri tempo«. V bližnji prihodnosti nameravamo odpreti tudi antikvarni kotiček, ki bo namenjen prodaji in izmenjavi starih Mohorjevih knjig. V prihodnjih letih pa nameravamo odpreti majhno galerijo sakralne umetnosti. (Slika 14)

Ob mednarodnemu dnevu Zemlje, 22. aprilu, smo v sodelovanju z ekološko-kulturnim društvom Živozeleni ponatisnili knjigo Franca Pen-

17

18

19

20

gova PODOBE IZ NARAVE. Duhovita izvirnost Franca Pengova ter odličnega ilustratorja Antona Koželja nagovarja tudi bralce naših dni. Knjigo smo odeli v sodobno obleko, v kateri izjemne ilustracije še lepše zaživijo. Predstavitve knjige s priložnostnim kulturnim dogodkom je potekala na Čevljarškem mostu v Ljubljani. (Slika 15)

Maj: 13. maja je bilo v dvorani Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu srečanje ob sklepu I. literarnega natečaja. Srečanje je želelo biti, kot je dejal urednik Matija Remše, »praznovanje besede«.

Na zaključni prireditvi smo predstavili ZBORNIK I. LITERARNEGA NATEČAJA in podelili nagrade avtorjem, ki so po mnenju natečajne komisije poslali najboljša besedila. Nagrade je podelil glavni urednik Mohorjeve družbe Celje dr. Janez Dular. Denarne nagrade je prispevala Krekova banka, d.d., iz Maribora, knjižne nagrade pa Tiskovno društvo Ognjišče iz Kopra in Mohorjeva družba Celje. Med kulturnim programom, ki sta ga povezovala Alenka Veber in Jože Bartolj, so nastopili pevci Škofijske klasične gimnazije Ljubljana in Glasbena šola v Zavodu sv. Stanislava. Odlomke prvonagrajenih besedil sta brala igralca Katoliškega gledališča Gregor Čušin in Anamarija Štukelj. Celotno prireditev je snemalo tudi radio Ognjišče. (Slika 16)

Junij: V galeriji Družine smo sredi junija predstavili že dolgo časa pričakovano knjigo VERSTVA, SEKTE IN NOVODOBSKA GIBANJA. Na predstavitvi so poleg urednika knjige dr. Vinka Škafarja sodelovali še dr. Drago Ocvirk in Janez Jeromen. Knjiga je doslej najpopolnejši priročnik in pregled verstev ter duhovnih gibanj v slovenščini. Pregledu stanja v svetu sledi podroben prikaz položaja pri nas; poleg tega je opisanih še nekaj deset verstvenih in duhovnih gibanj, ki pogosto nastopajo prikrito in tako zavajajo ljudi. (Slika 17)

Prostoži Mohorjeve knjigarne v Celju so namenjeni tudi kulturnim večerom. Prvi kulturni večer smo pripravili z Betko Vrbovšek ob izidu njene knjige SREDI NAVADNEGA DNE. Z diplomirano pedagoginjo je pogovor tekkel o družini, vzgoji in ljubezni. (Slika 18)

V tem mesecu je izšla tudi prva številka nove kulturne in družbene revije ZVON, ki je naslednica revije Celovski zvon in želi nadaljevati njeno izročilo. Zvon je četrletna publikacija, ki izhaja v Ljubljani in jo zalagajo vse tri Mohorjeve (iz Celovca, Celja in Gorice) ter Družina.

Julij: Pripravili smo novo izdajo avtobiografije Franca Špeliča VRNIL SE BOM K OČETU, kjer je popisano avtorjevo popotovanje na poti k Bogu: skozi partizanstvo, revolucijo, stalinizem ... Tri dodana besedila pojasnjujejo novo, nesluteno poglavje Špeličevega življenja: komuniciranje s svetom nevidnega.

Sredi julija je izšla knjiga spisov zgodnjih krščanskih apologetov – LOGOS V OBRAMBO RESNICE – v redakciji Gorazda Kocijančiča.

September: Mesec smo prijetno začeli s praznovanjem: s prof. dr. Marijanom Smolikom in prof. Francetom Pibernikom smo se veselili njunega življenjskega jubileja. Za njuno dolgoletno zvestobo smo se jima zahvalili s skromnim darilom. (Slika 19)

V dneh 25. in 26. septembra smo na sodoben način oživilo izročilo svojega ustanovitelja škofa Antona Martina Slomška. Skupaj z Josephom Cornellom, avtorjem knjige KAKO PRIBLIŽAMO NARAVO OTROKOM, smo pripravili za naše katehete in katehistinje, vzgojitelje in učitelje dve enodnevnici delavnici, kjer je navdušeno sodelovalo okrog 50 udeležencev, saj so jasno čutili, kako je pravilen odnos do narave tudi osnova za pravilen duhovni razvoj. »Prvi pogoj za duhovnost je zmožnost posameznika, da doživlja svet okoli sebe, ga sprejema, in da doživlja samega sebe kot del tega sveta. Zato je tako pomemben stik z naravo. Nato se pri otroku sama od sebe pojavijo vprašanja o izvoru in smislu bivanja (kdo sem, od kod sem, zakaj sem). Pri iskanju pravih odgovorov na taka vprašanja si na naših taborih redno pomagamo z igrami, ki jih priporoča Joseph Cornell, saj imajo nekatere med njimi res močen simbolni pomen.« (Bogdan Žorž) Ob tej priložnosti sta izšli dve novi Cornellovi knjigi POTOVANJE V SRCE NARAVE in VESELIMO SE Z NARAVO.

V drugi polovici julija se je uredništvo Mohorjeve družbe preselilo v nove prostore. Našli so posrečeno obliko sožitja z Inštitutom Antona Trstenjaka v zgradbi tega inštituta na Resljevi 11 v Ljubljani. Konec septembra je mariborski škof dr. Franc Kramberger ob navzočnosti ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita dr. Franca Rodeta slovesno blagoslovil prenovljene prostore. Navzoči so bili vsi delavci uredništva z ožjim vodstvom in vodstvo Inštituta. (Slika 20)

Pripravila Alenka Veber

DELOVANJE CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE 1998

Ko govorimo o razvoju celovške Mohorjeve družbe, je treba upoštevati, da je tesno povezan z razvojem narodne skupnosti na Koroškem. Seveda na razvoj Mohorjeve vpliva tudi splošna gospodarska situacija na področjih našega delovanja v Avstriji in Sloveniji. Ugotavljamo, da je razvoj narodne skupnosti nadvse zaskrbljujoč, saj je upadanje števila njenih pripadnikov dramatično. Iz vseh pokazateljev – kot so naklada Mohorjevega knjižnega daru, število naročnikov slovenskih časopisov, upadanje znanja slovenščine pri šoloobveznih otrocih – je razvidno, da je koroških Slovencev iz leta v leto manj.

Čeprav so razmere, ki bi zagotavljale obstoj koroških Slovencev, boljše kakor kdaj prej in so se tudi odnosi med obema narodnima skupnostma na Koroškem v zadnjih letih bistveno izboljšali, to vendarle ni uspelo zaustaviti asimilacije. Pospesevalni programi v prid narodni skupnosti, bodisi finančni, kulturni ali politični, niso imeli zaželenega uspeha. Slej ko prej ni potrjene prioritete opredelitve za pospeševanje narodne skupnosti. Še vedno nimamo urejenega, demokratično izvoljenega in učinkovitega političnega zastopstva. Podvajanje, dvo- in večtirnost prevladujejo na vseh področjih. Navidezno močnejši gre proti šibkejšemu. Največji razkoli se dostikrat dogajajo med ustanovami, ki naj bi si bile blizu. Tako se zapravlja iz leta v leto ogromno sredstev, namesto da bi jih koristili učinkovito, perspektivno in gospodarno.

Pospeševanja naj bi bili deležni samo tisti, ki so pripravljeni sprejeti pogoje smiselnega strnjene delovanja, ki so perspektivni in ki dejansko služijo potrebam narodne skupnosti. V teh razmerah pa – in to kljub razmeroma solidnemu pospeševanju – vsem na vseh koncih in krajih primanjkujejo sredstva, ki bi zagotavljala nemoten razvoj.

Ustvarili smo umetna delovna mesta in hkrati zanemarjamo in ogrožamo obstoječa. Premalo vlagamo v gospodarski razvoj. Ni čudno, da ponekod prevladuje resignacija. Čas je, da se streznimo.

Upravičeno smo zaskrbljeni zaradi bodočega razvoja. Po drugi strani pa tudi upamo na izboljšanje razmer, saj se na obzorju kažejo nove možnosti z odpiranjem meje med Avstrijo in Slovenijo, s skupnim kulturnim in gospodarskim prostorom v Evropski skupnosti ter s tem povezanim neoviranim sodelovanjem tudi na poslovnem področju. Tembolj pa smo že zdaj poklicani, da se dnevno prilagajamo potrebam, spoprimemo z izzivi, iščemo in najdemo nove poti ter se povezujemo v kooperacijah in udeležbah.

Dejavnosti v preteklem letu:

Založniški trg in navade bralcev se spreminjajo. Elektronski mediji sicer niso izpodrinili knjige, pač pa je ob močni komercializaciji zahtevna literatura vedno manj zaželena in hkrati pada nivo literature. Na slovenskem trgu že prevladujejo prevodi. Tudi naša založba bo prisiljena upoštevati trende, če si bo hotela zagotoviti tržne deleže in s tem tudi svoj obstoj. Pri tem je treba upoštevati, da se bo v nekaj letih uveljavil skupni prosti slovenski knjižni trg.

Tudi razprave o sprostitvi knjižnih cen, ki jih zahtevajo velikani na knjižnem trgu, zožujejo možnosti delovanja majhnih založb. Navsezadnje se mora naša založba tudi sprijazniti z dejstvom, da je pri dodelitvi splošnih založniških podpor v vseavstrijskem merilu na spodnji stopnici podporne lestvice – in to predvsem zaradi narodne in svetovno-nazorske usmeritve naše založbe. V podobni situaciji smo na Koroškem in žal tudi v

Sloveniji. Zato si zelo prizadevamo za večje podpore in ojačitev prodajnih struktur.

Revijo *Družina in dom* izdajamo brez vsakih podpor in jo bomo prisiljeni ukiniti, če se situacija ne bo še letos spremenila.

Med približno 60 novimi knjigami (vključno 10 novih šolskih knjig), ki smo jih izdali letos, naj omenim nekaj naslovov: otroško slikanico ELE PEROCI *Amalija in Amalija*, ki je izšla v treh jezikovnih variantah (slovensko, nemško in slovensko-nemško), tretjo knjigo VASJE KLAVORE o soški fronti *Škabrije*, nemški priročnik JANEZA STRUTZA o koroških slovenskih pisateljih, versko knjigo *Med narcizmom in Kristusom* (DRAGO OCVIRK) in *Neznani Bog. Delovanje Svetega duha v Cerkvi in svetu* (uredil KLAUS EINSPIELER) in *Uredi svoje življenje v svobodi* znamenitega karizmatika HENRIJA BOULADA.

Založniški program smo razširili na področje življenjske pomoči in izdali že tri poljudne knjige.

Najbolj me seveda veseli, da smo mogli izdati še zadnjo, četrto biografsko knjigo o nadškofu Antonu Vovku. Njen avtor LUDOVIK CEG-LAR je za vedno odložil svoje pero prav pri pisanju spremne besede.

Naj omenim še to, da smo na lastni koži občutili relativnost sveto-pisemske besede *resnica osvobaja*, saj so nam določeni krogi v Sloveniji zamerili knjigo o nemško govoreči manjšini v Sloveniji, koroški politiki nam zamerijo *Koroško domovinsko knjigo*, dunajski pa deloma knjigo *Koroška iz prve v drugo republiko: kontinuiteta ali prelom?* Pokončna drža je pač bolj izpostavljena viharjem – s tem moramo živeti ...

Tiskarna je dejavna v zelo težavni stroki. Cene so na tleh in kritje stroškov ter investicij je težek posel. Izrivalna konkurenca še ni dosegla svojega viška in tedensko se ustrašimo ob stečajih tiskarn. Na čelu izrivalne konkurence so tiskarne, ki tiskajo dnevnike in so bile za to dejavnost deležne visokih finančnih pospeševanj. Za naš investicijski program nismo dobili nobenih finančnih podpor. Razvoj tiskarne in s tem seveda tudi Mohorjeve družbe obremenjuje finančna kriza Narodnega sveta koroških Slovencev in *Našega tednika*. Močno čutimo tudi finančno krizo drugih slovenskih ustanov. Položaj zaostrejejo še hitro razvijajoča se računalniška tehnologija, internet in on-line, ki vedno bolj nadomeščajo tradicionalne tiskovine.

Prisiljeni smo najti nova tržišča.

Prav tako v trdih razmerah deluje knjigarna. Razvoj pa je spodbuden, saj knjigarna nagovarja vedno več strank. Poživila je literarna branja in je knjige prodajala ob raznih priložnostih tudi na terenu.

Posebno zaskrbljujoč je razvoj dijaške vzgoje nasploh in s tem situacija v Modestovem dijaškem domu. Število prijav je v zadnjih dveh letih močno upadlo. Predvsem v nižjih razredih se vedno manj dijakinj in

dijakov prijavi v dom. Dom ni več polno zaseden. Za potrebe slovenske narodne skupnosti, to se pravi, za obisk Slovenske gimnazije in Dvojezične trgovske akademije v Celovcu, bi že zadostoval en sam dom. Trenutno ustvarjata obstoječa dijaška domova, Mladinski in Modestov dom, izgube, ki ogrožajo obstoj obeh domov. Glavni razlogi za upadanje števila prijav so brezplačne vožnje, dobre prometne povezave z obrobni kraji, splošno odseljivanje iz obrobni krajev, uvedba petdnevnega učnega tedna in lastna ponudba Slovenske gimnazije za popoldansko oskrbo dijakov. Državni »varčevalni paket«, ki še posebej bremeni domove, sprememba načina življenja in demografski razvoj, ki se zrcali v vedno manjšem številu otrok predvsem v obrobni krajih, so še drugi vzroki za upadanje števila dijakov–domovcev. Javne podpore pokrivajo le skromen del letne izgube.

V tem šolskem letu se bo odločilo, ali bo Mohorjeva družba mogla nadaljevati več kot štiridesetletno tradicijo na področju dijaške vzgoje.

Študentski dom Korotan je s kvalitetnimi razstavami in prireditvami center slovenskega kulturnega življenja na Dunaju. Redno promovira Slovenijo in je kraj srečanja ter kulturne izmenjave.

Že drugo leto skrbimo za Knafljev dom na Dunaju, ki je samostojna slovenska ustanova v smislu avstrijskih zakonov. Zdaj končujemo priprave za sanacijo tristo let stare slovenske ustanove sredi Dunaja. Slej ko prej obstajajo težave glede sredstev iz Slovenije. Slovenija naj bi pokrivala le petino 45-milijonske investicije.

Že tri leta je založba na internetu; sedaj smo priključili tudi ljudsko šolo na internet in jo opremili z najsodobnejšimi računalniki. Upamo, da bomo kmalu našli podobno opremljene partnerske šole v Sloveniji in morda tudi v Italiji. Tako se bodo otroci lahko temeljito pripravljali na nove virtualne izzive in komunicirali prek računalnikov s šolarji v Sloveniji in Italiji. Šola ima skupno 10 računalniških mest.

Na frekvenci 104,9 je v mesecu maju začela oddajati prva zasebna radijska postaja na Koroškem, Antenne Kärnten. Mohorjeva je pri tem projektu od vsega začetka udeležena z 10%. S tem se začena tudi za Mohorjevo novo obdobje udejstvovanja na področju elektronskih medijev. Novim medijem moramo posvetiti ustrezno pozornost. Izkušnje, ki si jih je Mohorjeva pridobila ob sodelovanju pri pripravah za radio Antenne Kärnten, so šele omogočile ustanovitev *radijske družbe Korotan* in so seveda tudi velikega pomena za nadaljnje delovanje tega radia, ki bo začel oddajati oktobra 1998. Na področju radia se udejstvujemo tudi v Sloveniji z zamislijo, da bi čim bolj povezovali slovenski jezikovni in kulturni prostor, hkrati pa izkoristili tudi gospodarsko sodelovanje v tem prostoru.

Radio Korotan bo uredniški radio z dvojezičnim zabavno-informativnim programom, primeren predvsem za starostno skupino od 15 do 45. leta. Seveda pa bo upošteval tudi starejše poslušalce. Levji delež finančnih sredstev za investicijo in oddajanje bo dala na voljo avstrijska vlada. Radio Korotan bo deloval na sedežu Mohorjeve družbe v Celovcu.

Maja smo na Ljubljanskem gradu predstavili slovenski javnosti novo podjetje PUBLICO, Ljubljana. Gre za najmlajše hčerinsko podjetje največje PR-agencije v Avstriji s sedežem na Dunaju, PUBLICO Public Relations and Lobbying. Ta je 60% lastnik novo ustanovljene agencije za odnose z javnostmi v Ljubljani, 40% pa pripada Mohorjevi družbi. Dunajska matična firma PUBLICO nudi svoje storitve med drugim svetovno znanim podjetjem kot Nestle, Cocacola, McDonald, Microsoft, Swatsch idr.

Društvo prijateljev Celovškega Zvona je kot izdajatelj sicer prenehalo delovati, vendar se je revija *Zvon* ob sozaložništvu celjske in goriške Mohorjeve družbe ter Družine odpravila na novo, zanimivo pot in ni ukinila svoje tradicije. Že v prvih mesecih je *Zvon* pridobil lepo število novih naročnikov, tako da je tudi za prihodnje leto obstoj zagotovljen. Ta uspeh je sad dobrega sodelovanja. Prepričani smo, da bomo pozitivno sodelovanje s partnerji v Sloveniji v prihodnje lahko razširili tudi na druga področja.

dr. Anton Koren
direktor Mohorjeve,
Celovec-Ljubljana-Dunaj

POROČILO O DELOVANJU GMD ZA LETO 1998

Založniška dejavnost Goriške Mohorjeve družbe (GMD) in Zadruga ima v zamejskem prostoru poleg občeveljavne vloge širjenja novih spoznanj, idej in stvaritev še dodatno funkcijo potrjevanja življenjskosti in ustvarjalnosti slovenskega življa v tem prostoru. S tem opravlja tudi važno vlogo utrjevanja narodne zavesti, kar je v skladu z vodilom ustanovitelja, svetniškega škofa Antona Martina Slomška, ki je v marsikaterem nagovoru tudi s teološkega vidika utemeljeval dolžnost »svoj jezik spoštovati«. Temu načelu skušamo biti zvesti, čeprav se zavedamo, da bi novi časi zahtevali drugačne prijeme in da je samo izdajanje časopisov in knjig premalo, da bi nagovorili tiste, ki iz takega ali drugega razloga ne morejo sproti in vedno znova same sebe napajati pri izviroh slovenskega duha.

Pri Goriški Mohorjevi zadrugi se trudimo, da bi v tem smislu lahko čim bolje deloval tednik *Novi glas*, ki sproti obravnava in tudi pogloblja

Na predstavitvi redne zbirke v Katoliški knjigarni, Gorica – avtorji Fotoarhiv GMD

najrazličnejše teme, saj pozorno spremlja dogajanje v domači in vesoljni Cerkvi, na domačem in mednarodnem političnem prizorišču ter predvsem narodni utrip v zamejskem prostoru, tako da objavlja poročila in ocene o kulturnem in prosvetnem ter drugačnem za manjšino važnem dogajanju.

Na Goriškem in Tržaškem, kjer je GMD še zlasti prisotna, skušamo dopoljevati sicer kar razčlenjeno in bogato knjižno založniško dejavnost, ki jo predstavljata v prvi vrsti založba Mladika in Založba Tržaškega tiska. V videmski pokrajini pa v zadnjih letih uspešno izdajata knjige Zadrugi Lipa in Dom. Slednja redno izdaja tudi istoimenski versko-kulturni štiri-najstdnevnik.

Za GMD je od leta 1998 tudi zanimiva izkušnja sodelovanja pri izdajanju obnovljene kulturne revije Zvon, pri kateri smo soudeleženi skupaj s sestrskima Mohorjevima družbama in tednikom Družina. Upati je, da bo ta skupni načrt rasel in pomagal pri utrjevanju misli enotnega slovenskega kulturnega prostora.

Knjižne izdaje

Izdajanje knjig GMD pogojuje finančna razpoložljivost. Ob predstavitvah in stikih z bralci, ki jih je bilo med letom kar precej, ter ob branju

recenzij v raznih listih in revijah pa z zadoščanjem ugotavljamo, da so naše izdaje naletele na pozitivne odmeve. V redni zbirki za leto 1998 je izšel Koledar 1998, ki ga je uredil dr. Jožko Markuža, opremil pa Igor Devetak. Tokrat se je predstavil v obnovljeni grafični obliki na 240 straneh. Zbornik je zaradi svoje vsebine dragocena publikacija, v kateri so zbrani podatki o verskem, družbeno-političnem, gospodarskem utripu in predvsem kulturno-prosvetnem delovanju v zamejskem prostoru. To življenje izpričuje tudi bogata fotografska dokumentacija o dogodkih in ljudeh, ki so oblikovali to dejavnost.

V lanski zbirki je prvič po daljšem premoru izšel priročnik. S tem smo obnovili staro mohorjansko navado, da bralcem ponudimo tudi koristno čtivo. Včasih so bile to knjige gospodarske ali drugačne praktične vsebine, tokrat pa smo izdali jezikovni priročnik prof. Nade Pertot, z naslovom *Pomagajmo si sami*, ki bralca na samosvoj in nevsiljiv način vodi skozi pasti in čeri slovenskega jezika. Knjiga je razdeljena na tri dele in obravnava različna vprašanja v zvezi s slovenščino, njeno slovnico in sintakso. Dejstvo, da je priročnik v treh mesecih pošel, priča o njegovi aktualnosti in koristnosti. Knjigo je grafično kakovostno uredil in opremil Franko Žerjal.

V zbirki *Naše korenine* je kot osmi zvezek izšla knjiga Janka Ježa *Življenje moje. Z Akcijskim odborom za zedinjeno Slovenijo*. Avtor kot šolnik, publicist in politični delavec obuja spomine na mladost v Trstu, študij v Ljubljani, tamkajšnje medvojno življenje ter na vojne dogodke po Italiji. Profesor Jež je bil tudi aktiven v krogih, ki so se zavzemali za politično rešitev ideje o zedinjeni Sloveniji. Dragoceno je pričevanje o delovanju na šolskem področju po letu 1948, ko se je Jež vrnil v Trst in se aktivno vključil v razvoj slovenskega zamejskega šolstva. Tudi ta zvezek je domiselno opremil Pavel Medvešček.

Z literarno knjigo pa smo bralcem ponudili biser furlanskega pripovedništva in sicer prevod krajših humorističnih zgodb duhovnika in jezikoslovca Giuseppeja Marchettija *Mežnarjeve pridige*. Prevajalec, rajni duhovnik Srečko Šuligoj, je izbral najznačilnejše zgodbe te pripovedi, ki nam slika furlansko podeželje in ljudi, kot jih verjetno ni več. Delo idealno odraža furlansko čutenje in miselnost ter vabi slovenskega bralca k boljšemu spoznavanju naših neposrednih zahodnih sosedov, opremil pa ga je Hijacint Jussa.

Izdaje za najmlajše

Zadruga Goriška Mohorjeva izdaja otroško revijo Pastirček, ki jo ureja katehet Marjan Markežič. Revija izhaja že več kot pol stoletja in tudi letos je poskrbela, da je izšlo v sklopu desetih števil (med temi sta dve dvojni) tudi nekaj prilog in knjižnih izdaj. Ob koncu minulega šolskega

Na predstavitvi redne zbirke 20. novembra lani – občinstvo Fotoarhiv GMD

leta so ob tradicionalnem Pastirčkovem dnevu, ko se zberejo mali bralci te revije, predstavili dve deli goriške književnice Zore Saksida. Ti dve zbirki za najmlajše se predstavljata s skupnim naslovom *Skozi luknjo v knjigo* in ju na zelo samosvoj način združuje vijak. Zbirko pesmi *Goska brez noska* so izvorno ilustrirali dijaki tržaškega pedagoškega liceja A. M. Slomšek in goriškega pedagoškega liceja S. Gregorčič. Zbirko *Prav zares*, ki bralcu predstavlja razne praznike in dogodke med letom, pa je ilustrirala Danila Komjanc. Mali in tudi že starejši bralci Pastirčka so tako dobili zbirki, v katerih je zelo zanimiv in kakovosten izbor otroške poezije dolgoletne sodelavke, učiteljice in pesnice Zore Saksida.

Izredne izdaje

Ob letni knjižni zbirki, ki je namenjena predvsem rednim članom, smo poskrbeli za nekaj izrednih izdaj. Naj poudarimo, da smo se tudi v minulem letu, po pozitivni izkušnji prevoda Gorizia nella letteratura slovena, odločili za dve izdaji v italijanščini. Gre za prevod romana Prežihovega Voranca *Doberdob*, ki je delo priznanega in cenjenega prevajalca prof. Ezia Martina, ter za dopolnjeno izdajo slovenske slovnice za Italijane *Grammatica della lingua slovena* prof. Antona Kacina, dolgoletnega so-trudnika in sooblikovalca knjižnih izdaj GMD.

REŠETO S SKLADBAMI

V mreži črk najdete imena pojmov s spodnjega spiska in jih prečrtajte. V vsaki vodoravni vrstici in vsaki navpični koloni se skriva po en pojem. Črke so razporejene z leve na desno, le da so vmes še druge črke. tako se na primer v prvi vodoravni vrstici skriva pojem INTERMEZZO.

Ko boste prečrtali vse besede, bo vsaki vrstici ostala ena črka neprečrtana. Te črke po vrsti od zgoraj navzdol prepisite na spodnje črtice, kjer boste dobili končno rešitev: _ _ _ _ _ in _ _ _ _ _.

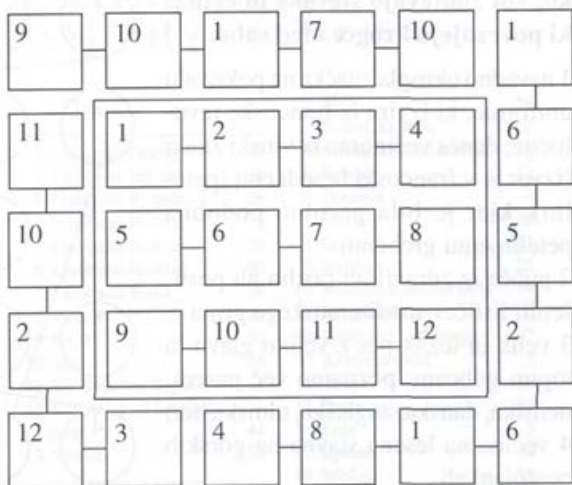
CAPRICCIO, ETUDA, FUGA, HIMNA, INTERMEZZO, KANCONA, KANTATA, KANTILENA, KAVATINA, KORAČNICA, KUPLET, MADRIGAL, MAŠA, MOTET, NOKTURNO, ODA, ORATORIJ, PODOKNICA, PSALM, PRELUDIJ, RAPSODIJA, REKVIEM, RONDO, ROMANCA, SAMOSPEV, SIMFONIJA, SONATA, ŠANSON, TOKATA, UVERTURA.

I	M	N	T	S	E	E	R	M	T	E	R	K	Z	Z	M	O
M	K	H	O	R	A	R	Č	R	N	E	I	C	S	P	A	C
P	A	O	K	D	O	K	O	N	O	I	E	A	C	R	A	R
A	O	E	A	R	T	A	D	T	O	K	R	N	I	E	J	A
S	Š	I	V	M	F	A	O	O	K	N	N	I	O	J	A	P
D	S	I	A	F	M	A	O	M	S	U	P	C	E	L	V	R
R	R	O	A	N	U	P	D	A	A	O	K	O	N	D	O	I
I	K	M	T	A	N	S	T	A	I	P	V	L	E	U	N	A
N	A	O	K	U	D	O	T	U	T	R	N	K	A	O	T	C
G	K	N	I	A	N	D	T	N	A	L	I	T	T	D	A	O
A	P	S	N	G	R	I	A	C	A	L	E	N	M	I	E	C
L	Š	A	A	A	A	J	N	S	A	E	O	A	A	N	T	I
U	L	V	E	A	R	A	A	A	T	T	M	U	R	J	A	O

ANAGRAMNA KOMBINACIJA

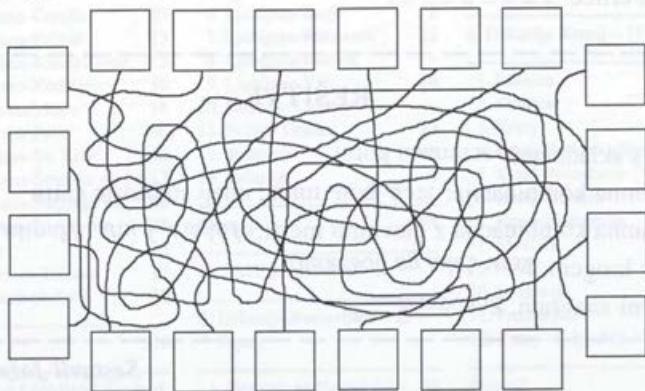
CRES PLOT MAIN

Gornjim trem besedam poiščite anagrame (besede, sestavljene iz istih črk) in jih v istem vrstnem redu vpišite vodoravno v osrednji, uokvirjeni del risbe. Potem črke s pomočjo številke prenesite v obrobna polja, kjer boste v smeri urnega kazalca prebrali misel Martina Lutera. Začetek misli je v vogalnem kvadratu levo zgoraj.

ANAGRAMNA KOMBINACIJA Z GLAVNIMI MESTI

V zgornjo vrstico vpišite ime glavnega mesta države, ki leži na dveh kontinentih, v levo kolono pa navpično glavno mesto države, ki leži na zahodu Južne Amerike. Potem črke s pomočjo zavijih črt prenesite v spodnjo vrstico in desno kolono. Tu boste prebrali imeni glavnih mest dveh drugih držav, katerih dveh?

MISEL NA KROGCIH

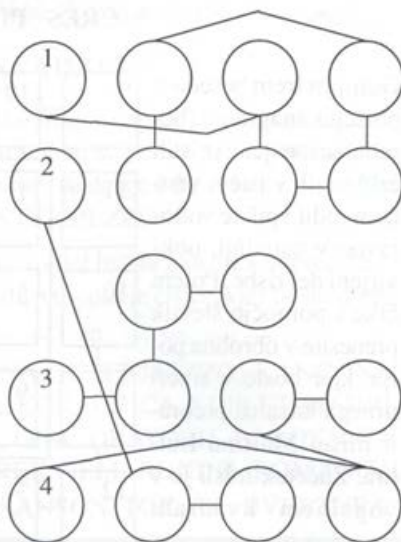
Spodnje besede vpišite v krogece tako, kot zahtevajo številke in črtice, ki povezujejo krogece med sabo.

1 navadno okrogla značka na pokrivalu uniforme, ki izvira iz francoske revolucije; danes večinoma kovinski znaki (izvor je v francoski besedi *coq* (petelin), kjer je bila prvotno podobna petelinjemu grebenu)

2 pijača iz zdravilnih rastlin ali posušenih lističev mediteranskega grma

3 velik in težak pes z veliko glavo in topim gobcem; poznamo več pasem: nemška, danska, angleška, ulmska itd.)

4 večinoma lesena stavba na gorskih postojankah

Brano po vodoravnih vrsticah boste dobili znan Petanov aforizem.

ZLOGOVNI ANAGRAM

No, če se že pelješ na Kras v mesecu maju, obišči še prijatelja v tem primorskem kraju.

Kateri kraj je to? Združite štiri zaporedne besede v gornji uganki in rešitev vpišite na črtice: -----.

REŠITVE

Rešeto s skladbami: *zrcenaba koraj*

Anagramna kombinacija: *zrcg' bolj' mima' misli so brozic carin*

Anagramna kombinacija z glavnimi mesti: *Ankara, Lima, Manila, Akra*

Misel v krogcih: *kdot čaka ga dočakajo*

Zlogovni anagram: *zrcnožccc*

Sestavil Jože Petelin

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORJEVE REDNE LETNE KNJIŽNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH, ARHIDIAKONATIH, NADDEKANATIH IN DEKANIJAH ZA LETO 1998

R SLOVENIJA

LJUBLJANSKA NADŠKOFIJA

I. ARHIDIAKONAT

1. Dekanija Ljubljana- Center – 7 župnij

1. Ljubljana-Bežigrad	41
2. Ljubljana	
- Marijino oznanjenje	5
3. Ljubljana-Sv. Jakob	6
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	15
5. Ljubljana-Sv. Peter	25
6. Ljubljana-Sv. Trojica	30
7. Ljubljana-Trnovo	-
8. Skladišče in prodajalna Mohorjeve družbe	311

Skupaj 433

2. Dekanija Ljubljana-Moste – 15 župnij

1. Dol pri Ljubljani	11
2. Javor	9
3. Ljubljana-Črnuče	23
4. Ljubljana-Fužine	13
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	15
6. Ljubljana-Kodeljevo	10
7. Ljubljana-Moste	18
8. Ljubljana-Polje	46
9. Ljubljana-Sv. Križ	40
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	3
11. Ljubljana-Štepanja vas	20
12. Ljubljana-Zadobrova	23
13. Sostro	38
14. Sv. Helena-Dolsko	17
15. Sv. Jakob ob Savi	30

Skupaj 316

3. Dekanija Ljubljana Šentvid

– 13 župnij

1. Ljubljana-Dravlje	40
2. Ljubljana-Ježica	42
3. Ljubljana-Koseze	26
4. Ljubljana-Podutik	6
5. Ljubljana-Stožice	28
6. Ljubljana-Šentvid	90
7. Ljubljana-Šiška	34
8. Pirniče	20
9. Preska	50
10. Sora	34
11. Sv. Katarina-Topol	7
12. Šmartno pod Šmartno goro	44
13. Vodice	85

Skupaj 506

4. Dekanija Ljubljana- Vič/Rakovnik – 13 župnij

1. Brezovica	17
2. Črni Vrh nad Polhovim Gradcem	15
3. Dobrova	18
4. Golo	-
5. Ig	10
6. Ljubljana-Barje	8
7. Ljubljana-Rakovnik	12
8. Ljubljana-Rudnik	-
9. Ljubljana-Vič	86
10. Notranje Gorice	-
11. Polhov Gradec	23
12. Tomišelj	3
13. Želimlje	9

Skupaj 201

II. ARHIDIAKONAT

5. Dekanija Radovljica – 25 župnij

1. Begunje na Gorenjskem	35
--------------------------	----

2. Bled	36
3. Bohinjska Bela	8
4. Bohinjska Bistrica	35
5. Breznica	43
6. Dobrava	-
7. Dovje	20
8. Gorje	31
9. Jesenice	27
10. Jesenice-Koroška Bela	17
11. Kamna Gorica	8
12. Koprivnik v Bohinju	7
13. Kranjska Gora	5
14. Kropa	10
15. Lesce	35
16. Leše	5
17. Ljubno	10
18. Mošnje	18
Franciškanski samostan Brezje	20
19. Ovsišje	4
20. Radovljica	40
21. Rateče-Planica	10
22. Ribno	7
23. Srednja vas v Bohinju	24
24. Sv. Križ nad Jesenicami	-
25. Zasipl	13

Skupaj 468

6. Dekanija Kranj – 11 župnij

1. Besnica	75
2. Kokrica	25
3. Kranj	38
4. Kranj-Drušovka/Breg	43
5. Kranj-Primskovo	50
6. Kranj-Šmartin	79
7. Kranj-Zlato polje	23
8. Mavčiče	31
9. Naklo	50
10. Podbrezje	11
11. Predoslje	27
12. Kranj - F. Kodrič	-

Skupaj 452

7. Dekanija Šenčur – 10 župnij		19. Zali Log	7	18. Zlato Polje	3
1. Cerklje	60	20. Žabnica	13		
2. Jezersko	20	21. Železniki	30	Skupaj	412
3. Kokra	–	22. Žiri	40		
4. Preddvor	45	23. Kapucinski samost. Š. L.	12	12. Dekanija Litija – 14 župnij	
5. Smlednik	19	Skupaj	520	1. Dole pri Litiji	5
6. Šenčur	31	III. ARHIDIAKONAT		2. Hotič	7
7. Šenturška gora	–	10. Dekanija Kamnik – 17 župnij		3. Janče	–
8. Trboje	11			4. Javorje pri Litiji	–
9. Velesovo	27	1. Gozd	3	5. Kresnice	15
- Voglje/Duhov. urad	19	2. Homec	26	6. Litija	16
10. Zapoge	–	3. Kamnik	37	7. Polšnik	15
- Hrastje Duhovnija	17	4. Komenda	90	- Polšnik - M. Kotar	–
- Olševk	15	5. Mekinje	22	8. Prežganje	7
Skupaj	264	6. Motnik	29	9. Primskovo na Dolenjskem	1
		7. Nevlje	15	10. Sava	2
8. Dekanija Tržič – 8 župnij		8. Sela pri Kamniku	6	11. Sveta Gora	–
1. Duplje	14	9. Stranje	20	12. Šmartno pri Litiji	30
2. Goriče	14	10. Šmarca-Duplica	12	13. Štanga	9
3. Kovor	19	11. Šmartno v Tuhinju	8	14. Vače	20
4. Križe	34	12. Špitalič	14	Skupaj	127
5. Lom	11	13. Tunjice	9		
6. Trstenik	3	14. Vranja Peč	6	13. Dekanija Zagorje – 12 župnij	
7. Tržič	20	15. Zgornji Tuhinj	10	1. Čemšenik	26
8. Tržič-Bistrica	7	16. Stahovica-Žagar	–	2. Dobovec	4
Skupaj	122	17. Kamnik-Franč. samostan	3	3. Izlake	17
		Skupaj	310	4. Kisovec	5
9. Dekanija Škofja Loka – 22 župnij		11. Dekanija Domžale – 16 župnij		5. Kolovrat	11
1. Bukovščica	25	1. Blagovica	6	6. Radeče	7
2. Davča	–	2. Brdo	26	7. Sv. Planina	–
3. Dražgoše	15	3. Češnjice	2	8. Svibno	9
4. Javorje nad Škofjo Loko	20	4. Dob	40	9. Šentgotard	10
5. Leskoviča	15	5. Domžale	65	10. Šentjurij-Podkum	12
6. Lučine	19	6. Ihan	43	11. Šentlambert	–
7. Nova Oselica	23	7. Jarše	14	12. Zagorje ob Savi	30
8. Poljane nad Škofjo Loko	34	8. Krašnja	31	Skupaj	131
9. Reteče	31	9. Mengeš	60		
10. Selca	65	10. Moravče	40	IV. ARHIDIAKONAT	
11. Sorica	11	11. Pastoralni center Vir	21	14. Dekanija Vrhnika – 13 župnij	
12. Stara Loka	35	12. Peče	10	- Bevke, Duhovnij. urad	6
13. Stara Oselica	–	13. Radomlje	16	1. Borovnica	23
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	11	14. Rova	11	2. Dolnji Logatec	25
15. Sv. Lenart	20	15. Šentožbolt	–	3. Gornji Logatec	16
16. Škofja Loka	51	16. Trzin	15	4. Horjul	18
17. Škofja Loka-Suha	15	17. Vrhpolje	9	5. Hotedršica	7
18. Trata-Gorenja vas	28				

6. Podlipa	10	2. Fara pri Kočevju	10	6. Šentjanž	6
7. Preserje	8	3. Hinje	2	7. Šentlovrenc	4
8. Rakitna	5	4. Kočevje	20	8. Šentrupert	20
9. Rovte	20	5. Kočevska Reka	–	9. Trebelno	1
10. Šentjošt nad Horjulom	15	6. Mozelj	–	10. Trebnje	15
11. Vrh - Sv. Trije Kralji	5	7. Osilnica	1	11. Tržišče	4
12. Vrhnika	50	8. Spodnji Log/Nemška Loka	–	12. Veliki Gaber	7
13. Zaplana	5	9. Stara Cerkev	8		
Skupaj	213	Skupaj	41	Skupaj	80
<hr/>					
15. Dekanija Cerknica – 11 župnij		V. ARHIDIAKONAT		VI. ARHIDIAKONAT	
<hr/>					
1. Babno Polje	–	18. Dekanija Grosuplje – 12 župnij		21. Dekanija Leskovec – 13 župnij	
2. Begunje pri Cerknici	13	<hr/>			
3. Bloke	21	1. Grosuplje	14	1. Bučka	8
4. Cerknica	20	2. Ivančna Gorica	8	2. Cerklje ob Krki	9
5. Grahovo	9	3. Kopanj	1	3. Čatež ob Savi	7
6. Planina pri Rakeku	19	4. Lipoglav	6	4. Kostanjevica na Krki	4
7. Rakek	12	5. Polica	7	5. Krško	5
8. Stari trg pri Ložu	31	6. Stična	30	6. Leskovec pri Krškem	38
9. Sv. Trojica-Šivče	6	7. Šentjurj-Podtabor	11	7. Raka	10
10. Sv. Vid nad Cerknico	7	8. Šentvid pri Stični	29	8. Studenec	10
11. Unec	14	9. Škofljica	24	9. Sv. Duh-Veliki Trn	9
Skupaj	152	10. Šmarje-Sap	12	10. Sv. Križ-Podbočje	10
<hr/>					
16. Dekanija Ribnica – 14 župnij		11. Višnja Gora	12	11. Šentjernej	40
<hr/>					
1. Dobropolje-Videm	34	12. Žalna	15	Kartuzija Pleterje	2
2. Dolenja vas	4	Skupaj	169	12. Škocjan pri Novem mestu	9
3. Draga	1	<hr/>			
4. Gora pri Sodražici	–	19. Dekanija Žužemberk – 8 župnij		13. Velika Dolina	8
5. Loški Potok	20	<hr/>			
6. Ribnica	65	1. Ajdovec	9	Skupaj	169
7. Rob	8	2. Ambrus	2	<hr/>	
8. Sodražica	12	3. Dobrnič	8	22. Dekanija Novo mesto – 17 župnij	
- Nova Štifta/Franč.sam.	11	4. Krka	15	1. Bela Cerkev	10
9. Struge	8	5. Sela pri Šumberku	–	2. Brusnice	5
10. Sv. Gregor-Ortnek	11	6. Šmihel pri Žužemberku	–	3. Črmošnjice	–
11. Škocjan pri Turjaku	7	7. Zagradec	2	4. Mirna Peč	30
12. Turjak	–	8. Žužemberk	9	5. Novo mesto - Kapitelj	72
13. Velike Lašče	16	Skupaj	45	6. Novo mesto - Sv. Janez	12
14. Velike Poljane	3	<hr/>			
Skupaj	200	20. Dekanija Trebnje – 12 župnij		7. Novo mesto - Sv. Lenart	35
<hr/>					
17. Dekanija Kočevje – 9 župnij		<hr/>			
<hr/>					
1. Banja Loka	–	1. Boštanj	5	8. Novo mesto - Šmihel	15
		2. Čatež-Zaplaz	5	9. Podgrad	4
		3. Mirna	3	10. Poljane-Dolenjske Toplice –	
		4. Mokronog	0	11. Prečna	3
		5. Sv. Križ-Gabrovka	10	12. Soteska	–
				13. Stopiče	14
				14. Št. Peter-Otočec	14
				15. Šmarjeta	10
				16. Toplice	5

17. Vavta vas	47
Skupaj	276
23. Dekanija Črnomelj – 12 župnij	
1. Adlešiči	10
2. Črnomelj	30
3. Dragatuš	6
4. Metlika	9
5. Podzemelj	5
6. Preloka	–
7. Radovica	–
8. Semič	17
9. Sinji Vrh	–
10. Stari trg ob Kolpi	5
11. Suhor	–
12. Vinica	–
Skupaj	82
Ljubljanska škofija vsega	5.689
MARIBORSKA ŠKOFIJA	
I. NADDEKANAT	
1. Dekanija Dravograd	
1. Črneče	20
2. Dravograd	17
3. Libeliče-Horvat	15
4. Ojstrica	–
Skupaj	52
2. Dekanija Dravsko polje	
1. Cirkovce	16
2. Fram	11
3. Hoče	20
4. Majšperk	17
5. Ptujška Gora	11
6. Rače	14
7. Slivnica pri Mariboru	50
8. Sv. Miklavž ob Dravi	2
9. Sv. Lovrenc na Dravskem polju	9
10. Št. Janž na Dravskem polju	15

Skupaj	165
3. Dekanija Jarenina	
1. Gornja Sv. Kungota	9
2. Jarenina	10
3. Pesnica	5
4. Spodnja Sv. Kungota	6
5. Svečina	16
6. Sv. Jakob v Slov. gorica	25
7. Sv. Jurij ob Pesnici	5
8. Sv. Marjeta ob Pesnici	3
9. Št. Ilj v Slov. gorica	20
Skupaj	99
4. Dekanija Maribor	
1. Kamnica	22
2. Limbuš	10
3. Lovrenc na Pohorju	23
4. Maribor-Brezje	8
5. Maribor-Pobrežje	33
6. Maribor-Radvanje	10
7. Maribor-Sv. Janez Krstnik	40
8. Maribor-Sv. Jožef	11
9. Maribor-Sv. Križ	15
10. Maribor-Sv. Janez Bosko	2
11. Maribor-Sv. Magdalena	9
12. Maribor-Sv. Marija	27
13. Maribor-Sv. Rešnje telo	13
14. Maribor-Tezno	11
15. Ruše	16
16. Selnica ob Dravi	17
17. Sv. Barbara v Slov. gorica	3
18. Sv. Duh na Ostrem Vrhu	–
19. Sv. Križ nad Mariborom	6
20. Sv. Marija v Puščavi	50
21. Sv. Martin pri Vurberku	12
22. Sv. Peter pri Mariboru	14
Skupaj	352
5. Dekanija Mežiška dolina	
1. Črna	30
2. Javorje	–
3. Koprivna	–
4. Kotlje	3
5. Mežica	48

6. Prevalje	35
7. Ravne na Koroškem	17
8. Strojna	–
9. Sv. Danijel nad Prevaljami	34
Skupaj	167
6. Dekanija Radlje	
1. Brezno ob Dravi	–
2. Jernej nad Muto	–
3. Kapla na Kozjaku	7
4. Muta	8
5. Pernice	–
6. Radlje	8
7. Remšnik	1
8. Sv. Ožbalt ob Dravi	10
Skupaj	34
7. Dekanija Slovenska Bistrica	
1. Črešnjevce	5
2. Gornja Polskava	5
3. Laporje	14
4. Makole	10
5. Poljčane	13
6. Slovenska Bistrica	35
7. Spodnja Polskava	11
8. Studence	–
9. Sv. Martin na Pohorju	3
10. Sv. Venčeslav	4
11. Tinje	6
Skupaj	106
8. Dekanija Stari trg	
1. Dolič	12
2. Pameče	10
3. Podgorje pri Slov. Gradcu	20
4. Razbor pri Slov. Gradcu	8
5. Sele	3
6. Slovenj Gradec	25
7. Stari trg pri Slov. Gradcu	9
8. Sv. Peter na Kronski gori	–
9. Sv. Vid nad Valdekom	–
10. Šmartno pri Slovenj Gradcu	16
11. Šmiklavž pri Slovenj Gradcu	–

12. Št. Ilj pod Turjakom	38
13. Št. Janž pri Dravogradu	7
Skupaj	148

9. Dekanija Vuzenica

1. Ribnica na Pohorju	10
2. Sv. Anton na Pohorju	4
3. Sv. Primož na Pohorju	–
4. Trbonje	2
5. Vuhred	20
6. Vuzenica	20

Skupaj	56
---------------	-----------

II. NADDEKANAT

1. Dekanija Lenart v Slovenskih goricah

1. Marija Snežna	32
2. Lenart v Slov. Goricah	62
3. Negova	–
4. Sv. Ana v Slov. goricah	17
5. Sv. Anton v Slov. goricah	8
6. Sv. Benedikt v Slov. goricah	8
7. Sv. Bolfenk v Slov. goricah	5
8. Sv. Jurij v Slov. goricah	20
9. Sv. Rupert v Slov. goricah	4
10. Sv. Trojica v Slov. goricah	17

Skupaj	173
---------------	------------

2. Dekanija Lendava

1. Beltinci	60
2. Bogojina	33
3. Črenšovci	–
- Bogatec	–
- Horvat	13
- Žerdin	9
- Krampač	5
- Čurič	10
4. Dobrovnik	6
5. Dokležovje	4
6. Hotiza	4
7. Kobilje	–
8. Lendava	20
9. Odranci	16

10. Turnišče	23
11. Velika Polana	10
Skupaj	213

3. Dekanija Ljutomer

1. Apače	1
2. Cezanjevci	–
3. Gornja Radgona	25
4. Kapela pri Radencih	6
5. Križevci pri Ljutomeru	23
6. Ljutomer	37
7. Mala Nedelja	14
8. Radenci	10
9. Razkrižje (Ivan Žabot)	32
10. Sv. Jurij ob Ščavnici	20
11. Veržej	14

Skupaj	182
---------------	------------

4. Dekanija Murska Sobota

1. Bakovci	5
2. Cankova	20
3. Dolenci	11
4. Gornji Petrovci	13
5. Grad	8
6. Kančevci	1
7. Kuzma	2
8. Markovci	3
9. Martjanci	12
10. Murska Sobota	17
11. Pečarovci	5
12. Pertoča	2
13. Sv. Jurij v Prekmurju	5
14. Tišina	33

Skupaj	137
---------------	------------

5. Dekanija Ptuj

1. Dornava	6
2. Hajdina	8
- Pucko	3
3. Kidričevo	2
4. Polenšak	5
5. Ptuj-Sv. Jurij	17
6. Ptuj-Sv. Ožbalt	17
7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel	8
8. Sv. Andraž v Slov. goricah	6
9. Sv. Lovrenc	–

- Juršinci	24
10. Sv. Marijeta niže Ptuja	13
11. Sv. Marko niže Ptuja	6
12. Sv. Urban	–
- Destrnik	12
13. Vurberk	3

Skupaj	130
---------------	------------

6. Dekanija Velika Nedelja

1. Kog	4
2. Miklavž pri Ormožu	7
3. Ormož	40
4. Podgorci sv. Lenart	3
5. Središče ob Dravi	7
6. Sv. Tomaž pri Ormožu	12
7. Svetinje	–
8. Velika Nedelja	10

Skupaj	83
---------------	-----------

7. Dekanija Zavrč

1. Cirkulane	10
2. Sv. Trojica	–
- Podlehnik	10
3. Sv. Vid pri Ptujju	10
4. Zavrč	12
5. Zgornji Leskovec	4

Skupaj	46
---------------	-----------

III. NADDEKANAT

1. Dekanija Braslovče

1. Braslovče	30
2. Gomilsko	16
3. Marija Reka	–
4. Prebold	6
5. Sv. Andraž nad Polzelo	6
6. Sv. Jurij ob Taboru	12
7. Šmartno ob Paki	50
8. Vransko	40

Skupaj	160
---------------	------------

2. Dekanija Celje

1. Celje-Sv. Cecilija	10
2. Celje-Sv. Danijel	13
3. Celje-Sv. duh	12

4. Celje-Sv. Jožef	8
5. Svetina (eksp)	6
6. Teharje	-
- Uprava MD Celje	356

Skupaj 405

3. Dekanija Gornji Grad

1. Bočna	-
2. Gornji Grad	12
3. Ljubno ob Savinji	21
4. Luče ob Savinji	21
5. Mozirje	53
6. Nazarje	10
7. Nova Štifta	7
8. Radmirje	22
9. Rečica ob Savinji	23
10. Sočava	11
11. Šmartno ob Dreti	19
12. Šmihel nad Mozirjem	19

Skupaj 218

4. Dekanija Nova Cerkev

1. Črešnjice	19
2. Dobrna	15
3. Frankoovo	5
4. Ljubečna	20
5. Nova Cerkev	30
6. Sv. Jošt na Kozjaku	4
7. Šmartno v Rožni dolini	8
8. Vitanje	22
9. Vojnik	17

Skupaj 140

5. Dekanija Slovenske Konjice

1. Čadram-Oplotnica	2
2. Kebelj	-
3. Loče pri Poljčanah	25
4. Prihova	4
5. Skomarje	-
6. Slovenske Konjice	90
7. Stranice	2
8. Sv. Jernej pri Ločah	8
9. Sv. Kunigunda na Pohorju	10
10. Špitalič	3
11. Zreče	6
12. Žiže	5

Skupaj 155

6. Dekanija Šaleška dolina

1. Bele Vode	4
2. Gornja Ponikva	-
3. Velenje-Sv. Marija	10
4. Velenje-Sv. Martin	22
5. Šentjanž na Vinski Gori	11
6. Šoštanj	45
7. Št. Ilj pri Velenju	8
8. Velenje-Sv. Barbara	10
9. Zavodnje	4

Skupaj 114

7. Dekanija Žalec

1. Galicija	15
2. Gotovlje	17
3. Griže pri Celju	10
4. Petrovče	10
5. Polzela	30
6. Šempeter v Savinjski dolini	9
7. Žalec	12

Skupaj 103

IV. NADDEKANAT

1. Dekanija Kozje

1. Buče	-
2. Dobje pri Planini	12
3. Kozje	10
4. Olimje	-
5. Piljštajn	5
6. Planina pri Sevnici	10
7. Podčetrtek	16
8. Podsreda	4
9. Polje ob Sotli	4
10. Prevoje	2
11. Sv. Peter pod Svetimi gorami	10
12. Sv. Vid na Planini	15
13. Zagorje	5

Skupaj 93

2. Dekanija Laško

1. Dol pri Hrastniku	14
2. Hrastnik	7
3. Jurklošter	-
4. Laško	42
- Laško - Lah F.	2
5. Loka pri Zidanem Mostu	12
6. Marija Širje	6
7. Sv. Jedrt nad Laškim	7
8. Sv. Lenart nad Laškim	2
9. Sv. Marjeta v Rimskih Toplicah	14
10. Sv. Miklavž nad Laškim	5
11. Sv. Rupert nad Laškim	8
12. Trbovlje	30

Skupaj 149

3. Dekanija Rogatec

1. Kostrivnica	5
2. Rogaška Slatina	22
3. Rogatec	24
4. Stoperce	10
5. Sv. Ema	10
6. Sv. Florijan ob Boču	-
7. Sv. Peter na Kristan Vrhu	1
8. Sv. Rok ob Sotli	-
9. Žetale	2

Skupaj 74

4. Dekanija Šmarje pri Jelšah

1. Dramlje	9
2. Kalobje	4
3. Ponikva	25
4. Sladka Gora	10
5. Slivnica pri Celju	3
6. Sv. Štefan pri Žusnu	4
7. Šentjur pri Celju	40
8. Šentvid pri Grobelnem	5
9. Šmarje pri Jelšah	12
10. Zibika	3
11. Žusem	-

Skupaj 115

5. Dekanija Videm ob Savi

1. Artiče	34
2. Bizeljsko	39
3. Brestanica	15
4. Brežice	30

5. Dobova	15	9. Gabrovnica	-	13. Trnovo ob Soči	-
6. Kapele pri Brežicah	2	10. Hrpelje – Kozina	-		
7. Koprivnica	13	11. Kobjeglava	13	Skupaj	104
8. Pišce	10	12. Komen	10		
9. Razbor nad Loko	6	13. Kostanjevica	-	5. Dekanija Vipavska	
10. Senovo	5	14. Lokev	2		
11. Sevnica	20	15. Pliskovica	-	1. Ajdovščina	15
12. Sromlje	12	16. Povir	10	2. Batuje	13
13. Videm-Krško	25	17. Rodik	10	3. Budanje	20
14. Zabukovje	-	18. Senožeče	23	4. Col	8
15. Zdole	5	19. Sežana	4	5. Črniče	10
		20. Slivje	4	6. Goče	16
Skupaj	231	21. Škrbina	-	7. Kamnje	-
		22. Štjak	8	8. Lokavec	10
Mariborska škofija		23. Temnica	-	9. Lozice	-
vsega	4.100	24. Tomaj	5	10. Otlica	10
		25. Vatovlje	-	11. Planina	12
		26. Veliki Dol	-	12. Podkraj	6
KOPRSKA ŠKOFLJA		27. Vojščica	13	13. Podnanos	21
		28. Vrabče	-	14. Podraga	12
1. Dekanija Koper		29. Vreme	13	15. Slap	24
				16. Šmarje na Vipavskem	7
1. Bertoki	15	Skupaj	132	17. Štomaž	7
2. Sv. Anton	-			18. Šturje	34
3. Izola	8	3. Dekanija Ilirska Bistrica		19. Ustje	6
4. Koper-Stolna župnija	17	1. Golac	-	20. Velike Žablje	7
5. Sv. Ana	-	2. Harije	-	21. Vipava	20
6. Koper-Sv. Marko	16	3. Hrušica	-	22. Vipavski križ	30
7. Korte	6	4. Ilirska Bistrica	13	23. Vrhpolje	8
8. Krkavče	12	5. Jelšane	4	Skupaj	296
9. Koštabona	-	6. Knežak	10		
10. Lucija	-	7. Podgrad	2	6. Dekanija Postojna	
11. Piran	3	8. Podgraje	6		
12. Portorož	10	9. Pregarje	1	1. Hrenovice	17
13. Sečovelje	1	10. Prem	10	2. Košana	8
14. Strunjan	4			3. Matenja vas	6
15. Šmarje pri Kopru	5	Skupaj	46	4. Orehek	4
16. Pomjan	-			5. Pivka	12
17. Truške	-	4. Dekanija Kobarid		6. Postojna	7
18. Marezige	-	1. Bovec	12	7. Slavina	18
Skupaj	97	2. Breginj	8	8. Studeno	5
		3. Drežnica	19	9. Suhorje	-
2. Dekanija Kraška		4. Kamno	2	10. Šmihel	6
		5. Kobarid	23	11. Trnje	11
1. Avber	-	6. Kred	8	12. Ubeljsko	4
2. Branica	-	7. Libušnje	13	13. Zagorje	12
3. Brestovica	-	8. Livek	6	Skupaj	110
4. Brezovica	-	9. Log pod Mangartom	-		
5. Divača	-	10. Sedlo	-	7. Dekanija Šempeter	
6. Dutovlje	17	11. Soča	7		
7. Gabrje	-	12. Srpenica	6	1. Bilje	10
8. Gorjansko	-				

2. Branik	16	34. Šmartno	8	5. Lom	-
3. Brje	-	35. Trnovo	1	6. Most na Soči	18
4. Bukovica	7	36. Vedrijan	-	7. Obloke	-
5. Dornberk	40	37. Vipolže	-	8. Pečine	-
6. Gradišče	-			9. Podbrdo	7
7. Miren	60	Skupaj	260	10. Podmelec	-
8. Mirenski Grad	-			11. Ponikve	-
9. Opatje selo	4	9. Dekanija Dekani		12. Roče	1
10. Prvačina	4			13. Rut	-
11. Renče	17	1. Ankaran	10	14. Stržišče	-
12. Šempeter pri Gorici	40	2. Dekani	5	15. Šentviška Gora	7
13. Šmarje	-	3. Gradin	-	16. Tolmin	25
14. Vogrsko	4	4. Kubed	-	17. Volče	12
15. Vrtojba	13	5. Movraž	2		
16. Zalošče	-	6. Osp	-	Skupaj	84
		7. Plave	-		
Skupaj	215	8. Podgorje	-	Koprska škofija vsega	1.497
		9. Predloka	3		
8. Dekanija Nova Gorica		10. Pregara	-	Skupaj SLOVENIJA	11.286
		11. Sočerga	-		
1. Avče	4	12. Škofije	7	RAZNA DRUGA	
2. Banjšice	3	13. Tinjan	-	POVERJENIŠTVA	
3. Bate	-	14. Topolovec	-		
4. Biljana	20			Ž. U. Roč - Istra	-
5. Cerovo	-	Skupaj	27		
6. Čepovan	2			Skupaj	-
7. Deskle	13	10. Dekanija Idrija - Cerkno			
8. Fojana	-				
9. Gorenje Polje	18	1. Bukovo	8		
10. Gradno	6	2. Cerkno	15	INOZEMSTVO	
11. Grgar	16	3. Črni vrh	14		
12. Kal nad Kanalom	5	4. Godovič	8	Argentina	7
13. Kanal	17	5. Gore	8	Avstrija	-
14. Kojško	5	6. Idrija	20	Avstralija	11
15. Kozana	-	7. Jagršče	5	Belgija	2
16. Kožbana	6	8. Ledine	7	Finska	1
17. Kromberk	6	9. Novaki	-	Francija	-
18. Levpa	-	10. Orehek	-	Italija	1
19. Lokve	-	11. Otalež	2	Kanada	4
20. Lokavec	-	12. Ravne	-	Nemčija	4
21. Marijino Celje-Lig	5	13. Spodnja Idrija	9	Švedska	-
22. Medana	-	14. Šebrelje	6	ZDA	19
23. Nova Gorica	11	15. Vojsko	9	Nizozemska	-
24. Nova Gorica-Kapela	35	16. Zavratac	15		
25. Osek	10	Skupaj	126	Skupaj	49
26. Plave	9				
27. Podsabotin	-	11. Dekanija Tolmin			
28. Ravnica	5			Skupaj vseh naročnikov	
29. Ročinj	14	1. Dolenja Trebuša	3	(vezano) v letu 1998	11.355
30. Solkan	10	2. Gorenja Trebuša	1		
31. Sv. Gora	-	3. Grahovo	8		
32. Šempas	25	4. Idrija pri Bači	2		
33. Šlovrenc	6				

REDNA ZBIRKA 1999

Lojze Kozar
LICENCIAT JANEZ

Slovenske večernice 149

Lojze Kozar je eden redkih slovenskih duhovnikov, ki nadaljujejo žlahtno izročilo Finžgarja, Jalna in Meška. V mohorjevi redni zbirki je izšlo že več njegovih povesti iz sodobnega življenja. Tokratne večernice pa so zgodovinski roman in govorijo o času, ko so kraji med Muro in Rabo v 17. stoletju še trpeli zaradi verske nestrpnosti, turških vpadov, roparskih Krucev, kuge, čarovniških procesov, samopašnosti zemljiških gospodov, predvsem pa zaradi pomanjkanja katoliških duhovnikov, ki so jih občasno nadomeščali licenciati.

Alojz Rebula
PRIČEVALCI VSTAJENJA

V zbirki črtic našega priznanega zamejskega pisatelja in misleca Alojza Rebule so nanizani spomini in usode »stranskih« oseb vstajenjskega dogodka, na primer stražnikov pred grobom, gostilničarke v Emavsu in drugih. Na ta ali oni način se jih je dotaknil velikonočni dogodek. Zgodovinski Jezus jim je ostal v srcu do poznih življenjskih let.

Pavel Ričan
KROTENJE TELEVIZIJE

»Okno v svet« se ne odpira le vsemu dobremu. Vprašanje, ki ga obravnava češki avtor Ričan, je: kako vzgojiti otroka za razumno rabo televizije, za kritično sprejemanje množičnih občil – posebno kar zadeva nasilje, pornografijo, kič, razvrednotenje življenja, osiromašeno predstavo o svetu, ne nazadnje zdravstvene posledice pretiranega gledanja televizije. Knjiga je opremljena z duhovitimi ilustracijami in z leposlovnimi dodatki slovenskih avtorjev.

Peter Neuner
LAIKI IN DUHOVŠČINA

Kdor nima posebne cerkvene službe, je laik. Temu »stanu« pripada večina kristjanov. Knjiga najprej obravnava zgodovinski razvoj laikata in njegovo vlogo v Cerkvi od začetkov pa do II. vatikanskega koncila in današnjih dni. Kakšen naj bi bil odnos med cerkveno avtoriteto in samostojnim političnim angažmajem laikov, kako so laiki udeleženi pri oznanjevalni, vodstveni in posvečevalni službi Cerkve? Vprašanja, o katerih si bodo morali slovenski katoličani kaj povedati tudi na sinodi, ki je pred vrati.

MOHORJEV KOLEDAR 2000
s STENSKIM KOLEDARJEM

Koledar bo ostal zvest svoji ustaljeni podobi, hkrati pa bo v vseh pogledih upošteval tudi jubilejno letnico, ki jo nosi.

Presenečenje čaka vse naročnike redne zbirke že sredi leta,
ko bo v Mariboru slovesno razglašen za blaženega
lavantinski škof Anton Martin Slomšek.

Vsebina

- Prazniki v letu 1999 **32**
Navadno leto 1999 **34**
Slovenski svetnik (T. Pavček) **38**
Spremna beseda h koledarju naravnega
vrtinarjenja (T. Angerer) **40**
Sinoda, kaj je to? (I. Štuhec) **44**
Karitas – obraz živosti Cerkve (I. Jerebic) **49**
Ostareli – naši ljubljenci (I. Jerebic) **53**
Glas upanja sredi brezupa (J. Pavlič) **57**
Sveti duh – Veliki zedinjevalec (S. Janežič) **60**
Moja srečanja s poverjeniki v letu 1998
(D. Sinko) **61**
Vzgoja je stvar srca (M. Lisec) **65**
Šolska prenova – včeraj, danes in jutri
(M. Zevnik) **75**
Malo drugače o vzgoji (N. Jeromen) **82**
Svet razvjenega otroka (J. Bohak) **93**
Generacijske spremembe (A. Žerovnik) **101**
Dobro zase in za druge (B. Remše) **107**
Društvo katol. pedagogov (M. Žabjek) **113**
Mednarodni družinski teden (K. Ramovš) **119**
Velikonočni potres v zgornjem Posočju
(S. Gaberšček) **121**
Sedmi porabski dnevi (F. Štefanec) **125**
Park spomina Teharje (J. Lampret) **129**
Ob stoletnici Leona Štuklja (D. Ulaga) **135**
Prof. Mirko Mahnič – osemdesetletnik
(J. Faganel) **141**
Rafko Mihael Vodeb (J. Pavlič) **145**
Dr. Valentin Inzko (R. Vospernik) **148**
France Pibernik (J. Pavlič) **151**
†Friderik Kolšek 1932–1997 (J. Lampret) **155**
†Jože Rajhman (V. Škafar) **158**
†Bernard Häring (J. Pavlič) **162**
†Viktor Frankl 1905–1997 (J. Bohak) **163**
Anton Slodnjak – osebnost, znanstvenik,
pisatelj (J. Mahnič) **167**
Spomin na Slodnjaka (V. Novak) **170**
Virgil Šček (P. Stres) **179**
Betica stor pravica! (J. Dolenc) **180**
Slovenski šolski muzej (B. Šuštar) **186**
Udje Družbe sv. Mohorja na Hrvaškem do
leta 1870 (A. Vovko) **190**
Nemci na Slovenskem (S. Granda) **194**
Vrnitev sr. veka v moderno (I. Čolović) **208**
O zgodovini slovenske medicinske besede
(A. Prijatelj) **214**
Slovenske žene ugnale turške napadalce
(I. Voje) **218**
Sveti Blaž, zavetnik srednjeveškega
Dubrovnika (I. Voje) **220**
Severni tečaj (S. Klemenc) **222**
K Sv. Lovrencu na Gori nad Zabreznico
(A. Tomšič) **225**
Sam v bohinskih gorah (C. Velkovrh) **227**
Premalo razmišljamo (V. Grmič) **232**
Pomoč onkraj smrti? (A. Mlinar) **234**
Mrzle jasli (J. Bohak) **242**
Bog bedi nad vsemi (B. Golob) **245**
Pri vsaki hiši se je ustavljala, kot da se
poslavlja (M. Kmet) **246**
Strica (B. Golob) **248**
Mir s teboj, prijatelj! (A. Veber) **249**
Kronika MD Celje (A. Veber) **251**
Delovanje celovške Mohorjeve družbe 1998
(A. Koren) **260**
Poročilo o delovanju GMD za leto 1998 **264**
Ugankarski kot(l)iček (J. Petelin) **268**
Seznam naročnikov Mohorjeve **271**
Napoved redne zbirke 1999 **279**

MOHORJEV KOLEDAR 1999 – Izdala in založila Mohorjeva družba v Celju v redni knjižni zbirki za leto 1998 – Lektorirala in korigirala Mojca Seliškar – Oblikovala in opremila Mihaela Svetek – Z uredniškim odborom uredil Matija Remše – Glavni urednik MD dr. Janez Dular – Za založbo dr. Ivan Štuhec – Tiskali v Delo Tiskarna, Ljubljana 1998.

ISSN 1318–5462

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415–25/98 – mb/mc šteje ta knjiga med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.
